

JUSSI WESTINEN

Yhteiskunnallisten ristiriitailottuvuuksien ja puoluevalinnan suhde
eduskuntavaaleissa 1991–2007 – tilastollinen analyysi

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2011

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

WESTINEN, JUSSI: Yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien ja puoluevalinnan suhde eduskuntavaaleissa 1991–2007 – tilastollinen analyysi

Pro gradu -tutkielma, 231 s.

Valtio-oppi

Tammikuu 2011

Tutkin pro gradu -työssäni yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien sekä niihin linkittyvien poliittisten asiakysymysten vaikutusta äänestäjien puoluevalintaan vuosien 1991–2007 eduskuntavaaleissa. Tutkin myös, miten äänestäjien positiot ovat muuttuneet vastaavalla aikavälillä eri ristiriitaulottuvuuksilla eli onko äänestäjäkunta polarisoitunut vai lähentynyt puolueittain tarkasteltuna.

Tutkin kysymyksiä tilastollisin menetelmin ja käytin aineistona eduskuntavaalien yhteyteen ajoittuvia kysely- ja haastattelututkimuksia. Aineistokysymysten paino oli asenneväittämässä ja poliittista ideologiaa mittaavissa kysymyksissä. Hyödynsin työssäni erilaisia jakaumia kuvaavia menetelmiä ja monimuuttujamenetelmiä. Ristiintaulukoinnin, keskiarvovertailun sekä siitä johdetun yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla saatiin vastaus äänestäjien sijaintiin ristiriitaulottuvuuksilla. Logistisen regressioanalyysin avulla voitiin arvioida, lisääkö jonkin asiakysymyksen korostaminen tietyn puolueen kannatusta.

Ristiriitaulottuvuuksien teoriat pohjautuvat Seymour Lipsetin ja Stein Rokkanin esittämiin aatteellisiin vastakohtaisuuksiin puolueiden välillä. Tässä työssä käsiteltävien ristiriitaulottuvuuksien valinta perustui Arend Lijphartin ja Heikki Paloheimon esittämiin jaotteluihin, jotka kuvastavat hyvin Suomen puoluejärjestelmää 1990- ja 2000-luvuilla. Tarkastelin työssäni vasemmiston ja oikeiston, ydinalueiden ja syrjäseutujen, kansallisen ja kansainvälisen suuntauksen, herrojen ja kansan, suomenkielisten ja ruotsinkielisten, konservatiivisten ja liberaalisten moraaliarvojen sekä ekologisten arvojen ja materialististen arvojen vastakkaisuutta. Tarkastelin vain niitä kahdeksaa puoluetta, jolla on ollut yhtäjaksoinen edustus eduskunnassa vuodesta 1991 saakka. Laadin kustakin ristiriitaulottuvuudesta äänestäjiä koskevan hypoteesin teoriakirjallisuuden ja erityisesti puolueiden tekemien ohjelmien perusteella. Hypoteesien mukaan erot olivat joko kasvaneet, pysyneet ennallaan tai vähentyneet puolueiden välillä 1991–2007.

Äänestäjäkunta oli vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella polarisoitunein vuosien 1995 ja 1999 vaaleissa, mikä oli hypoteesin mukainen tulos. Talous- sosiaalipoliittiset teemat olivat tuolloin erityisen kärjistyneitä. Sosioekonomiset kysymykset selittivät parhaiten Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton sekä osittain SDP:n kannatusta. Ydinalueet–periferia-ulottuvuudella vastakkainasettelu oli kasvanut Keskustan ja Vihreiden osalta. Aluepolitiikan merkitys ja taantuvien alueiden puolustus on selkeytynyt Keskustan kannatusta selittävänä tekijänä. Vihreät on puolestaan asemoitunut vahvemmin Kokoomuksen kanssa lohkeaman kaupunkikeskeisellä laidalla.

Työssä havaittiin, että puolueiden kannattajat olivat hypoteesin mukaisesti lähentyneet toisiaan EU:hun liittyvissä kysymyksissä. Myös oletama siitä, että puolueet ovat loitontuneet toisistaan turvallisuuspolitiikassa, sai vahvistusta. Nato-jäsenyyden havaittiin muodostuneen yhdeksi eniten äänestäjiä puolueittain jakavista kysymyksistä. Kansallinen–kansainvälinen-jakoon liittyvät kysymykset selittivät parhaiten Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton kannatusta.

Jako herroihin ja kansaan kietoutui protestipuolueina Suomessa toimineiden SMP:n ja Perussuomalaisten ympärille. Vastoin odotuksia Perussuomalaiset osoittivat SMP:läisiä yleisemmin epäluottamusta poliitikoita kohtaan ja vaativat heiltä kansanläheisempää otetta. Toisaalta Perussuomalaisten usko hallituspolitiikkaan oli SMP:tä vankempi.

Kielikysymys teki selvän jaon RKP:n ja suomenkielisten puolueiden välille. Kielipolitiikan kärjistyminen näkyi ennakoidusti niin, että RKP näyttäytyy yhä vähemmän houkuttelevana vaihtoehtona suomenkielisille. Lisäksi ruotsinkieliset keskittävät äänensä RKP:lle, jonka kannatus selittyi parhaiten kielivähemmistön etujen turvaamisella ja yhteenkuuluvuuden korostamisella. Arvokonservatismi ja uskonnolliset arvot osoittautuivat Kristillisdemokraattien äänestäjille tärkeimmiksi kysymyksiksi. Lohkeaman toisella laidalla vihreitä voitiin luonnehtia yhä selkeämmin kuria ja järjestystä vieroksuvina sekä sallivaa moraali- ja seksuaalikäsitystä tukevinä äänestäjinä.

Yhdenkään puolueen kannattajat eivät erottautuneet erityisen ympäristönsuojelu- tai luonnonsuojelukriittisinä äänestäjinä, mikä vahvisti käsitystä jonkinasteisesta konsensuksesta. Vihreille ekologiset arvot ovat olleet ydinasia, mutta erot muihin puolueisiin ovat kaventuneet. Ydinvoimakysymys on jakanut puoluekenttää 2000-luvulla yhä pahemmin kahtia.

Tutkimustulosteni valossa on perusteltua todeta, että puolueet ovat profiloituneet kokonaisten ristiriitautuvuuksien omistajina. Puolueiden on kuitenkin vaikeaa profiloitua vain ideologialleen ominaisimmissa kysymyksissä, sillä niiden on pidettävää yllä yleispuolueen imagoa kannatuksen maksimoimiseksi. Puolueohjelmien ja äänestäjien mielipiteiden osittaisen inkoherenssin tulkittiin johtuvan siitä, että ohjelmista on tullut kattavia paletteja, joissa huomioidaan jokainen äänestäjäsegmentti.

Tutkimus osoitti, ettei Suomessa ole äänestäjien mielipiteiden valossa selkeästi muista yhtenäisempänä erottuvaa hallituspohjaa. Porvarihallitusta (1991–1995) yhdistivät sosio-ekonomiset kysymykset ja ideologisesti muutoin kirjavia sateenkaarihallituksia (1995–2003) Eurooppa-politiikka ja ydinalueiden puolustus. Kaksi viimeisintä hallitusratkaisua tehtiin entistä enemmän vaalituloksen pohjalta, vaikka hallituspuolueiden äänestäjiä erottivat monet seikat.

Asiasanat: vaalitutkimus, äänestäminen, eduskuntavaalit, puolueet

SISÄLLYSLUETTELO

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	1
1.1. Tutkimuksen tausta	1
1.2. Tutkimusongelma- ja hypoteesit.....	2
1.3. Aikaisempi suomalainen tutkimus ja tutkimuksen tavoitteet	5
2. TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄLLISET VALINNAT	7
2.1. Aineiston esittely.....	7
2.2. Aineiston kysymykset ja menetelmälliset valinnat.....	10
3. YHTEISKUNNALLISET RISTIRIITAULOTTUVUUDET.....	15
3.1. Ristiriitaulottuvuuksien teoria.....	15
3.1.1. Ristiriitaulottuvuuksien asemoituminen vaalitutkimuksessa	15
3.1.2. Teorian lähtökohdat.....	17
3.1.3. Lohkeamarakenne ja sen muutokset	19
3.2. Ristiriitaulottuvuudet Suomen puoluejärjestelmässä	25
3.2.1. Puolueperheet ja Suomen eduskuntapuolueet	25
3.2.2. Vasemmisto vastaan oikeisto	27
3.2.3. Ydinalueet vastaan syrjäseudut	39
3.2.4. Kansallinen vastaan kansainvälinen	45
3.2.5. Herrat vastaan kansa.....	52
3.2.6. Suomenkieliset vastaan ruotsinkieliset	59
3.2.7. Konservatiiviset moraaliarvot ja yhtenäiskulttuuri vastaan salliva moniarvoisuus	64
3.2.8. Ekologiset arvot vastaan tuotannollinen ja taloudellinen kasvu	71
4. AINEISTON ANALYYSI.....	77
4.1. Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus puolueiden välisen kilpailun jäsentäjänä – köyhän vai markkinatalouden asialla?	77
4.2. Keskittämisen vai kehityserojen kaventamisen logiikka?.....	106
4.3. Kansallinen käpertyminen vai kohti Eurooppaa?	120
4.4. Kansanedustajat ja kansalaiset – kaksi eri maailmaa?	142
4.5. Murtuvatko kielirajat?.....	156

4.6. Kohtaavatko perinteet ja suvaitsevaisuus?	170
4.7. Kestävän kehityksen tiellä?	184
5. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	195
5.1. Tutkimustulokset	195
5.2. Johtopäätökset ja pohdinta	203
LÄHDELUETTELO.....	211

TAULUKKOLUETTELO:

Taulukko 4.1. Eri puolueiden kannattajien sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle vuosina 1991–2007: jakauman keskiarvot puolueittain.....	79
Taulukko 4.2. Eri puolueiden kannattajien luokkasamastuminen (%) puolueen kannattajakunnasta vuosina 1990, 2003 ja 2007	80
Taulukko 4.3. Eri yhteiskuntaluokkiin itsensä samastavien äänestäjien äänten jakautuminen puolueiden välillä vuosina 1990, 2003 ja 2007 (%)	83
Taulukko 4.4. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1991: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	86
Taulukko 4.5. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1995: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	90
Taulukko 4.6. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1999: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	94
Taulukko 4.7. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2003: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	98
Taulukko 4.8. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2007: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	102
Taulukko 4.9. Aluepoliittisten kysymysten tärkeys vuoden 1991 eduskuntavaaleissa puoluevalinnan mukaan (%).....	108
Taulukko 4.10. Syrjäkylien asuttuina pitämisen tarpeellisuus puoluekannan mukaan vuonna 1990 (%).....	109
Taulukko 4.11. Vähemmän kehittyneiden alueiden etujen turvaamisen merkittävyys puoluevalinnan mukaan vuoden 1995 eduskuntavaaleissa (%).....	110
Taulukko 4.12. Aluepolitiikkaan liittyvien kysymysten tärkeys puoluevalinnassa vuoden 1999 eduskuntavaaleissa äänestyspäätöksen mukaan (%).....	112
Taulukko 4.13. Kuntakenttään ja aluepolitiikkaan liittyvien asiakysymysten merkitys puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)	115
Taulukko 4.14. Eri puolueiden kannattajien näkemykset Euroopan Yhteisöön liittymisestä vuoden 1991 eduskuntavaaleissa (%).....	121
Taulukko 4.15. Eri puolueiden kannattajien näkemykset pakolaiskysymyksen tärkeydestä puoluevalinnassa vuoden 1991 eduskuntavaaleissa (%).....	123
Taulukko 4.16. Eri puolueiden kannattajien näkemykset Euroopan unionista eroamisesta loppuvuodesta 1995 (%).....	124
Taulukko 4.17. Kannatus EU:n liittovaltiokehitykselle ja pitämiselle valtioiden löyhänä yhteenliittymänä puoluekannan mukaan vuonna 1994 (samaa mieltä olevien % -osuus).....	126
Taulukko 4.18. Sotilasliittoon liittymisen arvioitu todennäköisyys puoluekannan mukaan vuonna 1995 (%)	127
Taulukko 4.19. Näkemykset Natoon liittymisestä puoluekannan mukaan vuonna 1999 (%)	128

Taulukko 4.20. Kansainvälisiin suhteisiin liittyvien asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2003: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet.....	130
Taulukko 4.21. Kansainvälisiin suhteisiin liittyvien asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2007: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet.....	136
Taulukko 4.22. Äänestäjien näkemykset puolueiden ajautumisesta kauemmas tavallisten ihmisten ongelmista puoluekannan mukaan vuosina 1994, 1998 ja 2003 (keskiarvot).....	146
Taulukko 4.23. Eri puolueiden kannattajien näkemykset kansanäänestyksien käytön lisäämisestä puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%).....	152
Taulukko 4.24. Näkemys kansanedustajan työn luonteesta ja kansanedustajien sosiaalisesta taustasta puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot).....	154
Taulukko 4.25. Myönteisesti eduskuntapuolueisiin suhtautuvien ruotsinkielisten äänestäjien % -osuus puoluevalinnan mukaan vuosien 1991, 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa.....	159
Taulukko 4.26. Eri puolueiden kannattajien näkemykset ruotsin kielen opiskelun vapaaehtoisuudesta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa (%).....	161
Taulukko 4.27. Eriolaisten väittämien ja kielellisten olosuhteiden vaikutus RKP:n äänestämiseen vuoden 2003 eduskuntavaaleissa: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	163
Taulukko 4.28. Eriolaisten väittämien ja kielellisten olosuhteiden vaikutus RKP:n äänestämiseen vuoden 2007 eduskuntavaaleissa: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet	165
Taulukko 4.29. Kielen yhteys suomenruotsalaisten puoluevalintaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%).....	168
Taulukko 4.30. Äänestäjien mielipiteet kurin ja järjestyksen ja oikeat arvot palauttavan vahvan johtajan tarpeesta vuosina 1990–2007 (keskiarvot).....	172
Taulukko 4.31. Uskonnollisuuden ja hengellisyyden lisääntymisen kannattaminen sekä väärinkäytösten vähentämisen puoltaminen puoluekannan mukaan vuonna 1995 (%).....	174
Taulukko 4.32. Rikollisuuden ja väkivallan vähentämiseen liittyvien kysymysten tärkeys äänestyspäätöksessä eduskuntavaaleissa 1999 puoluevalinnan mukaan (%).....	175
Taulukko 4.33. Rangaistuksien koventamisen kannatus puoluekannan mukaan vuonna 1998 (%).....	176
Taulukko 4.34. Äänestäjien näkemykset moraaliarvoja ja kuria ja järjestystä koskevista väittämistä puoluevalinnan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa (keskiarvot).....	177
Taulukko 4.35. Äänestäjien näkemykset moraaliarvoja ja kuria ja järjestystä koskevista väittämistä puoluevalinnan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot).....	181
Taulukko 4.36. Äänestäjien aseoituminen ympäristöön ja taloudelliseen kasvuun liittyvissä kysymyksissä puoluekannan mukaan vuosina 1990–2002 (keskiarvot).....	186
Taulukko 4.37. Ympäristön ja luonnonsuojeluun liittyvien kysymysten merkitys puoluevalinnassa puoluevalinnan mukaan vuosina 1991 ja 1995 (keskiarvot).....	188
Taulukko 4.38. Ympäristönsuojeluun liittyvien kysymysten tärkeys puoluevalinnan mukaan vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)	189

Taulukko 4.39. Näkemykset viidennen ydinvoimalan rakentamisesta puoluevalinnan mukaan vuonna 1990 (%)	191

Taulukko 4.40. Näkemykset lisäydinvoiman tarpeesta puoluekannan mukaan vuonna 1998 (%).....	192

Taulukko 4.41. Näkemykset kuudennen ydinvoimalan tarpeellisuudesta puoluevalinnan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%).....	193

KUVIOLUETTELO:

Kuvio 4.1. Kaupunkikeskuksille annettavan tuen ja kasvukeskuksiin suuntautuvan muuttoliikkeen hillitsemisen tärkeys puoluekannan mukaan vuonna 1998.....	111

Kuvio 4.2. Koko Suomen asutettuna pitämisen tärkeys ja alueellisten kehityserojen vähentämisen painoarvo puoluekannan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa.....	113

Kuvio 4.3. Alueiden elinvoiman ja kunnallisen itsehallinnon korostamisen tärkeys puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa	117

Kuvio 4.4. Eduskuntapuolueiden kannattajien suhtautuminen EU:n integraatiokehitykseen ja kansallisten etujen ajamiseen EU:ssa vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa	139

Kuvio 4.5. Kansanedustajien etäännyminen äänestäjistä ja puolueiden kiinnostus ihmisten mielipiteitä kohtaan puoluekannan mukaan vuoden 1991 eduskuntavaaleissa.....	143

Kuvio 4.6. Poliittikkaa, poliitikoita ja hallitusta kohtaan tunnettu epäluottamus puoluekannan mukaan vuoden 1991 eduskuntavaaleissa	145

Kuvio 4.7. Äänestäjien käsitykset hallituspohjan merkityksestä ja hallituksen päätöksien oikeellisuudesta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa	148

Kuvio 4.8. Kansanäänestysten käytön lisäämisen ja kansanäänestysten tulosten sitovuuden kannatus puoluekannan mukaan eduskuntavaaleissa 2003	149

Kuvio 4.9. Kansanedustajien etäännyminen äänestäjistä ja puolueiden kiinnostus ihmisten mielipiteitä kohtaan puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.....	151

Kuvio 4.10. Äänestäjien käsitykset adoptio-oikeudesta ja oikeudesta keinohedelmöitykseen puoluevalinnan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa.....	180

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

1.1. Tutkimuksen tausta

Suomen puoluejärjestelmällä on monia erityispiirteitä. Suomessa on ollut suuri määrä kooltaan ja vaikutusvallaltaan relevantteja eduskuntapuolueita länsimaisessa vertailussa. Puolueiden välistä kilpailua on ollut vaikea tyypistää yhteen tai kahteen aatteelliseen jakolinjaan, joten Suomen monipuoluejärjestelmän voidaan katsoa heijastelevan poikkeuksellisen monia yhteiskunnallisia ristiriitaulottuvuuksia. Ristiriitaulottuvuudet ovat perustavanlaatuisia pitkäaikaisia lohkeamia, jotka jakavat puolueiden kannattajia erilaisten etujen, arvojen, tavoitteiden ja yhteiskuntanäkemyksen perusteella. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on muodostunut monen Euroopan maan keskeisimmäksi ulottuvuudeksi, ja se oli merkittävässä osassa myös Suomen modernin puoluejärjestelmän synnyssä 1900-luvun alussa. Suomen puoluejärjestelmän osaksi institutionalisoituivat myös ulkopoliittikan suuntaus, jako ydinalueisiin ja periferiaan sekä kielijaon mukailema kielipoliittikka. 1960-luvulta alkanut puoluejärjestelmän murros on merkinnyt sitä, että myös eliitin ja kansan väliset ristiriidat, konservatiivisten ja liberaalien moraaliarvojen vastakkaisuus sekä ympäristönsuojelunäkökohtien ja jatkuvaan kasvuun nojaavien arvojen konfliktit ovat tulleet osaksi kilpailuasetelmaa.

Äänestäjien vaihtoehtojen voidaankin nähdä rajautuvan ideologisia jakolinjoja pitkin, sillä useimmilla äänestäjillä on taipumus äänestää puolueita, jotka he kokevat jollain ideologisella ulottuvuudella läheisiksi. Yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien pohjalta muodostuvat ideologiset vedenjakajat rajoittavat puoluevalintaa. Puolueet jakautuvat leireihin, erottautuvat muista ja muodostavat oman kannattajakuntansa niiden perusteella. Lohkeamiin (*cleavages*) linkittyvät tiiviisti ajankohtaiset poliittiset teemat ja kysymykset (*issues*), joihin puolueet ottavat kantaa miellyttääkseen mahdollisimman laajaa äänestyskantaa ja muokatakseen poliittista profiiliaan. (Paloheimo & Sundberg 2005, 169; Paloheimo 2005, 202.)

Yhteiskunnallisten lohkeamien merkitystä voidaan tarkastella valtiollisissa vaaleissa eri puolueiden kannalta. Omassa työssäni tarkastelen Suomen puoluejärjestelmässä relevanteiksi muodostuneita ristiriitaulottuvuuksia ja niiden vaikutusta äänestäjien puoluevalintaan ja ideologiseen ryhmittymiseen 1990- ja 2000-lukujen eduskuntavaaleissa. Suomen puolue- ja ristiriitaulottuvuuskirjon vuoksi asetelma on hedelmällinen, koska äänestäjien ideologiset profiilit ovat moniulotteisia ja eri puolueet voivat löytää toisensa eri ristiriitaulottuvuuksilla. Vuosien 1991–2007 eduskuntavaaleissa on ollut hyvin erilaisia asetelmia, ja myös vaalien jälkeen muodostettujen

hallituskoalitioden kokoonpanot ovat vaihdelleet voimakkaasti. Viidet eduskuntavaalit kattava ajallinen vertailu on tarpeen, jotta puoluevalinnan perusteista ja niiden muuttumisesta saadaan tarpeeksi pitkäaikaista evidenssiä. Suomalaiselle puoluevalintaa käsittelevälle tutkimukselle on ollut ominaista intensiivinen yksien eduskuntavaalien analysointi. Tarkastelun alkaminen 1990-luvun alusta on luontevaa siksi, että 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen ajoituivat monet tapahtumat, jotka hahmottivat Suomen asemaa uudella tavalla. Kylmän sodan loppuminen, Euroopan uudelleen ryhmittäminen ja kansainvälistyminen vaikuttivat siihen, että uudenlaiset kysymykset nousivat vaalien avainkysymyksiksi ja puolueiden agendalle. Markkinoiden avautuminen, talouspolitiikan myllerrykset lamaan syöksyttäessä ja sieltä noustessa sekä mittava yhteiskunnallinen rakennemuutos osuvat myös tarkastelujaksolle.

Erilaisiin ristiriitautuvuuksiin linkittyvillä tapahtumakuluilla on ollut vaikutusta siihen, minkälaisia positioita eduskuntapuolueet ovat ottaneet ja millä perustein äänestäjät ovat motivoituneet äänestämään juuri tiettyä puoluetta. Työni lähtökohtana on, että vuosina 1991–2007 yhtäjaksoisesti eduskunnassa esiintyneiden puolueiden kannatusta ja aatteellista erottautumista ei voida selittää ilman perusteellista pureutumista niiden ideologiseen ytimeen, joka linkittyy johonkin tarkasteltavista ristiriitautuvuuksista.

1.2. Tutkimusongelma ja -hypoteesit

Pro gradu -työssäni on kaksi tutkimusongelmaa. Tutkin,

1. miten yhteiskunnalliset ristiriitautuvuudet ja niihin linkittyvät näkemykset poliittisista asiakysymyksistä vaikuttivat äänestäjien puoluevalintaan Suomessa vuosina 1991–2007 käydyissä eduskuntavaaleissa

2. miten äänestäjien positiot ovat muuttuneet vastaavalla aikavälillä eri ristiriitautuvuuksilla eli onko äänestäjäkunta polarisoitunut vai lähentynyt puolueittain tarkasteltuna.

Tutkin kysymyksiä tilastollisin menetelmin ja käytän aineistona eduskuntavaalien yhteyteen ajoittuvia kysely- ja haastattelututkimuksia. Joitakin ristiriitautuvuuksia käsitellessäni joudun painottamaan analyysini vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleihin, koska 1990-luvun aineistojen kysymyspatteristo on käsiteltävien asiakokonaisuuksien kannalta suppeampi. Pääpaino on silti pitkäaikaisessa vertailussa, joka alkaa vaalivuoteen 1991 linkittyvästä datasta. Työni kannalta

oleelliseksi kysymykseksi muodostuu se, onko yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien painottamisessa tapahtunut ajan mittaan muutoksia ja miten se on näkynyt puoluevalinnassa ja puolueiden kannattajien asemoitumisessa. Molempien näkökulmien tarkastelu on hyödyllistä, koska näin pystytään selittämään sekä puolueiden kannatusta ristiriitaulottuvuuksista käsin että luokittelemaan puolueiden äänestäjiä erilaisiin ryhmiin kullakin ulottuvuudella. Näin saadaan selville, millä tavoin ristiriitaulottuvuudet jakavat äänestäjiä ja minkälaisia painotuseroja eri puolueita äänestävien välillä mahdollisesti on. Tarkastelen ainoastaan niitä kahdeksaa Suomen puoluejärjestelmän kannalta relevanttia puoluetta, jolla on ollut yhtäjaksoinen edustus eduskunnassa vuodesta 1991 saakka¹, sillä tarkastelun ulkopuolelle jäävien puolueiden kannatus on ollut marginaalista niin vaaleissa kuin kysely- ja haastattelututkimuksissa.

Ristiriitaulottuvuuksien teorit pohjautuvat Seymour Lipsetin ja Stein Rokkanin teokseen ”*Party Systems and Voter Alignments*” (1967), jossa esitettiin, että jatkuvuus on leimaava tekijä puolueiden välisessä kilpailussa. Puolueen nykyisen kilpailun taustalla tulisi siis nähdä perustavanlaatuiset aatteelliset vastakohtaisuudet. Omassa työssäni käsiteltävien ristiriitaulottuvuuksien valinta perustuu Arend Lijphartin (1984) ja Heikki Paloheimon (1988, 2008) esittämiin jaotteluihin, sillä ne kuvastavat hyvin Suomen puoluejärjestelmää 1990- ja 2000-luvuilla. Tarkastelen työssäni seuraavia ristiriitaulottuvuuksia:

1. vasemmisto–oikeisto
2. ydinalueet–syrjäseudut
3. kansallinen–kansainvälinen
4. herrat–kansat
5. suomenkieliset–ruotsinkieliset
6. konservatiiviset arvot–liberaaliset moraaliarvot
7. ekologiset arvot–materialistiset arvot

Puoluejärjestelmän ideologiset ulottuvuudet voidaan tunnistaa muun muassa puolueohjelmista ja puolueiden edistämästä politiikasta hallituskoalitiossa ollessaan. Tilastolliseen selittämiseen sopivat eritoten äänestäjien omat käsitykset puoluekenttää jakavista ideologisista kysymyksistä. Jotkin ristiriitaulottuvuudet voivat olla merkityksellisiä poliittisen elämän kannalta, mutta ne eivät välttämättä tee eroja puolueiden välillä, vaan pikemminkin niiden sisällä. Analyysin tulisi rajoittua

---

¹ Tässä jaottelussa Perussuomalaiset ja Suomen Maaseudun puolue (SMP) niputetaan samaan tarkasteluun, sillä Perussuomalaiset jatkoi käytännössä vuonna 1995 lakkautetun SMP:n toimintaa

ulottuvuuksiin, jotka jakavat relevanteiksi arvioituja puolueita. On myös perusteltua rajoittaa tarkastelu puoluejärjestelmien kestäviin ulottuvuuksiin ja sivuuttaa ne puolueiden väliset erimielisyydet, jotka ilmenevät yksissä vaaleissa ja laimenevat pian niiden jälkeen. (Lijphart 1984, 127–128.)

On huomioitava, etteivät kaikki ristiriitaulottuvuudet ole relevantteja kaikkien eduskuntapuolueiden kohdalla. Toisaalta yhtään ulottuvuutta ei ole syytä rajata työstä pois, sillä muuten jonkin puolueen ideologinen ydin jäisi kokonaan tarkastelematta. Tarkastelen lähtökohtaisesti kaikkia ulottuvuuksia kaikkien puolueiden kohdalla, mutta fokusoin tutkimukseni niihin puolueisiin, joiden kannatusta voidaan erityisesti selittää jonkin ulottuvuuden korostamisella. Analyysiosiossa tarkastelen korostivatko esimerkiksi Vasemmistoliiton ja SDP:n kannattajat vaaleista toiseen vasemmistolle ominaisia sosioekonomisia teemoja ja onko mahdollista, että Kokoomuksen kannatusta selittävinä tekijöinä olisivat korostuneet entisestään oikeistoon liitettävät talouspoliittiset näkemykset. Tutkin myös, onko koko Suomen asutettuna pitämisen tärkeys voimistunut vai heikentynyt Keskustaa äänestävien keskuudessa ja onko herrojen ja kansan välisen ristiriidan korostuminen ollut yhteydessä SMP:n ja Perussuomalaisten kannatukseen. Vihreiden kohdalla kysymykseen tulevat erityisesti kysymykset ekologisista arvoista ja liberaaleista moraaliarvoista. Lisäksi voidaan tarkastella, onko toisaalta RKP:n ja toisaalta Kristillisdemokraattien (KD) kannatus luonnehdittavissa yhä vahvemmin yhden asian eli RKP:n kohdalla ruotsinkielisen vähemmistön aseman ja KD:n kohdalla perinteisten moraaliarvojen ja yhtenäiskulttuurin kautta. Kansallinen-kansainvälinen-ulottuvuutta ei voida pitää ensisijaisena ristiriitaulottuvuutena yhdenkään puolueen kannalta, mutta se ei ole myöskään merkitykseltään vähäinen yhdellekään puolueelle.²

Koska työssä tutkitaan, ovatko ideologiset ja aatteelliset vastakohtaisuudet heikentyneet, vahvistuneet vai pysyneet samalla tasolla äänestäjien keskuudessa, muodostan jokaisesta ristiriitaulottuvuudesta väitteeseen liittyvän hypoteesin. Muodostan hypoteesit vuosina 1990–2007 laadittujen puolueohjelmien ja aikaisemman tutkimuksen perusteella. Hypoteeseihin voidaan tosin antaa vain suuntaa antava vastaus, koska ristiriitaulottuvuuksia kuvaavat ajankohtaiset kysymykset ovat vaihtuneet eri kysely- ja haastattelututkimuksissa. Tarkasteluun otan Suomen

---

² Käytän työssäni Suomen kielitoimiston suosituksesta poiketen isoja alkukirjaimia puolueiden kohdalla myös silloin, kun nimestä käytetään lyhyempää muotoa kuin puolueen virallinen nimi on. Esimerkiksi Kokoomus tarkoittaa Kansallista Kokoomusta. Jos sanalla keskusta viitataan poliittiseen keskustaan, se kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella. Näin voidaan erottaa Keskusta puolueena ja keskusta aatteellisena sijaintina. Vihreät puolestaan tarkoittaa isolla kirjoitettuna Vihreää Liittoa puolueena, kun taas pienellä kirjoitettuna vihreillä viitataan puolueen kannattajiin.

puoluejärjestelmään oleellisesti liittyvät ristiriitaisuudet, joiden perusteella jotkin puolueet näyttävät äänestäjille parempina vaihtoehtoina kuin toiset.

Puolueiden ohjelmallisia profiileja käytetään tutkimuksessa täydentävänä osana ja tutkimustulosten suhteuttamisen apuvälineenä. Puolueiden yleisimmät aatteelliset näkemykset heijastuvat periaatteita yleisohjelmissa, jotka ovat olleet suhteellisen pysyviä (Paastela & Paloheimo 2006, 5–6). Tarkastelen, onko puolueiden äänestäjien näkemysten ja puolueen muotoilemien aatteellisten periaatteiden välillä vastaavuutta 1990- ja 2000-luvuilla. Eduskuntavaali-ohjelmissa on tosin aukkoja, sillä jokaisen puolueen jokaista eduskuntavaali-ohjelmaa ei ollut mahdollista saada käyttöön tarkasteltavalta aikajaksolta. En käytä työssäni teoriaosiossa hyväkseni puolueohjelmien sisällön erittelymenetelmää (ks. esim. Paloheimo 2006, 218), koska se johtaisi laajuudeltaan jo omaan tutkielmaansa. Tavoitteenani on eritellä puolueohjelmista ristiriitaisuuksien yleistä kehityskulkua, jonka perusteella laadin analyysiosiota varten hypoteesit. Hypoteesien teoreettiset ja empiiriset perustelut esitän luvussa 3.2. Ennen hypoteesien laatimista luodaan katsaus aikaisempaan tutkielman aihealuetta koskevaan tutkimukseen Suomessa sekä suhteutetaan tutkimusasetelma siihen. Luvussa 2.1. ja 2.2. esitellään työssä käytetyt aineistot ja menetelmät. Luvuissa 3.1. ja 3.2. käsitellään ristiriitaisuuksia koskevaa kirjallisuutta. Lopulta analyysiosiossa testataan hypoteeseja tarkastelemalla kutakin ristiriitaisuutta erikseen kysely- ja haastattelututkimusten valossa.

1.3. Aikaisempi suomalainen tutkimus ja tutkimuksen tavoitteet

Äänestyskäyttäytymisen tutkimuksessa on ollut Suomessa kaksi päähaaraa. Poliittinen ekologia on käyttänyt tutkimusyksikköinä alueita ja aggregaattitason dataa, kun taas haastattelututkimuksissa on saatu tietoa haastattelemalla yksittäisiä kansalaisia. Aluksi suomalaiset vaalitutkimukset koskivat pääosin itse äänestysosallistumista eikä puoluevalinnan analysoinnissa päästy porautumaan kovin syvälle. (ks. esim. Rantala 1965, Pesonen 1965, Pesonen & Sänkiaho 1979). Risto Sänkiaho ja Onni Rantala ovat selittäneet puolueiden kannatusta alueista käsin. Pertti Pesonen on ollut puolestaan uranuurtaja eduskuntavaalien yhteydessä tehdyissä haastattelututkimuksissa. Vaikka Suomen vaalitutkimusperinne on monipuolinen, se on jäänyt katkonaiseksi ja epäyhtenäiseksi äänestyskäyttäytymisen osalta (Pesonen ym. 1993, 18–19).

Puoluevalinnan analysointi elpyi todella vasta vuoden 1991 eduskuntavaaleissa, joista tehtiin teos Vaalikansan äänivalta. Silloin valintaa jäsenettiin monin tavoin yhteiskunnallisten lohkeamien

kehyksestä. Tutkijat ryhmittelivät ristiriidat kolmeen luokkaan: luokkaristiriitaan, luontoristiriitaan ja uusiin ristiriitoihin, kuten poliitikkojen ja kansan vastakkaisuuteen. Asiakysymyksen merkitystä äänestäjille analysoitiin hyvinvointivaltion purun, sosiaalisen moraalien, vasemmistohenkisyden ja yksityistämisen kokonaisuuksista käsin (Pesonen ym. 1993. 122–144). Tämän jälkeen ei toteutettu vertailukelpoisia ja toistuvia vaalitutkimuksia. 2000-luvun eduskuntavaaleista on kuitenkin tehty laajat haastattelututkimukset, joissa on ollut hyvät ainekset myös puoluevalinnan analysointiin. Samalla on elpynyt myös suomenruotsalainen eduskuntavaalitutkimus.

Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleista tehdyissä analyyseissä asiakysymyksistä muodostettiin kaikki ristiriitauttavuudet kattava malli, josta selvisi minkä aihepiirien tärkeänä pitäminen lisää tietyn puolueen kannatusta. Vasemmistoliiton kannatus selittyi molempina vuosina parhaiten poliittiselle vasemmistolle ominaisten sosioekonomisten teemojen kautta. Kokoomuksen äänestämistä puolestaan selittivät oikeistolle ominaiset talousnäkemykset, perinteiset moraaliarvot sekä kansainvälinen suuntautuminen. Keskustaa luonnehti porvarillinen talouspolitiikka ja syrjäseutujen puolustaminen ja SDP:tä vasemmistolainen talous- ja sosiaalipolitiikka sekä EU-myönteisyys. Perussuomalaisille oli ominaista kansallismielisyys ja herra- sekä ulkomaalaisvastaisuus. KD:n kannatusta selitti parhaiten perinteisten moraaliarvojen korostaminen, Vihreiden kannatusta ympäristön suojeleminen ja salliva moniarvoisyys sekä RKP:n kannatusta vähemmistö- ja EU-myönteisyys. (Paloheimo 2005 204–205, Paloheimo 2008, 43.)

On huomattava, että Suomessa ei ole ilmestynyt teosta, joka käsittelee ristiriitauttavuuksia viisissä peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Tutkimukset ovat olleet kattavia teoksia yksittäisistä eduskuntavaaleista (ks. Pesonen ym. 1993, Paloheimo & Sundberg 2005, Paloheimo 2005, Paloheimo 2008). Tämän vuoksi lähestymistapani on ristiriitauttavuus- eikä vaalikeskeinen, koska aikaisemmin saatuja tuloksia ei ole tarpeen toistaa. Yhteiskunnallisia ristiriitauttavuuksia ja äänestäjien puoluevalintaa tutkivan työni tavoitteena on tuoda lisävaloa siihen, miten suomalaiset äänestäjät ovat sijoittuneet yhteiskunnallisilla ristiriitauttavuuksilla viimeisen vajaan kahden vuosikymmenen aikana ja mikä vaikutus asiakysymyksillä on ollut puoluevalintaan. Aikaisemmista tutkimuksista on saatu hyvä kuva siitä, mikä suhteellinen painoarvo on puoluekenttää jakavilla erilaisilla ideologisilla kysymyksillä. Oman tutkimukseni tavoitteena ei ole niinkään arvioida ristiriitauttavuuksien suhteellista painoarvoa, koska tämä näkökulma on ollut esillä eduskuntavaaleja käsittelevissä vaalikirjoissa (Paloheimo 2005, Paloheimo 2008), vaan tuoda esille eri ristiriitauttavuuksien sisällä tapahtunutta kehitystä viisissä viimeisissä eduskuntavaaleissa.

Tavoitteenani on löytää aikaisempaa tutkimusta täydentäviä näkökulmia, tuoda mukaan uusia taustamuuttujia erilaisin tilastollisin menetelmin ja muodostaa ristiriitaulottuvuuksia kuvaavia muuttujia, joiden avulla voisin selittää puolueen kannatuksen taustatekijöitä ja muutoksia äänestäjien positioissa. Tavoitteenani on muodostaa kustakin ristiriitaulottuvuudesta kattava analyysi viisiä viimeisiä eduskuntavaaleja koskien ja tehdä lopulta yhteenveto siitä, mitkä ristiriitaulottuvuudet näyttäytyivät tärkeimpinä kunkin puolueen kannattajille. Koska puoluevalinnan selittämisessä ei ole kaiken kattavaa lähestymismallia, on tiedostettava, että ristiriitaulottuvuuksien analysoinnin avulla pystytään tavoittamaan vain osa äänestäjien valintaperusteista. Valitsemani lähestymistapa ei esimerkiksi ota huomioon, mikä vaikutus on esimerkiksi hyvillä ehdokkailla tai puoluejohtajilla, puoluesamastumisella tai onnistuneella vaalikampanjalla ja mediaesiintymisillä.

2. TUTKIMUSAINEISTO, AINEISTON KYSYMYKSET JA MENETELMÄLLISET VALINNAT

2.1. Aineiston esittely

Työni analyysit pohjautuvat vuosien 1991, 1999, 2003 ja 2007 eduskuntavaalien jälkeen tehtyihin haastatteluaineistoihin, ennen vuoden 1995 eduskuntavaaleja tehtyyn puolueiden ajankohtaistutkimukseen ja EVAn kansallisiin asennetutkimuksiin ja EU-asennetutkimuksiin, jotka ovat siten luonteeltaan sekundääriaineistoja. Vuosien 2003 ja 2007 aineistot koottiin vuonna 2005 ilmestynyttä Vaalit ja demokratia Suomessa -kirjaa varten sekä vuonna 2009 ilmestynyttä Vaalit yleisdemokratiassa -teosta varten. Vaalit ja demokratia -kirjassa puoluevalintaa on analysoitu perusteellisesti, mutta vuoden 2009 vaalikirjassa puoluevalintaa ei analysoida erikseen omana päälukunaan³. Lisäksi käytän vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalien yhteydessä ruotsinkielisille suomalaisille tehtyjä tutkimuksia analysoidessani kieleen liittyvää ristiriitaulottuvuutta. Käyttämäni aineistoja voidaan pitää varsin luotettavina, sillä niihin on saatu sosiodemografisesti ja alueellisesti edustavat otokset ja puolueiden kannatussuhteet vastaavat hyvin kulloistakin vaalitulosta. Vaalien yhteydessä tehtyjen suomenkielisten tutkimusten vastaajamäärät ovat vaihdelleet 1232:sta (vuonna 1999) 1472:een (vuonna 1991). Vuoden 2003 ruotsinkielisessä tutkimuksessa oli 801 vastaajaa ja vuoden 2007 tutkimuksessa 1121 vastaajaa. Käyttämäni EVAn kansallisten asennetutkimusten ja EU-asennetutkimusten vastaajamäärät ovat vaihdelleet 1277:stä 2426:een.

---

³ Tämä tosin tehtiin vuonna 2008 ilmestyneessä Puolueet ja puoluejärjestelmät -teoksessa.

Vuonna 1991 tehty haastattelututkimus, johon teos ”Vaalikansan äänivalta” (1993) pohjautuu, poikkeaa muista aineistoista sikäli, että siinä haastateltiin samaan otokseen kuuluneita henkilöitä sekä vaaleja ennen että vaalien jälkeen. Suomalaisen vaalitutkimusperinteen katkonaisuuden vuoksi vuoden 1995 eduskuntavaaleista on käytettävissä vain kuukautta ennen vaaleja tehty puolueiden ajankohtaistutkimus. Vuoden 1999 vaaleista käytettävissä on vaalien jälkeen tehty tutkimus ”Changes in Finnish TV Election Campaigns” -projektia varten. Tutkimuksessa kartoitettiin myös puoluevalintaan vaikuttaneita tekijöitä, vaikkakin monilta osin eri kysymyksin kuin vuosina 1991 ja 1995. Vuoden 1999 tutkimuksen eduksi on laskettava tutkimusajankohta, joka sijoittuu vaalien jälkeiseen aikaan. Näin ollen ihmisiltä on saatu vastaus toteutuneesta äänestyspäätöksestä. Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalien haastattelututkimuksissa on eniten yhteneväisyyksiä, vaikka osa ristiriitailottuvuuksiin kytkeytyvistä kysymyksistä onkin vaihtunut.

Puolueiden ajankohtaistutkimusten teettämisen pääasiallinen motiivi on ollut kartoittaa ihmisten suhtautumista puolueisiin ja heidän mielipiteitään ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä. Lähtökohtana näiden aineiston keräämisessä ei ole ollut tutkijaintressi, vaan viisi eduskuntapuoluetta, Keskusta, Kokoomus, SDP, Vasemmistoliitto ja Vihreät ovat teettäneet ne omiin tarpeisiinsa. Muita puolueita äänestäneiden ryhmäkoot ovat jääneet tutkimuksissa pienehköiksi. Elinkeinoelämän valtuuskunnan joka toinen vuosi tekemiä kansallisia asennetutkimuksia käytän täydentävänä aineistona, sillä niistä saadaan keskenään vertailtavaa tietoa ristiriitailottuvuuksiin linkittyvistä kysymyksistä. Toisaalta esimerkiksi kestävän kehityksen ja kasvun ristiriitaa käsittelevässä luvussa EVAn kysymykset ovat hyvin keskeisessä roolissa. EVA on tehnyt lisäksi EU-asennetutkimuksia, joita hyödynnän vuosien 1995 ja 1999 osalta kansallinen-kansainvälinen-lohkeamaa analysoidessani.

Useimmissa käyttämässäni kyselyaineistoissa käytettiin otantamenetelmänä monivaiheista ositettua otantaa, jolla taattiin muun muassa kyselyn alueellinen tasapaino. Vuoden 1991 vaalitutkimuksessa ja EVAn kansallisissa asennetutkimuksissa käytettiin sen sijaan yksinkertaista satunnaisotantaa. Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaliaineistot sisältävät myös kielipainon, jolla on korjattu aineisto kielisuhteet todellisia kielisuhteita vastaaviksi. Aineistoissa on yliotos ruotsinkielisistä, jotta suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä vastaajia voitaisiin vertailla paremmin. Käytän korjaavaa kielipainoa niin vuoden 2003 kuin vuoden 2007 vaaliaineiston osalta kaikkia muita ristiriitailottuvuuksia paitsi kieliristiriitaa analysoidessani. Kysymyspatteriston osalta vuosien 2003 ja 2007 vaalien yhteydessä tehdyt haastattelututkimukset tarjoavat parhaimmat lähtökohdat ajallisten vertailujen tekemiseen, mutta myös muut tutkimukset antavat mahdollisuuksia

ristiriitaulottuvuuksien mittaamiseen erilaisten kysymysten ja väittämien avulla. Toisaalta vertailun tekeminen vuosien 2003 ja 2007 välillä voi tuottaa luotettavampia tuloksia, koska teoreettisten käsitteiden operationalisointi mittareiksi hankaloituu sitä enemmän, mitä useampien vaaliaineistojen pohjalta sitä tehdään.

Hyödynnän Yhteiskuntatieteellisessä tietokannassa (FSD) olevia eduskuntapuolueiden tekemiä periaate-, vaali- ja erikoisohjelmia niin teorialuvun hypoteesinmuodostuksessa kuin analyysiosiossa, jossa reflektoin äänestäjien näkemyksiä puolueiden virallisiin kantoihin. Puolueet kirjaavat ideologiset periaatteensa yleisellä tasolla periaateohjelmiinsa. Monet puolueista hyväksyvät eduskuntavaaleja seuraavaa vaalikautta varten tavoiteohjelman, jonka pohjalta puolueet tekevät vaalijulistuksia. (Paloheimo & Paastela 2006, 5.) Vaaliohjelmien kautta voidaan puolestaan pureutua tarkemmin siihen, minkälaista politiikkaa puolue tahtoo harjoittaa. Ohjelmien kannanottojen vertailu puolueen äänestäjien näkemyksiin on mielekästä siksi, että ohjelmalliset kannanotot ovat alhaalta ylöspäin muokattuja: myös paikallistason näkemykset voivat saada sijaa ohjelmissa. Ohjelmien keskeisimmät linjaukset tulevat todennäköisesti myös julkilausutuiksi puolueen kannanotoissa, mikä on omiaan johtamaan siihen, että puolueen ottama linja voi muuttua sen kannattajien linjaksi. Toisaalta puolueeseen löyhästi tai ei lainkaan kiinnittyvien äänestäjien ja puolueaktiivien käsitykset poliittisista asiakysymyksistä ja linjauksista voivat poiketa merkittävästi toisistaan.

Ohjelmissa esitettyjen näkemyksien ajallista vertailua yhden puolueen sisällä vaikeuttaa se, että vuosien 1991 ja 1995 vaaleissa useimmilla puolueilla ei ollut tapana julkaista varsinaista vaaliohjelmaa, vaan ne ovat julkaisseet korkeintaan lyhyen vaalijulistuksen. Niiden saatavuus on heikohko, mutta tutkimuksessa pystytään hyödyntämään joitakin manifestinomaisia ohjelmia⁴. Sen sijaan 2000-luvulla puolueet ovat ottaneet asiakseen julkaista kattavia eduskuntavaaliohjelmia. Puolueet ovat julkaisseet puolueohjelmia hyvin vaihtelevalla syklillä. Osa puolueista uudistaa puolueohjelmaansa neljän vuoden välein, kun taas esimerkiksi SDP:n tuorein periaateohjelma on vuodelta 1996.

---

⁴ Esimerkiksi Keskustan, toisin kuin Kokoomuksen tai SDP:n, 1990-luvun eduskuntavaaliohjelmia ei ollut lainkaan FSD:n tietovarannossa. Suurten puolueiden vertailun parantamiseksi olen hankkinut ne Keskustan ja maaseudun arkistosta tutkielmaa varten.

2.2. Aineiston kysymykset ja menetelmälliset valinnat

Käyttämäni aineistot ovat jo valmiiksi kerättyjä, joten niiden kysymyksenasettelut jäsentävät myös omaa tutkimuskohdettani. Puoluevalintaan vaikuttaneita tekijöitä on kysytty joissakin tutkimuksissa suoralla kysymyksellä ”kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttivat puoluevalintaanne”. Vastausvaihtoehdot eivät kuitenkaan ole liittyneet suoraan ristiriitautottuvuuksiin, joten en hyödynnä niitä työssäni. Muilla kuin puoluevalinnan perusteita suoraan mittaavilla kysymyksillä voidaan päästä syvemmälle ristiriitautottuvuuksien merkittävyyden analyysissä. Aineistosta hyödynnettävien kysymysten paino onkin asenneväittämässä ja poliittista ideologiaa mittaavissa kysymyksissä. Olennainen osa työtäni on ristiriitautottuvuuksien operationalisointi niitä ilmentäviksi mittareiksi.

Olen ryhmitellyt eri kyselytutkimusten asiakysymykset ja väittämät ristiriitautottuvuuksia käsittelevään kirjallisuuteen nojautuen. Osa kysymyksistä on kahden lohkeaman rajapinnassa, kuten kysymys kurin ja järjestyksen sekä oikeat arvot palauttavien johtajien tarpeesta. Vaikka muotoilussa on nähtävissä yhtymäkohtia herrat–kansa-lohkeamaan liittyvään populistijohtajien kaipuuseen, niin se voidaan sijoittaa konservatiivisten ja liberaalisten moraaliarvojen väliseen lohkeamaan. Oikeiden arvojen ja järjestyksen edistäminen on selkeä vastapooli salliville moraaliarvoille ja vapaamieliselle yhteiskuntakäsitykselle. Kysymyksiä pakolaisista ja työperäisestä maahanmuutosta käsitellään kansallisia ja kansainvälisiä arvoja käsittelevässä luvussa, vaikka sitä olisi voitu kulttuuristen ominaisuuksien puolesta käsitellä myös yhtenäiskulttuuria ja konservatiivisuutta sekä sallivaa avarakatseisuutta käsittelevässä luvussa. Pakolais- ja siirtolaiskysymykset linkittyvät kuitenkin luontevammin siihen, kuinka suljettuna puolueet ja niiden äänestäjät haluavat pitää Suomea vai haluavatko ne avata sen kansainvälistymiselle. Suhtautuminen etnisten vähemmistöjen oikeuksiin linkittyy sen sijaan paremmin yhtenäiskulttuurin ja moniarvoisuuden analysoimiseen.

Vasemmisto–oikeisto-ullottuvuutta on mitattu systemaattisesti eri haastattelututkimuksissa kysymällä vastaajilta, mihin kohtaan he sijoittuvat vasemmisto-oikeistoasteikolla, kun asteikko on yhdestä kymmeneen. Muita ristiriitautottuvuuksia ei voida mitata samalla tavalla, koska vastaajia ei ole niiden kohdalla pyydetty sijoittamaan itseään ideologiselle jatkumolle. Vastaajien sijoittumista analysoitaessa on tosin pidettävä mielessä, että vastaajat voivat käsittää asteikon ääripäät eri tavalla. Jollekin vastaajalle arvo 1 voi merkitä ääri vasemmistoa tai Vasemmistoliiton kannattamista ja vastaavasti arvo 10 voi merkitä ääri oikeistoa tai Kokoomuksen oikealla laidalla olemista.

Vasemmisto–oikeisto-ristiriitulottuvuutta mittaavia kysymyksiä on jokseenkin paljon eri vuosien aineistoissa. Niiden heikkoudeksi muodostuu sama asia kuin muissa ristiriitulottuvuuksissa: kysymykset eivät toistu samassa sanamuodossa, mikä vaikeuttaa ajallista vertailtavuutta. Vasemmisto-oikeisto-jaon pääteemat liittyvät verotukseen, yrittäjyyden edellytysten tai köyhien aseman parantamiseen, julkiseen sektoriin ja hyvinvointipalveluiden tason turvaamiseen sekä valtion rooliin talouselämän ohjaamisessa. Koska vasemmisto–oikeisto-olottuvuutta analysoidaan ensimmäisenä, sen yhteydessä käydään läpi hieman tarkemmin vuosien 1991–2007 eduskuntavaalien asetelmia.

Kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä ristiriitaa mittaavat kysymykset liittyvät alueellisiin kehityseroihin, koko Suomen asutettuna pitämiseen, kaupunkiseutujen kehittämiseen ja muuttoliikkeen hillitsemiseen. Lisäksi 2000-luvulla toteutettu kuntien palvelurakennemuutoshanke ja sitä seurannut kuntaliitosalto heijastuu kysymyksinä kuntien itsenäisestä asemasta ja kuntaliitoksista. Kansallista ja kansainvälistä suuntautumista mittaavat kysymykset vaativat tarkempaa jaottelua. Pääteemat ovat Euroopan unioniin liittyvät kysymykset, turvallisuuspolitiikka ja maahanmuutto. Herrojen ja kansan välistä ristiriitulottuvuutta mittaavat kysymykset liittyvät siihen, koetaanko kansanedustajien etäännyvän tavallisten ihmisten ongelmista, tulisiko heidän keskittyä enemmän tekoihin puheiden sijaan ja pitäisikö heidän toimia enemmän tavallisten ihmisten preferenssien mukaisesti. Tarkasteluun tulevat myös kysymykset kansanäänestyksien ja kansan suoran kuulemisen lisäämisestä, sillä niiden vaatiminen linkittyy oleellisesti populistisiin puolueisiin.

Vaikka suomenkielisten ja ruotsinkielisten välisen ristiriitulottuvuuden näkökulma on kapea, sen mukanaolo on perusteltua. RKP:n olemassaolo perustuu hyvin pitkälti siihen, että sen kannatus on voimakkaasti keskittynyt kaksikielisille seuduille. Ulottuvuutta mittaavia kysymyksiä ei kerry kaikilta vaalivuosilta, joten tarkastelu keskittyy lähinnä vuosiin 2003 ja 2007 sekä niiden väliseen vertailuun, koska kyseisiltä vuosilta on käytössä suomenruotsalaisten eduskuntavaalitutkimukset. Kysymykset liittyvät esimerkiksi ruotsinkielisten palveluihin, ruotsinkielisen identiteetin vaalimiseen ja siihen, pitääkö ruotsinkielisten pitää yhtä suomenkielisiä vastaan. Koska kysymys kielijaosta linkittyy RKP:hen, puolueiden ajankohtaistutkimuksista ei valitettavasti saada paljon siihen apua, koska RKP ei ole ollut mukana teettämässä niitä, eikä ole näin ollen vaikuttanut kysymyksenasetteluihin⁵.

---

⁵ Tiedustelin myös mahdollisuutta saada Folktingetin teettämän tutkimuksen aineistoa käyttööni vuodelta 1997, mutta dataa ei valitettavasti ollut enää saatavissa, eikä siinä toisaalta myöskään kysytty erikseen vastaajien puoluekantaa.

Konservatiivisten ja liberaalisten moraaliarvojen ristiriitautottuvuutta mittavat kysymykset liittyvät toisaalta yhteiskunnallisen järjestyksen säilyttämiseen ja toisaalta arvojen säilyttämiseen ja moraalisiin. Jälkimmäinen kuvaa ristiriitautottuvuuden sisältöä paremmin, mutta yhteiskunnallisen järjestyksen säilyttämisen taustallakin voidaan nähdä olevan käsitys siitä, mikä on oikein ja mikä on väärin. Tämä näkyy esimerkiksi suhtautumisessa rikollisuuteen ja huumeiden käyttöön. Ekologisia ja materialistisia arvoja mittaavien kysymykset liittyvät ympäristönsuojelun ja taloudellisten ja teollisten toimien väliseen suhteeseen. 2000-luvulla on tullut mukaan erityisesti ilmastonmuutoksen hillitseminen. Erillinen teema on ympäristöön kytkeytyvä energiapolitiikka, jonka merkittävin kysymys liittyy ydinvoimaan.

Tutkimukseni lähestymistapa on kvantitatiivinen. Teen tutkimuksessani käyttämistäni aineistoista tilastollisia analyysejä, jotka pohjautuvat operointiin niillä muuttujilla, jotka voivat selittää ristiriitautottuvuuksien ja äänestäjien puoluevalinnan yhteyttä tarkastelun kohteina olevissa eduskuntavaaleissa. Muokkaan muuttujia siten, että ne soveltuvat tutkimuskysymyksiini mahdollisimman hyvin. Tarkoitukseni on peilata eri muuttujien välisiä riippuvuuksia ja tehdä niiden avulla johtopäätöksiä siitä, miten äänestäjien sijoittumista ristiriitautottuvuuksille voidaan tulkita yleistämällä otoksesta saadut tulokset perusjoukkoon.

Jotta tutkimuksen validiteetti ei kärsisi, kysymyksien on mitattava oikeaa asiaa. Tämän vuoksi asiakysymyksien liittämisen ristiriitautottuvuuksiin on pohjauduttava tutkimuskirjallisuuteen ja puolueohjelmiin. Lisäksi eri vuosina tehtyjen kysymysten on muodostettava ristiriidan sisällä koherentti kokonaisuus. Reliabiliteetti puolestaan vaatii, että tulokset pysyvät samanlaisina, jos tilastoajat toistettaisiin. Se edellyttää siten myös sitä, että testien käyttämiseen vaadittavien tilastollisten ehtojen pitää täytyä. Koska otoskoot vaihtelevat tutkimuksesta toiseen eivätkä ole erityisen suuria yhdessäkään tutkimuksessa, pienimpien eduskuntapuolueiden kannattajia ei ole aina riittävästi tilastollisesti luotettavien johtopäätöksien tekemiseen. Tutkimuksessa joudutaan tämän vuoksi tinkimään ideaalista, jonka mukaan jokaisesta puolueen kannattajia olisi oltava vähintään 50 tilastollisten tarkastelujen tekemiseksi. Näin joudutaan menettelemään erityisesti niissä ristiriitautottuvuuksissa, jotka ovat erityisen tärkeitä jollekin pienistä puolueista. Ratkaisua voidaan perustella sillä, että tilastollisesti suuntaa antavat tuloksetkin ovat arvokkaita ristiriitautottuvuuksien kehityskulun ja äänestäjien positioiden hahmottamisessa.

Hyödynnän työssäni erilaisia jakaumia kuvaavia menetelmiä ja monimuuttujamenetelmiä. Ryhmittelevänä muuttujana käytän jokaisessa tarkastelussa puoluekantaa tai -valintaa. Muita

taustamuuttujia, kuten ikää, ammattiryhmää tai tulotasoa, ei käytetä työn laajuuden vuoksi. Kysymykset mittaavat enimmäkseen, pitääkö vastaaja jotain kysymystä tärkeänä vai ei ja onko hän jostain asiakysymyksestä tai väittämästä samaa vai eri mieltä. Olen koodannut en osaa sanoa -vaihtoehdon kaltaiset vaihtoehdot pois lähes kaikista tarkasteluista, koska se voi kuvata päättämättömyyden ohella myös tietämättömyyttä tarkasteltavasta asiasta.

Ristiintaulukoimalla voidaan kuvata, miten näkemykset tietystä asiakysymyksestä jakautuvat prosentuaalisesti puoluekannan mukaan. Ristiintaulukoihin ovat kelvollisia myös epäjatkovat, nominaaliasteikolliset muuttujat. Chi²-testin avulla voidaan selvittää, ovatko erot tilastollisesti merkitseviä, mutta se ei kerro sitä, minkä ryhmien välillä eroja on. Siksi hyödynnän joissakin kysymyksissä sen asemesta keskiarvotarkasteluita, jotka edellyttävät, että selitettävä muuttuja on vähintään järjestysasteikollinen. Tällöin lasketaan ryhmittäisiä keskiarvoja, joissa ryhmittelevänä muuttujana on puolue, jota vastaaja äänesti. Usean keskiarvon yhtäsuuruutta voidaan testata yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla, mikäli testioletukset ovat voimassa (Heikkilä 2004, 224–225).

Pelkkä varianssianalyysi ei kerro vielä, missä tilastollisesti merkitsevät eroavaisuudet ovat, joten siihen tarvitaan niin sanottuja post hoc -testejä. Tässä työssä käytettävän Bonferronin testin avulla voidaan osoittaa, mikä tai mitkä ryhmistä ovat toisistaan poikkeavia. (Miles & Shevlin 2001 49–50.) Mitä enemmän keskiarvot eroaisivat toisistaan, sitä jakautuneempia eri puolueiden kannattajat olisivat tarkastelun kohteena olevien asiakysymysten suhteen⁶. Näin ollen voidaan saada vastaus siihen, kuinka polarisoitunut äänestäjäkunta on kullakin ristiriitaulottuvuudella. Tarkastelulla ei tosin saataisi selville, kuinka voimakkaina äänestäjät sinänsä pitävät ristiriitaulottuvuuksia. Ristiriitaulottuvuuksien intensiivisyyttä on mitattu suoraan ainoastaan vuoden 1991 haastattelututkimuksessa, jossa kysyttiin, kuinka voimakkaita eri ryhmien väliset vastakohtaisuudet ovat.

Kysymyksistä voidaan myös muodostaa summamuuttujia, mikäli niiden voidaan tulkita mittaavan asennoitumista samaan aihealueeseen. Muuttujien valinta summamuuttujaan voi olla pelkästään sisällöllinen, mutta muuttujan muodostamista on hyvä perustella muuttujien välisillä keskinäisillä korrelaatioilla. Mikäli tässä tapauksessa järjestysasteikolliset muuttujat korreloivat vahvasti keskenään, on summamuuttujan muodostaminen perusteltua. Korrelaatiokertoimena käytetään

---

⁶ Eroavaisuuksia tarkastellaan viiden prosentin riskitasolla kaikissa tämän työn post hoc -testeissä.

Spearmanin korrelaatiokerrointa. Se on yleisin tapa tarkastella korrelaatiota vähintään järjestysasteikollisten muuttujien välillä.

Monimuuttujamenetelmistä käytän logistista regressioanalyysiä, jolla voidaan arvioida erilaisten kysymysten ja väittämien painoarvoa puoluevalinnassa. Sitä käytetään silloin, kun selitettävä muuttuja voi saada vain kaksi arvoa (Manheim ym. 2002, 280). Selittävinä muuttujina voidaan käyttää esimerkiksi järjestysasteikollisia epäjatkuvia muuttujia. Logistisessa regressioanalyysissä ennustetaan määrien sijaan todennäköisyyksiä. Kyse on siis siitä, millä todennäköisyydellä tarkasteltavana oleva asia tapahtuu tai pätee. Tulokset kertovat, vaikuttavatko selittävät muuttujat tapahtuman todennäköisyyteen ja kuinka suuri vaikutus on. (Tabachnik & Fidell 2001, 519.) Logistisessa regressioanalyysissä lasketaan Waldin testisuure, joka perustuu selittävälle muuttujalle saatuun regressiokertoimeen (B) ja sen keskivirheeseen⁷. Jos testisuureen arvo on tilastollisesti merkitsevä, tekijä onnistuu selittämään jonkin tapahtuman todennäköisyyttä. Regressiokertoimet on kätevä tulkita suhdeluvun (*odds ratio*) avulla. Siitä käytetään myös nimeä riskiluku. Riski saadaan jakamalla tapahtuman todennäköisyys sillä, että se ei tapahdu. Luku on näin ollen tulkittavissa vedonlyöntisuhteena.

Menetelmän avulla voidaan arvioida, lisääkö jonkin asiakysymyksen korostaminen puolueen kannatusta. Tällöin tarkasteltavan puolueen äänestäminen koodataan ykköseksi ja jonkin muun kuin tarkasteltavan puolueen äänestäminen koodataan nolllaksi eli siitä muodostetaan dikotominen dummy-muuttuja. Lukua yksi suurempi suhdeluku ilmaisee, että puolue saa erityisen paljon kannatusta henkilöiltä, jotka ovat vahvasti samaa mieltä jostain väittämästä tai kysymyksestä. Lukua yksi pienempi kerroinsuhde ilmaisee puolestaan, että puolue ei saa paljon kannatusta henkilöiltä, jotka pitävät asiaa tärkeänä. (Paloheimo 2005, 204.) Lisäksi logistisesta regressioanalyysistä voidaan erottaa mallin selityskerroin, Nagelkerken R^2 , jonka tulkinta muistuttaa kokonaiskorrelaatiokertoimen tulkintaa lineaarisessa regressioanalyysissä (ks. esim. Manheim ym. 2002, 278–279). Näin voidaan tehdä arvio siitä, kuinka hyvin puolueen kannatusta onnistutaan selittämään väittämistä ja kysymyksistä muodostettu mallilla.

Logistista regressioanalyysiä käytetään vasemmisto–oikeisto-jakoa, kansallinen–kansainvälinen-jakoa sekä ruotsinkieliset–suomenkieliset-lohkeamaa analysoitaessa. Valitettavasti muissa ristiriitaulottuvuuksissa ei ollut yksittäisten tutkimusten osalta tarpeeksi kysymyksiä, jotta

---

⁷ Regressiokertoimen laskemisesta lisää (Tabachnik & Fidell 2001,54).

logistinen regressioanalyysi voitaisiin mielekkäästi tehdä. Tällöin tarkastellaan ennen kaikkea sitä, miten eri puolueiden kannattajien väliset mielipide-erot ovat kehittyneet vaalien välillä. Osa kysymyksistä on sidottu suoraan niiden merkittävyyteen puoluevalinnassa. Kokonaisuudessaan ristiriitaulottuvuuksien tarkastelu jäsentyy tarkemmin analyysiosiossa. Keskeisenä ongelmana on, miten ajallinen vertailu saadaan toteutettua mahdollisimman luotettavasti. Eri ristiriitaulottuvuuksia kuvaavat kysymykset ovat vaihtuneet vuosien saatossa osin yhteiskunnallisen tilanteen muuttumisen vuoksi. 1990-luvun alun tutkimuksissa keskeisiä kansallinen–kansainvälinen- jaotteluun liittyviä kysymyksiä olivat suhtautuminen Neuvostoliittoon, Baltian maihin ja pakolaiskysymykseen, kun taas 2000-luvulla on tiedusteltu avoimemmin suhtautumista Nato-jäsenyyteen. Lama-aikana taloudelliset eli pääasiassa oikeistoon ja vasemmistoon liittyvät kysymykset jäsentyivät eri tavalla kuin 2000-luvulla.

3. YHTEISKUNNALLISET RISTIRIITAULOTTUVUUDET

3.1. Ristiriitaulottuvuuksien teoria

3.1.1. Ristiriitaulottuvuuksien asemoituminen vaalitutkimuksessa

Puoluevalintaa kuvaavat selitykset voidaan jakaa viiteen eri päätyyppiin: poliittisiin, sosiologisiin, psykologisiin ja taloudellisiin selityksiin sekä kommunikaatioselityksiin. Poliittiset selitykset pohjautuvat muun muassa puolueiden kilpailutilanteeseen, saavutuksiin ja lupauksiin, mahdollisiin puolue- tai vaalijärjestelmän muutoksiin sekä yksittäisten vaalien ajankohtaisiin kiistakysymyksiin. Ristiriitaulottuvuuksiin pohjautuva puoluevalinnan analysointi luokitellaan poliittisiin selityksiin. (Pesonen ym. 23, 1993; ks. myös Alzheimer & Evans 2008.) Ristiriitaulottuvuuksien malli on luonteeltaan myös sosiologinen, sillä ristiriitaulottuvuuksien peruslinjat määrittyvät äänestäjäkunnassa sosiodemografisen ja sosiologisen taustan mukaan. Sosiologisia selityksiä hyödynnän kiinnittämällä huomioon äänestäjän yhteiskunnalliseen taustaan, kuten yhteiskunta- tai kieliryhmään.

Yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien malli sopii lähestymistavaltaan hyvin työhöni, koska siinä on otettu huomioon länsieurooppalaisen puoluejärjestelmän konteksti ja perustavanlaatuiset puolueita ja äänestäjiä yhdistävät ja erottavat dimensiot. Lisäksi äänestäjien suhtautumista ajankohtaisiin asiakysymyksiin voidaan luokitella yhteiskunnallisten ristiriitaulottuvuuksien avulla. Tutkimusperinteellä onkin ollut erityisen merkittävä asema länsieurooppalaisessa puolue- ja

vaalitutkimuksessa. Amerikkalaisessa vaalitutkimuksessa ristiriitauttuvuuksien merkitys on ollut vähäinen, vaikka yhteiskunnallisten ryhmien ja puolueiden välit ovat USA:ssa tiiviimmät Eurooppaan verrattuna (Franklin 2010, 649).

Valitsemani lähestymistapa eroaa sekä sosiaalipsykologisista äänestyskäyttäytymisen malleista että rationaalisen valinnan teorioista ja mediaperustaisista malleista. Ensiksi mainitun suunnan tunnetuin edustaja on Michiganin malli, joka selittää äänestämistä sosiaaliseen ympäristöön tukeutuen. Se selittää äänestäjien valintoja ennen kaikkea puoluesamastumisen periaatteen kautta ja korostaa äänestäjien pitkäaikaisia siteitä puolueisiin. (Harrop & Miller 1987, 131.) Sillä voidaan katsoa olevan erityisen vankka asema pohjoisamerikkalaisessa vaalitutkimuksessa. Rationaalisen valinnan teorit painottavat äänestäjän individualistisuutta. Äänestäminen käsitetään instrumentaaliseksi toiminnaksi: se on väline, jolla halutaan saavuttaa tavoitteita. (Evans 2004, 71.) Anthony Downsin ja V.O. Keyn kehittämän rationaalisen valinnan mallin heikkous on kuitenkin se, ettei se ota huomioon äänestämistä yleisenä tapana. Lisäksi yhteiskunnallinen konteksti ja puoluesiteet jäävät mallissa varjoon. (Harrop & Miller 1987, 147–148.)

Ristiriitauttuvuuksiin kytkeytyneiden ajankohtaisten yhteiskunnallisten kysymyksien tutkiminen syntyi vastapainona sosiologiselle ja psykologiselle selitysmallille. Yksi ensimmäisiä vaalikampanjoiden kiistakysymyksiin keskittyneitä teoksia oli V.O. Key Jr:n ”*Vastuuntuntoinen valitsijakunta*” (1966) (Pesonen ym. 1993, 25). Useissa länsimaissa tehdyissä vaalitutkimuksissa on pyritty sittemmin selvittämään, mitkä asiakokonaisuudet tai -kysymykset ovat suotuisia eri aatesuuntia edustaville puolueille (ks. esim. Budge ja Farlie 1983, Harrop & Miller 1988). Puolueet voivat pyrkiä nostamaan vaalikampanjoiden aikana esille tärkeiksi katsomiaan teemoja, joista voisi olla etua kannatuksen saamisessa. Näkyvyysteorian mukaan puolueet eivät korosta kampanjan aikana kaikkia teemoja, jotka nousevat julkisuuteen, vaan pyrkivät välttelemään niitä teemoja, joista voisi olla niille potentiaalista haittaa. Näin ollen on oletettu, että tietyt puolueet hyötyvät siitä, jos jonkin teeman tärkeys kasvaa äänestäjien keskuudessa. (Budge & Farlie 1983, 23–25.) Useimpien äänestäjien on katsottu olevan kiinnostuneita ennen kaikkea siitä, miten yhteiskunnallisia ongelmia hoidetaan. Tällöin äänestäjät arvioivat puolueiden välisiä eroja kyvyssä hoitaa ongelmia. (Petrocik 2008, 195.) Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole syytä tai mahdollisuutta arvioida, miten eri eduskuntapuolueet ovat onnistuneet pitämään omia teemojaan julkisuudessa esillä, mutta äänestäjien näkemyksiä on sen sijaan tarpeen tarkastella.

3.1.2. Teorian lähtökohdat

Yhteiskunnalliset ristiriidat ovat poliittisen toiminnan lähtökohtia ja poliittisen organisoitumisen perustoja. Kaikissa yhteiskunnissa on havaittavissa joitakin keskeisiä poliittisia ristiriitailottuvuuksia tai lohkeamia, jotka jakavat kansalaisia eduiltaan, näkemyksiltään ja tavoitteiltaan toisistaan poikkeaviin leireihin. Puolueet ovat muodostuneet heijastamaan kyseisiä perustavanlaatuisia vastakohtaisuuksia. Ne ovat ryhmittyneet tiettyjä yhteiskunnallisia jakolinjoja pitkin puolustaakseen eri yhteiskuntaryhmien etuja tai yhteiskunnallisia katsantokantoja. (Paloheimo & Sundberg 2005, 169; Pesonen ym. 1993 122.)

Ristiriitailottuvuudet voidaan nähdä yhteiskunnallisiksi sulkeutumiksi, jotka vaikuttavat siihen, miten edut jakautuvat. Ristiriitailottuvuuden eli lohkeaman (*cleavage*) voidaan katsoa olevan enemmän kuin pelkkä jako tai konflikti kahden ihmisryhmän välillä. Lohkeamaan tulee sisältyä yhteiskunnallinen jako, joka erottelee ihmisiä sosiaalis-strukturalistisin perustein, kuten ammatin tai uskonnon mukaan. Lisäksi jakaantuneiden ryhmien tulee olla jossain määrin tietoisia kollektiivisesta identiteetistään ja toimia sen pohjalta. Ilman jonkintasoista kollektiivisuuden tunnetta yhteiskunnalliset jaot eivät muutu poliittisiksi vedenjakajiksi. Kolmanneksi lohkeaman pitää olla todennettavissa organisatorisesti. Tavallisesti esimerkiksi puolueet tai ammattiliitot antavat ryhmäintresseille institutionalisoituneen muodon. Kun yhteiskunnalliset ryhmät tunnistavat erilaiset intressinsä, niihin kuuluvilla henkilöillä on taipumus äänestää puoluetta, joka on erikoistunut juuri heidän etujensa ajamiseen. (Gallagher ym. 2001, 235–236; Franklin 2010, 651.)

Ristiriitailottuvuuksien tutkimisen kannalta perustavanlaatuisiksi teokseksi on muodostunut Seymour Lipsetin ja Stein Rokkanin *Party Systems and Voter Alignments* (1967). Teoksen tavoitteena oli tuoda esille tapa, jolla puolueet nousivat esille ja vakiintuivat peruslohkeamien ympärille. Sen teoreettinen perusta on luonut pohjan myöhemmälle tutkimukselle, mutta ristiriitailottuvuuksien olemus on muuttunut huomattavasti kirjan julkaisemisen ajoilta yhteiskunnallisen kehityksen ja äänestyskäyttäytymisen differentioitumisen vuoksi. Lipsetin ja Rokkanin esille tuomat historialliset prosessit vaikuttavat kaukaisilta nykyisten puoluejärjestelmien kannalta, vaikkakin alkuperäiset lohkeamat määrittivät pohjan yhteiskunnallisille konflikteille. Yleiseurooppalaiset konfliktit olivat taustalla myös Suomen modernin puoluejärjestelmän synnyssä, mutta yksityiskohtainen historiallinen tarkastelu ei ole tässä työssä tarkoituksenmukaista.

Lipsetin ja Rokkanin mukaan yhteiskunnalliset ristiriitaisuudet ovat syntyneet neljän vallankumouksen tuloksena osaksi länsieurooppalaisten maiden moderneja puoluejärjestelmiä. Lohkeamien institutionalisoituminen osaksi poliittisia järjestelmiä merkitsi vakaiden poliittisten puolueiden syntymistä. (Lipset 2001, 3.) Lohkeamat muodostuivat (Lipset ja Rokkan 1967, 15):

1. keskushallinnon ja kansalliskulttuurin vastakkaisuudesta etnisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin
2. kansallisvaltion ja kirkon vastakkainasettelusta,
3. maaseudun ja kaupunkien väestön intressien eroavaisuudesta
4. työnantajien eli omistavan luokan ja työntekijöiden ristiriitaisista eduista

Jakolinjojen synnyn taustalla on nähtävissä kolme vallankumousta. Keskushallinto–periferia- ja kirkko–valtio-jaot syntyivät reformaation ja kansallisen vallankumouksen myötä. Teollinen vallankumous synnytti puolestaan lohkeaman maaseudun väen ja kaupunkien yrittäjäväestön ja kommunistinen vallankumous omistajien ja työntekijöiden välille. Jälkimmäisten ryhmien jännite näkyy nykyään poliittisena kilpailuna markkinavoimien ja ammattiyhdistysliikkeiden välillä. (Dalton 2002, 131–132; ks. myös Gallagher ym. 2001, 236–239.)

Ammattiyhdistysliikkeet ja maatalousyhdistykset löysivät tiensä poliittisiin prosesseihin monin paikoin ennen yleisen äänioikeuden voimaan astumista. Valtiollisissa vaaleissa äänestäjät mobilisoitiin siten äänestämään poliittisia ryhmittymiä, joilla oli selkeä luokkapohja ja läheiset siteet tiettyyn yhteiskuntaryhmään. Joukkopuolueiden⁸ perustaminen oli tapa institutionalisoida olemassa olevat ryhmittymät kiinnittämään puolueiden kannattajiksi. Kussakin vaaleissa puolueet kääntyivät automaattisesti omien tukijoukkojensa puoleen, jotka tottumuksesta äänestivät samaa puoluetta. (Dalton 2002, 133.)

Historiallisista ulottuvuuksista Suomen puoluejärjestelmän kannalta relevanteiksi voidaan katsoa kaikki kirkko–valtio-lohkeamaa lukuun ottamatta. Kirkon ja valtion välinen ristiriita on aktualisoitunut puoluepolitiikan tasolle vain katolisissa maissa. (Gallagher ym. 2001, 238.) Suomeenkin on tosin syntynyt uskonnollissävyytteinen moraaliarvojen lohkeama. Keskusta–

---

⁸ Joukkopuolueissa keskeisessä asemassa on hierarkkinen puoluekoneisto ja sen toimijat. Joukkopuolueiden toiminta perustuu suuriin jäsenmääriin, ja äänestäjiin vedotaan johonkin ryhmään kuulumisen näkökulmasta (ks. esim. Paloheimo & Raunio 2008, 22).

periferia-lohkeama viittaa ensisijaisesti ristiriitaisuuksiin valtavirta- ja marginaalikulttuurin välillä⁹. Äärimmillään tämä merkitsee jakoa valtaapitävään väestönosaan ja separatistiseen, itsenäisyyttä vaativaan, vähemmistöön. Lievimmillään se voi nykyään ilmetä jonkin etnisen vähemmistön tai kielivähemmistön äänestyskäyttäytymisessä ja poliittisissa asenteissa. (Gallagher 2001, 236–237.) Näin ollen Suomen ruotsinkielinen vähemmistö kuuluu kyseisen lohkeaman piiriin. Kielikysymys oli oleellinen tekijä Suomen puoluelaitoksen syntyvaiheessa. Maaseudun ja teollistuvien kaupunkien vastakkainasettelu loi syntypohjaa agraaripuolueille, joihin lukeutuu myös vuonna 1906 perustettu Maalaisliitto. Kapitalistien ja työväenluokan väliseen kamppailuun perustuva yhteiskuntaluokkien ristiriitaulottuvuus vaikutti sosialististen ja kommunististen puolueiden syntyyn. Niiden vastapooliksi muodostuivat konservatiiviset puolueet. (Grönlund 1999, 102.) Kapitalistien ja työväenluokan välille syntynyt ristiriitaulottuvuus on jäsentänyt puolueiden välistä kilpailua vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella.

3.1.3. Lohkeamarakenne ja sen muutokset

Lipset ja Rokkan (1967, 51) tulivat siihen keskeiseen johtopäätökseen, että 1960-luvun yhteiskunnalliset lohkeamat heijastelivat keskeisiltä osin lohkeamia, jotka olivat nähtävissä länsimaiden puoluejärjestelmissä jo 1920-luvulla – lohkeamien tulkittiin jääntyneen (*freezing hypothesis*). Ne puolueet, jotka järjestäytyivät joukkopuolueiksi ennen äänestäjäkunnan mobilisoinnin aikaa, ovat osoittautuneet kaikkein kestävimiksi. Kun joukkopuolueet olivat vakiinnuttaneet asemansa, kannatuspohja uusille puolueille oli jo merkittävässä määrin heikentynyt.

Käsitykset lohkeamien jääytymisestä ovat muuttuneet myöhemmin. Vanhoille puolueille on esitetty uusia haasteita ja vaatimuksia. Poliittisen kentän fragmentoituminen, uusien puolueiden mukaantulo ja liikkuva äänestäminen ovat johtaneet siihen, että äänestäjien valinnat ovat vähemmän ennustettavia. Traditionaaliset yhteiskunnalliset jaottelut ovat menettäneet merkitystään äänestäjien valintoja selittävinä tekijöinä. Äänestäjien liikkuvuus on lisääntynyt niin aggregaatti- kuin yksilötasolla, koska poliittisiin puolueisiin kiinnittyminen on aikaisempaa heikompa ja poliittisesti aktiiviset ihmiset ovat löytäneet uusia väyliä vaikuttaa päätöksentekoon. (Mair 2001, 29.) On kyseenalaista, missä määrin yhteiskunnalliset ryhmät tunnistavat eriävät intressinsä ja onko olemassa enää tiettyä puoluetta, joka edustaa selkeästi tietyn ryhmän intressejä. On myös mahdollista, että tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuuluvat äänestäjät havaitsevat jonkin toisen

---

⁹ Sitä ei pidä sekoittaa poliittisiin ilmastoalueisiin ja aluepolitiikkaan linkittyvään ydinalue-periferia-lohkeamaan samankaltaisesta nimestään huolimatta.

puolueen edistävän paremmin heidän asiaansa, jolloin tiukkojen ryhmä–puolue-siteiden merkitys hämärtyy. (Franklin 2010, 651.)

Uudet jälkiteollisen yhteiskunnan intressipohjaiset lohkeamat ovat aiheuttaneet epävakautta äänestyskäyttäytymisen ennustettavuuteen. Ne ovat alkuperäisiä lohkeamia kiinteämmin sidoksissa arvoihin ja asenteisiin. Ennakoimaton materialismin ja postmaterialismin välinen jännite, joka on kietoutunut talouskasvun ja ympäristönsuojelun ympärille, on tuonut puoluepoliittiselle areenalle uudenlaisiin arvoihin sitoutuneet vihreät ja ekologiset puolueet. Laajemmin jännite kytkeytyy postmodernismiin, jota edustaa käsite *new politics*. Sille on ominaista muun muassa laajat kansalaisvapaudet, suvaitsevaisuus ja vähemmistöjen oikeuksien puolustaminen (ks. Inglehart 1997, 28). Tämän vuoksi alkuperäiseen teorian muotoiluihin ristiriitaulottuvuuksien luonteesta ei kannata hirttäytyä, vaan Lipsetin ja Rokkanin teos toimii pohjana myöhemmille modifioinneille. Lipset ja Rokkan eivät myöskään linkittäneet ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä ristiriitaulottuvuuksiin vastaavalla tavalla kuin muut tutkijat ovat myöhemmin tehneet.

Uudempien ja perustavanlaatuisien lohkeamien vertailu on problemaattista, sillä Lipsetin ja Rokkanin muotoilemat lohkeamat heijastelivat pitkäaikaisia jakoja, jotka ovat politisoituneet ja institutionalisoituneet osaksi puoluejärjestelmiä (Mair 2001, 31–32). On mahdollista kyseenalaistaa näkemys siitä, että asiakysymyksiin tai arvoihin pohjautuva jako muodostaisi jotenkin heikomman tai vähäpätöisemmän lohkeaman. Mikäli uusien yhteiskunnallisten jakojen katsotaan muodostavan alkuperäisiin rinnastettavissa olevia lohkeamia, jäätymishypoteesi ei näyttäydy enää kovin relevanttina. Tätä teesiä on perusteltu pääosin juuri jälkimaterialististen arvojen voimalla (Gallagher ym. 2001 253–254). On silti muistettava, että uudet arvot ovat vain yksi äänestäjien valintaa jäsentävistä osatekijöistä eikä se ole noussut vielä täysin haastamaan perinteisiä ristiriitoja (ks. Henjak 2010, 477). Myöskään Suomen eduskuntavaaleissa kyseinen lohkeama ei ole aiheuttanut suurta uudelleenryhmittymistä, sillä Vihreiden kannatus on jäänyt alle kymmenen prosenttiyksikön.

1980-luvun loppuun mennessä monet puoluejärjestelmät olivat vapautuneet perinteisestä lohkeamapolitiikasta (Mair 2001, 29), minkä voidaan katsoa heikentäneen ristiriitaulottuvuuksien selitysvoimaa ihmisten äänestyskäyttäytymisessä. Yhteiskuntarakenteelliset tekijät eivät ole enää yhtä hallitsevassa asemassa, mikä on johtanut lohkeamapolitiikan laskuun. Taloudellisen hyvinvoinnin lisääntyminen, elämäntyylien muutos ja koulutustason parantuminen ovat kaikki osaltaan vaikuttaneet sosiaalisten raja-aitojen madaltumiseen. Yhteiskunnalliset jaot säilyvät relevantteina vain, jos ihmisryhmät kokevat, että heillä on toistensa kanssa vahvasti eriäviä ja

toisilleen kaukaisia etuja. Jos esimerkiksi luokkaidentiteetti hämärtyy, eikä tunnu enää poliittisesti merkitykselliseltä, lohkeaman merkitys vähenee. Siksi onkin alettu puhua lohkeamien jäätymisen sijan niiden sulamisesta. (Gallagher ym. 2001, 242, 251–252.) Vaikka puoluevalinnan sidonnaisuus yhteiskunnallisiin ryhmittymiin on heikentynyt 1990- ja 2000-luvulle tultaessa, äänestäjät ovat yhä jatkaneet pääosin samojen puolueiden kannattamista. Tendenssi perustuu ryhmäsidonnaisuuksien sijaan yhä enemmän siihen, mitä asiakysymyksiä äänestäjät pitävät tärkeinä. Äänestäjien preferenssit asiakysymyksissä ovat säilyneet samansuuntaisina oman yhteiskunnallisen viiteryhmän preferenssien kanssa. (Franklin 2010, 654.)

Asiakysymyksistä voidaan katsoa muodostuvan kolmisuuntainen suhde äänestäjän, puolueen ja poliittisen tavoitteen tai asiakysymyksen välille. Ensinnäkin voidaan tarkastella äänestäjän suhtautumista asiakysymykseen, toiseksi puolueen suhtautumista asiakysymykseen ja kolmanneksi äänestäjän suhtautumista puolueeseen. Jokainen näistä suhteista voi olla positiivinen, neutraali tai negatiivinen. Mikäli yksikin niistä on negatiivinen, äänestäjä on ristiriitaisessa tilanteessa. Jos sen sijaan äänestäjän ja puolueen näkemyksissä on vastaavuutta, ja äänestäjä on valmis hyväksymään puolueen, lisääntyy todennäköisyys asianomaisen puolueen äänestämiseen. Lopulta ratkaisevassa asemassa on se, kuinka tärkeänä äänestäjä pitää asiakysymystä: onko se hänen kannaltaan ratkaiseva kysymys. (Borre 2001, 14–17.) Vaalitutkimuksien kysymyksenasetteluissa on usein huomioitu juuri se, kuinka tärkeänä äänestäjä pitää tiettyä teemaa ja toisinaan kysytty suoraan, kuinka paljon se vaikutti puoluevalintaan. Puolueen suhtautumista asiakysymyksiin voidaan arvioida puolestaan puolueohjelmista käsin. Äänestäjän suhtautumista puolueeseen mitataan tässä työssä lähinnä sillä, antaako äänestäjä tietylle puolueelle äänen vai ei.

Äänestäjien politiikkapreferenssit ovat yhä vaikeammin ennustettavissa myös siksi, että poliittisesti relevanteilla puolueiden ulkopuolisilla järjestöillä ja puoluejärjestöillä ei ole havaittavissa enää yhtä tiiviitä suhteita kuin aikaisemmin. (Mair 2001, 30.) Puolueet ovatkin tavoitelleet menneiden vuosikymmenien aikana yhä enemmän catch all -partyn eli yleispuolueen imagoa kampanjoinnissaan (ks. esim. Mair 2001, 29; Dogan 2001, 108).

Catch -all party -termin lanseerasi Otto Kirchheimer vuoden 1966 artikkelissaan ”*The transformation of the Western European Party Systems*”¹⁰. Kirchheimerin (1966, 190) mukaan luokkapuolueiden liikehdinnässä oli merkkejä jo tuolloin kohti yleispuolueita, joiden tavoitteena oli pienentää

---

¹⁰ Catch all -partyn käsitettä on lähellä myös Anthony Downsin multi-policy party, joka on valmis hylkäämään ideologisen positionsa maksimoidakseen kannatuksensa vaaleissa (Krouwel 2003, 29).

sosioekonomisia ja kulttuurisia lohkeamia äänestäjien joukossa houkutellakseen laajempaa äänestäjäkuntaa. Yleispuolueelle on Kircheimerin mukaan ominaista puolueideologian¹¹ jättäminen enemmän taka-alalle, johtaja- ja henkilökeskeisyys, puoluejäsenten merkityksen väheneminen ja erkaantuminen tietyn yhteiskuntaluokan etujen ajajan asemasta. Lisäksi yleispuolueet tulivat alttiimmiksi intressiryhmille vaalirahoituksen ja -menestyksen saamisen vuoksi. Puoluejäsenyys menetti merkitystään monin tavoin: jäsenmäärät vähenivät ja jäsenet tulivat tasaisemmin eri yhteiskuntaluokista. Lopulta catch-all -puolueet professionalisoituvat ja muuttuvat yhä enemmän rahaa kerääviksi vaaliorganisaatioiksi, jotka ovat riippuvaisia puolue- ja vaalituista sekä median huomiosta. (Krouwel 2003, 28.) Täten Kircheimerin voidaan katsoa ennakoineen jo vaali-, kartelli- ja mediapuolueiden aikakautta, jossa puolueet sulautuvat osaksi valtiota. Kircheimer tosin huomioi, että suhteellisen vaalijärjestelmän ja monipuoluejärjestelmän maissa puolueilla voi olla varaa erottautua muista omintakeisella ideologisella ohjelmalla, koska niiden ei tarvitse tavoitella absoluuttista äänen enemmistöä (mt, 29). Siksi Suomessakin puolueet ovat säilyttäneet ideologisissa profiileissaan omintakeisuutta.

Suomessa puolueiden kannatuksessa ei ole ollut dramaattisia vaihteluita pitkällä aikavälillä, vaan kannatuslukemien ominaispiirteeksi on muodostunut jonkinasteinen staattisuus ja muuttumattomuus. Suomen puoluejärjestelmän kohdalla voidaan puhua pysyvyydestä, sillä 1900-luvun alussa perustetut joukkopuolueet ovat yhä voimissaan, ja niiden välistä kilpailua jäsentävät osin samat ristiriitaulottuvuudet kuin 1900-luvun alkupuolella. Vaikka yksittäiset vaalit voivatkin saada aikaan dramaattisia kannatussiirtymiä, monet perinteiset puolueet ovat pystyneet säilyttämään valta-asemansa (Mair 2001, 31–32). 1980-luvulta lähtien Suomen kolmena suurimpana puolueena pysyneiden puolueiden, SDP:n, Keskustan ja Kokoomuksen, juuret juontavat 1900-luvun alkupuolelle ja ne syntyivät perustavanlaatuisen ristiriitaulottuvuuksien ympärille. Toisaalta kommunismin romahdettua äärivasemmiston kannatus on heikentynyt. Samalla ulkopoliittikkaan suhtautumisen ja valtion rooliin kohdistuvien käsitysten voidaan katsoa muuttuneen merkittävästi. (vrt. Lijphart 1984, 138.)

Volatiliteettiin eli puoluekannatuksen kokonaisuutokseen on katsottu liittyvän ristiriitaulottuvuuksien jäätymisprosessiin. Korkean tai kasvavan volatiliteetin on tulkittu heijastavan perinteisten ulottuvuuksien ja puoluesidonnaisuuden merkitysten vähenemistä.

---

¹¹ Ideologia voidaan käsittää joukoksi uskomuksia ja arvoja, jotka muodostavat jokseenkin yhtenäisen kokonaisuuden. Poliittinen ideologia viittaa arvokokonaisuuteen, kun taas puolueideologia voi sisältää aineksia useista poliittisista ideologioista, kuten konservatismista ja liberalismista. (ks. esim. Reunanen & Suhonen 2009, 326.)

Kokonaiskannatuksen muutos voi tosin olla indikaattori siitä, että äänestäjät ovat vaihtaneet johonkin toiseen aatteellisesti hyvin läheiseen puolueeseen. 1990-luvun alussa monessa maassa koettiin suuria muutosvaaleja, ja puoluekannatuksen kokonaisuutoksen eli volatilitiitin trendi on ollut monin paikoin kasvava. (Mair 2001, 31–32.)

Suomessa puoluekannatuksen heilahtelut ovat tasoittuneet 1990-luvun alusta. Kun vielä vuoden 1991 eduskuntavaaleissa volatilitiitti oli 12,1 prosenttiyksikköä, se on laskenut vaali vaalilta vuoden 2007 6,7 prosenttiin. Suurimmat muutosvaalit ovat Suomessa lähes poikkeuksetta liittyneet suurimman oppositiopuolueen tai populistisen puolueen kannatuksen nousuun. Suurimman oppositiopuolueen menestystä voi selittää jonkin lohkeaman lisäksi yleinen tendenssi, jossa äänestäjät ovat taipuvaisempia rankaisemaan kuin palkitsemaan hallituspuolueita, jolloin tyytymättömyys kanavoidaan ääninä johtavalla oppositiopuolueelle (Paloheimo & Sundberg 2005, 218). Populistipuolueiden menestyksen taustalla saattaa olla uudelleenryhmittäytymistä herrat vastaan kansa -lohkeaman mukaisesti. Toisaalta, koska uudelleenryhmittäytyminen käsitetään verrattain pysyväksi asemoitumiseksi, yksittäisten vaalien kannatuskeikaukset populistisille puolueille eivät merkitse välttämättä pidempiaikaista äänestyskäyttäytymisen muuttumista, jos kyse on laajasta, mutta yksittäisestä protestinomaisesta ilmauksesta.

Puoluejärjestelmiä voidaan kuvailla monin eri tavoin eri indikaattoreita käyttäen. Voidaan tarkastella kilpailevien puolueiden lukumäärää, suhteellista parlamentaarista tai vaalikohtaista painoarvoa tai puolueiden ideologisia etäisyyksiä. Puoluejärjestelmää voidaan myös tarkastella arvioimalla kilpailua hallitukseen pääsystä. Suomen asemaa puoluejärjestelmien vertailussa voidaan valottaa Mairin (2001, 38) esimerkillä polarisoituneista ja sovittelevista monipuoluejärjestelmistä. Polarisoituneessa järjestelmässä ideologisten mielipiteiden ääripäät ovat kaukana toisistaan, jolloin poliittisessa keskustassa olevien puolueiden mukanaolo hallituksessa on lähes välttämätöntä. Pienempien ideologisten erojen värityksessä järjestelmässä myös avoimet koalitiot ovat mahdollisia. Termiä avoin koalitio käytetään sellaisesta vähintään kahden puolueen koalitiosta, jossa puolueet eivät ole aatteellisesti toistensa vieressä ja koalition ulkopuolella on vähintään yksi sellainen puolue, joka on aatteellisesti koalitioon kuuluvien puolueiden välissä (Paloheimo & Wiberg 1997, 297).

Suomessa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden voidaan katsoa olleen dominoiva ristiriitailottuvuus vuoden 1987 eduskuntavaaleihin asti, jolloin muodostettiin ensimmäinen avoin koalitio vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella toisen maailmansodan jälkeen, kun Keskusta jätettiin pois

sinipunahallituksesta. Suomen puoluejärjestelmän voidaan arvioida muuttuneen vähemmän polarisoituneemmaksi, koska sekä vasemmiston että oikeiston kannattajat ovat tulleet viime vuosikymmeninä yhä lähemmäs poliittista keskustaa. (Paloheimo & Sundberg 2005, 192.) Uusia hallituspohjia on kokeiltu Suomessa ennakkoluulottomasti. Paavo Lipposen johtamat sateenkaarihallitukset olivat ylisuuria, 70 prosenttia kaikista eduskuntapaikoista kattavia koalitioita ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella ennennäkemättömiä koalitioita. Viimeisimmässä hallitusratkaisussa voidaan nähdä selkeän vasemmisto-oikeisto-jaon välttelyä, sillä Vihreiden mukanaolo hallituksessa Kristillisdemokraattien sijasta tekee oppositiosta ideologisesti vähemmän yhtenäisemmän.

Uudet puolueet ovat päässeet verrattain hyvin osallisiksi hallitusyhteistyöstä. Vihreät ovat olleet mukana kolmessa, SMP kahdessa ja kristilliset yhdessä hallituskoalitiassa. Eri ristiriitaulottuvuudet painottuvat toisistaan poikkeavalla tavalla eri hallituksia muodostettaessa: porvarihallitus (1991–1995) oli yhtenäinen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, kun taas sateenkaarihallitusten (1995–2003) voidaan katsoa olleen yhtenäisiä kansallinen-kansainvälinen-ulottuvuudella. EU-kriittiset puolueet – Suomen Keskusta ja Suomen kristillinen liitto (SKL) – jätettiin niiden ulkopuolelle. (ks. esim. Pesonen 2001, 133).

Tendenssi kohti avointa rakennetta on ollut havaittavissa muuallakin Länsi-Euroopassa. Vanha varmuus ja ennustettavuus ovat hämärtyneet, sillä monia puolueita ajavat eteenpäin lyhytaikaiset edut ja vaikutusvallan saaminen. Tämän suuntainen kehitys on mahdollistunut myös siksi, että puolueiden väliset ideologiset ja ohjelmalliset erot ovat kaventuneet. (Mair 2001, 44.) Suomessa taustalla vaikuttaa ideologisten raja-aitojen murenemisen ohella konsensuspoliittinen perinne. Puolueet eivät ole tottuneet haastamaan toisiaan väkevästi, vaan ne pitävät kaikki vaihtoehdot avoinna vaalien edellä kaihtaen blokkipoliitikkaa (Karvonen & Paloheimo 2005, 297).

Yhteiskunnalliset ristiriitaulottuvuudet voidaan lopulta jaotella kahteen eri kategoriaan. Vertikaaliset lohkeamat jakavat yhteiskuntaa kulttuurisiin kriteereihin – uskonnon, kielen tai etnisen alkuperän mukaisesti. Horisontaaliset lohkeamat viittaavat taloudellisiin ja sosiaalisiin kerrostumiin, kuten yhteiskunta- ja tuloluokkiin, koulutukseen ja asuinympäristöön. Horisontaalisten konfliktien ratkaiseminen on helpompaa kuin vertikaalisten konfliktien, koska esimerkiksi palkka-asioista ja talousreformista kyetään tekemään kompromisseja. Etnisten kysymysten tai kielikysymysten ratkominen on monesti hankalampaa. Suomessa horisontaaliset lohkeamat ovat vahvoja ja vertikaaliset heikkoja. Samoin luokitellaan myös Ruotsi, Norja, Tanska. (Dogan 2001, 96, 99.) Syy

ekonomisten kysymysten ensisijaisuuteen on nähtävissä pohjoismaisen hyvinvointivaltion luomisessa. Kulttuuriset kysymykset jäivät taka-alalle, kun ensisijalle nousivat kysymykset hyvinvoinnin jakamisesta, julkisen sektorin laajuudesta ja suhtautumisesta markkinoihin. (Henjak 2010, 480.)

Jako oikeistoon ja vasemmistoon on ollut Suomessa tärkein puoluekenttää jakava ulottuvuus ja sen rinnalle on tullut yhä vahvemmin jako ydinalueisiin ja periferiaan ja kansalliseen tai kansainväliseen suuntautumiseen (ks. Paloheimo & Sundberg 2005, 176; Raunio 2008a, 190). Suomalainen poliittista konsensusta korostava perinne on kuitenkin pyrkinyt eri puolueita ja sidosryhmiä tyydyttäviin ratkaisuihin, jolloin vahvatkaan horisontaaliset lohkeamat eivät ole muodostuneet ongelmiksi. Vertikaaliset konfliktit olivat ajankohtaisempia kansakunnan syntyvaiheessa suomen- ja ruotsinkielisten välisten kiistojen vuoksi. Kielikysymysten merkitystä konfliktin lähteenä on heikentänyt se, että RKP on ollut vakiintunut hallituspuolue, ja ruotsinkielisten edut on siten huomioitu hallituspolitiikassa. Uskonto ei ole uskontokuntien kannalta noussut Suomessa merkittäväksi lohkeamaksi, mutta uskonnollisuus ja moraaliset arvot sen sijaan ovat. Kiista uskonnon asemasta oli kiivaimmillaan 1900-luvun alussa, kun poliittinen vasemmisto vaati kirkon ja valtion erottamista toisistaan ja uskonnonopetuksen lopettamista kouluissa (Paastela 2006, 78). Moraaliset arvot tulivat Suomen puoluejärjestelmässä entistä vahvemmin esille 1960- ja 1970-luvuilla Suomen Kristillisen liiton esiinnousun vuoksi. Koko puoluejärjestelmän kannalta kysymys perinteisistä moraaliarvoista ei silti ole lukeutunut ratkaisevimpien erottavien tekijöiden joukkoon.

3.2. Ristiriitaulottuvuudet Suomen puoluejärjestelmässä

3.2.1. Puolueperheet ja Suomen eduskuntapuolueet

Suomen poliittinen järjestelmä ja puolueet ovat kokeneet vähittäisiä muutoksia siitä lähtien, kun joukkopuolueet vakiinnuttivat paikkansa Suomen poliittisessa järjestelmässä. Vakaus on kuitenkin ollut niille voimakasta muutosta leimallisempaa. Suomen puoluejärjestelmän on todettu noudattelevan aina 1960-luvun lopulle pohjoismaista puoluejärjestelmän prototyyppiä, jossa on edustettuna viisi perinteistä aatesuuntausta: kommunismi, sosiaalidemokratia, agraarisuus, liberalismi ja konservatismi. Poikkeavana lisänä muista Pohjoismaista on ruotsinkielistä vähemmistöä ja ruotsinkielisiä seutuja edustava suuntaus. Sillä ei ole vastinetta muissa Pohjoismaissa. Siksi suomalaisen puoluejärjestelmän on katsottu pohjautuvan niin sanottuun 2+4 -

malliin, jossa on kaksi sosialistista ja neljä ei-sosialistista puoluetta. (Arter 1999, 55, 62.) Vaalikaudella 2007–2011 eduskunnassa on neljä puoluetta, jotka olivat edustettuina jo ensimmäisellä vuonna 1907 alkaneella eduskuntakaudella¹². Näistä SDP on edustanut sosiaalidemokraattista aatesuuntaa, Maalaisliitto-Keskusta agraarista, RKP ruotsinkielistä ja Kokoomus konservatiivista suuntausta (Paloheimo 2008, 27).

Kommunismi ja liberalismi eivät ole enää sinänsä edustettuina eduskunnassa. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto toimi kommunistien etujärjestönä eduskunnassa vuosina 1944–1990 (Arter 1999, 81). SKDL:n raunioille perustetun Vasemmistoliiton voidaan katsoa jatkaneen vasemmistososialistista perinnettä, vaikkakin se irtisanoutui ohjelmallisesti ja ideologisesti kommunismista (Paastela 2006, 94). Vasemmistoliiton kannattajakunnan on todettu muuttuneen jonkin verran SKDL:n ajoista, vaikka sen kannatus nojaa edelleen työväkeen ja työväenluokkaan itsensä samastaviin äänestäjiin (Paloheimo & Sundberg 2005, 179). Varsinaisen kommunismin manttelinperijänä on jatkanut uudelleen elvytetty Suomen kommunistinen puolue, joka on kannatusluvuiltaan suurin eduskunnan ulkopuolinen puolue. Liberalismi oli Suomessa puoluetasolla vahvimmillaan ennen toista maailmansotaa, jolloin liberaaliseen aatteeseen nojannut kansallinen edistyspuolue voitiin laskea yhdeksi eduskunnan vaikutusvaltaisimmista puolueista. Kun liberalismiin keskeiset tavoitteet oli saavutettu 1980- ja 1990-lukuun mennessä, liberaalin puolueen oli vaikeaa uusiutua ja löytää itselleen luontevaa uutta kannattajapohjaa. Muut puolueet niin oikealla kuin vasemmalla ovat omaksuneet liberalismiin arvoja ja periaatteita (Borg 2006, 20; Paloheimo 2008, 56).

Vuoden 1970 vaaleissa kuutta perinteistä aatesuuntaa edustavat puolueet saivat yli 86 prosenttia äänistä (Pesonen ja Borg 2005, 35), kun taas vuoden 2007 eduskuntavaaleissa ne saivat yhteensä noin 80 prosenttia annetuista äänistä. Uudet puolueet ovat raivanneet itselleen tilaa eduskunnasta vanhojen puolueiden kustannuksella. Ääniosuuden laskua selittää paitsi se, että liberaalit ovat tippuneet kyseisenä aikana eduskunnasta myös se, että äärivasemmiston kannatus on laskenut. Kolmen suurimman puolueen ääniosuus on sitä vastoin lisääntynyt. Eduskuntaan yrittäneitä ja päässeitä puolueita on ollut verrattain paljon, mutta harva niistä on kyennyt haastamaan vanhoja puolueita. Uusien parlamenttipuolueiden elinikä on ollut keskimäärin lyhyt. Puoluejärjestelmän ja ristiriitailottuvuuksien kannalta relevanteiksi näistä uusista, alkuperäisten puolueperheiden ulkopuolelle jäävistä puolueista voidaan arvioida Vihreät, Kristillisdemokraatit, SMP ja sen

---

¹² Kokoomuksen kohdalla tosin on kysymys sen edeltäjästä, Suomalaisesta puolueesta.

perinnön jatkajaksi perustettu Perussuomalaiset. Kyseisten uusien puolueiden merkityksellisyyttä tämän tutkielman kannalta puoltaa niiden erityislaatuinen aatteellinen profiili. Niiden osuus on ollut merkittävä kolmen uudenlaisen ristiriitauttavuuden syntymisessä Suomen puoluejärjestelmään.

Lohkeamien ja äänestäjien valintojen uudelleenjäsentymisen kannalta Vihreillä voidaan arvioida olevan erityistä merkitystä postmaterialistisen lohkeaman kannalta ja toisaalta myös liberaalien moraaliarvojen kannalta. Ensiksi mainittua näkökulmaa puoltaa ympäristönsuojelu sekä teollisuuspäästöjen ja kasvun rajoittaminen. Ekologisen heräämisen myötä vihreät arvot ovat korostuneet myös muiden puolueiden kannattajien osalta, joten Vihreät ei kykene omimaan ympäristöasioita (ks. esim. Paloheimo 2005, 205). Liberaalit moraaliarvot puolestaan liittyvät postmaterialistisiin arvoihin, mutta ne voidaan erottaa vastapooliksi perinteisille moraaliarvoille.

Suomen Kristillinen Liitto (SKL) oli ensimmäinen toisen maailmansodan ajan jälkeinen kristillinen puolue, joka sai paikan eduskuntaan. Sen synty Suomessa pohjautui arvokysymyksiin ja niin sanotun kansanrintamahallituksen liian liberaalin politiikan vastustamiseen (Arter 1999, 110). Puolueen voidaan arvioida pyrkineen muuttamaan profiiliaan moralisoivasta puolueesta vähemmän julistukselliseksi kristillisdemokraattiseksi puolueeksi eurooppalaisia vastinparejaan mukaillen, mistä kertoo myös nimenmuutos. Eduskunnassa olevan kristillisen puolueen vuoksi konservatiiviset moraaliarvot voidaan katsoa relevantiksi puolueita erottavaksi vedenjakajaksi. SKL:n kanssa samoihin aikoihin eduskuntaan noussut Suomen Maaseudun Puolue (SMP) voitiin luokitella syntyvaiheessaan antiregiimipuolueeksi. SMP haastoi vanhat puolueet kritisoiden kärkeästi niiden korruptoituneita ja rappeutuneita hallitsemisperiaatteita. (Paloheimo & Wiberg 1997, 221.) Konkurssiin ajautuneen SMP:n seuraajaksi eduskuntaan tuli vuoden 1995 vaalien jälkeen Perussuomalaiset. Vanhojen puolueiden populistihenkisenä ja eliittivastaisena haastajana sillä on oma asemansa Suomen puoluejärjestelmässä.

3.2.2. Vasemmisto vastaan oikeisto

Sosioekonominen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on löydettävissä jokaisesta länsimaisesta puoluejärjestelmästä, ja se jäsentää merkittävässä määrin puolueiden välistä kilpailua. Yleisin tapa hahmottaa puolueiden poliittista profiilia ja aatteellista asemoitumista on ryhmitellä puolueet vasemmisto-, keskusta- ja oikeistopuolueiksi. Jaon merkittävyyttä kuvaa muun muassa se, että se on useiden parlamenttien istumajärjestyksen perustana. Se voidaan määritellä länsieurooppalaisten puoluejärjestelmien selkeästi keskeisimmäksi ideologiseksi vedenjakajaksi. (ks. esim. Gallagher

ym. 2005.) Tavanomaista on, että sen kautta tarkastellaan äänestäjien asemoitumista myös muilla ristiriitaulottuvuuksilla.

Länsieurooppalaisessa politiikassa vasemmistopuolueiksi nimitetään tavallisesti niitä puolueita, joiden ohjelmallinen identiteetti perustuu sosialistiseen ideologiaan. Oikeistopuolueiksi luetaan ne, joiden ohjelmallinen identiteetti perustuu konservatiiviseen ideologiaan. Termejä käytetään nykyisin siitä riippumatta, kuinka suuria muutoksia poliittinen vasemmisto tai oikeisto vaatii yhteiskunnallisiin oloihin. Poliittiseen keskustaan sijoittuvien puolueiden juuret ovat tavanomaisesti liberalismissa tai liberalismiin ja konservatismiin erilaisissa yhdistelmissä. (Paastela & Paloheimo 2006, 3.) Yleinen aatetausta ei kuitenkaan anna vielä kuvaa siitä, mihin perustavanlaatuisiin kysymyksiin jako vasemmistosta ja oikeistosta nykyisin perustuu.

Modernin puoluejärjestelmän alussa erot vasemmiston ja oikeiston välillä olivat karkeat. Mielipide-erot vaihtelivat parhaasta talousjärjestelmästä ja tuotantovälineiden omistuskysymyksestä eri yhteiskuntaryhmien oikeuksiin. Vaikka mielipide-erot kaventuivat, vasemmisto ja oikeisto eroavat yhä sosioekonomisilta positioiltaan useissa eri asiakysymyksissä. Siksi puhe ideologioiden lopusta on liian vahva ilmaus kuvaamaan muutosta: pikemminkin kyse on ideologisuuden vähenemisestä. (Dalton 2002, 130–131.) Nykyisin jako ilmentää erilaisia arvoja ja kannanottoja siitä, miten talousjärjestelmän tulisi toimia. Käsitykset poikkeavat toisistaan muun muassa siinä, mikä on valtion rooli talouselämässä: kuinka paljon tai vähän markkinataloutta tulisi säännellä, kuinka laaja julkisen sektorin tulisi olla ja miten suhtaudutaan redistributiiviseen politiikkaan. Lisäksi työ ja pääoma sekä työnantajat ja työntekijät asettuvat perinteisesti vastakkain vasemmisto–oikeistoluottavuudella. (Paloheimo 2008, 38; Mickelsson 2006, 246.)

Taloudellisen vaurauden jako on pitkälti poliittisesti määriteltyä, mikä omalta osaltaan nostattaa sosio-ekonomisten kysymysten merkittävyyttä puolueiden välisissä konflikteissa. Puoluetaustan vaikutusta talouspolitiikan linjauksiin tutkittaessa on huomattu, että vasemmisto- ja oikeisto-orientoituneet hallitukset ovat harjoittaneet hyvin erilaista politiikkaa länsimaisessa vertailussa. Vasemmistopainotteiset hallitukset ovat kasvattaneet julkisen sektorin kokoa, tasoittaneet enemmän tuloeroja, paneutuneet enemmän työttömyyden laskemiseen, ja painottaneet julkisen terveydenhuollon ja hyvinvoinnin merkitystä. Oikeistopainotteisille hallituksille tärkeää on puolestaan ollut verotuksen pitäminen alhaalla tasolla, julkisen sektorin rajoitettu laajuus, matala inflaatio ja kannustaminen yrittäjyyteen. (Dalton 2002, 131.) Vasemmistolla ja oikeistolla voidaan nähdä olevan omiksi kokemiaan teemoja, joita ne pyrkivät pitämään vaalikampanjoissaan esillä

menestyksen takaamiseksi. Ian Budgen ja Dennis Farlien (1983, 50) mukaan oikeistopuolueille suotuisia teemoja ovat yritystoiminnan edellytysten takaaminen, laki ja järjestys, kansallinen yhtenäisyys ja moraalisten arvojen ylläpito. Vasemmistolle mieluiset asiakysymykset liittyvät tasa-arvon toteutumiseen ja julkisten palveluiden saatavuuteen.

Oikeiston ja vasemmiston merkitys voi vaihdella ikäluokittain. Vanhemmalle sukupolvelle termit linkittyvät ensisijaisesti sosio-ekonomisiin kysymyksiin. Vasemmiston kannattaminen merkitsee tukea sosiaaliohjelmille, työväenluokan intresseille ja ay-liikkeiden vaikutusvallalle. Oikeisto identifioidaan rajoitettuun hallituksen toimivaltaan, tukeen keskiluokan intresseille ja markkinoiden vaikutusvaltaan. Sen sijaan nuorten keskuudessa uudet poliittiset asiakysymykset, kuten ympäristönsuojelu, sosiaalinen tasa-arvo ja elämäntyylin vapaus, ovat osa sosioekonomisia intressejä. Nuorille uusvasemmisto voi merkitä ydinvoiman vastustusta, tukea seksuaaliselle tasa-arvolle, aseista riisumisen kannatusta ja sosiaaliohjelmien käynnistämistä. (Dalton 2002, 118.) Dalton ei tosin mainitse, mitä uusi oikeisto voisi merkitä nuorisolle. Yhden lähestymistavan tähän antaa näkemys kilpailullisen markkinatalouden arvostuksen noususta. Elintason nousu ja hyvinvointivaltion rakentaminen ovat luoneet pohjaa kansalaisten yksilökeskeisyydelle. Yksilönvapautta vaativat ihmiset ovat perinteisesti tukeutuneet liberaaleihin, mutta vahvan liberaalipuolueen puuttuessa yksilönvapautta painottavat sävyt ovat keskittyneet oikealle laidalle. (Paloheimo 2008, 56–57.)

Uusvasemmiston teemat viittaavat vahvasti vihreisiin arvoihin, mikä ei ole yllättävää, sillä esimerkiksi Vasemmistoliitto (1998) näkee itsensä globaalin oikeudenmukaisuuden, vähemmistöjen aseman ja luontoa säästävien toimien edistäjänä. Uusien merkityksien vuoksi on entistä vaikeampaa arvioida äänestäjien liberaali–konservatiivi-jakoa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Termisekaannukset ovat mahdollisia ja äänestäjien ja puolueiden itsensäkin voi olla vaikeaa hahmottaa omia positioitaan (Dalton 2002, 119). Lisäksi vastakohtaisuudet ovat vähentyneet yleisen yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Vasemmiston voidaan katsoa omaksuneen taloudellisen liberalismiin ja oikeiston sosiaalisen solidaarisuuden. Vasemmistopuolueet ovat voineet uudistaa ideologiaansa verhoamalla ammattiliittoja taustalle ja edustamalla arvoja, jotka ovat hyväksyttävämpiä suurelle keskiluokalle. Oikeistopuolueiden kynnyksien julkisten menojen lisäämiseen on puolestaan madaltunut. (Dogan 2001, 108.) Tämän vuoksi ei ole olemassa myöskään yksikäsitteistä mallia sille, miten puolueet voidaan sijoittaa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle.

Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudessa, kuten muissakin ristiriitaulottuvuuksissa, kyse on tarkastelukulmasta. Tässä työssä otetaan esille puolueiden istumajärjestys eduskunnassa, puolueiden ohjelmallinen profiili, kansalaisten suhtautuminen politiikan asiakysymyksiin ja heidän oma sijoittumisensa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Teoriaosuudessa käsitellään kahta ensimmäistä tulokulmaa ja empiirisessä osassa siirrytään äänestäjien käsityksiin. Puolueiden ohjelmien perusteella laaditaan analyysiosiota varten hypoteesit, ja ohjelmiin palataan myös empiriaosiossa. Eduskunnan istumajärjestys kuvastaa selkeimmin puolueiden omaa käsitystä järjestyksestä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, koska eduskunta päättää itse eduskuntaryhmien ja edustajien istumajärjestyksestä eduskunnan täysistuntosalissa. Poliittiseen vasemmistoon kuuluvat puolueet sijaitsevat eduskunnan puhemiehestä katsottuna vasemmalla, keskustaan kuuluvat keskellä istuntosalia, ja oikeistoon kuuluvat salin oikealla reunalla. RKP:n sijainti kaikkein oikeimmalla ei johtunut alun perin poliittisista syistä, vaan tulkkausteknisistä syistä. (Paloheimo 2008, 38.) Sen sijaintia lukuun ottamatta positiot vaalikaudella 2007–2011 kuvastavat hyvin puolueiden sijaintia, sillä keskustelua ryhmittymisestä ei syntynyt (Eduskunta 2007).

Nykyisten eduskuntapuolueiden istumajärjestys on seuraava:

VAS – SDP – VIHR – PS – KESK – KD – KOK – RKP.

Työni tarkastelujakson (1991–2007) aikakaudella eduskuntaryhmien istumajärjestyksessä ei ole tapahtunut muutoksia kyseisten kahdeksan puolueen kohdalla. Tutkijoiden käsitykset puolueiden sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella voivat kuitenkin jossain määrin erota vakiintuneesta paikkajärjestyksestä. Jaakko Nousiainen (2000) on sijoittanut puolueet seuraavaan järjestykseen (Paloheimo 2006, 222):

VAS – SDP – VIHR – KESK – SMP/PS – SKL/KD – RKP – KOK.

Timo Soikkasen (2008) tulkinta puolestaan lähtee liikkeelle siitä, että kahta nykyisistä eduskuntapuolueista ei ole mielekästä sijoittaa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Vihreät sijoittuu sen ulkopuolelle luonnonsuojelupuolueena ja Rkp kielipuolueena. Soikkanen sijoittaa Nousiaisesta poiketen Perussuomalaiset Keskustan vasemmalle puolelle ja Kristillisdemokraatit Kokoomuksen oikealle puolelle eli kaikkein oikeistolaisimmaksi eduskuntapuolueeksi. Koska kategorisointi on analysoinnin kannalta tarpeen, on myös Vihreät ja RKP yritettävä sijoittaa mielekkäästi vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Vaikka RKP:n tavoitteena oli yhdistää koko

ruotsinkielinen väestö, puolue on muodostunut vuosien saatossa ennen kaikkea porvarillismielisten kaupunkilaisten ja syrjäseudulla asuvien yhteenliittymäksi, jossa työväelle ei jäänyt sijaa. Vaikka RKP:n oikeistolaisprofiilin on arvioitu hiipuneen, se on edelleen selväpiirteinen liberaali puolue, jossa on oikeistolaisia elementtejä. (Sundberg 2006a, 50, 67.) Täten sen paikka Kokoomuksesta vasemmalla on perusteltua.

Vihreiden sijainnista on ollut todennäköisesti kaikkein eniten epäselvyyttä. Yhden tulkinnan mukaan postmodernistinen vihreä suuntaus politiikassa on vain uusi variaatio vasemmiston sisällä. Vihreiden puolueiden edustajat ovat itse vierastaneet vasemmisto–oikeisto-kategorisointia, koska heidän maailmankatsomuksensa perustana eivät ole vanhat sosioekonomiset jaottelut. Puolue katsoo, etteivät sen ohjelmat ole sijoitettavissa kyseiselle ulottuvuudelle. Tullessaan mukaan valtakunnanpolitiikkaan vihreät liikkeet ovat kuitenkin hakeutuneet useimmin yhteistyöhön poliittisen vasemmiston kanssa. Tästä on kokemuksia muun muassa Saksasta, Belgiasta, Italiasta ja Hollannista. Moni vihreä puolue on samastettu vasemmistolibertarianismiin tai kolmanteen vasemmistoon, ja poliittisia aatesuuntia eritelleet tutkijat ovat usein sijoittaneet ekologiset puolueet vasemmiston puolelle. (Gallagher ym. 2001, 254; Paastela ja Paloheimo 2006, 3.)

Toisaalta Suomessa Vihreät on ollut valmis hallitusyhteistyöhön niin sateenkaarihallituksessa kuin istuvassa sinivihreässä hallituksessa. Suomi onkin tältä osin jonkinasteinen poikkeus. Vihreiden puheenjohtajana vuosina 2001–2005 toiminut Osmo Soininvaara on katsonut termin porvarillinen vasemmisto kuvaavan vihreiden asemoitumista poliittisella kartalla. Sillä hän tarkoittaa yhtäältä liberalismiin yksilökeskeisiä arvoja ja toisaalla tasa-arvoon perustuvaa oikeudenmukaisuutta. Periaateohjelmissaan Vihreät asemoituu tasa-arvon ja valtion interventio-oikeuden osalta vasemmistoon, mutta samalla se erottautuu vasemmistopuolueista individualistisella otteellaan. (Paloheimo 2008, 55.) Puolueiden periaateohjelmien arvioinnista (Paloheimo 2008, 41,47; Mickelsson 2006, 245, 252) saatujen tulosten valossa Nousiaisen näkemys Vihreistä vasemmiston viereen sijoittuvana puolueena saa vahvistusta, ja puolueen sijoittaminen eduskunnassa SDP:n viereen on ideologisesti perusteltua. Analyysiosiossa voidaan arvioida, kuinka pätevä Nousiaisen luokittelu on äänestäjien positioiden valossa.

Perinteisesti puolueet on jaettu kahteen leiriin: sosialistisiin ja ei-sosialistisiin puolueisiin. Poliittiseen keskustaan sijoittuvia puolueita on monesti vaikeaa erottaa omaksi ryhmäkseen, joten kahtiajako on noudattanut dikotomiaa vasemmisto vastaan keskusta-oikeisto. Istumajärjestyksen ja puolueiden sosioekonomisen ohjelmallisen profiloitumisen perusteella voisi olla perusteltua puhua

myös vihervasemmistosta ja keskusta-oikeistosta. Vihreitä ei tässä luokittelussa määritellä vasemmistolaispuolueeksi, koska se ei itse nojaa vasemmistolaisuuteen, mutta aatteellisten samankaltaisuuksien vuoksi se voidaan nostaa Vasemmistoliiton ja SDP:n rinnalle. Vastaavaa luokittelua länsieurooppalaisten maiden yhteisvertailussa on käytetty teoksessa *Representative government in modern Europe (2005)*¹³.

Vasemmisto-oikeisto-jakoon liittyy kiinteästi myös luokkaäänestäminen, joten siitä on käytetty termiä luokkaristiriita. Lipsetin ja Rokkanin (1967) jäätyshypoteesiin sisältyi oletamus siitä, että eri yhteiskuntaluokkiin ja ammattiryhmiin kuuluvat äänestäjät äänestävät suhteellisen vakaasti omaa puoluettaan. Pohjoismaisessa kontekstissa puolueet on voitu toisaalta jakaa luokka- ja aatepuolueisiin. Luokkapuolueille on ominaista ajaa jonkin tietyn väestöryhmä etuja, kun taas aatepuolueiden identiteetti nojautuu enemmän arvojen ja aatteellisten tavoitteiden edistämiseen. (Paloheimo 2008, 32–33.) Työväestön tai työväenluokkaan itsensä samastavien on oletettu äänestävän vasemmistolaisia puolueita, keski- ja yläluokan sekä toimihenkilöiden liberaalisia tai oikeistolaisia puolueita ja maanviljelijöiden agraaripuolueita (Arter 1999, 89–90). Eduskuntapuolueita kategorisoitaessa voidaan todeta Vasemmistoliiton, SDP:n ja Keskustan olevan selkeimmin identifioitavissa luokkapuolueiksi, joille taloudelliset ryhmät ovat tärkeitä. Luokka- ja ammattiryhmäpohjaista äänestämistä voidaan lähestyä myös analysoimalla sitä, kuinka suuri osa äänestäjistä pitää tärkeänä oman ammattiryhmän etujen ajamista. Tällöin kyse on niin sanotusta lompakkoäänestämisestä. Vihreät ja Kristillisdemokraatit ovat eduskuntapuolueista selkeimmin luokiteltavissa aatepuolueiksi. (Paloheimo 2008, 36–37; Paloheimo & Sundberg 2005, 172–173.)

Yhteys ammattiryhmien tai luokkien ja puoluevalinnan välillä on kuitenkin hämärtynyt yhteiskunnallisen kehityksen myötä. On olemassa ainakin kaksi tapaa lähestyä muutosta ryhmäpohjaisessa luokkaäänestämisessä. Ensiksikin voidaan tutkia kuinka suuri osa tietyn puolueen kannatuksesta tulee sen niin sanotusti omilta äänestäjiltä, tietystä luokasta tai ammattiryhmästä. Toiseksi voidaan tarkastella, kuinka suuri osa tietystä yhteiskuntaluokasta tai ammattiryhmästä äänestää tiettyä puoluetta. Yhteiskunnallinen muutos ammattirakenteessa on suurin syy siihen, miksi luokkaäänestämisen on havaittu laskeneen ensiksi mainitulla lähestymistavalla tarkasteltuna. Teollisuuden ja maanviljelyn parissa työskentelevien määrä on laskenut ja työväenluokan yhtenäisyys on vähentynyt. Osittain tämän vuoksi sosiaalidemokraattisten ja agraaripuolueiden

---

¹³ Teoksessa ekologiset puolueet lasketaan tosin kuuluvaksi vasemmistoon, eikä termiä vihervasemmisto käytetä. Lisäksi alaluokittelussa Vasemmistoliitto luokitellaan kyseenalaisesti kommunistisiin eikä uuden vasemmiston puolueisiin.

kannatuspohja on levittäytynyt yhä vahvemmin keskiluokkaan. (Pesonen 1995, 19; Dogan 2001, 100.) Työväelle ja maanviljelyksen parissa toimiville luokkasiteet ovat perinteisesti merkinneet keskiluokkaa enemmän (Dalton 2002, 153–154). Kun tutkitaan, kuinka suuri osuus kannatuksesta tulee omilta äänestäjiltä, ongelmana on luokkaaäänestämisen vähenemisen ylikorostuminen muuttuvan ammattiryhmärakenteen ja puutteellisen luokittelun vuoksi (Pesonen ym. 1993, 106).

Toinen lähestymistapa selittää mielekkäämmin esimerkiksi suomalaisten puolueiden profiilin ja kannatuksen muutoksia. Maalaisliitto-Keskusta on kehittynyt agraaripuolueesta yleispuolueeksi, ja maanviljelijät muodostavat sen kannattajakunnasta enää alle kymmenen prosenttia. Samalla maanviljelijäväestön äänet kuitenkin keskittyvät yhä enemmän Keskustalle. Myös SDP on laajentanut kannatuspohjaansa keskiluokkaan ja toimihenkilöihin. Työntekijäasemassa olevien äänet eivät sen sijaan ole keskittyneet SDP:lle. (Paloheimo & Sundberg 2005, 173–176.) Luokkaaäänestäminen on ollut tavanomaisesti korkeampaa siellä, missä ammattiliitoilla on paljon jäseniä, ja joissa ne ovat poliittisesti aktiivisia. Tämä on pätenyt erityisesti sosiaalidemokraattisiin puolueisiin Skandinaviassa (Dalton 2002, 150). Ammattiyhdistysliikkeiden kollektiivisen voiman ja työväenluokan yhtenäisen identiteetin heikkeneminen on voinut johtaa siihen, että merkittävä osa työväen äänistä menee muille kuin vasemmistopuolueille.

Vasemmisto–oikeisto-lohkeaman luokkapohjaisuus on tutkimuksissa nojannut enemmän ihmisten subjektiivisiin käsityksiin luokkaidentifioitumisesta kuin ulkoisiin mittareihin, jotka kertovat heidän sosioekonomista asemastaan. 1990-luvun alussa havaittiin, että ihmiset eivät ole enää niin halukkaita identifioitumaan mihinkään yhteiskuntaluokkaan, vaikka valmiit vaihtoehdotkin olisivat kyselyissä tarjolla. Spontaani luokkasamastuminen on vielä vähäisempää. (Pesonen ym. 1993, 123–126.) EVAn (2003, 50) tuoreemmat tutkimukset sen sijaan osoittavat luokkasamastumisen vahvistuneen.

Onkin kyseenalaista, miten ihmiset ymmärtävät työväenluokan tai ylemmän keskiluokan merkityksen. Hierarkkinen ryhmittely yhteiskuntaluokkiin on tullut yhä sopimattommaksi, kun traditionaaliset jaot ovat menettäneet merkitystään, ja uusia yhteiskunnallisia eroja on alkanut ilmentyä (Clark & Lipset 2001, 39). Yhteiskuntaluokan merkitys yhteiskunnallisena tekijänä on vähentynyt siitä huolimatta, että sosiaalista epätasa-arvoa on yhä ja siitä ollaan hyvin tietoisia. Osasy tähän voi olla statuksen ristiriitaisuus. Tulotaso ja koulutus voivat olla epätasapainossa ja sosiaalinen liikkuvuus on lisääntynyt, jolloin luokkaidentiteetit hämärtyvät. (Dogan 2001, 109–110.)

Kuten aikaisemmin todettiin, yhä useampi puolue tavoittelee ääniä tasaisesti eri väestöryhmistä, joten luokkapuolueita on alettu kutsua yleispuolueiksi (*catch all -party*). Yleispuolueille on ollut ominaista tiukan ohjelmallisen ideologisuuden heikentyminen ja yleispoliittinen luonne sekä kannanotot asiakysymyksiin, jotka kiinnostavat mahdollisesti koko äänestäjäkuntaa. Myös puolueiden ja äänestäjien välisen siteen on katsottu löytyneen. (Panebianco 1988, 263.) Koska puolueiden peruskannattajapohja on ohentunut, ja puolueet tavoittelevat ääniä samoilta apajilta, ovat puolueita erottavat tekijät tulleet yhä epäselvemmiksi myös keskeisimmissä talous- ja sosiaalipolitiikan asioissa. On kuitenkin liiallista yleistystä väittää, että puolueet olisivat lähentyneet toisiaan kaikilta katsantokannoilta (Djupsund & Carlson 2005, 57). Puolueohjelmien sisältöä eritelleissä tutkimuksissa on havaittu, että puolueiden välillä on yhä selkeitä eroja (ks. esim. Paloheimo 2006, Nygård 2003).

Seuraavaksi erittelen työssä tarkasteltavien puolueiden ohjelmallisia kantoja sosioekonomisiin kysymyksiin 1990- ja 2000-luvuilla. Käytän apuna Ian Budgen ja Dennis Farlien (1983, 30–33, 50) luomaa luokittelua. Keskeisimmät sosioekonomiset teemat voidaan jakaa neljään eri pääkategoriaan. *Sosioekonominen redistribuutio* koskee julkisen sektorin suuruutta, työttömyyden hoitokeinoja, tuloerojen tasoittamista ja jakovarojen lisäämistä. Vaikka niiden kirjo on laaja, ne koskettavat ylipäätään sosioekonomisen tasa-arvon luomista eri väestöryhmien välille. Toiseksi pääryhmäksi voidaan laskea *valtion kontrolliin*, valtiontalouden suunnitteluun ja talouden sääntelyyn liittyvät kysymykset. Kolmas pääryhmä muodostuu *taloudellisiin kannustimiin ja vapauksiin* liittyvistä teemoista, jotka pitävät sisällään muun muassa verotuksen tason, yrittäjyyteen kannustamisen ja taloudellisen vapauden. Neljäntenä voidaan erottaa *työmarkkinoihin ja pääomamarkkinoihin* liittyvät tekijät¹⁴.

Heikki Paloheimo (2007, 300–311) on analysoinut eduskuntapuolueiden ohjelmallisia kantoja sisällönerittelymenetelmällä aikavälillä, joka kattaa vuotta 2007 lukuun ottamatta tämän työn tarkastelujakson. Analyysi kattaa Budgen ja Farlien määrittelemistä teemoista osittain sosioekonomisen redistribuutioon, taloudellisiin kannustimiin ja valtiontalouteen liittyvät kysymykset. Tarkastelun kohteeksi otan vuosien 1991–2003 eduskuntavaaliohjelmista selvitetty puolueiden positiot.

---

¹⁴ Jaottelu ei ole täysin ongelmaton. Esimerkiksi kolmanteen ryhmään lukeutuvalla verotuksen tasolla vaikutetaan keskeisesti sosioekonomiseen tasa-arvoon, jonka ympärille ensimmäinen pääryhmä rakentuu.

Taloudellista toimintaa koskevissa linjauksissa voidaan arvioida sitä, mitkä puolueet ovat kannattaneet markkinoita sääntelevää interventionistista talouspolitiikkaa ja mitkä markkinoiden ja yritystoiminnan vapautta sekä sääntelyn purkamista korostavaa politiikkaa. Suomalaiset vasemmistopuolueet ovat puoltaneet porvaripuolueita enemmän interventionistista politiikkaa. Vuosina 1991–2003 Vasemmistoliitto sijoittui aina SDP:tä enemmän sääntelyä vaativammaksi puolueeksi, ja sen positio ulottuvuuden markkinakriittisellä laidalla on ollut melko selkeä. (Paloheimo 2007, 303–304.) Vasemmistoliitto (2006) jatkoi samalla linjalla myös vuoden 2007 ohjelmassa. Se näkee markkinavoimien ehdoilla tapahtuvan markkinoiden avaamisen sekä sääntelyn ja valtion tukitoimien vähentämisen epätoivottavana kehityksenä. SDP on sijoittunut vuosina 1991–2003 sääntely–markkinat-jaon keskivaiheille. Myöskään vuonna 2007 ei tullut merkittäviä irtiottoja kumpaankaan suuntaan. Toisaalta SDP (2006) puoltaa vahvasti yrittäjyyden esteiden poistamista; toisaalta se varoittaa ahneudesta ja markkinatalouden väärinkäytöksistä.

Keskustan positioissa on ollut pieniä heilahteluita kumpaankin suuntaan ja Kokoomus on ollut selvästi markkinavetoisin puolue tarkastelujaksolla. Vuoden 1995 lamavaaleihin Keskusta teki hyvin positiivisesti markkinoihin ja yrittäjyyteen suhtautuneen ohjelman mutta myöhemmät linjaukset ovat olleet maltillisia (Paloheimo 2007, 305). Viimeisimmässä eduskuntavaaliohjelmassaan Keskusta (2006a) haluaa esittää itsensä vaihtoehtona julkisen vallan määräysvallan ja markkinaehtoisuuden välissä. Kokoomuksen vuoden 2003 vaaliohjelma oli erittäin markkinasuuntautunut kolmiin aikaisempiin vaaleihin verrattuna. Puolue vaati veronkevennyksiä ja muita puolueita kertomaan, kuinka paljon niiden esittämät lisäykset valtion tehtävätaakkaan maksaisivat. (Paloheimo 2007, 306.) Vuoden 2007 ohjelmaa hallitsi niin ikään keskustelu markkinataloudesta. Kokoomus (2007) muistutti, että se on uskaltanut kannattaa markkinataloutta kaikkina aikoina. Ohjelman pääteema oli vastuullisen ja välittävän markkinatalouden luominen, joten puolueen voidaan tulkita halunneen erkaantua kovan markkinapuolueen imagosta. RKP on ollut hyvin yrittäjämönteinen, mutta vapaan markkinatalouden vastapainoksi se vaatinut myös valtion väliintuloa (Paloheimo 2007, 306). Vuoden 2007 ohjelman henki oli sama: pääpaino oli porvaripuolueille tärkeässä yrittäjyydessä (Ruotsalainen kansanpuolue 2006a).

Vihreät on sijoittunut usein lähelle vasemmistopuolueita, mitä kuvastaa myös vuoden 2006 periaateohjelma. Vihreät (2006) vaatii siinä vasemmiston tavoin markkinoiden sääntelyä, vaikkakin se perustelee vahvemmin asiaa ekologisilla ulkoisvaikutuksilla ja kestäväällä kehityksellä. SKL:n/KD:n ohjelmien painotukset ovat vaihdelleet suuresti suhteessa toisiin puolueisiin, vaikka se on pysytellyt jaon keskivaiheilla. Vuonna 1999 se oli markkinaorientoitunein puolue ja neljä vuotta

myöhemmin se vaati eniten talouden ohjausta. SMP (1991) ja Perussuomalaiset (2003) sijoittuivat niin ikään keskelle, eikä niiden ohjelmien välillä ollut painotuseroja. Perussuomalaisten tuoreimman eduskuntavaaliohjelman voidaan arvioida vieneen puoluetta sääntelyn suuntaan. Perussuomalaiset (2006) pelottelee kehityksellä, jossa valtion tärkeimmäksi tehtäväksi nähdään markkinoiden vapaan toiminnan turvaaminen. Se ei katso hyvällä julkisen päätöksentekovallan luovuttamista markkinavoimille.

Paloheimo (2007, 306–309) tarkasteli sosioekonomiseen tasa-arvoon liittyen sitä, kuinka suopeasti puolueet ovat suhtautuneet julkisen sektorin vastuuseen hyvinvointipalvelujen edistäjänä. Kaikki puolueet ovat esittäneet enemmän julkisen sektorin kasvattamista kuin sen rajoittamista tältä osin, mikä osoittaa osaltaan vasemmiston ja oikeiston välisen konfliktin vaimentumista. Oikeistopuolueet ovat hyväksyneet hyvinvointivaltion idean ja samalla vasemmistopuolueet ovat olleet valmiita muuttamaan näkemyksiään kapitalismista (Krouwel 2003, 30). Vasemmistoliitto on suhtautunut vuosina 1991–2003 puolueista kaikkein suopeimmin julkisten palveluiden lisäämiseen. Myös vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelma jatkaa yhä enemmän julkisen sektorin vastuuta korostavaa tendenssiä. Vasemmistoliitto (2006) vaatii lisää voimavaroja julkisiin palveluihin, jotka se näkee sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamisen välineenä. Toiseksi eniten julkisia palveluita on vaatinut SDP. Sen tuoreimmassakaan ohjelmassa (2006) ei ole yhtä varauksetonta julkisen vastuun korostamista kuin Vasemmistoliitolla.

Kokoomus on puolestaan korostanut oikeistopuolueeksi paljon julkisen sektorin vastuuta (Paloheimo 2007, 306), joten julkisen sektorin vastuussa ei ohjelmallisesti heijastu jako vasemmistoon ja oikeistoon. Keskusta on profiloitunut Kokoomuksen sijaan hyvinvointivaltion suitsijana. Erityisesti vuonna 1995 Keskusta suhtautui lamaolosuhteissa päähallituspuolueena skeptisesti julkisen sektorin menojen lisäämiseen. Myös RKP voidaan sijoittaa nihkeästi julkisten palveluiden lisäämiseen suhtautuviin puolueisiin. (ks. mt, 308–309.) Sekä Vihreät että Kristilliset ovat suhtautuneet myönteisesti julkisten palveluiden lisäämiseen. Vasemmistopuolueiden tapaan Vihreät uskoo laajan julkisen sektorin tasaavan tuloeroja ja lisäävän kansalaisten välistä tasa-arvoa. (Mickelsson 2006, 245, 252). Perussuomalaiset suhtautuu edeltäjänsä SMP:tä selkeästi kriittisemmin kattavaan hyvinvointivaltioon. Ohjelmien perusteella se oli vuonna 2003 eduskunnan hyvinvointivaltiokriittisin puolue. (ks. Paloheimo 2007, 308.) Vuoden 2007 ohjelmassa se tekee kuitenkin toisenlaisia linjauksia kritisoidulla voimakkaasti sitä, etteivät hyvinvointipalvelut ole riittävän korkealla tasolla. Perussuomalaisten (2006) mielestä laajasta ja toimivasta hyvinvointivaltiomallista ei saa tinkiä.

Tuloerojen tasoittamista voidaan pitää toisena keskeisenä elementtinä sosioekonomisen tasa-arvon luomisessa. Se on käsitetty Suomessa perinteisesti vasemmiston vahvaksi osa-alueeksi. Puolueiden ohjelmia tarkasteltaessa selviää, että ainoastaan Kokoomus ja RKP eivät puhu tuloerojen kaventamisesta. Kokoomuksen ja RKP:n kannattajat ovat keskimääräistä varakkaampia, joten niiden positiot eivät ole yllättäviä. Perussuomalaiset (2006) ei hyväksy tuloerojen kasvuun johtavaa politiikka, ja se haluaa tasoittaa tuloeroja rokotamalla rikkaita verotuksellisin keinoin. SMP:n (1992) ohjelmassa tuloerojen tasoittamisesta ei puhuttu. Poliittinen vasemmisto on puhunut teemasta erityisesti 2000-luvulla. SDP (2003) ilmoittaa toimivansa koko voimallaan tuloerojen kasvua ja köyhyyttä vastaan. Vasemmistoliitto (2002) ilmoittaa tavoitteekseen yleisen ja kattavan tuloerojen kaventamisen. Myös Vihreät (2006a) ja KD (2006a) ovat niin ikään puoltaneet tulojen uudelleenjakoa. Keskusta (1991, 1998) on puhunut tuloeroista ja kansalaisten kahtia jakautumisesta etuoikeutettuihin ja köyhälistöön erityisesti ollessaan oppositiossa.

Budgen ja Farlien neljästä kategoriasta puolueiden suhtautumista markkinoihin ja pääoman liikkeisiin tuli käsitellyksi Paloheimon (2007) analyysin pohjalta. Lopuksi on tarpeen eritellä vielä puolueiden näkemyksiä työmarkkinarakenteesta. Puolueiden ohjelmia eriteltäessä voidaan havaita, että puolueiden käsitykset työmarkkinapolitiikasta olivat erityisen polarisoituneita 1990-luvulla. Vuosina 1991–1995 vallassa olleen porvarihallituksen ja ay-tahojen yhteistoiminta oli takkuista ja tilanteen kärjisti Keskustan esittämä työreformi. Sen tavoitteena oli purkaa keskitettyä sopimusyhteiskuntaa ja nostaa paikallinen sopiminen keskiöön. Lisäksi työmarkkinat tuli avata niin, että yrittäjyydelle raivattaisiin tilaa ja työn vastaanottaminen tehtäisiin kannustavammaksi. (Suomen Keskusta 1998.) Muista puolueista ainoastaan RKP (1999) esitti Keskustan suuntaisia ajatuksia. Sen mukaan työmarkkinoiden tavoitteena tuli olla paikallisten ja yritys kohtaisten tarpeiden entistä parempi huomioon ottaminen.

Vasemmistopuolue ja ay-liike reagoivat voimakkaasti Keskustan suunnitelmiin (Paloheimo 2007, 303). SDP:n (1998) mukaan työmarkkinasuhteet tulehtuivat porvarihallituksen aikana, ja se tahtoi pääministeripuolueena jatkaa työmarkkinajärjestöjen yhteistyöhön perustuvaa sopimusyhteiskunnan kehittämistä. Vasemmistoliitto (1998) kehui tuolloisen hallituksen valitsemaa yhteistyölinjaa ja sen synnyttämää luottamuksen ilmapiiriä valtiovallan ja työmarkkinaosapuolten kesken. Myös myöhemmin puolue on ollut vahvasti korporatistisen yhteiskunnan kannalla (Vasemmistoliitto 2002, 2006). Myöhemmin Keskusta (2006a) on linjannut vähemmän radikaaleita ratkaisuehdotuksia ja palannut suomalaisen kolmikantakonsensuksen linjalle.

Kokonaisuudessaan voidaan arvioida, että sosioekonomisten ohjelmajainotuksien suurimmat heilahtelut osuivat 1990-luvun puoliväliin ja loppuun laman hoitamista ja työmarkkinoita koskevien erimielisyyksien vuoksi. Markkinoiden poliittisessa sääntelyä koskevissa kysymyksissä Kokoomuksen irtiotto vuoden 2003 vaaliohjelmassa oli merkittävä, mutta vuoden 2007 ohjelma tasoitteli markkinaimagoa. Huomattavin muutos liittyy Perussuomalaisiin. Se profiloitui edeltäjänsä SMP:tä enemmän sääntelyä vaativaksi puolueeksi ja tuoreimmassa eduskuntavaaliohjelmassa vaaditaan myös julkisen sektorin selkeää kasvattamista. Lisäksi puolue on profiloitunut perinteisillä vasemmistolaisteemoilla puhumalla tuloerojen kaventamisesta.

Vasemmisto-oikeisto-jaon keskialueen on havaittu muuttuneen yhä ruuhkaisemmaksi, mikä kuvastaa ideologisten vastakohtaisuuksien lieventymistä. Puolueiden siirtyminen kohti poliittista keskustaa on ollut yleiseurooppalainen ilmiö, eikä Suomi tee tältä osin poikkeusta. Äänestäjät sijoittavat itsensä vasemmisto-oikeisto-akselilla yhä lähemmäs janan keskikohtaa. (ks. esim. Pesonen ym. 1993, 130 Paloheimo & Sundberg 2005, 192; vrt. Oscarsson 1998, 201.) Lisäksi on havaittu, että vakiintuneet kannattajat ja puoluejäsenet sijoittavat itsensä kauemmas keskikohdasta kuin kannastaan epävarmat, joiden lukumäärä on ollut kasvamaan päin liikkuvaa äänestämistä puoltavassa fragmentoituneessa poliittisessä ilmastossa. Koska itsensä sijoittamista vasemmisto-oikeisto-akselille on Suomessa tutkittu jo jonkin verran, tarkastelen analyysiosiossa ensisijaisesti näkykö äänestäjien polarisoitumisen vähentyminen myös asiakysymyksiin otetuissa kannoissa. Tarkastelen silti myös valitsemieni aineistojen valossa äänestäjien käsityksiä siitä, kuinka suuri osa heistä sijoittaa itsensä vasemmisto-oikeisto-akselille ja mihin kohtaan he sijoittautuvat.

Hypoteesina on, että puolueiden vastakkaiset sosioekonomiset näkemykset muun muassa talous. Ja työmarkkinapolitiikasta 1990-luvun vaikeassa taloudellisessa tilanteessa heijastuvat äänestäjäkunnan näkemyksissä eri asiakysymyksissä. 2000-luvulla ohjelmalliset ristiriidat ovat vähentyneet siihen verrattuna. Eri puolueista ainoastaan SMP:n/Perussuomalaisten position voidaan ennakoita muuttuneen selkeästi 1990-luvun alusta. Perussuomalaisten kannattamien teemojen voidaan arvioida olevan vasemmistolaisempia kuin SMP:läisten

Toiseksi, esitetään hypoteesi siitä, että äänestäjien tendenssi sijoittua yhä lähemmäs poliittista keskustaa sekä äänestäjien yhä vähäisempi luokkasidonnaisuus ja eturyhmäajattelu näkyvät myös kannoissa asiakysymyksiin, jotka ovat relevantteja luokkalohkeaman kannalta. Tällöin vasemmalla ja oikealla laidalla olevien puolueiden äänestäjien mielipiteiden tulisi yhdyntä muun muassa

tuloeroja, verotusta, taloudellisen toiminnan sääntelyä ja julkisia palveluja koskevissa kysymyksissä.

3.2.3. Ydinalueet vastaan syrjäseudut

Ydinalueiden ja syrjäseutujen välillä on havaittavissa eroavaisuuksia tarkasteltavasta valtiosta riippumatta, mutta eriarvoisuudet niiden välillä ovat muodostaneet yhteiskunnallisia lohkeamia vain osassa maita. Pohjoismaissa agraaripuolueet ovat osoittaneet elinvoimaisuutensa ryhmittäytymällä alussa maaseudunväestön ja viljelijöiden edunajajiksi ja laajentaessaan kannattajakuntaansa myöhemmin keskiluokkaan maanviljelijöiden määrän vähentyessä (Lijphart 1984, 136). Suomessa Maalaisliitto vaihtoi nimensä Keskustaksi vuonna 1965, jolloin maaseutuun liittyvien kysymysten voimakas korostaminen alkoi jäädä vähitellen taustalle. Lohkeama on silti säilyttänyt merkittävän asemansa suomalaisessa puoluejärjestelmässä: maaseudun puolustamisen tilalle on tullut yhä vahvemmin aluepolitiikan korostaminen.

Suomalaisen aluepolitiikan yksi tärkeimmistä kysymyksistä on ollut taloudellisen tehokkuuden ja alueellisen tasa-arvoisuuden suhde. Tavanomainen taloudellinen näkemys on ollut se, että aluepoliittiset toimenpiteet ovat ristiriidassa makrotaloudellisen tehokkuuden kanssa. Toisaalta alueellisen kehittämisen on nähty maksavan itsensä takaisin muun muassa työpaikkoina ja teknologisenä edistymisenä. 1970- ja 1980-lukujen määrätietoinen desentralisoiva politiikka on joutunut haasteiden eteen kahden viimeisen vuosikymmenen aikana, koska asutuksen ja teollisuuden keskittyminen on ollut yhä hallitsevampi tendenssi. Lisäksi markkinavoimat suosivat keskittyntä rakennetta, jolloin aluepolitiikkaan kohdistuu enemmän paineita ja ristiriitaisia odotuksia. Tendenssi on luonut kolme erilaista Suomea: haja-asutusalue-Suomen, jonka taloudellinen ja teollinen merkitys vähenee, rakennemuutoksesta niin ikään kärsivän vanhan teollisen Suomen sekä pääosin Etelä- ja Länsi-Suomeen keskittyvän korkean teknologian ja osaamispääomaan Suomen. (Tervo 2003, 6, 13–22.) Tämän voidaan arvioida luoneen eripuraa myös eduskuntapuolueiden välille: kysymys on siitä, kavennetaanko alueellisia eroja suurista kustannuksista huolimatta.

Aluepolitiikan kehityssuunnissa on otettava huomioon myös institutionaaliset muutokset. 1990-luvun puolivälistä lähtien kansallinen aluepolitiikka muuttui EU-ohjelmapolitiikaksi, jossa yksittäisillä puolueilla ja kansanedustajilla ei ole enää samanlaista valtaa kuin aikaisemmin. Puolueiden on pitänyt myös mukautua EU:n tavoiteohjelmiin. (Uusitalo 2003, 26–28.) Syrjä- ja

ydinseutujen vastakkainasetteluun liittyy keskeisesti myös maatalouspolitiikka, jonka ehdot sanelevat paljolti sitä, kuinka kannattavana maaseudun keskeinen elinkeino säilyy. Kun Suomi liittyi EU:hun, päätöksentekovalta maatalousmarkkinoiden toimintalogiikasta siirtyi pois Suomesta ja lipui kauemmaksi myös puolueilta. Kannattavuuteen on voitu kuitenkin vaikuttaa ministeritasolla käytävillä tukipoliittisilla neuvotteluilla. (Laurila 2006 111–115.) Niissä vahvalla maatalouspuolueella Keskustalla on ollut erityisrooli ja erityisintressi varjeltavana.

Ydinalue–syrjäseutu-lohkeaman tarkastelu voi pohjautua ensinnäkin poliittisiin ilmastoalueisiin. Suomessa voidaan havaita puolueiden kannatussuhteiden perusteella toisistaan poikkeavia poliittisia ilmastoalueita, jotka kuvastavat puolueen vahvan ja heikon kannatuksena alueita. Poliittiset ilmastoalueet muotoutuivat jo 1900-luvun alkupuolella, eivätkä ne ole muuttuneet merkittävästi 2000-luvulle tultaessa. Keskusta on muuttunut vähitellen maaseudun yleispuolueeksi, jonka kannatus on syrjäseuduilla korkealla äänestäjien ammattiryhmästä riippumatta. Se on pystynyt vahvistamaan kannatustaan entisestään ydinalueillaan. Eteläisen Suomen maaseudulla Keskusta ei ole kyennyt keräämään yhtä suurta ääniosuutta kuin Pohjois-Suomessa, joten se on leimallisemmin pohjoisen puolue. SDP:n kannatuksen ydinalueet ovat Etelä- ja Väli-Suomen asutuskeskuksissa. Kokoomuksen kannatus on painottunut SDP:tä vahvemmin etelään. Vihreiden ydinaluetta ovat puolestaan leimallisesti suuret kaupungit ja sen kannatus on heikointa Pohjois-Suomen maaseudulla. (Paloheimo & Sundberg 2005, 183–186.) Tässä suhteessa Vihreiden ja Keskustan edut asettuvat vastakkain ydinalue–periferia-lohkeamalla.

Muista puolueista Vasemmistoliiton kannatuksen ydinalueet sijaitsevat pohjoisessa, mutta sen kannatus on suhteellisesti hieman vahvempaa kaupungeissa kuin maaseudulla. Kristillisdemokraattien ja Perussuomalaisten kannatus on jakautunut alueellisesti muita puolueita tasaisemmin. (Paloheimo 2008, 44.) Perussuomalaiset on siis profiililtaan erilainen kuin sen edeltäjänsä Suomen Maaseudun Puolue, joka keräsi pääosan kannatuksestaan protestiääninä syrjäseuduilta (Paloheimo & Sundberg 2005, 181). RKP:n kannatus on selkeimmin alueellisesti eriytynyttä. RKP:n ydinkannatusalueet myötäilevät alueita, joissa suomenruotsalaiset ovat enemmistönä asukkaista. Vaikka RKP voitaisiin tällä perusteella nimetä aluepuolueeksi, kyse on enemmän siitä, että ruotsinkielinen asutus on hyvin keskittynyttä (Arter 1999, 65). RKP ajaa ruotsinkielisten ja sitä kautta ruotsinkielisten asuinseutujen etua.

Poliittisilla ilmastoalueilla voidaan katsoa olevan kiinteä yhteys alueelliseen edunvalvontaan. Alueilla on todettu olevan runsaasti sosiaalistavaa vaikutusta, joka luo kannustimia äänestää oman

alueen vahvaa edunvalvojapuoluetta (Paloheimo & Sundberg 2005, 183). Ydinalue–syrjäseutu- jaossa näkyy kiinteä yhteys siihen, minkälaista politiikkaa eduskunnassa edistetään. Maakuntien, maaseudun ja infrastruktuurin kehittämishankkeet ovat monesti eduskuntalähtöisiä, ja kunkin alueen edunvalvontaan profiloituneella puolueella voidaan katsoa olevan erityinen intressi edistää asioita oman alueen näkökulmasta.

Toinen tapa tarkastella ydinalue–periferia-lohkemaa on asiakysymysten analysointi. Ne voivat liittyä siihen, pitääkö koko Suomi pitää asutettuna, pitääkö syrjäseutujen kehitystä tukea enemmän kuin kaupunkiseutujen ja pitääkö valtion toimintoja alueellistaa alueellisen elinkeino- ja talouselämän vauhdittamiseksi. Kysymyksiin paneudutaan äänestäjätasolla analyysiosiossa ja positioihin haetaan osviittaa tarkastelemalla puolueiden periaate- ja vaaliohjelmia.

Keskustan puolueohjelmissa maaseutukysymykset ovat vaihtuneet ohjelmiksi maakuntien Suomesta, jossa pidetään huolta Suomen eri osien tasapuolisesta kehittämisestä. (Paloheimo 2008, 44). Puolueen vaaliohjelmissa on havaittavissa sekä maaseutua että maakuntia korostavia piirteitä. Vuosien 1991 ja 1995 eduskuntavaaliohjelmissa ne eivät kuitenkaan saaneet näkyvää sijaa (Suomen Keskusta 1991, 1994). Vuonna 1998 Keskusta sen sijaan ilmaisi huolensa väestöä Etelä-Suomen kaupunkeihin pakkaavasta politiikasta. Keskustan (1998) mielestä muuttoliikkeen aiheuttamat kustannukset syövät voimavaroja, jotka pitäisi käyttää suurten kaupunkien päälle kaatuvien ongelmien ratkaisemiseen. Se ilmoitti turvaavansa maaseudun elävänä pitämisen ja maatalouselinkeinon kannattavuuden. Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa valiteltiin keskittämisen ideologian rehtämistä. Puolue vaati valtiovallalta tasapuolista kohtelua kaupungeille ja maaseudulle, sillä alueellinen eriarvoistuminen on käynyt sen mielestä kestäättömäksi (Suomen Keskusta 2002).

Vaalikaudelle 2007–2011 tehdyssä vaaliohjelmassa maaseutu nimetään kansalliseksi voimavaraksi, jota kehittämällä voidaan turvata peruspalvelut ja pitää huolta maaseudulla asumisen edellytyksistä (Suomen Keskusta 2006a). Keskusta näyttäytyy myös vahvana koko maan puolustajana. Sen mukaan aluepolitiikalla varmistetaan, että koko maassa voidaan tehdä työtä ja palvelut ovat saatavissa kaikkialla Suomessa – myös väestökatoalueilla. Vastakohtaisuuksien tekemistä lievennetään toteamalla, että eheään Suomeen kuuluvat elinvoimaiset maakunnat keskuksineen sekä vireä pääkaupunkiseutu. Suurimpana erona 1990-luvun ohjelmiin on nähtävissä kunnallisen itsehallinnon turvaamisen tärkeys vuoden 2006 ohjelmassa. Keskusta (mt.) ilmoitti muun muassa, ettei se hyväksy kuntien pakkoliitoksia ja että kunnilla tulee olla riittävät valtionosuudet. Tosin

puolue ilmoitti myös vuonna 1991, että suomalaisiin oloihin sopiva kuntajako on säilytettävä perusteiltaan (Suomen Keskusta 1991).

Kuntien pakkoliitoskeskustelu ja kuntien lukumäärän vähentämisen tarve voidaankin nähdä ristiriitaan kuuluvaksi ideologiseksi kysymykseksi puolueille. Siinä on ollut kysymys pienten ja syrjäisten kuntien selviytymismahdollisuuksista ja tarpeesta siirtyä suurempiin yksiköihin. Suhtautumisessa kuntaliitoksiin ja kuntien itsemääräämisoikeuteen on ollut havaittavissa kaksi päälinjaa: valtiokeskeinen lähestymistapa ja kuntien omaan tahtoon perustuva lähestymistapa. Pakkoliitoksia yksikään puolue ei ole ohjelmissaan puoltanut, mutta Kokoomus on puoltanut valtiokeskeisyyttä skaalaetuihin vedoten. Kokoomuksen (1994) mukaan kuntaliitoksia tuli suosia, jotta pystyttäisiin muodostamaan tehokkaampia ja toimintakykyisempiä kuntia. Kuntarakenteen muutos nähtiin välttämättömäksi myös myöhemmin, mutta kuntien itsehallintoa kunnioittaen (Kansallinen Kokoomus 2002a). SDP ja Vasemmistoliitto ovat puoltaneet kuntarakenteen muutoksen vauhdittamista, mutta sille ei ole esitetty Kokoomuksen kaltaisia perusteita. Vihreät ei 1990-luvun periaateohjelmissaan sivunnut aihetta, mutta vuonna 2002 se käänsi asetelman kuntien itsehallinnosta ylösalaisin. Vihreät (2002) arvioi, että kuntien eriarvoistuminen ja laaja kunnallinen itsemääräämisoikeus ovat johtaneet merkittäviin eroihin kansalaisten saamien palvelujen laadussa. Sen mukaan valtiolta tarvittiin enemmän suosituksia kunnille.

Kristillisdemokraatit vaikenivat kuntaliitoksista aina vuoden 2007 vaaleihin saakka. Silloin KD (2006a) ilmoitti, että kuntakokoa on syytä kasvattaa ensi sijassa vapaaehtoista tietä. Hallituskaudella 2003–2007 aloitettu mittava kunta- ja palvelurakennemuutos näkyi eniten RKP:n kuntapoliittisen linjan terävöitymisinä. RKP:n (2006a) mukaan hallintouudistuksia ei saa tehdä ilman kielivaikutusten arviointia. Myös Perussuomalaiset otti vahvasti kantaa vuoden 2007 eduskuntavaalien alla kuntakeskusteluun. Valtio on sen mukaan laiminlyönyt velvoitteitaan ja edistänyt tavoitetta, jolla kuntia hiostetaan puoliväkisin yhteen ja keskitetään niiden palveluita. Pienille ja elinkelpoisille kunnille on saneltu ylhäältä, mikä on ainoa oikea kuntamalli. (Perussuomalaiset 2006.)

Vaikka yhdenkään puolueen ei voida arvioida syntyneen aatteellisesti nimenomaan kasvukeskusten puolustajaksi, Suomen nykyisessä puoluejärjestelmässä osa puolueista kannattaa selkeästi kasvukeskuspolitiikkaa. Kokoomus ja SDP ovat päätyneet tälle kannalle erityisohjelmissaan. (Paloheimo 2008, 44–45.) Kokoomuksen ohjelmia tarkasteltaessa voidaan havaita, että puolue on tuonut kattavasti esille maaseudun ja maatalouden ongelmia (1994, 1998, 2002a, 2006), mutta

aluepolitiikassa on havaittavissa painotuseroja Keskustaan verrattuna. Vuonna 2002 hyväksytystä alueellisen kehittämisen ohjelmassa Kokoomus puoltaa tasapuolista ja erilaiset tarpeet huomioivaa aluepolitiikkaa, mutta korostaa samalla, ettei alueiden kehittäminen ole pelkästään heikommin kehityksessä menestyneiden alueiden tukemista. Lisäksi kasvukeskusten ja metropolialueen kehittämisen tarve tuodaan esille voimakkaasti unohtamatta silti vaikeuksissa olevia muuttotappioalueita (Kansallinen Kokoomus 2002b). Tarve nostaa alueelliset kasvukeskukset maakuntien kehityksen vetureiksi tuotiin esille vuonna 1998. Kokoomus puhui myös aluepoliittisesta tehokkuudesta ja kannattavuudesta. Valtion tekemin investoinnein ja tukipolitiikan kautta tehtävä aluepolitiikka oli Kokoomuksen (1998) mielestä aikansa elänyttä. Myös vuoden 2003 eduskuntavaaleissa linjana oli, että tasapainoinen alueellinen kehitys perustuu kasvukeskuspolitiikkaan, jossa vahvat aluekeskukset muodostavat tasapainottavan voiman pääkaupunkiseudun kasvulle (Kansallinen Kokoomus 2002a). Tuoreimmassa eduskuntavaaliohjelmassaan puolue (2007) ei ota kantaa aluepolitiikkaan tai kaupunkien ja syrjäseutujen vastakkainasetteluun.

SDP:llä on ollut Kokoomukseen verrattuna varsin vähän mainintoja aluepolitiikasta. Sen ohjelmissa on kautta linjan tunnustettu tarve tasoittaa alueellisia eroja suuntaamalla voimavaroja syrjäisille alueille (1990) ja tarve turvata tasapainoinen aluekehitys (1998). Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa todetaan, että liian harvoihin kasvukeskuksiin keskittyvää kasvua tulee hajauttaa. Lisäksi kannetaan huolta aluekeskusten ja maaseudun välisestä vuorovaikutuksesta. (Suomen Sosialidemokraattinen puolue 2002.) Vuoden 2007 vaaleihin hyväksytyssä ohjelmassa SDP jatkoi samoilla yleisillä linjoilla, mutta otti kuitenkin kantaa kaupunkimaisen pientaloasumisen puolesta. Se kannattaa rakentamista olemassa olevan yhdyskuntarakenteen yhteyteen ja hyvien julkisen liikenteen väylien läheisyyteen, ei kauas keskustoista. Tässä mielessä se muistuttaa asemoitumiseltaan Vihreitä, joka korostaa hyvin suunniteltua, tiiviin kaupunkimaista yhdyskuntarakennetta ekologisin perustein (Paloheimo 2008, 45).

Vihreille on ollut ominaista linkittää alue- ja maaseutupolitiikkaan vahva ympäristönäkökulma. Kumpaakaan sektoria ei pidä ajatella liian kapeasta näkökulmasta ilman ympäristövaikutusten arviointia. Suomalaiselle puolueelle harvinaislaatusessa kaupunkiohjelmassaan Vihreät (2004) toteaa kaupunkipolitiikan olleen hapuilevaa, minkä vuoksi se on tavannut jäädä aluepolitiikan alalajiksi. Aluepolitiikan tarkoituksiksi nähdään maaltapaon ja kaupungistumisen haittojen lievittäminen tai tämän suuntauksen pysäyttäminen. Vuonna 1990 Vihreät näki maaseudun asutettuna säilyttämisen ja maaseutuelinkeinoelämän kehittämisen tärkeänä (Vihreä Liitto 1990).

Neljä vuotta myöhemmin Vihreät puolusti yhä maaseutujen toimintojen säilyttämistä, mutta (1994) kritisoi sitä, miten perinteisessä maakunnallisessa edunvalvonnassa ovat korostuneet puhtaasti taloudelliset näkökohdat. Vuonna 1998 Vihreät ilmoitti vastustavansa keinotekoisien ristiriitojen lietsontaa kaupunkien ja maaseudun väestön välillä. (Vihreä Liitto 1998.) Vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa ja vuoden 2006 periaateohjelmassa maaseutu ja aluepolitiikka oli huomioitu lähinnä autoilun vähentämisen ja energiapolitiikan viitekehyksessä, kun vielä edellisten eduskuntavaalien yhteydessä puolue oli puhunut elinvoimaisen syrjäseudun ja monipuolisen maaseudun puolesta (Vihreä Liitto 2003, 2006a, 2006b).

Puolueohjelmien perusteella RKP näyttäytyy vankkana periferian puolustajana. Tuoreimmassa eduskuntavaaliohjelmassaan (Ruotsalainen Kansanpuolue 2006a) sillä on 16-kohtainen aluepoliittinen tavoitelista. Ilmi tulee voimakas huoli ruotsinkielisten ympäristöjen säilymisestä ja saariston elinvoimaisuudesta kunta- ja palvelurakennemuutoksen puristuksessa. Maaseutua, saaristoa, ja koko Suomen asuttamista painottavia kannanottoja on huomattavasti kaupunkipoliittisia linjauksia enemmän. Neljä vuotta aikaisemmin linjaukset olivat suppeampia ja pääviesti oli, että väestön nopea keskittyminen on estettävä, ja että elämisen mahdollisuudet tulee taata kaikkialla Suomessa. Vuoden 1999 eduskuntavaalijulistuksen painotukset olivat aluepoliittisesti kovin erilaiset. Siinä puhutaan erityisesti kaupunkipolitiikasta, ja maa- ja syrjäseudun ongelmat eivät ole yhtä painavasti esillä kuin vuonna 2006. Julistuksessa kyllä todetaan, että muuttoliikettä maaseudulta ja pienistä kaupungeista kaupunkimaisiin kasvukeskuksiin on hillittävä aluepolitiikalla. (Ruotsalainen Kansanpuolue 1999.) On muistettava, että RKP saa kannatusta niin maaseudulta kuin suurista kaupungeista, joissa on merkittävä ruotsinkielinen vähemmistö. Kaupunkien ruotsinkielistä vähemmistöä ei kuitenkaan ohjelmissa korosteta yhtä voimakkaasti.

Pohjoisen teollistuneista kaupungeista perinteisesti suurimman kannatuksen saavan Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelmissa (2002, 2006) ei ole havaittavissa selkeää painotusta ydinalue–syrjäseutu-ulottuvuudella. Myös sen periaateohjelmissa aluepoliittiset toimet ovat pelkkä yksittäinen maininta. Maa- ja kaupunkiseudusta puhumisen sijaan Vasemmistoliitto keskittyy sille ominaisesti aluepolitiikan sosiaaliseen aspektiin, palvelutuotannon saatavuuteen ja riittävyteen. Vuoden 2002 ohjelmassa tosin puhutaan painokkaammin voimakkaan rakennemuutoksen alueista, jotka ovat myös puolueen vahvan kannatuksen alueita, sekä alueellisesta eriarvoistumisesta.

Kristillisdemokraateilla, joiden kannatus on alueellisesti tasaisesti jakautunut, on ollut (1999, 2002, 2006a) kovin suppeat linjaukset koskien kaupunki- ja aluepolitiikkaa. Kahdessa viimeisimmässä ohjelmassa on tosin kiinnitetty enemmän huomiota kyseiseen sektoriin. KD:n mukaan alue- ja maaseutupolitiikan tavoitteena on oltava koko maan pitäminen asuttuna. Vaikka Perussuomalaiset on saanut kaksissa viime eduskuntavaaleissa huomattavaa kannatusta Etelä-Suomen kaupungeista (Tilastokeskus 2009, 21, 148), maaseutu- ja aluepolitiikka saa merkittävän suuren osan puolueen eduskuntavaaliohjelmien linjauksissa. SMP (1992) sen sijaan puhui ensisijaisesti maataloudesta ja sitä kautta maaseudusta. Perussuomalaiset on huolissaan maaltapaon kiihtymisestä ja kasvukeskusten pöhöttymisestä. Lisäksi puolue näkee valtionvirastojen hajauttamisen myös ruuhkaisen Etelä-Suomen eduksi. (Perussuomalaiset 2006). Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmaan verrattuna aluepolitiikan äänenpainot ovat huomattavasti kärkevämmät ja linjaukset kattavammat.

Puolueiden ohjelmien perusteella ainakin Keskusta, RKP ja Perussuomalaiset näyttävät muuttaneen kantojansa yhä vahvemmin periferioita puolustaviksi. Kokoomus on puolustanut vahvaa alue- ja maaseutupolitiikkaa, mutta se on samalla vaatinut aluepolitiikan tehostamista, joten puolueesta jäi ohjelmallisesti selkeytymättömin kuva. Vihreiden asemoitumisesta lohkeaman toisella laidalla kertoo erilainen näkemys aluepolitiikasta ja uutta suuntausta hakenut vuonna 2004 hyväksytty kaupunkiohjelma. Lähes indifferenteiltä lohkeaman suhteen vaikuttavat SDP, Vasemmistoliitto ja Kristillisdemokraatit. Kunnallishallinnon kehityssuunnat ovat lisäksi näyttäneet nousevan ristiriitaulottuvuuden kannalta yhä oleellisemmaksi tekijäksi. Uusimmissa ohjelmissaan Keskusta, RKP ja Perussuomalaiset profiloituivat kunnallisen itsehallinnon vankimmiksi puolustajiksi. Kaiken kaikkiaan ohjelmien perusteella voitaisiin olettaa, että eri puolueiden äänestäjien etäisyydet ovat hieman kasvaneet ydinalueet–syrjäseudut-lohkeamalla kunnallis- ja aluepoliittisen keskustelun kärjistyttyä 2000-luvun rakennemuutosten myötä. Aluepolitiikan ja kuntien itsenäisyyden puolustajat ovat erottautuneet yhä voimakkaammin, mutta kuntien liikkumavaran selkeillä kaventamisaikeilla ei ole yksikään puolue profiloitunut, koska itsehallintoa on haluttu kunnioittaa.

3.2.4. Kansallinen vastaan kansainvälinen

Erimielisyydet ulkopolitiikan linjauksista on nähty oleelliseksi puoluekenttää jakavaksi ristiriitaulottuvuudeksi. Suomalaisen politiikan keskeiset jakolinjat koskivat menneinä vuosikymmeninä myöntyväisyys- ja legalismisuuntausta idänpolitiikassa sekä ylipäätään itä- ja länsisuuntautuneisuutta. Lisäksi erimielisyyttä on ollut siitä, missä määrin Suomen pitäisi avautua kansainvälisesti. Euroopan taloudellinen ja poliittinen integraatio on tullut yhä merkittävämmäksi

kysymykseksi Suomen liittyttyä EU:hun ja EMUun. (Paloheimo 2008, 45.) EU:n laajentumiseen ja kansallisen päätöksentekovallan karkaamiseen suhtaudutaan verrattain epäilevästi koko EU:n tasolla (Dalton 2002, 115–116). Lisäksi eduskuntapuolueita jakaa transatlanttisen sotilaallisen yhteistyön syvyys ja suhtautuminen kansainvälistymisen myötä kasvavaan maahanmuuttoon. Suomen ulkopoliittikan muutos 1990- ja 2000-luvuilla tiivistyy kuitenkin eurooppalaistumiseen (Forsberg & Vogt 2003, 236–244).

Vuonna 1994 järjestetty EU-kansanäänestys jakoi puolueita ja niiden kannattajia eri leireihin. EU-jäsenyyttä perusteltiin ennen kaikkea taloudellisin perustein. Sosiaalidemokraatit näkivät tärkeänä mahdollisuuden lisätä markkinatalouden sääntelyä kansainvälisellä tasolla, ja Vihreille kansainvälinen yhteistyö oli tärkeää kestävän kehityksen kannalta. Vasemmistopuolueiden perusteille oli ominaista nimenomaan vahva poliittinen ohjaus, kun taas integraatiomyönteisille porvaripuolueille oli ominaista nähdä yhdentymisen keinona lisätä kilpailua ja tehokkuutta. Toisaalta integraatiota toivoneet puolueet perustelivat EU:n merkitystä myös turvallisuuspoliittisesti vedoten jäsenmaiden väliseen keskinäisriippuvuuteen. Yhtenäisimmin jäsenyyttä ja tiivistyvää integraatiota kannattivat Kokoomus ja RKP. Vasemmistoliitto, SDP ja Vihreät olivat kysymyksen suhteen jakautuneita. Vasemmistossa pelättiin uusliberalististen oppien tunkeutumista yhteiskuntaelämään. (Paloheimo 2000, 51–54.)

Keskustan kannattajat suhtautuivat nihkeästi EU-jäsenyyteen. Taloudellinen yhdentymisen, kansallisen suvereniteetin heikkeneminen ja maatalouden kohtalo nähtiin erityisinä riskitekijöinä (mt, 55–57). Agraaripuolueelle tyypilliset ominaisuudet – maaseudun puolustaminen, nationalismi ja epäilevä suhtautuminen urbaaniin byrokraatiaan – loivat siis otollisen pohjan skeptisyydelle (Batory & Sitter 2004, 530). SKL ja SMP olivat selkeästi jäsenyyttä vastaan. Kristillisten kriittisyys konkretisoitui päätöksessä erota hallituksesta ennen kansanäänestyksen järjestämistä (Paloheimo 2000, 55–57). Keskustan kannattajista vain harva oli EU-jäsenyyden puolella ennen EU-kansanäänestystä siitäkkin huolimatta, että puoluekokouksessa oli ajettu läpi myönteinen kanta unioniin. Kolme vuotta myöhemmin tehdyssä mielipidekyselyssä Keskustan kannattajista vain kolmannes suhtautui myönteisesti Euroopan talous- rahaunioniin, EMUun. Kristillisdemokraattien suhtautuminen oli vielä Keskustan kannattajia negatiivisempaa ja lisäksi Vasemmistoliiton kannattajien mielipiteitä leimasi skeptisyys EU:n ja EMU:n suhteen. Kokoomuksen ja RKP:n äänestäjät suhtautuivat niihin myönteisimmin. Samankaltaisesti asemoituivat myös SDP:n kannattajat. (Pesonen 2001, 132–133.)

EU-jäsenyys ei kuitenkaan muuttanut puoluejärjestelmän rakennetta: se ei johtanut yhdenkään eduskuntapuolueen hajoamiseen eikä uusien puolueiden perustamiseen. Puoluepolitiikassa on 2000-luvulla vallinnut yhä laajempi konsensus integraatiosta: Suomi on keskittynyt Eurooppapolitiikassaan sovinnaiseen ja vaikuttamismahdollisuuksia edistävään linjaan, ja sillä on ollut verrattain laaja tuki. (Raunio 2008, 186.) Vaikuttamisen tarve ja EU:n näkeminen mahdollisuutena on näkynyt myös ohjelmissa. Keskustan periaateohjelmassa ei vuonna 1996 mainittu lainkaan EU:ta, kun vuosikymmen myöhemmin uudistetussa periaateohjelmassa todetaan muun muassa, että Suomen tulee toimia aktiivisena sillanrakentajana EU:ssa. Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa painotettiin, että Suomen on hyödynnettävä EU:n laajenemisen tuomat mahdollisuudet, mutta samalla varjeltava omia etujaan (Suomen Keskusta 1996, 2002, 2006b). Myös Kristillisten ote EU-politiikkaan on vankistunut 1990-luvun puolivälin vaikenemisestä. Kahdessa tuoreimmassa tavoiteohjelmassa puolueen käsitys unionista on kuitenkin kriittisempi Keskustaan verrattuna. Vuosien 2003–2007 linjauksiin verrattuna vuosiksi 2007–2011 hyväksytty ohjelma ruoti EU:ta kovemmin sanan kääntein. KD vaati, että EU sitoutuu kristilliseen perintöönsä avoimesti. Suomen pitäisi sen mielestä kyetä säilyttämään aina oma kantansa myös yksimielisyyttä vaativissa ratkaisuisissa, joissa saatetaan kokea painostusta. KD haluaa unionin, joka säilyttää kansallisen päätöksentekovallan ja keskittyy muutamaan ydinkysymykseen. (Kristillisdemokraatit 2002, 2006b.)

Vasemmistoliitto on terävöittänyt otettaan ja muuttunut tuoreimmassa periaateohjelmassaan kriittiseksi oikeiston johtamaa uusliberalistista unionia kohtaan. Se näkee negatiivisena markkinoiden avaamiseen ja säätelyn vähentämiseen tähtäävän politiikan. Vuonna 2002 se oli jo varoitellut, että Euroopan unionin tulisi käyttää hyväkseen mahdollisuus ottaa takaisin päätösvaltaa, joka oli hallitsemattoman kansainvälisen markkinatalouden myötä karannut kansalliselta tasolta. (Vasemmistoliitto 2002, 2007). Vaikka SDP (2007) ei kritisoi EU:n markkinavetoisuutta, on sekin nostanut vasemmistopuolueelle ominaisesti esille tavoitteen tehdä EU:sta globaali solidaarisuuden puolestapuhuja.

Vihreiden suhtautumisessa unioniin ei ole havaittavissa suurta muutosta periaateohjelmista. Vihreät on halunnut kehittää EU:ta kansalaisille läheiseksi, ympäristönäkökulmat ja ihmisoikeudet huomioivaksi yhteisöksi, jonka laajenemismahdollisuuksiin ja tiivistyvään integraatioon on suhtauduttu positiivisesti (Vihreä Liitto 1998, 2002, 2006a). Perussuomalaiset on suhtautunut pidättäytyvästi EU:n toimivallan laajentamiseen (1996) ja maantieteelliseen laajenemiseen. Perussuomalaiset julistaa nykyisin olevansa avoimesti EU-kriittinen puolue. EU:n ennakoidaan tukehtuvan omaan saamattomuuteensa. (Perussuomalaiset, 2005.) Kokoomuksen puolueohjelmissa

ei ollut havaittavissa muita kuin EU:n institutionaalisen kehityksestä johtuvia linjantarkistuksia: perusvire on ollut koko ajan optimistinen. Kokoomus on ulottanut tehokkuusajattelun myös EU:hun ja sen tavoitteena on ollut integraation edistäminen subsidiariteettiperiaatetta kunnioittaen (1998). Kokoomus (2002a) uskoo, että EU:n vahvistuminen hyödyttää Suomen kaltaisia pieniä maita. RKP ei ole muista puolueista poiketen edes maininnut EU:ta kahdessa viimeisimmässä eduskuntavaaliohjelmassaan. Tuoreimmassa puolueohjelmassaan RKP (2006b) on pysynyt varsin yleisellä tasolla puhuessaan kaikkien puoltamasta vakaasta ja avoimesta EU:sta.

Integraation syvenemisen vuoksi Euroopan unionista on tullut puolueiden kannalta yhä oleellisempi tekijä. Toisaalta puolueiden sisäinen jakaantuminen EU-kysymysten suhteen on edelleen varsin näkyvää, eivätkä puolueiden väliset jakolinjatkaan ole häipyneet. (Raunio 2008a, 186.) Hallituksenmuodostamislogiikan on tulkittu ainakin osittain muuttuneen EU-kysymysten vuoksi. EU:hun liittymisvuonna muodostettu sateenkaarihallitus ei ollut yhtenäinen vasemmisto-oikeistoluottavuudella. Keskustan pois jättäminen SDP:n ja Kokoomuksen varaan rakentuneesta hallituksesta saattoi osittain perustua puolueen EU-skeptiseen asenteeseen, vaikka puoluejohto oli kannattajia integraatiomyönteisempi. (Raunio 2008a, 186.) SKL jäi oppositioon Keskustan tavoin vuosien 1995 ja 1999 hallitusratkaisuihin, mikä korosti entisestään kansallinen-kansainvälinenlohkeaman merkitystä. Hallituskoalitiossa olleet Vasemmistoliitto ja Vihreät olivat sisäisesti jakautuneita EU-kysymysten suhteen, mutta nekin sitoutuivat sateenkaarihallitusten EU-myönteisiin linjauksiin.

EU-kysymyksissä on nähtävissä voimakasta vertikaalista erottelua: puolueiden johtajilla on havaittu olevan kannattajia ja äänestäjiä myönteisempi suhtautuminen integroitumiseen (Pesonen 2001, 132–133). Tämän vuoksi Suomen ulkopolitiikan suuntauksen on nähty lisäävän puolue-eliitin ja kansan välistä vastakkainasettelua (Paloheimo & Wiberg 1997, 222). Perussuomalaisten voidaan katsoa hyödyntäneen tätä jakoa näyttäytymällä kansan tuntoja edustavana EU:ta kritisoivana puolueena. Puolueiden periaateohjelmia tarkasteltaessa se osoittautuikin ainoaksi puolueeksi, joka arvioi kansainvälistä vuorovaikutusta enemmän kielteisesti kuin myönteisesti (Paloheimo 2008, 47).

Ristiriitailuottavuuden toinen lähestymistapa liittyy kansallisiin ja kansainvälisiin korostuksiin. Kansallisuusaate ja -mielisyys olivat pitkään leimallisia vasemmistoa ja oikeistoa toisistaan erottavia tekijöitä. Porvaripuolueet korostivat mieluusti isänmaan merkitystä, kun taas kansainvälisestä solidaarisuudesta ammentanut sosialistileiri ei antanut sijaa kansallisuusaatteelle. Se ei kuulunut myöskään liberalistiseen aateperintöön. (Paloheimo 2006, 45.) Vaikka

isänmaallisuuden korostus on vähentynyt puolueiden retoriikassa, osa puolueista käyttää yhä suomalaisuutta ideologiseen sävyn tuomalla esiin kansallisen samastumisen merkityksen. Sen vastapoolina on eurooppalaisuuden tai maailmankansalaisuuden korostaminen. (Mickelsson 2006, 247.) Euroopan unionin jäsenyyden voidaan katsoa tuoneen puolueiden toimintaan ja retoriikkaan kiintoisan jännitteen nationalististen ja internationalististen painotusten välille.

Puolueohjelmien perusteella Kokoomus, Kristillisdemokraatit, Keskusta ja Perussuomalaiset näyttävät patriottisina puolueina, jotka korostavat isänmaan tai suomalaisuuden merkityksiä (mts). Ne eivät kuitenkaan ole ohjelmallisissa linjauksissa enää pääosassa, ja nimenomaan Perussuomalaisten kansainvälisyys- ja EU-kriittisen linjan on katsottu pureutuneen syntyneeseen nationalismiin aukkoon (Paloheimo 2006, 46). Vuoden 1996 yleisohjelmassaan perussuomalaiset ilmoittivat vielä olevansa myös kunniansa tuntevia eurooppalaisia. Kansallisen päätöksentekovallan heikkeneminen nähtiin tosin uhkakuvana. Vuoden 2005 lähiajan tavoiteohjelmassa eurooppalaisuus on häivytetty kokonaan: Perussuomalaiset julistaa olevansa kansallismielinen puolue. (Perussuomalaiset 1996, 2005.) Keskusta (2006b) puolestaan korostaa periaateohjelmassaan kansallisvaltion merkitystä kansainväliseen päätöksentekoon vaikuttamisessa. Keskustan suhtautumisessa kansainvälistymiseen on nähtävissä pragmaattista mukautumista. Maatalouden suojaamisyritykset kansainväliseltä kilpailulta ovat vaihtuneet linjaan, jossa kansallisen maatalouspolitiikan ehtoihin pyritään vaikuttamaan kansainvälisellä tasolla. (Paloheimo 2008, 47.)

Vasemmistoliiton, Vihreiden ja SDP:n ohjelmissa ei ole havaittavissa porvaripuolueille ominaista kansallista tendenssiä, mikä kertoisi rintamalinjojen ja ideologioiden pysyvyydestä. Vasemmistoliitto toteaa arvojensa olevan yleismaailmallisia, ja Vihreillä on havaittavissa selkeimmin globaali ulottuvuus tuoreimmassa periaateohjelmassaan. Muun muassa kansainvälisten järjestöjen demokratisoiminen ja köyhyyden poistaminen on nostettu esille. Vapaiden globaalien markkinoiden kritiikki näkyy myös vasemmistopuolueiden linjauksissa. (Mickelsson 2006, 248.) RKP (2006b) puolestaan profiloituu tuoreimmassa puolueohjelmassaan ihmisoikeuksien ja rauhanomaisen kanssakäynnin puolestapuhujana. Suomesta puhuttaessa kaksikielisyys pidetään tiukasti mukana, ja myös muille vähemmistöille kuin ruotsinkielisille vaaditaan oikeuksia.

Ero kansallisissa ja kansainvälisissä korostuksissa on näkynyt myös puolueiden suhtautumisessa maahanmuuttoon. Suomea on pidetty yhtenä Euroopan kulttuurisesti ja etnisesti yhtenäisimmistä maista. 1980- ja 1990-lukujen taite merkitsi kuitenkin uutta käännekohtaa Suomen

kansainvälistymiskehityksessä, kun ulkomaalaisten määrä kasvoi niin pakolaisten kuin työn perässä Suomeen muuttaneiden vuoksi. (Saukkonen 2007, 13.) Työperäisestä maahanmuuton tärkeydestä on vallinnut poliittinen konsensus, mutta toisaalta pakolaisten liiallinen määrä on nähty enemmänkin rasitteeksi suomalaiselle yhteiskunnalle (mt.13–14, Valtonen 1997, 3). Maahanmuuttopolitiikan kaksi puolta, toivotun maahanmuuton vauhdittaminen ja ei-toivotun maahanmuuton rajoittaminen, ovat 2000-luvulla erkaantuneet toisistaan yhä selvemmin (Saukkonen 2007, 121).

Valtaosa suomalaisista puolueista on katsonut, ettei Suomella ole varaa eristäytyä kansainvälistymiskehityksestä, vaan sen on mukauduttava siihen. Huomattavan poikkeuksen tekee Perussuomalaiset, jonka ohjelmissa on ollut selkeää maahanmuuttokriittisyyttä. Perussuomalaisten edeltäjän SMP:n ohjelmassa (1992) ei otettu millään tavalla kantaa maahanmuuttokysymyksiin. Perussuomalaiset (1995) sen sijaan totesi hyväksyvänsä ulkomaalaisten tulon Suomeen, mutta ei sallivan sitä, että he vahingoittavat Suomen kansankotia. Puolue on myös vaatinut perusteetta turvapaikkaa hakevien pikakäännytystä (2005, 2006). Perussuomalaisten (2006) mukaan maahanmuutto saattaa ajaa lopulta alkuperäisen suomalaisen kulttuurin lopulta uhanalaiseen asemaan. Maahanmuuttopolitiikan johtava perusajatus tulisi olla ”maassa maan tavalla”.

Vihreät on ollut vahvasti kansainvälistymisen ja esteiden murtamisen puolella myös maahanmuuttopolitiikassa. Vihreät on kritisoinut tapaa rajoittaa ulkomaalaisten oleskelua ja työskentelyä Suomessa (1990, 1994) ja se on nimennyt pakolaisten asian sydämen asiaksi itselleen (1998). 2000-luvun ohjelmissa maahanmuuttoon on kiinnitetty vähemmän huomiota kansainvälistymiskehityksen osana. Vasemmistoliitto (2002, 2006) on puoltanut 2000-luvulla yhä vahvemmin pakolaisten ja ulkomaisen työvoiman vastaanottamista. Pakolaisten vastaanottoa tai sen lisäämistä ja maahanmuuttajien kotouttamista ovat puoltaneet ilman ennakkovarauksia myös KD ja RKP. SDP on vaiennut teemasta, joten sen positioista on vaikeaa tehdä johtopäätöksiä. Kokoomus on halunnut korostaa maahanmuuttopolitiikassa myös suomalaista intressiä (2002a). Myös Keskusta on kehottanut vaalimaan rohkeasti myös suomalaisuutta ja sen ominaispiirteitä osana eurooppalaisuutta ja maailmankansalaisuutta (1996). Molemmat ovat painottaneet työperäisen maahanmuuton tärkeyttä (Suomen Keskusta 2006, Kansallinen Kokoomus 2002a). Perussuomalaisia ja Vasemmistoliittoa lukuun ottamatta positioissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 20 vuoden aikana.

Eurooppa-poliittisten kysymysten ja globalisaatioon kytkeytyvän rajojen avautumisen tulo suomalaisen puoluepolitiikan agendalle on vaikuttanut ristiriitautottuvuuksien luonteeseen. Raunio (2008, 190) arvioi, että suhtautuminen Euroopan integraatioon ja globalisaatioon on voinut nousta jopa toiseksi tärkeimmäksi ristiriitautottuvuudeksi Suomen puoluejärjestelmässä vasemmisto-oikeisto-jaon jälkeen. Kansallinen-kansainvälinen-lohkeama jakaa äänestäjiä ja puolueita samansuuntaisesti kuin ydinalueet-syrjäseutu-ulottuvuus. Asutuskeskuksissa asuvilla on keskimäärin myönteisempi suhtautuminen kansainvälistymiseen kuin syrjäseuduilla asuvilla. Integraatio käsitetään uhkana paikalliselle autonomialle ja suvereniteetille, joka on ollut paremmin mahdollista toteuttaa desentralisoidussa yhteiskunnassa. Euroopan integraatio on nähty kosmopoliittiseksi uhaksi erityisesti homogeenisen maaseudun väen näkökulmasta. (Batory & Sitter 2004, 529.) Samankaltaista päällekkäistä jakoa hahmottelee myös Uusitalo (2003, 28), joka toteaa, että globalisaatio ja integraatio näyttävät vaikuttaneen myös keskushallinnon näkökulmiin siten, että Suomi ja sen vähäväkiset alueet ja pienet kylät marginalisoituvat. Raunio ennakoi Eurooppa-poliittisen ulottuvuuden nousevan tulevaisuudessa yhä keskeisempään asemaan vaalikäyttäytymistä ja koalitioiden muodostamista ohjaavana voimana.

Perussuomalaisten suhde näihin kahteen ristiriitautottuvuuteen lienee selkein, mutta esimerkiksi Keskustan kohdalla voidaan pohtia, onko kansainvälisyyskeptisyys lientynyt realistisen, EU-politiikkaan vaikuttamiseen tähtäävän, linjan myötä. Pääministeripuolueena sen on pitänyt johtaa tulevaisuusorientoitunutta EU-politiikkaa vuodesta 2003 lähtien. Selkeimmin jakojen päällekkäisyyden murtaa RKP, joka ohjelmallisesti profiloituu syrjäseutujen puolustajaksi, mutta joka on alusta alkaen nähnyt EU:n ja kansainvälistymisen pikemminkin mahdollisuutena kuin uhkana.

Transatlanttisen ja Euroopan sisäisen turvallisuusyhteistyön tiivistyminen on ollut Suomelle mahdollista Neuvostoliiton hajoamisen ja YYA-sopimuksen purkautumisen jälkeen. 1990-luvun hallitusohjelmiin kirjatun sotilaallisen liittoutumattomuuden on katsottu palvelleen parhaiten Suomen etuja. (Forsberg & Vogt 2003, 236–244.) Matti Vanhasen II-hallituksen hallitusohjelmassa linja on kirjattu samankaltaisesti. Suomen todetaan osallistuvan täysipainoisesti EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan ja kriisinhallintayhteistyöhön. Suomi kehittää rauhankumppanuutta Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton kanssa ja säilyttää mahdollisuuden hakea Naton jäsenyyttä. EU:n ja Naton yhteistyön kehittäminen nähdään oleelliseksi turvallisuuspoliittiseksi mekanismiksi. (Valtioneuvosto 2007.)

Eduskuntapuolueista Kokoomukselle on muodostunut myönteisin kanta Natoon. Vuoden 1993 periaateohjelmassa (Kansallinen Kokoomus 1993) Natosta ei vielä tohdittu puhua, mutta tuoreimmassa vuoden 2006 periaateohjelmassa (Kansallinen Kokoomus 2006) mainitaan, että Nato-jäsenyys vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä asemaa. Silti Suomea ei pidä viedä Natoon vastoin kansan tahtoa. Keskusta (2007), RKP (1997, 2006b), Kristillisdemokraatit (2006b) ja SDP (2006) suhtautuvat ohjelmissaan myönteisesti Nato-yhteistyöhön kriisinhallinnan ja rauhankumppanuuden puitteissa, mutta jäsenyyttä ne eivät puolla. Vihreiden, Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisen kannat ovat sitä vastoin kirjattu ehdottomiksi. Vasemmistoliiton (2007) mielestä Suomen on toimittava aktiivisesti sotilasliittojen korvaamiseksi väkivallattomalla yhteistyöllä. Vihreiden varustelukielteistä linjaa kuvaa se, ettei Suomen tule sen mukaan liittyä Natoon ja maan olisi luovuttava yleisestä asevelvollisuudesta (1998, 2006a). Perussuomalaiset (2005) ankkuroituu Suomea hyvin palvelleeseen puolueettomuuteen. Kaiken kaikkiaan puolueiden väliset erot ovat tulleet asiassa yhä näkyvämmiin esiin, vaikkakin asian muotoilu on monen puolueen kohdalla edelleen hieman varovaista ja ympäröityä.

Edellä esitettyjen tutkimusten ja poliittisen kehityksen perusteella voitaisiin olettaa, että äänestäjien asenteet kansainvälistymistä ja EU:n integraatiota kohtaan ovat yhdentyneet. Puolueiden hajaannuksen jälkeen on löydetty suomalainen konsensusta korostava ja maksimaaliseen vaikuttamiseen tähtäävä EU-politiikka, vaikkakin puolueiden sisällä sallitaan kriittisiä ääniä. Toisaalta on odotettavaa, että Perussuomalaisen profiloituminen ulottuvuuden kansalliselle ääriäidalle niin EU- kuin maahanmuuttokysymyksissä voi näkyä myös sen kannattajien asenteiden yhä selkeämmässä eriytymisessä. Lisäksi kriittiset äänenpainot ovat lisääntyneet myös Vasemmistoliitossa, joka pelkää Euroopan unionin markkinaehtoisuutta ja oikeistolaistumista. Tosin maahanmuuttoon se on ottanut positiivisemmän linjan osana globalisoitumista. Turvallisuuspoliittinen kehitystie johtaa sen sijaan päätelmään, jonka mukaan tiivistyvä EU:n sisäinen turvallisuusyhteistyö ja mahdollisuus puhua Nato-jäsenyydestä yhä avoimemmin ovat jakaneet puolueita leireihin ainakin ääripäiden osalta yhä tiukemmin 2000-luvulla.

3.2.5. *Herrat vastaan kansa*

Eliittien ja massojen välillä on epätasa-arvoisuutta tarkasteltavasta valtiosta riippumatta, mutta poliitikkojen ja kansan välisen juovan institutionalisoituminen yhteiskunnalliseksi lohkeamaksi on tavallisesti edellyttänyt populistisi- tai protestipuolueen olemassaoloa. Suomessa näkemuserot koskien sitä, missä määrin eliitiksi leimatut poliitikot ovat etäännyneet tavallisten kansalaisten

arjesta ja missä määrin puolueet heijastelevat hyväosaisen kansanosan mielipiteitä, ovat tulleet oleelliseksi osaksi puoluejärjestelmää.

Herrojen ja kansan välinen vastakkainasettelu kumpuaa puoluejärjestelmän ensimmäisinä vuosikymmeninä ilmenneestä ”herravihasta”, joka kohdistui ensisijaisesti virkamieskuntaan. Maalaisliitolla oli toimintansa ensimmäisinä vuosikymmeninä byrokratiavastainen leima: se asettui talonpoikaispuolueena herroja ja virkamiehiä vastaan. (Ruostetsaari 2006, 39–42; Kääriäinen 2002, 57.) Maalaisliitosta vuonna 1959 erkaantunut Suomen Pientalonpoikien Puolue, joka muuttui myöhemmin Suomen Maaseudun Puolueeksi, vetosi nimenomaan yhteiskunnan maantieteelliseen ja sosio-ekonomiseen periferiaan. SMP:n nimenmuutos oli lohkeaman kannalta oleellinen käänne Maalaisliiton vaihdettua nimensä Keskustapuolueeksi. SMP vetosi unohdettuun maaseutuun, mikä tuotti sille vaalivoitot vuosien 1970 ja 1972 eduskuntavaaleissa. Nopean rakennemuutoksen tuottama pettymys purkautui ja kanavoitui tukena SMP:lle (Fryklund & Peterson 1981, 160). Tuolloin puhuttiin ”unohdetusta kansasta”, mikä vaihtui 1980-luvulla lausahduksiin rötösherroista (ks. esim. Ruostetsaari 2006 39; Arter 1999, 103). SMP jatkoi 1980-luvulla tehokkaaksi havaitsemallaan linjalla korostaessaan voimakkaasti herrojen ja kansan vastakohtaisuutta, jonka havaittiin nousevan yhä merkittävämmäksi jakolinjaksi suomalaisessa politiikassa (Paloheimo 1988, 68).

SMP:n perintöä eduskunnassa vuodesta 1995 lähtien jatkanut Perussuomalaiset on ollut herrat–kansa-lohkeamalla pääosin samoilla linjoilla. Ensimmäisessä puoluekokouksessa hyväksytyssä yleisohjelmassaan puolue kertoo haluavansa poistaa kansalaisia välinpitämättömäksi tekevän holhoamisen ja virkavaltaisen kohtelun. Perussuomalaiset (1995) halusi koota yhteen ne väestöryhmät, joiden etujen ajamisesta ja yhdenvertaisesta asemasta ei ole huolehdittu oikeudenmukaisesti

Perussuomalaiset ja sen edeltäjä SMP voidaan luokitella myös antiregiimipuolueiksi, joille on ominaista olemassa olevaan hallitsemistapaan kohdistuva kritiikki (Paloheimo & Wiberg 1997, 221). Koska antiregiimipuolueiden voidaan katsoa sijoittuvan herrat–kansa-lohkeamalla kansan puolelle, niille on ollut epäedullista mennä hallitukseen mukaan ikään kuin väärälle puolelle lohkeamaa. SMP:n strateginen asema oli huono, kun se oli Harri Holkerin hallituksessa (1987–1991) kansantalouden kääntyessä kohti lamaa. Yhteensä seitsemän vuotta kestäneen hallituksessa mukanaolon aikana SMP:n kannatus puolittui. Protestoivat äänestäjät kokivat pettyneensä, koska

antiregiimipuolueet ovat kanava, jonka kautta äänestäjät voivat purkaa pettymyksensä hallitsevaan poliittiseen eliittiin. (Paloheimo & Wiberg 1997, 221; ks. myös Arter 1999, 104.)

Poliittiset järjestelmät eroavat toisistaan sen suhteen, miten antiregiimipuolueisiin ja -ryhmittymiin suhtaudutaan. Kommunistiset puolueet ovat olleet länsimaisissa demokratioissa näkyvimpiä hallitsemistavan kritisoijia. Suomessa kommunismia edustanut SKDL otettiin jakamaan hallitusvastuuta 1960-luvun lopulla, ja samoin toimittiin siis SMP:n kanssa 1980-luvulla. (Paloheimo & Wiberg 1997, 221–222.) SKDL:n seuraaja Vasemmistoliitto on sen sijaan keskittynyt enemmän kritisoimaan kapitalismin valtaa ja epäoikeudenmukaista tulonjakoa hallitsemistavan sijaan (Vasemmistoliitto 1998, 2007). Aatehistoriallisesti yksikään nykyisistä eduskuntapuolueista ei yksiselitteisesti sijoitu eliitin ja herrojen puolelle. Esimerkiksi Kokoomusta ei perustettu puolustamaan olemassa olevia yhteiskunnallisia valtasuhteita, ja vaikka RKP:lläkin oli osittain vahvan yläluokkainen leima, puolueen on heterogeenisyytensä vuoksi todettu olevan kuin kansa pienoiskoossa (Lahtinen 2006, 64; Borg 2006, 27). Kummankaan ei voida arvioida puolustavan eksplisiittisesti herrojen tai eliitin asemaa, vaikka sekä Kokoomus että RKP asettuvat markkinatalouden puolustajiksi, ja erityisesti Kokoomus Vasemmistoliiton vastapooliksi. Ristiriidat liittynevät tässä tapauksessa kuitenkin enemmän vasemmisto–oikeisto-jakoon.

SMP:n, ja myöhemmin Perussuomalaisten, näkyvä mukanaolo suomalaisessa politiikassa on ollut siksi merkittävää, että niiden on katsottu täyttävän jokseenkin hyvin protestipuolueen tunnusmerkit. Protestipuolueet henkilöityvät vahvaan ja karismaattisen johtajaan, jotka käyttävät värikästä ja olemassa olevia hallitsemisrakenteita sekä vallassa olevia puolueita kritisoivaa retoriikkaa. Äänestäjiä mobilisoidaan edellä mainittuihin tukipilareihin vedoten, mikä onnistuu parhaiten silloin, kun yhteiskunnallinen ilmapiiri on otollinen. (Arter 1999, 103.) Otollisuudella voidaan viitata esimerkiksi markkinatalouden tai valtiontalouden epäonnistumisiin tai puolueiden ja politiikkojen rappeutuneisuuteen (Fryklund & Peterson 1981, 73–75). Vanhojen puolueiden kritiikki on näkynyt sekä SMP:n että Perussuomalaisten ohjelmissa. SMP:n (1992) ohjelmassa arvostelu on implisiittisempää: SMP listaa, mitä kaikkea se edustaa ja kenen mielipiteitä se politiikassaan heijastelee antaen samalla ymmärtää, etteivät valtaa pitävät puolueet ole onnistuneet tehtävissään.

Vuoden 2003 ja 2005 ohjelmissaan Perussuomalaiset sen sijaan ilmoittaa heti ensimmäisissä kappaleissa perustehtäväkseen haastaa vanhojen puolueiden valta- ja mielipidemonopoli. Se lupaa tuovansa keskusteluun myös ne asiat, joista valtapuolueet mielellään vaikenivat (Perussuomalaiset, 2005). Tämänkaltaista suoraa kritiikkiä ei ollut vielä puolueen perustamiskokouksessa tehdyssä

ohjelmassa (Perussuomalaiset 1995). Syynä voivat olla mielipidetutkimukset, joiden mukaan poliitikkojen ja kansan välinen kuilu on kasvanut. Tyytymättömyys poliitikkoja ja puolueita kohtaan on lisääntynyt: niiden ei koeta välittävän tavallisen kansan mielipiteistä, ja niitä kohtaan tunnetaan epäluottamusta (Paloheimo 2008, 53). Tämän vuoksi Perussuomalaisille on todennäköisesti edullista osoittaa selvää kritiikkiä kilpailijoitaan kohtaan.

Puolueiden ja poliitikkojen arvostuksen väheneminen äänestäjien keskuudessa voidaan tulkita merkiksi poliittisesta vieraantuneisuudesta, mutta se pitää sisällään myös lohkeaman massojen ja poliittisen eliitin välillä. Poliitikasta ja puolueista etäännyminen (*dealignment*) merkitsee kansalaisten puoluesidonnaisuuksien heikkenemistä, mikä voi johtaa äänestämättömyyteen tai uusien puolueiden kannatuksen ja volatilitietin kasvuun. Se voi luoda pohjaa myös uusien protestipuolueiden menestykselle. (Gallagher ym. 2001, 257: ks. myös Dalton 2002, 169.) Suomessa äänestysprosentti on laskenut vuodesta 1991 vuoteen 2007 menneessä 3,4 prosenttiyksiköllä. Puoluekannatuksen kokonaismuutoksen heilahtelut ovat puolestaan olleet Suomen eduskuntavaaleissa yhteydessä protestipuolueen hyvään menestykseen vuosina 1970 ja 1983 (ks. Borg & Paloheimo 2009, 21).

Protestipuolueen käsite on tiiviisti yhteydessä populistisiksi määriteltävien puolueiden tunnuspiirteisiin. Populismien tunnuspiirteiden erottelun voidaan katsoa olevan erityisen tärkeää herrat–kansa-lohkeaman tarkastelemisessa. Populistisen ideologian lähtökohdaksi voidaan nähdä epäily, joka kohdistuu eliitin kykyyn tehdä tavallisia kansalaisia koskettavia päätöksiä (Bell 1992, 3). Populismille on ominaista vastahakoinen asenne edustuksellista demokratiaa kohtaan ja vaatimus suoran demokratian lisäämisestä. Populismiin liittyy optimismi siitä, että ihmiset ovat parhaita asiantuntijoita tekemään omaa elämäänsä koskettavia päätöksiä, koska valikoituneella eliitillä ei ole tarpeeksi arjen tuntemusta. Populistiset liikkeet eivät siis esittäydy antidemokraattisina toisin kuin parlamenttien ulkopuoliset äärioikeistolaiset tai uusioikeistolaiset liikkeet, vaan ne hakevat legitimitettä toiminnalleen väittäen olevansa tavallisen kansan asialla. (Rydgren 2005 11–15; Bell 1992, 31.) Koska demokratian käsite on avoin erilaisille tulkinnoille varsinkin arkikielessä, populistiset liikkeet saavat Rydgreinin mukaan tiettyä uskottavuutta väittäessään edustuksellisen demokratian olevan suoran, aidon demokratian tiellä. Poliitikasta vieraantuneet, matalasti koulutetut, demokratiaan tyytymättömät ja politiikasta vähän tietävät kansalaiset ovat puolestaan taipuvaisempia vaatimaan suurempia vaikutuskanavia, kuten kansäänestyksiä, puolueiden ohi (Bengtsson & Mattila 2009, 320).

SMP määritteli itsensä viimeisessä periaateohjelmassaan (1992) kaartelematta populistiseksi eli kansantahtoa kuuntelevaksi asialiikkeeksi, kun taas yhdessäkään Perussuomalaisten ohjelmissa tämänlaista määritelmää ei tehdä. SMP (1992) toteaaakin toimintansa lähtökohdaksi ja oikeutukseksi tietoisuuden siitä, että valta ja vauraus ovat yhteiskunnassamme epätasaisesti jakautuneita. SMP ilmoittaa tarkoitukseksi toimia kansalaisten todellisen poliittisen tahdon ilmaisijana. Se toteaa kannattavansa kansanäänestyksiä ja kansalaisaloitteiden tekemistä. Perussuomalaisten ohjelmissa (1995, 2005, 2006) on huolestuttu enemmän kansallisen päätöksentekovallan heikkenemisestä. Kansanäänestystä vaaditaan muun muassa EU:n perustuslaista (Perussuomalaiset 2005).

Muista puolueista erityisesti Vihreät (1994, 1998, 2006a) ovat huomioineet kansan vaikutusmahdollisuuksien kehittämisen laajalti niin 1990-luvun kuin 2000-luvunkin ohjelmissaan. Vuoden 2006 periaateohjelmassa todetaan, että suoraa demokratiaa tarvitaan kaikessa päätöksenteossa edustuksellista demokratiaa täydentävänä elementtinä. Valtakunnallisia ja kunnallisia kansanäänestyksiä tulee Vihreiden mielestä lisätä ja niiden tuloksista pitää tehdä sitovia. Samansuuntaisia tavoitteita puolueella oli jo vuoden 1998 ohjelmassa, jossa todetaan, että merkittävässä valtakunnallisissa ja kunnallisissa kysymyksissä on otettava käyttöön kansanäänestys.

Vuoden 1994 periaateohjelma oli radikaaliudessaan poikkeava, sillä Vihreiden sanavalinnoissa oli valtapuolueiden kritiikkiä. Sen mukaan valtiollistuneilla puolueilla on yhä valta, mutta ei uusia luovia näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta. Vihreät halusi kehittää demokratiaa kansanvallan suuntaan ja muuttaa edustuksellisen demokratian avoimeksi ja osallistuvaksi demokratiaksi. Vihreiden suunnanmuutosta voitaisiin selittää esimerkiksi sillä, että puolue oli vuonna 1994 vielä alkutaipaleellaan, eikä kertaakaan mukana hallituskoalitioissa. Puolueessa oli pelko siitä, että jäykkä organisaatio tukahduttaisi luovuuden ja ruohonjuuritoiminnan, jolloin tarkoitukseksi jäisi vain vallan tavoittelu ja vallassa pysyminen (Mickelsson 2007, 254). Vihreiden ja Perussuomalaisten ero voidaan nähdä kuitenkin siinä, että Perussuomalaiset puhuu suorasta demokratiasta puolueiden kriisin kontekstissa, kun taas Vihreät näkee sen täydentävänä elementtinä laajemmassa kansalaisaktiivismin ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia lisäävän postmodernisaation kehityksessä. Suoran demokratian lisääminen saa kannatusta myös muiden pienten puolueiden, kuten RKP:n (1997, 2006b) ja Kristillisdemokraattien (1995, 2005) ohjelmissa. Sen sijaan kolmen suurimman puolueen, Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n, ohjelmissa puhutaan ylipäättään vaikuttamismahdollisuuksien parantamisesta, mutta ei oteta kantaa suoremman kansanvallan puolesta. Tämä on omiaan luomaan kuvaa valtapuolueista, joille suoran kansanvallan lisääminen on epäedullista.

Populismille on myös ominaista korostaa sitä, miten tavallisen kansan ja valikoituneen eliitin maailmat eroavat toisistaan. Populististen puolueiden ja niiden johtajien sanotaankin edustavan kansan ääntä. Eliitin sisällöllinen käsite voi jäädä hyvinkin epämääräiseksi, mutta sillä voidaan tarkoittaa eliittiä, jolla on tiedollinen tai rahallinen ylivalta. Oleelliseksi tekijäksi muodostuu myös statuksen ja sen väärinkäytön kritisointi. (Rydgren 2006, 11–13; Bell 1992, 60–61.) Populistien mukaan poliitikot ovat tulleet alttiiksi erityisintresseille, jolloin ne eivät välitä kansalaisten mielipiteistä. Tämän vuoksi populistit väittävät usein, etteivät poliittiset päätökset palvele yleistä etua ja kansan enemmistöä. Erityisintressien määrittämisen on havaittu varioivan erilaisten populististen puolueiden välillä. Oikeistopopulistien mukaan maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt, feministit ja seksuaaliset vähemmistöt ovat saaneet liiaksi sananvaltaa, kun taas vasemmistopopulistien kritiikki kohdistuu suurpääomaan ja ylikansallisiin yrityksiin.

Kansalla on avainrooli populistisessa retoriikassa. Jotta kansasta voitaisiin puhua jotenkin homogeenisenä kokonaisuutena, tietyt ryhmät on jätettävä sen ulkopuolelle¹⁵. Tämän vuoksi populistiset liikkeet erottelevat etuoikeutetut ryhmät vähävaraisesta ja tavallisesta kansasta. Kansasta puhuttaessa voidaan myös luoda kuva luokattomasta yhteiskunnasta. Populismi ikään kuin nousee luokkajakojen yläpuolelle. Luokkaintressit nähdään erityisintresseinä, ja populistipuolueet haluavat nimenomaan edistää kansan enemmistön tärkeäksi kokemia asioita. Siksi populistipuolueiden edustajat puhuvat enemmän tavallisesta kansasta tai pienistä ihmisistä kuin työväenluokasta. Niille on myös ominaista, etteivät ne halua määritellä itseään vasemmisto–oikeisto-akselilla. (Taggart 2000, 92.)

SMP:n todetaan vuoden 1992 puolueohjelmassa olevan itsenäinen painostuksesta vapaa puolue, joka ei sijoitu sen enemmän oikealle kuin vasemmallekaan, ja joka lähtee kaikessa toiminnassaan Suomen kansasta. Ohjelmassa todetaankin muun muassa, ettei SMP ole sidoksissa ay-liikkeeseen, maatalousmonopoleihin, byrokraatioihin eikä rahavaltaan. Kansanvaltaa uhkaavia ja haittaavia tahoja on listattu eri puolilla ohjelmaa. Siinä mainitaan myös tavallisen kansalaisen poliittinen tahto, jonka puolue haluaa tuoda päätöksentekoaareenalle. Muotoilussa on selkeää erityisintressien kritiikkiä ja kansan kosiskelua. Perussuomalaisien vuosien 1995 ja 2005 lähiajan tavoiteohjelmissa ei sen sijaan ole havaittavissa yhtä vahvaa erityisryhmien kritiikkiä. Tuoreemmassa ohjelmassaan puolue

---

¹⁵ Tämä koskee myös rodullista homogeenisyyttä. Populistisilla puolueilla on usein ulkomaalaisiin kohdistuvia rasistisävytteisiä kannanottoja. Esimerkiksi pakolaispolitiikkaa ei tässä työssä kuitenkaan käsitellä osana populismia, vaan osana kansallista suuntautuneisuutta kansainvälistymistä vastaan. Lisäksi suhtautumista monikulttuurisuuteen käsitellään luvussa, joka käsittelee jakoa moraalia yllä pitävän yhtenäiskulttuuriin ja sallivaan monimuotoisuuteen.

kylläkin toteaa toimivansa Suomen kansan mielipideväylänä, mutta samankaltaista paatosmaista kansantahdon toistamista siinä ei ole, eikä sellaista ole nähtävissä vuoden 1995 ohjelmassakaan.

Anti-intellektualismi liittyy keskeisesti populismiin: politiikan tulee olla niin yksinkertaisesti julkilausuttua, että kansa ymmärtää, mistä poliittisissa linjauksissa on kyse. Populistit väittävät asioiden olevan yksinkertaisemmin sanottavissa kuin miten vanhojen puolueiden edustajat asiat muotoilevat. Populistisen katsantokannan mukaan poliittinen eliitti yrittää johtaa kansalaisia tahallaan harhaan puhumalla asioista vaikeaselkoisesti, jotta valta säilyisi sillä itsellään. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, miksi populistipuolueet vaativat lisää kansanäänestyksiä, koska niissä todellinen päätösvalta kuuluu kansalle. (Rydgren 2005, 14.) SMP ilmoitti vielä vuonna 1992 edustavansa ihmisen arjesta kumpuavaa arkipäivän ajattelua, mikä vahvistaa yksinkertaistamisen sanomaa. Perussuomalaiset ei ohjelmallisella tasolla tee varsinaisia anti-intellektuaalisia linjauksia.

Muiden puolueiden kuin SMP:n ja Perussuomalaisten ohjelmista ei ole nähtävissä yhtä selkeää vastakkainasettelua eliitin ja kansan välillä. Eliitin vastaisia tai väkevästi kansaan ankkuroituja kannanottoja ohjelmissa on kovin niukasti. Vihreiden lisäksi Vasemmistoliitto voidaan nähdä jossain mielessä poikkeuksena, koska sen uusimmassa periaateohjelmassa todetaan, että luottamus demokratiaan on rapistunut. Suuri osa kansalaisista on menettänyt uskonsa siihen, että poliittisen toiminnan ja vaaliosallistumisen kautta voitaisiin parantaa elinoloja. Mutta Vasemmistoliitto ei kritisoi valtapuolueita tai valikoitunutta eliittiä tästä, vaan ylimalkaan uusliberalistista hegemoniaa ja kapitalismia. (Vasemmistoliitto 2007.) Esimerkiksi vuoden 1995 ohjelmassa kansalaisten vieraantumista politiikasta ei mainittu millään tavalla. Monetaarisen eliitin viitekehyyksessä Vasemmistoliitto asettuu selkeästi eliittiä vastaan, mutta populistipuolueeksi sitä on hyvin vaikeaa mieltää.

Edellä esitettyjen näkökohtien ja ohjelmallisen kehityksen perusteella voidaan todeta seuraavaa. SMP profiloitui vuoden 1992 ohjelmassaan puhtaammin populistiseksi puolueeksi kuin seuraajansa Perussuomalaiset. Perussuomalaiset ei puhu kansasta yhtä painokkaasti, eikä se kritisoi yhtä vahvasti erityisryhmiä ja virkamiehistöä kuin SMP. Toisaalta Perussuomalaiset arvostelee selkeämmin vanhoja puolueita ohjelmissaan. Perussuomalaiset on hakenut kansalle vastapoolia myös kansainväliseltä tasolta. Huoli kansan vaikutusmahdollisuuksista laajenevasta EU:ssa on sille yksi suurimmista huolenaiheista, ja on tulkittavissa, että epäsuotuisasta kehityksestä ovat vastuussa valtapuolueet.

Muista puolueista Vihreät ovat tulleet maltillisemmiksi vaatimuksissaan suorasta kansanvallasta, vaikka se yhä vaatiikin laajempia vaikutusmahdollisuuksia kansalaisille. Vasemmistoliiton ohjelmissa on ollut puolestaan havaittavissa purnaamismielialaa. Mutta yhdenkään muun puolueen kuin Perussuomalaisen ei voida katsoa kritisoivan poliittista eliittiä populistisella tavalla. Poliittisen vieraantumisen ja äänestysprosentin epäsuotuisat kehityssuunnat voisivat antaa tukea sille, että äänestäjien mielipiteet ovat tulleet puoluekannasta riippumatta kriittisemmiksi valtaapitäviä kohtaan. Toisaalta tarkasteluajanjakso voi tuoda tarkasteluun oman lisäjännitteensä, sillä työn tarkastelujakson alku ajoittuu syvän lamakauden aattoon, jolloin poliitikkojen ei voitu katsoa nautineen erityisen suurta luottamusta.

Puolueohjelmien perusteella on vaikeaa tehdä oletuksia siitä, ovatko mielipide-erot eri puolueiden kannattajien välillä kaventuneet vai lisääntyneet koskien eliitin ja kansan välistä vastakkainasettelua. SMP:n Perussuomalaisia herraviihaisempi ja kansaa myyttisesti korostava asenne voisi merkitä sitä, että erot poliitikkoihin kohdistuvassa epäluottamuksessa ja välinpitämättömyydessä kansan äänestä olisivat vähentyneet. Toisaalta Perussuomalaiset haastaa SMP:tä vahvemmin vanhat puolueet rappeutuneina apparaatteina, mikä voisi korostaa puolueisiin kohdistuvan luottamuksen välisiä eroja äänestäjäkunnassa. Yksikään puolue ei ole ottanut asiakseen korostaa puolueiden ja poliitikoiden erityislaatuisuutta tai puolustaa yhteiskunnallisen eliitin etuja, joten lohkeaman toisen laidan liikkeistä ei voida tehdä ennako-oletuksia. Koska Perussuomalaisen ja SMP:n äänestäjiä oli vain vähän 1995–2003 vuosien tutkimuksissa, hypoteesien paikkansa pitämisen testaus pohjautuu pääosin vaalivuosien 1991 ja 2007 väliseen vertailuun.

3.2.6. Suomenkieliset vastaan ruotsinkieliset

Kulttuuris-etniset lohkeamat ovat muita lohkeamia harvemmin näkyvästi esillä puoluejärjestelmässä. Kielikysymykset ovat institutionalisoituneet vain harvoissa Länsi-Euroopan maissa parlamenttitasolle etnis-lingvistisen puolueen muodossa. (Gallagher ym. 2001, 257–258.) Suomessa kielikysymys nousi merkittäväksi tekijäksi jo ennen modernien puolueiden perustamista. Ruotsalaisella kansanpuolueella on ollut yhtäjaksoinen edustus eduskunnassa ensimmäisistä eduskuntavaaleista lähtien. Ruotsin kielen säilyttäminen virallisena, kulttuurisia merkityksiä kantavana elinvoimaisena kielenä on ollut aina puolueen toiminnan lähtökohtana. (Meinander 2006, 9-10.) Suomenkielisten ja ruotsinkielisten jännitteet olivat vahvimmillaan ennen modernin puoluelaitoksen syntyä, mikä ilmeni fennomaanien ja svekomaanien välisinä kiistoina (mt, 10–11), mutta ruotsinkielisten erityisten etujen voidaan katsoa jakavan yhä puoluekenttää sen suhteen,

kuinka ymmärtäväisesti ruotsinkielisten tarpeisiin suhtaudutaan ja kuinka selvät rajat suomen- ja ruotsinkielisten välillä on äänestyskäyttäytymisessä. Vähemmistönä suomenruotsalaisten asema on taattu hyvin lainsäädännöllisellä tasolla kielilain kautta. Kansainvälisessä verrannossa heidän asema on ollut hyvä muihin kielivähemmistöihin verrattuna. (Allardt 1981, 60–61.)

Suomenkielisten ja ruotsinkielisten välisissä erimielisyyksissä ei ole ollut kysymys pelkästään kielikiistoista, vaan kysymys on ollut myös siitä, että ruotsinkielinen väestönosa on nähty etuoikeutettuna ja rikkaana eliittinä. Marika Tandefeltin (2000, 71) mukaan tämä kuva on jäänyt elämään suomenkielisten mielissä, vaikka kieliryhmien välisenä erona on lähinnä se, että ruotsinkielisten keskuudessa keskiluokka on suhteellisesti suurempi. Aktiivinen ote politiikassa ja kulttuurissa on omiaan vahvistamaan tätä käsitystä.

Puoluetaipaleensa alkuaikoina RKP:n oli ratkaistava, pyrkiikö se kokoamaan yhteen kaikki suomenruotsalaiset vai jääkö se vaikutusvaltaisen ja koulutetun suomenruotsalaisen väestönosan edustajaksi. Ruotsin kielen suojelun katsottiin vaativan kansanomaista ja mahdollisimman avarakatseista puolueidentiteettiä. Tästä syystä puolue nimettiin nimenomaan Ruotsalaiseksi *kansanpuolueeksi*. Tämän vuoksi puolueen ohjelmallinen profiili perustui alun perin sosiaaliliberalismiin, jossa korostettiin muun muassa taloudellisten elinolojen tasoittamisen merkitystä. Toisaalta työväki ei saanut jalansijaa puoluetta perustettaessa, vaan RKP:n poliittinen perusta oli porvarillismielisessä syrjäseudun väestössä ja kaupunkien keski- ja yläluokassa. (Borg 2006, 27.) RKP:n identiteetti on kuitenkin perustunut Suomen koko ruotsinkielisen vähemmistön etujen hoitamiseen ja suomenruotsalaisen kulttuurin säilyttämiseen (esim. Paloheimo 2008, 48).

Stephen Mayn (2001, 129, 135) mukaan juuri kielen kulttuurinen merkitys kansallisessa tai tässä tapauksessa etnisessä identiteetissä voi auttaa selittämään kielen poliittista näkyvyyttä etnisten tai puolueiden ja ryhmittymien toiminnassa. Kieltä ja identiteettiä ei voida ymmärtää erillään toisistaan eikä erillään poliittisesta kontekstista. Kielen merkityksen voidaan katsoa riippuvan nimenomaan siitä, kuinka paljon määrittelemme itsemme sen kautta. Suomenruotsalaisille ja RKP:lle kielen säilyminen elinvoimaisena on ollut kunnia-asia. RKP on ollut luonteva puoluevalinta niille, jotka kannattavat kaksikielistä Suomea. Kieli on yhdistänyt puoluetta jäsenistön erilaisuuden ylitse. Puoluetta on luonnehdittu heterogeeniseksi sateenvarjo-organisaatioksi toisistaan poikkeavia poliittisia arvoja tärkeinä pitävillä suomenruotsalaisille. Ideologinen kuilu puolueen sisällä on ollut laaja, mikä on johtanut myös ajoittaisiin fraktioihin. (Sundberg 2006a, 45; Sandberg & Berg 2006a,

71.) Tämän takia sen ideologian voidaan katsoa muodostuneen vääjäämättä avarakatseiseksi ja sallivaksi, jotta tärkeimmästä osa-alueesta eli kielestä voidaan olla yksimielisiä.

RKP on verrattain pienestä eduskuntaryhmäkoostaan huolimatta ollut vaikutusvaltainen tekijä valtiollisessa päätöksenteossa. Suomen itsenäisyyden aikana se on ollut mukana 46:ssa eri hallituksessa¹⁶. Se ei kilpaile merkittävässä määrin kolmen suurimman puolueen kanssa tietystä äänestäjäryhmästä, mikä tekee siitä ongelmattoman hallituskumppanin. Mutkattomuuden voidaan myös katsoa johtuvan siitä, että suomenruotsalaisten elinolojen ja kielen turvaaminen on RKP:lle ainoa erittäin tärkeä asia, jota ei ole muiden puolueiden keskuudessa pidetty liian suurena vaatimuksena. Lisäksi RKP on voinut toimia maskottina sekä maan kaksikielisyydelle että pohjoismaiselle kulttuuritraditiolle. (Meinander 2006, 35; Sandberg & Berg 2006b, 36.)

1960-luvulta lähtien RKP:n aatteellinen profiili on ollut yhä enemmän yleispoliittinen. Lisäksi puolueen ohjelmista poistettiin ilmaisu porvarillinen (Mickelsson 2006, 156; Borg 2006, 27). Yleispoliittinen kehitys on ollut väistämätöntä muun muassa siksi, että ruotsinkielisten osuus koko väestöstä väheni 1950-luvulta 1970-luvulle tultaessa 8,6 prosentista 6,6 prosenttiin (ks. Meinander 2006, 23). RKP on siis joutunut vastaavankaltaisen tilanteen eteen kuin muutkin puolueet: se on joutunut etsimään kannatustaan pienenevän ydinkohderyhmänsä ulkopuolelta. Transgressioksi kutsuttu prosessi alkoi esimerkiksi SDP:n ja Keskustan kohdalla jo toisen maailmansodan jälkeen, mutta RKP:llä prosessi alkoi paljon myöhemmin. RKP käytti ensimmäisen kerran suomenkielisiä vaalijulisteita eduskuntavaaleissa vasta vuonna 1983 tavoittaakseen suomenkielisiä äänestäjiä. (Sundberg 2006a, 66, 69.) Vuoteen 2007 mennessä suomenruotsalaisten osuus oli tippunut 5,5 prosenttiin (Tilastokeskus 2009). RKP:n vaalimenestys onkin kulkenut käsi kädessä suomenruotsalaisten määrän kanssa (ks. Sundberg 2006b, 89).

Myös muut puolueet ovat alkaneet ottaa askelia kielimuurin yli, mikä on voitu nähdä reaktioksi siihen, että RKP on tavoitellut kaksikielistä Suomea kannattavien suomalaisten ääniä. Suomenkieliset puolueet ovat alkaneet houkutella suomenruotsalaisia äänestäjiä niin ikään kaksikielisyyden puolustamisen nimissä viime vuosikymmeninä. Kristillisten toiminta on vahvaa Pohjanmaalla, ja myös Keskusta on viime aikoina pyrkinyt lisäämään Pohjanmaalla kannatustaan. Etelässä uhan RKP:n kannatukselle muodostavat lähtökohtaisesti Vihreät ja Kokoomus. Lisäksi SDP:n on perinteisesti katsottu olevan ensisijainen vaihtoehto ei-porvarillisesti suuntautuneille

---

¹⁶ Suomessa on ollut kyseisenä ajanjaksona kaikkiaan 62 puolueiden muodostamaa hallitusta.

suomenruotsalaisille. (Sundberg 2006b 83, 92.) Nykyisistä eduskuntapuolueista kaikilla on Perussuomalaisia lukuun ottamatta ruotsinkielinen järjestö¹⁷. Perussuomalaiset asettuvat vastapooliin jo nimensä perusteella, eikä sen kansalliseen identiteettiin sovi kielivähemmistön oikeuksien korostaminen.

Periaateohjelmissaan (1997, 2006b) RKP määrittelee itsensä kokoavaksi poliittiseksi kansanliikkeeksi niille, jotka haluavat työskennellä sellaisen Suomen hyväksi, jossa on kaksi kansalliskieltä. Ruotsin kielen turvaaminen saa vuoden 2006 ohjelmassa aikaisempaa painokkaammat sanankäänteet. Siinä todetaan, että julkisen sektorin täytyy tyydyttää molempien kieliryhmien tarpeet yhtäläisin perustein ja että ruotsinkielinen palvelu tulee aina taata riippumatta kotikunnan kieliolosuhteista (vrt. Blomberg 2006, 302). Taustalla on nähtävissä huoli hallitusohjelman ulkopuolella käynnistetyn Paras-hankkeen käytännön implementoinnista. Hankkeen tavoitteena on uudistaa niin kuntien palveluita kuin kuntarakenteita. Vielä selkeämmin tarpeet tulevat esiin vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa, jossa vaaditaan ruotsinkielisten ympäristöjen säilyttämistä tarvittaessa erityisratkaisuin. Lisäksi todetaan, ettei hallintouudistuksia pidä tehdä ilman kielivaikutusten arviointia. Erityisesti kotikunnissaan vähemmistönä olevien suomenruotsalaisten etujen mukaista on tarpeiden turvaaminen lainsäädännöllisellä tasolla (Sandberg 2006, 227). Suomenruotsalaisten kohtalo on herättänyt huolta myös kansainvälisellä tasolla. Koska Suomi on EU:ssa pieni jäsenmaa, suomenkieliset tuntevat itsensä vähemmistöksi unionin sisällä. Kansallisten etujen puolustamisen on tulkittu uhkaavan puolestaan suomenruotsalaisten asemaa. Suomenruotsalaisten asiat on kuitenkin hoidettu Suomessa verrattain hyvin, joten uhkakuvien näkeminen voi olla vaikeaa valtaväestölle. (Herberts 1995, 48.)

RKP:n vuoden 2003 eduskuntavaalien ohjelmassa oli vuoden 1999 eduskuntavaaliohjelman verrattuna varsin kärkevät äänenpainot, joiden voidaan arvioida olevan piikkejä muiden puolueiden pyrkimykselle korostaa kaksikielisyyden merkitystä. Ohjelmassa huomautettiin, etteivät ruotsin kieleen liittyvät kysymykset hoidu itsestään, vaan vaaditaan jatkuvaa valmiutta poliittiseen puuttumiseen. (Ruotsalainen kansanpuolue 1999, 2003.) Vuoden 2007 ohjelmassa painotetaan, että työ kaksikielisyyden puolesta vaatii muutakin kuin juhlapuheita. Ohjelman mukaan vain RKP vaikuttaa sen puolesta, että kansalaisilla on oikeus täyteen palveluun kummallakin kansalliskielellä.

---

¹⁷ Kokoomuksessa toimii ruotsinkielinen valtuuskunta, joka pyrkii innostamaan mukaan porvarillisesti ajattelevia ruotsinkielisiä (Kansallinen Kokoomus 2009). Keskustaan perustettiin valtuuskunnan tilalle ruotsinkielinen piiri vuonna 2008, mikä indikoi selkeää pyrkimystä nostattaa profiilia ruotsinkielisten keskuudessa (Suomen Keskusta 2009). SDP:n Finlands Svenska Socialdemokrater -järjestö perustettiin jo puolueen perustamisen yhteydessä. (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 2009). Lisäksi Vasemmistoliitolla, Vihreillä ja Kristillisdemokraateilla on omat ruotsinkieliset järjestönsä.

Kulttuuriset linjaukset eivät sen sijaan ole saaneet 2000-luvulla uusia sävyjä. RKP puhuu ohjelmissaan kulttuurista tunnepitoisena asiana. RKP:n (1997, 2006b) mukaan suomenruotsalaiset ilmaisevat perinteensä ja identiteettinsä kulttuurin kautta. Kaksikielisyudessa ei ole kysymys vain kielen osaamisesta, vaan myös siitä, mitä paino- ja identiteettiarvoa kielelle annetaan. (Meinander 2006, 30; Svenska Finlands folkting 1997.)

Muiden puolueiden ohjelmissa on varsin niukasti mainintoja kaksikielisyuden puolustamisesta ja suomenruotsalaisten eduista huolehtimisesta. Harvat maininnat ovat yleisluonteisia, ja niissä on havaittavissa RKP:n kritisoimaa juhlapuhemaisuutta. Keskusta toteaa vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassaan tarpeen turvata ruotsin kielen asema peruskoulussa ja toisella asteella. Vastaavaa mainintaa ei ole esimerkiksi viimeisimmissä periaateohjelmissa, vuoden 1991 vaalijulistuksessa tai 2003 eduskuntavaaliohjelmassa (Suomen Keskusta 1991, 1996, 2003, 2006b, 2007). Kahdella muulla suurella puolueella, Kokoomuksella ja SDP:llä, ei ole työn tarkastelujakson aikana lainkaan mainintaa kaksikielisydestä tai suomenruotsalaisista.

Vasemmistoliiton (2002, 2006, 2007) ohjelmissa on maininta suomenruotsalaisista, toisin kuin 1990-luvun ohjelmissa, mutta suomenruotsalaiset mainitaan muiden vähemmistöjen yhteydessä. Samaan kategoriaan voidaan luokitella Vihreät, jonka ohjelmissa (1998, 2003, 2006a) vaaditaan kaikille vähemmistöille oikeuksia. Vihreiden mielestä sekä Suomen kaksikielisyyttä että perinteisten vähemmistöjen asemaa on tuettava (2006a) ja maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen opetusta on lisättävä (2003). Kristillisdemokraatit (1995, 2005) ovat tehneet yleislinjauksen, jonka mukaan kaksikielisyys ja kielilain turvaamien peruspalveluiden saanti on turvattava molemmilla kotimaisilla kielillä.

Perussuomalaiset asettuu aivan omaan kategoriaansa ruotsin kielen suhteen. Suomenruotsalaisista tai kaksikielisydestä oli ensimmäistä kertaa maininta vasta vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa. Siinä otettiin kantaa kielen asemaan tavalla, joka on omiaan provosoimaan RKP:tä ja ruotsinkielisiä. Perussuomalaisten (2006) mukaan resursseja voitaisiin vapauttaa tekemällä pakkoruotsi vapaaehtoiseksi aineeksi myös peruskouluissa, koska ruotsin kielestä ei ole tarpeeksi käytännön hyötyä useimmille ihmisille työelämässä tai jatko-opinnoissa. Sen mielestä ruotsin pakollisuuden poistamisesta ylioppilastutkinnossa ei ollut seurauksena minkään luokan katastrofia. Håkan Anderssonin (2006, 274) mukaan ruotsin kielen ja ylioppilastutkinnon suhteessa oli RKP:lle ennen kaikkea kysymys Suomen pitkäaikaisista kulttuurisista ja poliittisista arvoista enemmän kuin kielestä kapeassa merkityksessä.

Puolueorganisatorisen kehityksen ja puolueiden 1990- ja 2000-luvun ohjelmallinen kehityksen perusteella voidaan tehdä seuraavia päätelmiä. Suomenkieliset puolueet, kuten Kristillisdemokraatit ja Keskusta, ovat toiminnallisesti suuntautuneet aikaisempaa enemmän ottamaan kontaktia suomenruotsalaiseen kansanosaan. Osalla suomenkielisistä puolueista on ollut myös havaittavissa pientä ohjelmallista terävöitymistä. Epävarmuutta aiheuttaa kuitenkin se, onko profiilin muokkaamisessa kyse vain catch all -party -ilmiöstä. Terävöityminen on merkinnyt vain kursorista mainintaa kaksikielisyyden tai ruotsinkielisten palveluiden turvaamisesta. Tämä tendenssi on tulkittu RKP:ssä pelkäksi äänestäjien kosiskeluksi.

Toisaalla Perussuomalaiset on aktivoitunut ottamaan ohjelmallisella tasolla pakkoruotsin vastaisen kannan, mikä sopiikin puolueen monotonissävyyseen käsitykseen kansalliskulttuurista. Lisäksi taustalla voi olla myös Perussuomalaisille ominainen eliitinvastaisuus. Näin ollen voidaan tehdä oletus, että Perussuomalaiset asettuu selkeästi suomenkielisten leiriin. Tukea voi saada myös käsitys siitä, että epävarmuus koskien ruotsin kielen tulevaisuutta kouluissa ja kunnissa hallinnollisten uudistusten keskellä on saanut RKP:n ajamaan ponnekkaammin ruotsinkielisten etuja, mikä ei miellytä muiden puolueiden kannattajia. Ruotsinkielisten etujen vankka puolustaminen on siis voinut vaikuttaa niin, että RKP näyttäytyy yhä vähemmän houkuttelevana puoluevaihtoehdona suomenkielisille. Epävarmuus tulevaisuudesta on heijastunut RKP:n ohjelmallisissa kannanotoissa, joten oletettavaa on, että myös sen kannattajat korostavat kieli- ja kulttuurikysymyksiä yhä voimakkaammin. Status quon säilyttäminen kielikysymyksen suhteen oli pitkään RKP:n strategiana (ks. Berglund & Lindström 1979, 59), mutta nyt puolueelta vaaditaan suurempaa aktiivisuutta.

Hypoteesina on, että puolueen terävöitynyt ote kielipoliitikassa näkyy siten, että yhä suurempi osa suomenruotsalaisista äänestää RKP:tä ja että yhä suurempi osa heistä perustelee puoluevalintaansa kielipoliittisten etujen turvaamisella. Olettavaa on myös, että RKP:n ärhäkkyys kieliasioissa näkyy siten, että se näyttäytyy yhä vähemmän houkuttelevana puoluevaihtoehdona suomenkielisille

3.2.7. Konservatiiviset moraaliarvot ja yhtenäiskulttuuri vastaan salliva moniarvoisuus

Konservatismi on muodostunut kansainvälisesti yhdeksi keskeisimmistä poliittisista suuntauksista ja aatetraditioista liberalismiin ja radikalismiin ohella. Sitä voidaan pitää nimityksenä useille poliittisille suhtautumistavoille, joissa korostetaan muun muassa perinteen ja maltillisen

yhteiskunnallismuutoksen sekä lujan hallitusvallan merkitystä ja vastustetaan radikaaleja muutoksia luonnollisten arvojen nimissä. (Heywood 2003, 71–72; Lahtinen 2006, 59.)¹⁸

Konservatiivisia arvoja käsiteltäessä on kysyttävä, minkä suhteen ollaan konservatiivisia eli mitä halutaan säilyttää ja mitä halutaan vastustaa. Perinteisesti konservatiivit ovat vieroksuneet liberaalien vapaamielistä suhtautumista perheeseen, avioliittoon, seksuaalisuuteen ja uskontoon. Lisäksi uuskonservatismissa on korostettu kurin ja järjestyksen merkitystä. Suomalaisten puolueiden konservatiivisia perusarvoja ja arvostuksia ovat olleet muun muassa isänmaallisuus, kansallisen tradition ja erityislaadun korostaminen, perinteisen perhemuodon ja kristillisten arvojen esille tuominen sekä lain ja esivallan kunnioitus. (Lahtinen 2006, 60–62; Heywood 2003 81, 86.) Jako konservatiivisia moraaliarvoja puolustaviin katsantokantoihin ja sallivuuteen sekä moniarvoisuuteen alkoi vahvistua Suomen puoluekentässä 1960-luvulla. Poliittinen radikalismi ja kulttuuriradikalismi merkitsivät sitä, että monia uskontoon, avioliittoon, siveellisyyteen ja auktoriteettien kunnioittamiseen liittyviä arvoja alettiin kyseenalaistaa. (Paloheimo 2008, 49.) Esille tuotiin vaatimuksia yksilönvapauden lisäämisestä, auktoriteettiuskon poistamisesta, poikkeavien ihmisten ymmärtämisestä ja tasa-arvosta. Perhe ja uskonto eivät näyttäneet enää yhtä tärkeinä teemoina puoluekentän konservatiivisimmalle puolueelle, Kokoomukselle, ja myös sen mantra ”kodista, uskonnosta ja isänmaasta” nähtiin 1960-luvun ilmapiirissä kateettomaksi. (Suvanto 1994, 311; Paloheimo 2008, 49.)

Suomen Kristillisen Liiton perustaminen vuonna 1958 oli osa laajempaa kulttuuriskonservatiivista heräämistä Pohjoismaissa. Sen kantavana ajatuksena on ollut kristilliseen elämäntapaan perustuvien arvojen puolustaminen ja liiallisen sallivuuden vastustaminen uskonnollisissa ja eettis-moraalisissa kysymyksissä. Evankelisluterilaiset puolueet ottivat erityistehtäväkseen sekularismin vastustamisen, mutta niillä on ollut terävä kärki myös päihde- ja perhepolitiikassa. (mt. 49–50; Freston 2004, 33–34.) Konservatismi ei ole rajoittunut Suomen puoluekartassa vain Kokoomuksen aateperintöön ja kristillisten ydinteemoihin. Nykyisistä eduskuntapuolueista myös RKP:llä, Keskustalla ja Perussuomalaisilla on katsottu olevan konservatiivisia painotuksia puolueohjelmissaan. Toisaalta kaikissa edellä mainituissa puolueissa, ehkä Perussuomalaisia lukuun ottamatta, on ollut myös konservatismiin kritiikkiä. Erityisesti RKP on mielellään korostanut liberalismiaan ja vapaamielisyyttään, eikä konservatiivisuus ole saanut puolueessa vankkaa sijaa. (Lahtinen 2006, 62.)

---

¹⁸ Tässä tutkielmassa ei ole tutkimustehtävän kannalta tarpeen mennä syvemmälle konservatismiin käsitteessä ja historiassa. Konservatismia käsitellään vain ristiriitaisuuden kannalta olennaisista näkökulmista.

Konservatismiin voidaan siis todeta noudattelevan jokseenkin vahvasti jakoa oikeistoon ja vasemmistoon Suomen puoluekentässä RKP:tä lukuun ottamatta. Konservatismi onkin näyttäytynyt sen vastustajien silmissä oikeistolaisuudelta (Lahtinen 2006, 62), mutta sen vastapooli ei selity pelkällä vasemmistolaisuudella, vaan kyse on sallivasta, liberaalista katsantokannasta, joka yhdistää moniarvoista ja vapaamielistä yhteiskuntaa kannattavia puolueita ja äänestäjiä. 1960-luvun konservatismivastaisuuden yksi ydin oli taistolaisuudessa ja oikeistolaisuuden vastustamisessa (Suvanto 1994, 311), mutta uudenkaltaista moniarvoisuutta on tuonut erilaisten perhemallien ja vapaamman kansalaisuuden korostaminen, jota erityisesti ekologiset liikkeet ovat ajaneet. Auktoriteettiin nojaavan konservatismiin ja moraalien suojelemisen keskeisenä laajempaan vastapainona voidaan nähdä postmodernisaatio.

Postmodernisaatiosta voidaan Roland Inglehartin (1997, 23) mukaan erotella ainakin kolme eri näkökulmaa. Käsiteltävän ristiriitaisuuden kannalta oleellisia ovat postmodernisaation käsittäminen toisaalta tradition vastapoolina ja toisaalta uusien arvojen ja elämäntyylien nousuna. Jälkimmäinen käsitys merkitsee suuremman suvaitsevaisuuden osoittamista etniselle, kulttuuriselle ja seksuaaliselle monimuotoisuudelle, yksilöllisille valinnoille ja sukupuolten tasa-arvolle. Lisäksi postmodernisaatio voi merkitä kielteisyyttä modernisaatiota (tieteisusko ja teknologia) kohtaan. Tätä aspektia ei kuitenkaan käsitellä tässä luvussa. Kontrastoituneet arvojärjestelmät näkyvät myös siten, että sallivat postmodernistit eivät korosta auktoriteettien merkitystä, näkevät eksoottisuuden uutena ja innostavana ja noudattavat tilanne-etiikkaa sekä ovat valmiita joustamaan säännöissä. Traditionaalisten perhenormien kyseenalaistaminen on edennyt kaikkein nopeimmin pisimmälle kehittyneimmissä hyvinvointivaltioissa (mt, 42–43).

Suomen Kristillisen Liiton/Kristillisdemokraattien ohjelmallinen eroavaisuus muista puolueista on perinteisiä moraaliarvoja korostettaessa kiistaton (Paloheimo 2006, 50). Silti sen ohjelmallisia painotuksissa on tapahtunut 2000-luvulla muutoksia lievempään suuntaan. Puolueen perusarvopohja on löydettävissä parhaiten periaateohjelmista. Vuoden 1995 periaateohjelma oli hyvin vankasti Raamattuun nojaava. Kristillisiä arvoja haluttiin tuoda politiikkaan yhä enemmän, sillä Suomessa harjoitetun politiikan katsottiin olevan monin tavoin ristiriidassa kristillisen elämäntavon kanssa. Ohjelmassa todetaan, että puolue pitää Raamatusta nousevia kristillisiä perusarvoja kaiken yhteiskuntaelämän perustana. Ohjelmassa on vahva paternalistinen ja auktoriteettiin nojaava leima, sillä epätäydellisten ihmisten katsotaan tarvitsevan lakeja, jotka säätelevät ihmisten toimintoja kristillisen omantunnon ja oikeudenmukaisuuden vaatimusten

mukaisesti. Toisaalta ohjelmassa painotetaan myös uskonnonvapautta, suvaitsevaisuutta sekä erilaisten ihmisten tasa-arvoa, joten puoluetta ei voida luonnehtia äärikonservatiiviseksi puolueeksi.

Ohjelmassa tuodaan vahvasti esiin konservatiivista perhepolitiikkaa ja perhekäsitystä. Miehen ja naisen muodostama kristillinen avioliitto asetetaan normiksi, ja turvallisen suhteen vuoksi tulee sallia vain avioliiton sisäinen keinohedelmöitys. Lisäksi todetaan, ettei yhteiskunnan tule lainsäädännössä hyväksyä homoseksuaalisia suhteita (Suomen Kristillinen Liitto 1995). Ohjelmassa puhutaan paljon myös päihteiden vaarallisuudesta ja rikoksien torjunnasta. Puolue suosittelee ennaltaehkäisevää työtä, vaikka se haluaa myös rangaistusasteikot tarpeeksi koviksi.

Puolueen tuorein, vuoden 2005 puolueohjelma pohjautuu vuoden 1995 ohjelmaa vähemmän raamatullisiin ohjeisiin. Kristilliset halusivat edelleen rakentaa yhteiskuntaa yleispätevien ja kestävien, Raamatusta ja kristillisestä perinteestä nousevien, arvojen pohjalle, mutta ohjelmassa ei ollut enää samaa Jumalan sanaan nojaavaa sävyä. Vielä vuonna 1995 puolueen piti painottaa, että sen toiminta ei sinänsä koske hengellistä elämänpiiriä, vaikka siinä painottuu vahvasti Jumalan sana. Puolue muutti nimensä vuonna 2001 Suomen Kristillisestä Liitosta, Suomen Kristillisdemokraateiksi osoittaakseen yhteenkuuluvuuttaan eurooppalaiseen kristillisdemokraattiseen puolueperheeseen (Paloheimo & Sundberg 2005, 180), mikä on voinut heijastua myös julistuksellisuuden vähenemisessä. Vuoden 2005 ohjelmassa todetaankin, että kristinusko ei ole poliittinen ideologia, mutta kristillisdemokratia on. Pohjoismaisten kristillisten puolueiden peruskannattajien on katsottu edustavan uskonnollisesti aktiivisen vähemmistön puolustusreaktiota yleiseen suuntaukseen, jossa kristillinen perintö on hylätty. Mannereurooppalaisiin kristillisdemokraattisiin puolueisiin verrattuna niillä on ollut tiukempia kristillisiä kantoja. (Freston 2004, 34.)

Kristillisdemokraatit toteaa, ettei ihmisarvo ole riippuvainen muun muassa uskonnosta, syntyperästä ja muista ominaisuuksista tai elämänvalinnoista. Yhteisöllisyys ja arvopohja ovat edelleen perhelähtöisiä. Puolue pitää edelleen naisen ja miehen välistä avioliittoa parhaana parisuhteen muotona, ja sen katsotaan olevan paras kasvualusta myös lapsille. Puolue säilytti linjansa myös siinä, ettei samaa sukupuolta olevien rekisteröityä parisuhdetta tule pitää tasavertaisena avioliiton kanssa. (Suomen Kristillisdemokraatit 2005.) Päihdepolitiikassa ja rikosten ehkäisemisessä puolue painottaa yhä ennaltaehkäisevää työtä. Kovien rangaistusten tarvetta ei ohjelmassa mainita lainkaan, mutta Suomen tulee silti puolueen mukaan noudattaa nollasietolinjaa huumeiden käytössä.

Kristillisten ohella SMP ja sen seuraaja Perussuomalaiset ovat tukeutuneet ohjelmallisesti vahvimmin kristilliseen arvopohjaan ja konservatiivisiin moraalii- ja perhekäsityksiin. SMP:n (1992) toiminta-ajatuksena oli koota yhteen rehelliset ja isänmaalliset Suomen kansalaiset, jotka uskovat Suomen perustuslakeihin ja suomalaiskansallisiin perusarvoihin ja perinteisiin. Perhepolitiikassa SMP ei korostanut kristillistä arvopohjaa, mutta totesi, että avioliiton asemaa on vahvistettava lainsäädännössä. Lakia ja järjestystä koskevat linjaukset olivat SMP:llä varsin maltillisia.

Perussuomalaiset ilmoitti ensimmäisessä puolueohjelmassaan (1995), että sen arvopohja rakentuu kristillis-sosiaaliselle ajattelulle, jossa lähimmäisenrakkkaus on yksi ohjenuora. Etniset vähemmistöt nähdään ohjelmassa potentiaalisena uhkana yhteiskuntajärjestykselle, mikä on tyypillinen populististen puolueiden käyttämä strategia (Rydgren 2005, 17). 2000-luvulla äänenpainot ovat jyrkentyneet lain noudattamisen ja perhekäsityksen suhteen. Kristillisen ihmiskäsityksen perusteella Perussuomalaiset kieltäytyy hyväksymästä ihmisarvoa loukkaavaa toimintaa ja kannattaa kovia otteita rikollisuutta ja huumeita vastaan (Perussuomalaiset 2003, 2005). Se ei hyväksy perhekäsitteen luonnotonta laajentamista eikä lapsen saamisen katsota olevan subjektiivinen oikeus. Tämä on selkeä vastalause samaa sukupuolta olevien liitoille ja lapsensaamisoikeudelle. Perussuomalaiset (2003, 2006) on säilyttänyt 2000-luvulla linjansa suomalaisen kulttuurin vaalijana. Se ei hyväksy, että Suomen kulttuuriin sopimattomat tavat leviäisivät liiaksi. Maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttämistä ei pidä tukea, koska se ei auta heidän kotoutumista. Monikulttuurisuutta ei pidä vaalia väheksymällä omaa kulttuuria.

Muiden eduskuntapuolueiden ohjelmista ei ole löydettävissä vastaavanlaisia perinteisiä moraaliarvoja ja yhteiskuntajärjestystä korostavia piirteitä. Kokoomus piti jo vuoden 1993 periaateohjelmassaan myönteisenä sitä, että suomalaiseen elämänmuotoon luodaan jatkuvasti uutta moniarvoista perinnettä. Kokoomus piti moniarvoisuudesta kiinni vuosien 1999–2003 tavoiteohjelmassaan. Suvaitsevaisuuden lisääminen yhteiskunnassa on puolueen mielestä erityisen tärkeä tavoite, sillä erilaiset ihmiset ovat yhtä arvokkaita. Pienen takaportin Kokoomus jättää konservatiiviselle katsantokannalle todeten, ettei moniarvoisuus tarkoita kaiken hyväksymistä. Uskonnollisuus on tuotu entistä näkyvämmiin esiin. Kirkolla ja muilla uskonnollisilla yhteisöillä todetaan olevan suuri merkitys arvoyhteisöinä (Kansallinen Kokoomus 1998, 2002a.) Myös vuonna 2005 uusitussa periaateohjelmassa korostetaan kristillisen etiikan ja arvopohjan merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Puolue ottaa uudella tavalla kantaa myös perhepolitiikkaan ilmoittamalla arvostavansa monimuotoista perhe-elämää, perhettä ja vanhemmuutta (Kansallinen

Kokoomus 2005). On tosin epäselvää, viitataanko monimuotoisuudella uusioperheisiin vai samaa sukupuolta olevien suhteisiin (vrt. Mickelsson 2006, 250).

Kaksi muuta suurta puoluetta, SDP ja Keskusta, puhuvat osittain samoin äänensävyin ristiriitautuvuuden keskeisistä asiakysymyksistä. SDP (1999) ja Keskusta (1996, 2005) puoltavat suvaitsevaisuutta ja moniarvoisuutta sekä monikansallista ja ennakkoluulotonta yhteisöä, mutta vain yleisellä tasolla. Lain noudattaminen ja rikosten tuomittavuus jäävät hyvin vähälle huomiolle sekä Keskustan että SDP:n ja myös Kokoomuksen ohjelmissa, sillä niissä on vain vähän mainintoja esimerkiksi päihdepolitiikasta. Erotukseksi SDP:stä Keskusta (1996) pitää tärkeinä voimanlähteinä kristillistä uskoa ja siitä nousevaa ehdotonta ihmisarvoa ja lähimmäisenrakkautta. Kristinusko nähdään yhteiskunnan perustaksi ja kultainen käsky ihmisten välisen kanssakäynnin ytimeksi (Suomen Keskusta 2005). SDP (1999) sen sijaan erottautuu ilmoittamalla jatkavansa kamppailua konservatismia vastaan.

RKP menee valtapuolueita huomattavasti pidemmälle suvaitsevaisuudessaan. Se korostaa olevansa avarakatseinen puolue, joka asettuu myös seksuaalivähemmistöjen ja etnisten vähemmistöjen syrjimisestä vastaan (Ruotsalainen Kansanpuolue 1997, 2003, 2006b). RKP onkin määritellyt itsensä vapaamieliseksi ja liberaaliksi puolueeksi (Törnudd 2006, 222). Vaikka RKP (2003) puoltaa muiden puolueiden tavoin turvallisuuden lisäämistä, se muistuttaa, etteivät valvonta, kiellot ja pidemmät rangaistukset ratkaise sinänsä ongelmia. Vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa päihdepolitiikkaan tartutaan hanakammin. RKP puhuu periaateohjelmissaan myös kristillisestä moraalista, mutta se ei näytä hyväksyvän uskonnollista kapeakatseisuutta.

Vasemmistoliitto ja erityisesti Vihreät asettuvat ohjelmissaan monin tavoin selkeimmin Kristillisdemokraattien ja Perussuomalaisten vastapoleiksi. Vasemmistoliiton ohjelmallinen irtautuminen SKDL:n ajoista punavihreäksi puolueeksi voidaan nähdä paitsi luonnonsuojelun myös laajemmin arvovalintoja koskevien tekijöiden pohjalta (ks. Zilliacus 1995, 219–223). Vasemmistoliitosta on tullut Vihreiden tavoin monikulttuurisuuden ja sallivuuden edistäjä. Jo ensimmäisessä puolueohjelmassaan Vasemmistoliitto (1990) vaati kaiken erilaisuuteen liittyvän syrjinnän torjumista esimerkiksi rotuun tai seksuaalinen suuntautumiseen liittyen. Lisäksi se vaati kirkon erottamista valtiosta. Vuoden 1998 puolueohjelmassaan Vasemmistoliitto halusi yhteiskunnan tukea koko perhemuotojen kirjolle, myös samaa sukupuolta oleville. Vuoden 2007 periaateohjelmassa puolue puhuu vielä painokkaammin vähemmistöjen oikeuksista, jotka eivät parisuhteessa ja perhe-elämässä saa riippua seksuaalisesta suuntautumisesta. Vasemmistoliitto

vaatii myös avointa keskustelua eriarvoisuutta ylläpitävistä sukupuolirakenteista ja -rooleista. Lisäksi puolue toivottaa monikulttuurisuuden tervetulleeksi tuomaan Suomeen uutta voimaa ja rikkautta. (Vasemmistoliitto 1998, 2007.) Vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassaan puolue vaatii, että kaikkea julkista päätöksentekoa tulee arvioida eri vähemmistöjen näkökulmasta (Vasemmistoliitto 2006), joten Vasemmistoliitto asettuu selkeästi moninaisuuden puolelle yhtenäiskulttuurin sijasta. Eri uskontoihin puolue ilmoittaa suhtautuvansa neutraalisti ja se vaatii valtiolta samaa: puolue ei siis korosta kristillistä arvopohjaa (Vasemmistoliitto 2007).

Vihreiden postmodernia, suvaitsevaa yhteiskuntaa ja moniarvoisuutta korostavat vaatimukset ovat kasvaneet ajan kuluessa. Pakolaisten ja muiden ulkomaalaisten omat kansalliset kulttuurit nähtiin Suomen kulttuurille rikkautena vuoden 1994 puolueohjelmassa (Vihreä Liitto 1994). Myös perhepolitiikan liberaalit äänet tulivat esille tuolloin. Vihreiden mielestä samaa sukupuolta olevien parisuhteelle tulee taata samat yhteiskunnalliset oikeudet ja velvollisuudet kuin miehen ja naisen parisuhteelle. Myöhemmin tarkennettiin, että kaikilla ihmisillä tulisi olla oikeus yhtäläisiin mahdollisuuksiin sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään ja sukupuolen ilmaisutavasta riippumatta (Vihreä Liitto 2006a). Tällä viitattiin muun muassa avioliittolakiin, jota olisi puolueen mielestä muutettava siten, että samaa sukupuolta olevat avoparit ja rekisteröidyt parit saisivat vastaavat oikeudet kuin muutkin parit muun muassa adoptioon ja hedelmöityshoitoihin. Vuoden 2006 periaateohjelmassaan puolue puhuu ensimmäistä kertaa vihreästä feminismistä, jonka tavoitteena on yhteiskunnan rakenteiden korjaaminen siten, että siitä tulisi reilumpi, sukupuoleen liittyvistä ennakko-odotuksista vapaa yhteiskunta.

Kaiken kaikkiaan suomalaisen yhteiskunnan tulee Vihreiden mielestä kyetä sietämään moniäänisyyttä, erilaisia mielipiteitä ja elämäntapoja. Se vaatii siirtymistä monokulttuurista monikulttuurisuuteen, jossa valtio kohtelee myös erilaisia uskonnollisia yhteisöjä tasaveroisesti. (Vihreä Liitto 1998.) Vuoden 2006 periaateohjelmassaan Vihreät yltyi vaatimaan, että valtion erityissuhde kahteen uskonnolliseen yhdyskuntaan on lopetettava. Sekä Vihreiden että Vasemmistoliiton puolueohjelmissa vaietaan lähes kokonaan lakiin ja järjestykseen ja päihteidenkäyttöön liittyvistä asioista, mikä antaa olettaa, ettei auktoriteetteihin nojaaminen ja kovemmat rangaistukset kuulu puolueiden profiiliin. Vihreät (2006a) päinvastoin kannustaa auktoriteettien vastaiseen kansalaistottelemattomuuteen, koska sillä voidaan vastustaa epäeettistä toimintaa ja yhteiskunnallisia epäkohtia.

Puolueiden ohjelmallisesta kehityksen perusteella voidaan muodostaa hypoteesi siitä, ovatko puolueet lähentyneet vai loitontuneet toisistaan kysymyksissä moraaliarvoista, auktoriteeteista ja sallivasta moniarvoisuudesta. Kristillisdemokraattien kristillinen ja raamatullinen painotus on vähentynyt 1990-luvulta, mutta puolueen konservatiivinen perhepolitiikka on edelleen hyvin tiukasti kristilliseen perinteeseen nivoutuvaa. Toisaalta kristillinen perinne ja suvaitsevaisuus näkyvät siinä, että puolue puolustaa ihmisarvoa muun muassa etnisestä alkuperästä riippumatta. Perussuomalaiset ovat tiukentaneet kannanottojaan erityisesti kuriin ja järjestykseen liittyvissä asioissa, ja se ei Kristillisdemokraattien tavoin hyväksy perhekäsitteen laajentamista.

Kokoomus, SDP ja Keskusta näyttävät jäävän ohjelmallisesti ristiriitauttavuuden keskivaiheille. Ne puolustavat ylimalkaisesti monimuotoisuutta, mutta toisaalta Keskusta ja Kokoomus ovat kokeneet suomalaisuuteen liittyvät perinteiset arvot ja kristillisen pohjan tärkeiksi mainita. RKP on pitänyt liberaalin linjansa muuttumattomana 1990- ja 2000-luvuilla. Se korostaa sallivuutta ja avarakatseisuutta, mutta se ei mene ohjelmallisesti yhtä pitkälle kuin Vasemmistoliitto ja Vihreät, joiden monikulttuurisuutta ja avarakatseisia elämänvalintoja puolustavien postmodernien linjauksien voidaan katsoa vain vahvistuneen 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Täten ristiriitauttavuuden moniarvoisuutta puolustavan laidan voidaan ennakoida siirtyneen kauemmaksi omalla tahollaan, kun taas Perussuomalaisten voidaan katsoa haastaneen Kristillisdemokraatit konservatiivisuuden ja yhtenäiskulttuurin puolustajana. Hypoteesina on, että erot puolueiden välillä ovat hieman kasvaneet kurin, järjestyksen ja yhtenäiskulttuurin sekä sallivan moniarvoisuuden saralla.

3.2.8. Ekologiset arvot vastaan tuotannollinen ja taloudellinen kasvu

Ympäristöarvojen ja taloudelliseen kasvuun tähtäävien arvojen vastakkainasettelun juuret voidaan nähdä 1970-luvun käänneessä, jossa postmaterialististen arvojen katsottiin haastavan materialistiset arvot. Ympäristöarvot priorisoitiin esimerkiksi taloudellista vakavaraisuutta korkeammalle, vaikkakin taloudelliselle vakavaraisuudelle annettiin edelleen arvoa (Inglehart 1997, 35). Taloudellisesti kehittyneissä yhteiskunnissa, joissa ihmiset tunsivat subjektiivista turvallisuutta ja materialistista hyvinvointia, alettiin pohtia myös kasvun rajoja ja ympäristön merkitystä jatkuvan kasvun tilassa (mt, 77). Kyseenalaistaminen oli osa laajempaa arvovallankumousta, jossa siirryttiin tarvehierarkiassa ylemmälle tasolle: ihmisillä oli varaa ajatella muutakin kuin perustoimeentuloa ja turvallisuutta (Inglehart 1977, 22–23). Edellisessä luvussa käsiteltiin jo samaan postmoderniin arvovallankumoukseen kuuluvia yksilöllisiä valintoja ja elämäntyytlejä korostavia arvoja ja

yhtenäiskulttuuria vastaan asettuvan monimuotoisuuden merkitystä. Materialismista postmaterialismiin siirtyminen on yksi oleellisimmista muutoksista osana suurempaa modernismista postmodernismiin tapahtuvaa kulttuurista muutosta (Inglehart 1997, 35).

Ekologisten arvojen korostamisen ja ekologisen heräämisen taustalla oli vanhojen puolueiden vankkumaton usko materiaalisen kasvun ja vaurauden rajattomuuteen. Niin poliittisen kommunismin kuin kapitalismin katsottiin nojaavaan industrialismiin ja kasvuhakuisuuteen, jotka nähtiin keskeisenä syynä ympäristökatastrofeille. Vihreän talousajattelun ytimeen katsottiin sen sijaan kuuluvaksi tietoisuus maapallon rajallisista luonnonvaroista. (Heywood 2003, 276.) Toisaalta talouselämä kyseenalaisti vihreän vallankumouksen, sillä se näki markkinainstrumentit ratkaisuna ympäristökysymyksiin. Taloudellinen tehokkuus ja globaali kilpailukyky eivät salli liian tiukkoja ympäristönormeja. (Doyle & MacEachern 1998, 32–33.)

Ympäristöarvoja kannattavien sisällä voidaan nähdä poikkeavia suuntauksia ja ryhmiä. Syväekologismien kannattajat tukeutuvat radikaaliin ympäristönäkemykseen, jossa ihmiselämän tehtävä on edesauttaa luontoa eikä päinvastoin. He näkevät luonnossa itsessään arvon ja suhtautuvat kriittisesti myös kestävään kasvuun. Maltillisemman suunnan edustajat hyväksyvät talouskasvun, kunhan se ei tapahdu luonnon kustannuksella. Tällöin ympäristön saastuminen nähdään teknisenä ongelmana, jolloin kasvuun voidaan suhtautua myönteisesti, jos kasvu ei saastuta ympäristöä. (Dobson 2007, 205–207, ks. myös Heywood 2003, 279.) Postmaterialismissa taloudellista turvallisuutta ei välttämättä arvioida negatiivisesti, mutta elämänlaatua kestäväällä tavalla kohottaville asioille annetaan ensisija (Inglehart 1997, 35).

Luonnonsuojelu ja kestävä kehitys nousivat myös Suomessa poliittiselle agendalle 1970-luvulla. Puolueet havahtuivat luonnonvarojen rajallisuuteen ja ympäristön saastumiseen, mutta poliitikkoja suurempi merkitys agendalle nousussa oli yksittäisillä kansalaisilla ja ympäristöliikkeillä (Laine & Jokinen 2001, 48). Suomalaista puolueista SDP julkaisi ensimmäisen ympäristöohjelmansa 1969 ja Keskusta 1970. Perässä seurasivat Kokoomus (1976) ja RKP (1979). Ympäristöherätys kasvoi noina aikoina moraaliseksi protestiksi yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa vastaan. Yhteiskunnan ja ympäristön välillä koettiin vallitsevan kaiken kattava kriisi. (Haila 2001, 23, 28.)

Puolueiden ”vihertyminen” on tapahtunut pääosin puolueaktiivien kautta sekä poliittisen laskelmoinnin ja kilpailun tuloksena (Doyle ja MacEachern 1998, 110). Yhdelläkään puolueella ei siis ole ollut varaa jättää ottamatta ympäristönsuojeluasioita agendalleen, koska kaikki muutkin ovat

tehneet niin. Toisaalta ympäristöpolitiikka on ujutettu Länsi-Euroopan kontekstissa tavallisesti osaksi puolueiden olemassa olevaa profiilia: se ei ole muuttanut puolueiden perusteita. On siis mahdollista olla yhtä aikaa sosialisti, konservatiivi tai liberaali ja ympäristön puolestapuhuja. (Dobson 2000, 236.)

1980-luvulta lähtien ympäristön ja luonnonsuojelun painoarvo lisääntyi tasaisesti ja nousi jopa eduskuntapuolueiden tekemien ohjelmien keskeiseksi näkökulmaksi (Paloheimo 2008, 51; Mickelsson 2007, 283). Vihreän Liiton edustajien tulo eduskuntaan osui aikaan, jolloin myös muihin Länsi-Euroopan maiden parlamentteihin alkoi ilmaantua vihreää aatemaailmaa edustavia puolueita. 1980-luvulla perustettujen ekologisten puolueiden keskeisenä tavoitteena olikin nostaa ympäristön tuhoamisen ja luonnonvarojen ehtymisen kohtalokkaat vaikutukset vastapooliksi materiaaliseen kasvuun perustuvalla edistysuskolle (esim. Mickelsson 2007, 277). Vihreiden kannattajakunta muodostui puoluekentässä aivan uuden ristiriitautuvuuden varaan. Sille avautui kannattajakunta 1970- ja 1980-luvun nuoresta sukupolvesta, joka halusi irtautua edellisen sukupolven materialistisista tavoitteista (Riukulehto 2007, 15). Vihreiden perustaminen juontaa juurensa niin sanotusta uuden aktivismin aallosta ja Kojjärvi-liikkeestä (Haila 2001, 30). Kommunismin romahtaminen näkyi puolestaan poliittisen vasemmiston suhtautumisessa luonnonsuojeluun. Kommunististen puolueiden luontoa kuormittava taakka haluttiin karistaa, ja monet niiden raunioille perustetut puolueet, kuten Vasemmistoliitto, halusivat ottaa punavihreän, luonnonläheisemmän linjan. Vasemmistoliiton äänestäjillä on havaittu olevan enemmän taipumusta postmaterialistiseen ajatteluun kuin sen edeltäjän, SKDL:n kannattajilla. (Zilliacus 1995, 219, 223.)

Ilmastonmuutoskysymykset, globaalit ongelmat, luonnon arvo itsessään sekä uusiutuvien energiamuotojen kehittäminen alkoivat näkyä yhä vahvemmin suomalaispuolueiden ohjelmissa 1990- ja 2000-luvuilla. Painopiste on siirtynyt ympäristön välittömän saastumisen ongelmista maailmanlaajuisiin huolenaiheisiin (ks. Haila 2001, 32). Lisäksi Suomen hallitus alkoi laatia vuosituhannen vaihteesta lähtien omia kansallisia ilmastostrategioita (Tirkkonen & Jokinen 2001, 75). Poliitikassa alettiin puhua kestävästä kehityksestä: kestävä taloudellinen kasvu oli sidoksissa ympäristön säilyttämiseen. Kestävän kehityksen tuli täyttää nykyisen sukupolven vaatimukset, ja se ei saanut tuhota tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksia. Toisaalta voidaan arvioida, ettei kestävä kehitys ollut käsitteenä erityisen radikaali tai vihreä, koska se hyväksyy lähtökohdaksi ihmisen hyvinvoinnin ja luonnon sopivanasteisen käytön sen edistämiseksi. Lisäksi kestävä kehitys voidaan ymmärtää pohjimmiltaan yleiseksi normatiiviseksi ihanteeksi ja yleisluontoiseksi tavoitteeksi, jonka ”yleisestä hyvyydestä” vallitsee suhteellisen yhteinen käsitys. (Doyle & MacEachern 1998, 34.)

Yksittäisistä kysymyksistä ydinvoima on jakanut eniten puolueita käsiteltävällä ristiriitaulottuvuudella. Siinä tiivistyy selkeimmin materialistisia arvoja kannattavien kasvun tavoittelijoiden ja postmaterialististen ympäristönvarjelijoiden väliset erot. Ydinvoima voi tuottaa merkittäviä taloudellisia etuja yhteiskunnille energiantuotantomuotona, mutta siihen sisältyy myös ympäristökatastrofin riski, jonka myöhemmät sukupolvet saavat kannettavakseen. Ydinvoima tuottaa moniin muihin vaihtoehtoihin verrattuna vähän päästöjä, joten sen kannattajat ovat voineet nähdä sen osana kestävästä kehityksestä ja suotuisaa ilmastopolitiikkaa. Samalla se on kuitenkin merkinnyt teollistumisen jatkumista ja ydinjätteen tuottamista.

Nykyisistä eduskuntapuolueista ainoastaan Perussuomalaiset on jättänyt ympäristö- ja ilmastopolitiikan vähemmälle huomiolle ohjelmissaan. Perussuomalaiset ei vaatinut minkäänlaisia ympäristöpoliittisia tai luonnonsuojelullisia toimenpiteitä ennen vuoden 2007 eduskuntavaaleja. (Perussuomalaiset 1995, 2003, 2007). Tuoreimmassa eduskuntavaaliohjelmassaan Perussuomalaiset (2007) toteaa haluavansa jättää ympäristön tuleville sukupolville paremmassa kunnossa kuin se saatiin. Puhdas ympäristö määritellään Suomen arvokkaimmaksi luonnonvaraksi. Perussuomalaisten edeltäjä SMP oli valmis menemään ympäristönsuojelussa hieman Perussuomalaisia pidemmälle. SMP:n (1992) mukaan ympäristön saastuminen tuli estää suojeluinvestointeja suosimalla sekä saastuttajia rankaisemalla.

Perussuomalaisiin verrattuna toista ääripäätä edustaa Vihreät, jonka jokainen 1990- ja 2000-luvun periaate- tai vaaliohjelma on rakentunut ympäristönsuojelun ja ympäristöpolitiikan ympärille. Vuoden 1990 periaateohjelman perusteet näkyvät myös myöhemmissä linjauksissa. Ekologinen elämäntapa linjattiin selkeäksi perustaksi koko puolueen toiminnalle. Ekologisesti tasapainoista elämänmuotoa rakennettaessa tuli purkaa uskomus, jonka mukaan elämän laatu ja aineellisen kulutuksen, kuten energiankulutuksen, kasvu ovat väistämättömästi sidoksissa toisiinsa. Aineellisen tuotannon ja kasvun rajat oli saavutettu ja ympäristötuhojen nähtiin pakottavan uudenlaiseen teollisuuspolitiikkaan. Vihreät vaati verotuksen painopisteen siirtämistä ympäristöhaittojen ja luonnonvarojen käytön verottamiseen. Lisäksi luonnonsuojelunäkökulma piti ulottaa käytännössä kaikkiin politiikkaratkaisuihin ja ydinvoimasta tuli luopua kokonaan. (Vihreä Liitto 1990.) Täydentävinä elementteinä Vihreiden politiikassa ovat olleet muun muassa ilmaston suojelun nostaminen kansainvälisen politiikan keskiöön (1994) ja sen huomioiminen, ettei kaikki kasvu ole haitallista, koska laadullisessa kasvussa tuotetaan entistä enemmän käyttäen vähemmän luonnonvaroja ja energiaa (1998). Myös 2000-luvun periaateohjelmissa painotetaan ekologista rakennemuutosta. Lisäksi niissä tuodaan entistä vahvemmin esiin metsänsuojelun tarve ja vedotaan

maanomistajien ekologiseen vastuuseen luonnonvarojen kestävämmässä hyödyntämisessä. Ilmastonmuutos ja siitä syntyvä radikaali ajattelutavan muutos kohti ekotehokasta taloutta ja ekologisempaa elämäntapaa on ollut uuden vuosituhannen ohjelmien tärkein viesti (Vihreä Liitto 2002, 2006a). Vihreiden jyrkkä ydinvoimakanta ei ole muuttunut 2000-luvulla.

Myös muiden puolueiden keskuudessa näyttää ohjelmallisesti vallitsevan varsin selkeä konsensus siitä, että kulutus on saavuttanut rajansa. Vasemmistoliiton vuoden 1990 ohjelmassa näkyy jo postkommunistinen ja postmaterialistinen punavihreä ajattelu, jossa teollisuuden saasteisiin suhtaudutaan kriittisesti. Vasemmistoliiton (1990) mukaan ympäristöä tuhoavaa ja pilaavaa toimintaa on rajoitettava tiukentamalla normeja ja julkista valvontaa. Usko kehitykseen, joka perustuu kulutuksen jatkuvaan kasvuun, on sen mukaan itsepetosta. Myöhemmin Vasemmistoliitto (1998) on ollut valmis jopa aineellisen tuotannon supistamiseen haitallisten päästöjen ja muiden ympäristöriskien pienentämiseksi. Toisaalta vuoden 2007 periaateohjelmassa on vähemmän ympäristönsuojelua koskevia linjauksia kuin vuoden 1990 periaateohjelmassa. Tämä voi johtua siitä, että Vasemmistoliiton piti tehdä perustamisvuonaan selkeä linjaero SKDL:ään verrattuna. Koska puolue on ollut ydinvoimasta luopumisen kannalla (1990, 2007), se voidaan luokitella Vihreiden jälkeen jyrkimmän kannan ottaneeksi puolueeksi ympäristöön ja taloudelliseen kasvuun liittyvissä kysymyksissä

Keskustan, RKP:n ja SDP:n kannat ovat yhteisiä huolia esille tuovia. SDP:n on ollut tarve selvittää suhdettaan ekologisiin kysymyksiin, koska se on hyvinvointiyhteiskunnan rakentajapuolueena ja teollisuusväen luottopuolueena ollut edistämässä voimakasta kasvua. Vuoden 1991 eduskuntavaalien ohjelmassa SDP toteaa kestävä kehityksen edellyttävän ympäristönsuojelun asettamista lyhytnäköisen taloudellisen hyödyntävoittelun edelle. Sen sijaan vuoden 1998 periaateohjelmassa on vain yleinen huomio ympäristövastuusta. 2000-luvulla SDP (2002, 2006) on kantanut huolta muun muassa kasvihuonepäästöjen vähentämisestä ja siitä, että ympäristönsuojeluun kannustetaan taloudellisin keinoin.

Keskustalle on ollut ominaista talonpoikainen ajattelu. Ympäristö on jätettävä seuraavalle sukupolvelle paremmassa kunnossa kuin se on saatu. Ihmisen, talouden ja tuotannon on sopeuduttava luonnon kiertokulkuun (Suomen Keskusta 2003). Ilmastonmuutoskysymyksen ohella Keskusta on painottanut vihreää teollistamista ja energiaomavaraisuutta, jotka on nähty tärkeinä myös aluetalouden ja maaseudun kannalta (Suomen Keskusta 1994, 2007). Puolueessa on puolustettu myös metsänomistajien oikeuksia. Jo päätetyt suojeluohjelmat on toteutettava

yhteistyössä heidän kanssaan ja lisäsuojelu voidaan toteuttaa vapaaehtoisesti ja kestäväällä tavalla (Suomen Keskusta 2007). Tämä on aiheuttanut ristiriitoja metsien suojelutavoitteita vahvimmin puolustavien Vihreiden kanssa. Vähintään yhtä vahva ristiriita piilee maatalouden ja ympäristön välillä. Erityisesti maataloushallinto ja Keskustaa lähellä oleva Maataloustuottajien Keskusjärjestö ovat nähneet maatalouden ravintokuormituksen ja ympäristövelvoitteet eri tavalla kuin ympäristöhallinto ja Vihreitä lähellä olevat luonnonsuojeluliikkeet (ks. Jokinen 2001, 94–95).

RKP:n linjaukset eivät ole eronneet merkittävästi kaikille puolueille yhteisistä linjanvedoista. RKP (1997) on painottanut ekologisesti kestäväää kehitystä ja 2000-luvulla ilmastonmuutoksen pysäyttämistä (Ruotsalainen Kansanpuolue 2003, 2006a). RKP (2003) on myös sanoutunut irti ympäristön kustannuksella tapahtuvasta kulutuksen kasvusta. Samoilla linjoilla ovat olleet kristilliset. Puolueen erikoispiirteenä on tosin ollut korostaa kristillisen arvoperustan luovan tasapainoa ihmisen ja luonnon välille. Puolueen siirtyminen eurooppalaisten veljespuolueiden suuntaan on näkynyt kristillisyyden korostamisen vähenemisessä myös ympäristölinjauksissa. Vielä vuonna 1995 puolue puhui Jumalan luomistyöstä ja lähimmäisenrakkaudesta luonnonsuojelun yhteydessä (Suomen Kristillinen Liitto 1995). Peruslinjana on ollut se, että ihmisellä on oikeus ansaita toimeentulonsa luonnonvaroja järkevästi hyödyntäen mutta samalla luontoa ja ympäristöä varjellen. Kristillisdemokraatit peräänkuuluttavat jatkuvan kasvun sijaan ympäristövaikutuksista tietoista kulutusta ja vastuullista energiankäyttöä. (Kristillisdemokraatit 2002, 2006a.) Ydinvoimakysymyksessä puolueen (1998) edustajilla on ollut erilaisia näkemyksiä. Toisaalta KD (2006a) on katsonut, että lisäydinvoima on fossiilisia polttoaineita käyttäviä voimaloita parempi vaihtoehto.

Kokoomus eroaa muista puolueista sikäli, että sen ohjelmissa ympäristöpainotukset eivät ole lisääntyneet. Vuoden 1993 periaateohjelmaan muotoiluun vaikutti sinivihreä siipi, mikä näkyi ympäristövastuun vahvana korostamisena markkinataloudessa (Mickelsson 2007, 305). Ympäristön suojeleminen haluttiin tehdä houkuttelevaksi ja pilaaminen kalliiksi lisäämällä tuotteiden ja toimintojen kustannuksiin niiden ympäristöhaittaa vastaava hinta. Luontoa oli hyödynnetty liikaa korkean elintason saamiseksi (Kansallinen Kokoomus 1993). Vuoden 2006 ohjelmassa ekologiset painotukset ovat vähemmässä, vaikka myös siinä toivotaan, että kulutusta ja luonnonvarojen käyttöä ohjattaisiin kestäväään suuntaan (Kansallinen Kokoomus 2006.) Vuonna 2007 ympäristöasiat huomioitiin pintapuolisesti: Kokoomuksen (2007) mukaan on katsottava, että ympäristö kestää talouskasvun paineessa. Kokoomus eroaa muista puolueista ohjelmallisesti myös

sikäli, että se on ainoana puolueena asettautunut eksplisiittisesti ydinvoiman puolelle. Ydinvoiman lisärakentaminen on Kokoomuksen (1995, 2003, 2007) mielestä perusteltua ja tarpeellista.

Ydinvoimakysymystä lukuun ottamatta puolueet vaikuttavat olevan varsin yksimielisiä olennaisimmista ristiriitaulottuvuuteen liittyvistä kysymyksistä. Tässä mielessä se eroaa muista ristiriitaulottuvuuksista, joissa oli eroteltavissa selkeitäkin vastapoleja. Yksikään puolue ei ole esittänyt kriittisiä äänenpainoja kasvihuoneilmiöön tai ilmastonmuutokseen liittyen, joten puolueita on vaikea erottaa toisistaan linjausten perusteella. Taloudellista kasvua ei ole enää hyväksyttävää saada aikaan ympäristön kustannuksella, ja uusiutuvien energialähteiden merkitystä korostetaan kaikissa eduskuntapuolueissa. Elinkeinoelämän ja teollisuuden ympäristövastuusta on korostettu kansainvälisten ilmasto- ja päästösopimuksien kautta.

Ympäristökysymykset ovat saaneet Suomessa yhä keskeisemmän aseman ja ympäristönsuojelun kattavuus jokaisella elämän osa-alueella on saanut yhä kasvavaa kannatusta. Ympäristönsuojelun laaja yleinen hyväksyntä ei kuitenkaan merkitse sitä, että ristiriitoja ei syntyisi lainkaan. Erityisesti luonnonsuojeluohjelmien toteuttaminen on ollut konfliktialtista, koska erilaiset luonnonarvot ja tavoitteet törmäivät toisiinsa. (Oksanen 2003, 85.) Ohjelmien perusteella voidaan silti tehdä hypoteesi, jonka mukaan puolueen kannattajat ovat lähentyneet toisiaan ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun ja kulutuksen välisellä ristiriitaulottuvuudella. Yhteinen huoli ja kasvanut tietoisuus ympäristöstä on omiaan lähentämään mielipiteitä. Vain neljällä puolueella oli ohjelmallinen kanta ydinvoima-asiaan. On oletettavaa, että Kokoomuksen kannattajien näkemykset ydinvoiman tarpeesta eroavat radikaalisti Vihreiden ja myös Vasemmistoliiton kannattajien näkemyksistä.

4. AINEISTON ANALYYSI

4.1. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus puolueiden välisen kilpailun jäsentäjänä – köyhän vai markkinatalouden asialla?

Äänestäjien asemoituminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella on nähty vaalitutkimuksessa peruslähtökohdaksi äänestäjien preferenssien kartoittamisessa. Kansanvälisestikin varsin yleiseksi tavaksi on vakiintunut skaalata vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus janalle esimerkiksi kymmenportaiselle asteikolle. Vastaajilta kysytään tavallisesti mihin kohtaa asteikkoa he itsensä sijoittaisivat. Tehtyihin mittauksiin pohjautuen on pystytty osin selittämään äänestäjien

puoluevalintaa ja puolueiden strategisia valintoja. (Pesonen ym. 1993, 128.) Vaikka on epäselvää, miten vastaajat kulloinkin tulkitsevat asteikon ääripäät, vastauksista saadaan kuitenkin jokseenkin luotettava kuva siitä, miten äänestäjien positioita voidaan hahmottaa. Äänestäjien sijainnit ovat mittauksesta toiseen osoittautuneet kuitenkin verrattain pysyviksi, mikä puoltaa mittariston mielekkyyttä (mt, 129).

Suomalaisissa vaalitutkimuksissa on havaittu, että äänestäjäkunnan polarisoituminen on pienentynyt pidemmällä aikavälillä samalla, kun vastaajien on todettu osaavan sijoittaa yhä varsin hyvin itsensä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle (mt, 130–131; Paloheimo & Sundberg 2005, 190). Seuraavaksi tuon lisävaloa siihen, miten tarkasteluvälille 1991–2007 sijoittuvat, kyselytutkimuksista saadut vastaukset suhteutuvat äänestäjien lähenemiskehitykseen.

Vuoden 1991 eduskuntavaalien yhteydessä tehdyssä haastattelututkimuksessa 95 prosenttia vastaajista pystyi sijoittamaan itsensä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle asteikolla 1–10. Vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksessa 21 prosenttia ja vuoden 1999 eduskuntavaalitutkimuksessa 23 prosenttia ei sijoittanut itseään lainkaan kyseiselle ulottuvuudelle. Suuret eroavaisuudet johtunevat siitä, että vuosien 1995 ja 1999 tutkimuksissa käytetty asteikko oli vain neliportainen kymmenportaisen sijasta. Kun valinnanvaraa on vähemmän, eikä tarjolla ole poliittiseen keskustaan asemoituvaa vaihtoehtoa, kyse ei välttämättä ole vastaajien välinpitämättömyydestä tai osaamattomuudesta. Tämän vuoksi vuosien 1995 ja 1999 tutkimuksissa saadut ”ei osaa sanoa” -vastaukset on koodattu myöhempiä tarkasteluita varten akselin keskikohdaksi. Vaikka tämä luokittelu peittää alleen vastaajat, jotka eivät pystyneet tai halunneet sijoittaa itseään lainkaan akselille, sillä kyetään ottamaan paremmin huomioon suurempi osa vastaajista. Vuoden 2003 vaalitutkimuksessa noin 91 prosenttia sijoitti itsensä ulottuvuudelle ja neljä vuotta myöhemmin osuus oli 94 prosenttia¹⁹. Osuuden voidaan siis sanoa pysyneen verrattain vakaana, kun mittari on samankaltainen.

Seuraavaksi tarkastellaan, miten eri eduskuntapuolueiden kannattajat ovat ryhmittäytyneet eri ajankohtina vasemmisto-oikeisto-akselilla. Tarkastelu perustuu siihen, minkä puolueen ehdokasta kukin vastaaja ilmoitti äänestäneensä viimeisimmissä eduskuntavaaleissa. Vuonna 1995 ennen vaaleja tehdyn puolueiden ajankohtaistutkimuksessa kysymyksenä oli tosin ”jos eduskuntavaalit olisivat nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisit”. Taulukosta 4.1. voidaan havaita, että neljän

---

¹⁹ Vuoden 2003 haastattelututkimuksessa oli vuoden 2007 tutkimuksesta poiketen käytössä asteikko 0-10.

vaalikauden aikana on tapahtunut jonkin verran muutoksia eri puolueiden kannattajien positioissa. Vaikka vuosien 1995 ja 1999 tutkimuksista saadut tulokset eivät ole asteikon takia vertailukelpoisia kolmen muun mittauksen kanssa, ne vahvistavat omalta osaltaan kuvaa puolueiden keskinäisestä järjestyksestä, joka vaikuttaa vakiintuneen 1990- ja 2000-luvuilla. SMP:n ja Perussuomalaisten asemoitumisesta ei tosin voida vuosien 1995 ja 1999 osalta luotettavasti tutkia pienten frekvenssien vuoksi.

Taulukko 4.1. Eri puolueiden kannattajien sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle vuosina 1991–2007: jakauman keskiarvot puolueittain²⁰

Vaalivuosi	VAS	SDP	VIHR	SMP/PS	SKL/KD	KESK	RKP	KOK	Kaikki
1991	3,00	4,24	5,30	5,96	6,24	6,46	7,06	7,81	5,90
	(67)	(221)	(84)	(24)	(33)	(253)	(54)	(206)	(941)
2003	3,32	4,74	4,68	-	5,77	6,66	6,73	7,35	5,73
	(86)	(241)	(73)	-	(67)	(203)	(44)	(132)	(866)
2007	2,84	4,34	4,75	5,13	5,68	6,37	6,78	7,73	5,65
	(91)	(234)	(104)	(36)	(62)	(236)	(61)	(211)	1033)
1995	1,53	2,26	2,89	-	3,67	3,81	4,08	4,38	3,17
	(53)	(269)	(84)	-	(21)	(171)	(24)	(178)	(800)
1999	1,87	2,35	2,67	-	3,39	3,69	4,19	4,26	3,20
	(116)	(186)	(101)	-	(31)	(196)	(21)	(231)	(882)

Lähdeaineistot: FSD 1031 (1995), FSD 1042 (1999), FSD 1088 (1991), FSD 1260 (2003), FSD 2269 (2007)

Puoluekentän toisessa ääripäässä Vasemmistoliittoa äänestäneiden voidaan katsoa siirtyneen aavistuksen verran vasemmalle. Erityisesti ero vuoden 2003 ja 2007 vaalien välillä on näkyvä. Vuoden 2007 vaaleihin Vasemmistoliitto lähti oppositiopuolueena ja on mahdollista, että puolue oli oppositiossa ollessaan terävöittänyt linjaansa ja kerännyt äänestäjikkseen yhä enemmän tiukan vasemmistolaisesti asennoituvia henkilöitä. Myös vuosien 1995 ja 1999 kohdalla voidaan tehdä vastaavanlainen havainto. Vuoden 1995 vaaleihin Vasemmistoliitto lähti oppositiosta haastamaan porvarihallitusrintamaa, jolloin sen kannattajat olivat ryhmittäytyneet lähemmälle vasenta. Vuoden 1999 vaaleissa sen kannattajat olivat taasen siirtyneet pois päin vasemmistosta. Kaudella 1995–1999 Vasemmistoliitto toimi ideologiselta pohjalta laajassa sateenkaarihallituksessa.

Vasemmisto–oikeisto-akselilla sijainnin tarkastelua voidaan verrata luokkaan äänestämässä tapahtuneeseen kehitykseen, jota taulukko 4.2. havainnollistaa. Vuonna 1990 tehdystä EVAn asennetutkimuksessa työväenluokkaan itsensä samaisti 88 prosenttia Vasemmistoliiton

²⁰ Pienet arvot viittaavat vasemmistoon sijoittumiseen ja suuret arvot oikeistoon sijoittumiseen. Vuosina 1991 ja 2007 tutkimuksessa käytetty mitta-asteikko oli 1–10, vuonna 2003 0–10, ja vuosina 1995 ja 1999 1–4, johon on tähän tutkimukseen koodattu myös keskimäinen vaihtoehto ”en osaa sanoa”, eli asteikko on 1–5. Asteikoita ei standardisoitu yhteismitallisiksi, koska vuoden 2003 asteikko ei ole jaollinen viidellä toisin kuin muiden vuosien asteikot.

kannattajista. 2000-luvulle tultaessa osuus on tippunut noin 30 prosenttiyksikköä. Tulos vahvistaa tutkimuskirjallisuudessa esitettyä arvioita luokkayhteiskunnan murtumisesta. Vuonna 1990 Vasemmistoliitto oli vasta tehnyt pesäeron kommunismiin, kun taas 2000-luvulla puolue on hakenut aivan uutta punavihreää ilmettä.

Taulukko 4.2. Eri puolueiden kannattajien luokkasamastuminen (%) puolueen kannattajakunnasta vuosina 1990, 2003 ja 2007²¹

		KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL/KD	SMP/PS	Kaikki
työväenluokka	1990	11	50	2	88	16	11	33	30	28
	2003	19	48	8	57	23	13	38		30
	2007	23	45	5	61	24	16	33	53	29
alempi keskiluokka	1990	16	15	7	2	16	6	13	20	12
	2003	15	17	15	13	12	9	16		15
	2007	18	11	9	9	13	8	22	14	13
keskiluokka	1990	63	29	52	7	43	57	37	45	43
	2003	53	30	52	26	51	52	26		42
	2007	51	39	57	20	47	51	38	31	45
ylempi keskiluokka tai yläluokka	1990	11	6	39	2	25	25	17	5	17
	2003	13	5	25	4	14	26	10		13
	2007	8	4	29	9	16	25	7	3	13

Lähdeaineistot: FSD 1082 (1990), FSD 1260 (2003), FSD 2269 (2007)

Luokkasamastumisen ja vasemmisto–oikeisto-sijoittumisen vertailu vuosien 1990/1991 ja 2007 välillä tuottaa ristiriitaisia tuloksia. Työväenluokkaan samastuneiden osuus on vähentynyt, mutta vasemmistolaisuus on kirkastunut. Luokkasidonnaisuus on vaihtunut uuteen vasemmistolaiseen poliittiseen sisältöön. Luokkavertailun luotettavuutta tosin heikentää se, että EVAn kyselyssä yli kolmannes kaikista vastaajista ei katsonut kuuluvansa mihinkään luokkaan, vaikka kysymys oli täsmälleen sama kuin esimerkiksi vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa, jossa vain 10 prosenttia vastaajista ei samastunut mihinkään luokkaan tai osannut sanoa vastaukseksi mitään. Jotta vertailu olisi mielekkäämpää, ”ei luokkasamastumista” ja ”ei osaa sanoa” -vaihtoehdot on jätetty kokonaan pois tarkastelusta, koska luokkasamastumattomuuden kehitystä ei luvussa tarkastella.

Toisen vasemmistopuolueen, SDP:n, kannattajien sijainti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella on pysynyt varsin vakaana, kun huomioon otetaan kaikki tarkasteluajankohdat. Vuosien 1991 ja 2007 välillä sen etäisyys Vasemmistoliittoon on kasvanut, joten Vasemmistoliitto profiloituu yhä enemmän yksin vasemmalla laidalla olevaksi puolueeksi. Työväenluokkaan itsensä samastavien osuus SDP:n kannattajista on pysynyt myös hyvin vakaana, mutta keskiluokan osuus on noussut.

²¹ Taulukko on muodostettu vuosien 1990, 2003 ja 2007 tutkimuksista, koska vastausvaihtoehdot olivat niissä identtiset.

Näiden lukujen valossa SDP:n kannattajakunta ei ole sen paremmin oikeistolaistunut kuin vasemmistolaistunut tarkastelujakson aikana.

Vihreitä äänestäneiden vastaajien sijaintivertailu tuottaa varsin mielenkiintoisen tuloksen. Vihreiden kannattajat ovat siirtyneet jokseenkin selvästi keskikohdasta vasemmalle, jolloin näyttää yhä perustellummalta sijoittaa Vihreät puolueena ennemmin vasemmistoon kuin oikeistoon. Toisaalta toista vuonna 1990 tehtyä tutkimusta vertailukohtana pitänyt tutkimus osoitti päinvastaisia tuloksia (ks. Paloheimo & Sundberg 2005, 192). Sen mukaan Vihreiden äänestäjät ovat siirtyneet lähemmäs poliittista keskustaa, mutta sijoittuvat silti keskikohdan vasemmalle puolelle. Lisäksi vaikuttaa siltä, että Vihreiden äänestäjäpohja on muodostunut yhä työväenluokkaisemmaksi.

SMP:n ja Perussuomalaisten kannattajien positioista voidaan tehdä arvioita hieman epävarmemmalta pohjalta, sillä vuodet 1995, 1999 ja 2003 jäävät kokonaan pois tarkastelusta pienten ryhmäkokojen vuoksi. Vuonna 1991 SMP:n äänestäjät sijaitsivat jonkin verran enemmän oikealla kuin Perussuomalaisten äänestäjät vuoden 2007 vaaleissa. Luokkasamastumisen valossa Perussuomalaiset on omaksunut edeltäjäänsä selvästi vahvemmin työväenpuolueen profiilin. Kyseessä on suurin luokkaprofiilin muutos Vasemmistoliiton ohella, mutta koska Vasemmistoliitto on edelleen vahvasti työväenluokkainen puolue, voidaan Perussuomalaisten kannattajakunnassa tapahtunutta muutosta pitää merkittävimpänä. Tulos voi selittyä sillä, että Perussuomalaiset on profiloitunut 2000-luvun vaaleissa myös lähiöiden puolueena (Grönlund ym. 2005, 141–142). Tavalliseen työtä tekevään kansaan vetoaminen on voinut viedä työväenluokan ääniä esimerkiksi Vasemmistoliitolta. Onkin varsin kyseenalaista, voidaanko Perussuomalaisista puhua porvarillisena puolueena. Toisaalta puolueessa on nähtävissä vahvasti oikeistolaisia piirteitä, jotka liittyvät tiukkaan moraalikäsitteeseen ja kansallissävytteiseen retoriikkaan (ks. esim. Perussuomalaiset 2005).

Myös Kristillisdemokraattien asema vasemmisto–oikeisto-akselilla on häilyvä. Se voidaan Perussuomalaisten tapaan asemoida poliittiseen keskustaan sijoittuvaksi puolueeksi. Mielenkiintoista on, että Kristillisdemokraatit ovat vähitellen, vaalikausi kerrallaan, siirtyneet oikealta lähemmäs keskustaa. Vuodesta 1994 saakka jatkunut oppositiokausi on saattanut vaikuttaa puolueeseen ja sen kannattajiin niin, että he korostavat vaihtoehtoisuuttaan sosiaalisen vastuun kautta, mikä on ominaista ennen kaikkea poliittiselle vasemmistolle. Samalla alempien yhteiskuntaluokkien osuus on kasvanut sen kannattajakunnassa. Keskustan kannattajien positioissa ei ole ollut merkittäviä heilahteluita tarkasteltavalla aikavälillä. Keskusta on ollut jokaisessa

mittauksessa selkeästi keskiluokkainen puolue, jossa myös työväenluokka on vallannut jonkin verran sijaa esimerkiksi Kokoomukseen verrattuna.

RKP:n kannattajien sijainti on pysynyt Keskustan kannattajien tavoin vakaana. RKP on sijoittunut jokaisessa mittauksessa Keskustan ja Kokoomuksen väliin. Toisaalta se on hieman lähentynyt Keskustan sijaintia ja erkaantunut Kokoomuksesta. RKP:n profiili on osoittautunut mittauksesta toiseen keskiluokkaiseksi, mutta siinä on myös yläluokkainen painotus erotukseksi Keskustasta. Kokoomus erottuu nykyisin Vasemmistoliiton tavoin yhä selvemmin vasemmistoikeistoulottuvuuden laidalla olevana puolueena, vaikka se ei olekaan oikeistolaistunut. Samalla Kokoomuksen luokkaprofiili on silti lähentynyt muita puolueita. Se on vähemmän ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan ankkuroitua kuin ennen. Kaikkinensa tulokset vahvistavat käsitystä luokkapuolueiden jatkuneesta murenemisestä kohti yleispuolueimagoa.

Oletukset puolueiden kannattajien sijoittumisesta yhä lähemmäs poliittista keskustaa pitävät pääosin paikkansa, mutta samalla Kokoomus ja Vasemmistoliitto ovat erkaantuneet muusta puoluejoukosta, vaikka näiden kahden puolueen välinen etäisyys on säilynyt lähes identtisenä vuodesta 1991 vuoteen 2007. Mielenkiintoista on Vihreiden jokseenkin selkeä vasemmistolaistuminen ja työväenluokkaistuminen. Tämä tulos antaa vahvistusta eurooppalaisissa vaalitutkimuksissa esiintyneisiin näkemyksiin, joiden mukaan uusvasemmistolla ja ekologisilla puolueilla on yhteneväisiä piirteitä (Paastela & Paloheimo 2006, 5).

Toinen tapa tarkastella luokkaäänestämistä on katsoa, miten äänet jakautuvat eri puolueille yhteiskuntaluokkien sisällä. Taulukko 4.3. perustuu vuosina 1990, 2003 ja 2007 tehtyjen kysely- ja haastattelututkimusten vastauksiin. Työväenluokan koheesio poliittista vasemmistoa äänestävänä luokkana on heikentynyt. Ne ovat menettäneet vajaan viidenneksen työväenluokan äänistä neljän vaalikauden aikana. Vasemmistoliitto on kuitenkin lisännyt kannatustaan kaikissa muissa yhteiskuntaluokissa. Keskustan ja osin Vihreiden voidaan todeta vahventaneen painoarvoaan työväen keskuudessa. Tämä tulos sopii hyvin yhteen sen kanssa, että molempien puolueiden kannattajakunnat ovat työväenluokkaistuneet.

SDP on menettänyt suhteellista kannatustaan myös alemman keskiluokan keskuudessa. On tosin huomattava, että SDP:n heikko vaalimenestys vuoden 2007 vaaleissa, alhaisin ääniosuus sitten vuoden 1962 eduskuntavaalien, nakersi puolueen kannatusta kaikissa muissa luokissa paitsi keskiluokassa. Samalla SDP on menettänyt asemansa suosituimpana puolueena alemmassa

keskiluokassa. Taulukon perusteella Vihreät saa kohtalaisen ääniosuuden keskiluokan ja ylimpien luokkien äänistä, joten vain Vihreiden työväenluokkaistumisesta ei voida puhua. Vihreiden suosio korkeammissa yhteiskuntaluokkiin itsensä sijoittavien keskuudessa selittyy sillä, että puolueella on kasvava kannatus kaupunkiväestön keskuudessa, jossa asuu syrjäseutuja paremmin koulutettuja ihmisiä, jotka todennäköisesti samastavat itsensä korkeampiin yhteiskuntaluokkiin (ks. Paloheimo & Sundberg 2005, 185).

Taulukko 4.3. Eri yhteiskuntaluokkiin itsensä samastavien äänestäjien äänten jakautuminen puolueiden välillä vuosina 1990, 2003 ja 2007 (%)

		KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL/KD	SMP/PS	Muu	puolue	Yhteensä (%)	(n)
työväenluokka	1990	8	43	2	28	5	3	3	4	5		100	(247)
	2003	13	43	4	18	6	3	9	2	3		100	(270)
	2007	17	35	4	18	8	3	6	6	2		100	(304)
alempi keskiluokka	1990	26	29	11	2	11	3	2	7	10		100	(121)
	2003	22	31	14	9	7	3	8	0	5		100	(129)
	2007	30	20	14	6	11	4	10	4	2		100	(132)
keskiluokka	1990	30	16	25	1	8	8	2	4	6		100	(355)
	2003	29	20	20	7	10	7	6	1	1		100	(344)
	2007	25	20	25	4	11	7	5	2	1		100	(456)
ylempi keskiluokka tai yläluokka	1990	13	9	48	1	12	9	2	1	4		100	(113)
	2003	23	13	30	2	10	13	7	0	3		100	(103)
	2007	14	8	44	6	13	11	3	1	1		100	(133)

Lähdeaineistot: FSD 1082 (1990), FSD 1260 (2003), FSD 2269 (2007)

Kokoomus on ollut jokaisena tarkasteluajankohtana suosituin puolue ylimpiin luokkiin itsensä samastavien joukossa. Vuoden 2003 huono vaalitulos näyttäisi olevan yhteydessä siihen, että Kokoomuksen suosio romahti ylimpien luokkien keskuudessa. Taulukon mukaan Perussuomalaiset ei ollut vuonna 2007 tutkimuksessa suhteellisesti suosituimpi työväenluokan keskuudessa kuin edeltäjänsä SMP vuonna 1990. Näin ollen on pääteltävissä, että Perussuomalaisten kannattajaprofiili on sinänsä vahvasti työväenluokkainen, mutta se ei silti onnistunut vuoden 2007 vaaleihin mennessä nousemaan erityisen merkittäväksi puolueeksi koko työväestön keskuudessa.

Vasemmisto–oikeisto-akselilla sijainnin ja luokkasamastumisen voidaan katsoa liittyvän puoluevalinnan syvärakenteisiin, jotka muodostuvat pidemmällä aikavälillä. Puoluevalinnan tilannetekijöihin katsotaan sen sijaan lukeutuviksi muun muassa ajankohtaiset asiakysymykset, jotka aktualisoituvat erityisesti vaalien aikaan (Paloheimo & Sundberg 2005, 202). Yhteiskuntaluokkaan samastumisen voidaan tulkita ohjaavan myös suuntautumista eri asiakysymyksiin, mutta asiakysymyksillä on myös luokasta riippumaton efekti puoluevalintaan eli ne eivät vain heijastele äänestäjän sosioekonomista taustaa (Borre 2001, 27). Puolueilla on usein

sitoumuksia tiettyihin politiikkakysymyksiin ja -kokonaisuuksiin tai yhteiskunnallisiin ryhmiin, jotka edellyttävät niiden edistävän tiettyjä asioita vallassa ollessaan. Tämän vuoksi puolueiden on katsottu omistavan tietyt asiakysymykset, joiden hoidossa ne ovat osoittautuneet luotettaviksi. (Budge & Farlie 1983, 26.)

Budgen ja Farlien (mt, 27) mukaan olennainen seikka asiakysymysten empiirisessä tutkimisessa on liittää ne oikeisiin yhteiskunnallisiin lohkeamiin. Eräät asiakysymykset voivat koskettaa useampaa lohkeamaa, kun taas joitain asiakysymyksiä voi olla vaikeaa sijoittaa mihinkään lohkeamaan. Vasemmisto-oikeistojaon on nähty ilmentävän ennen kaikkea erilaisia sosiaali- ja talouspoliittisia arvoja ja kannanottoja siitä, miten talousjärjestelmän tulisi toimia. Käsitteet poikkeavat toisistaan muun muassa siinä, mikä on valtion rooli talouselämässä: kuinka paljon tai vähän markkinataloutta tulisi säännellä, kuinka laaja julkisen sektorin tulisi olla ja miten suhtaudutaan redistributiiviseen politiikkaan ja miten tasa-arvo käsitetään. Lisäksi työ ja pääoma sekä työnantajat ja työntekijät asettuvat perinteisesti vastakkain vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. (Paloheimo 2008, 38; Reunanen & Suhonen 2009, 326.) Oikeistoon on lisäksi liitetty isänmaallisuus, perinteiset moraaliarvot ja maanpuolustustahto, kun vasemmistolle on ollut leimallista kansainvälinen solidaarisuus, pasifismi ja ateismi (mt, 328). Näitä tekijöitä käsitellään kuitenkin erikseen vasta myöhemmissä kappaleissa tarkemmin esille otettavissa ristiriitaulottuvuuksissa, joiden ydinpiirteisiin ne kuuluvat.

Seuraavaksi tutkin, lisäävätkö esimerkiksi laajan julkisen sektorin ja kansalaisten välisten sosioekonomisten erojen tasoittaminen todennäköisyyttä tukea vasemmistolaisia puolueita. Samoin tarkastelen, lisäävätkö taloudelliseen ja yksilölliseen toimintavapauteen liittyvien teemojen priorisoiminen todennäköisyyttä äänestää oikeistopuolueita tai porvarillisia puolueita. Tutkin vuosien 1991–2007 eduskuntavaaleja ottamalla tarkasteluun sekä väittämiä että suoria kysymyksiä siitä, miten tärkeitä eri asiat ovat äänestäjille. Selvitän puoluevalinnan yhteyttä niihin logistisella regressioanalyysillä. Taulukoissa raportoidaan puolueen kannattamista selittävien tekijöiden kerroinsuhteet, joista tilastollisesti merkitsevät on merkattu tähdillä. Kysymysten ja väittämien muodostaman mallin sopivuuden mittari on Nagelkerken R^2 -kerroin. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallin hyvyttä arvioidaan sillä, kuinka paljon se pystyy selittämään kunkin puolueen kannatuksesta. Sen tulkinta muistuttaa kokonaiskorrelaatiokertoimen neliötä (R^2), jota käytetään lineaarisessa regressioanalyysissä.

Vuoden 1991 eduskuntavaalit

Vuoden 1991 vaaleihin lähdettiin sosio-ekonomisten kysymysten kannalta hyvin kiihkeissä tunnelmissa. Talous oli käynyt ylikierroksilla 1980-luvun lopun kasinotalouden aikoina. Tulonmuodostus oli heikentynyt, kokonaistuotanto ei enää kasvanut, ja lama iski lopulta päättyneen vaalikauden lopussa odotettua voimakkaammin. Samalla sinipunahallituksen suosio oli huventunut vaalikauden loppua kohden. (Pesonen ym. 1993, 39- 40.) Taustalla voidaan nähdä muun muassa se, että yrittäjät eivät pitäneet työelämän uudistuksista. Verotuksenkeventämistoimenpiteet aiheuttivat puolestaan tyytymättömyyttä sekä Kokoomuksen että SDP:n riveissä: kokoomuslaiset odottivat suurempia veronalennuksia ja SDP:läisten mielestä veroale suosi suurituloisia (Paloheimo 2007, 267).

Asetelma oli otollinen suurimmalle oppositiopuolueelle, Keskustalle, joka nousi vuoden 1991 vaaleissa suurimmaksi puolueeksi. Taulukon 4.4. mallin sopivuuden ilmaiseva R²-kerroin jää kuitenkin Keskustan kohdalla kaikkein alhaisimmaksi, joten sen menestys ei välttämättä perustunut sosio-ekonomisiin näkemyksiin. Toisaalta kerroinsuhteita tutkailtaessa voidaan huomata, että Keskustan kannattajille Suomen talous näyttäytyi erityisen tärkeänä kysymyksenä muiden puolueiden kannattajiin verrattuna. Täten Keskusta saattoi näyttäytyä ensisijaisena vaihtoehtona niille, jotka eivät luottaneet SDP:n ja Kokoomuksen varaan rakentuvan hallituksen talouspolitiikkaan. Keskustan (1991) vaalijulistuksessa todettiin, että sinipunahallitus jättää seuraajansa selvitetäväksi yhä kasvavan velkataakan, korko-ongelman ja korkean kustannustason. Keskustan muista puolueista voittamista äänestäjistä lähes 60 prosenttia ilmoitti olevansa melko tai erittäin tyytymätön Holkerin hallituksen toimintaan (Pesonen ja Berglund 1991, 33).

Kerroinsuhteiden erikoinen yksityiskohta liittyy siihen, että Keskustan kannattajat olivat taipuvaisia kannattamaan sekä valtion yritysten yksityistämistä että lisäämään yksityisten terveydenhoitopalveluiden lisäämistä. Osin kysymys voi olla Keskustan kannattajakunnan oikeistolaistumisesta vasemmisto-oikeisto-akselilla (ks. Pesonen ym. 1993, 132). Yksityiset terveydenhoitopalvelut olivat nousseet poliittiselle agendalle yksityisestä terveydenhuollosta säädetyn lain (152/1990) vuoksi. Silti julkisen sektorin yksityistämistä koskevat kysymykset eivät pääosin olleet Keskustan kannattajille tärkeitä. Kokoomuksen on todettu kannattaneen selkeimmin palveluiden yksityistämistä kautta 1990-luvun (Nygård 2003, 146–147).

Taulukko 4.4. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1991: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet²²

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL	SMP	Eta ²
Julkista sektoria on supistettava	1,10	0,97	1,03	0,81	0,84	1,14	1,46	1,26	0,02
Valtion yritykset on yksityistettävä	1,29*	0,69**	1,15	1,03	0,81	1,71**	0,23*	0,43	0,07
Pankkien määräysvaltaa on vähennettävä	0,85	1,65	0,82	2,17	0,97	0,76	0,84	*** ²³	0,02
Sosiaaliapua on vähennettävä	0,99	0,96	1,32**	0,30**	0,91	1,15	0,80	1,03	0,06
Yksityisiä terveydenhoitopalveluja on lisättävä	1,26**	0,85	1,15	0,71	0,87	1,22	1,00	1,07	0,02
Yhteiskuntamme on yhä selvästi luokkaristiriitojen sävyttämä	0,96	1,02	0,75**	1,93**	1,34	1,07	1,38	1,83	0,07
Erot ihmisten yhteiskunnallisessa asemassa ovat hyväksyttäviä	0,83	1,07	1,51***	0,65*	0,77	1,16	0,93	1,22	0,08
Miten tärkeitä seuraavat asiat olivat?									
Työllisyyskysymykset	0,94	2,03***	0,66***	4,44***	0,72	0,67	0,47**	1,05	0,11
Verotukselliset kysymykset	0,96	1,03	1,64**	0,98	0,57**	0,84	0,52	0,68	0,04
Suomen taloutta koskevat kysymykset	1,80***	0,90	1,15	0,73	0,80	0,92	0,36**	0,85	0,04
Sosiaaliturvaan liittyvät kysymykset	0,91	1,07	0,71**	1,85*	1,35	1,21	1,71	0,77	0,08
Julkisen sektorin yksityistämistä koskevat kysymykset	0,76**	0,95	0,80	1,62**	1,01	1,41	1,06	0,41**	0,05
Mallin sopivuus	0,07	0,10	0,19	0,41	0,10	0,11	0,22	0,15	

Merkitsevyytasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01

Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)

Vasemmistoliiton kannattajat korostivat erityisen voimakkaasti työllisyyskysymyksiä. Vuonna 1991 työttömyysaste oli noin seitsemän prosenttia (Kiander 2001, 31). Työttömien määrä oli kasvanut

²² Seitsemän ensimmäisen väitteen osalta vastaajia pyydettiin ilmaisemaan, ovatko he väitteistä samaa vai eri mieltä vai ovatko ne heille yhdentekeviä. Viiden jälkimmäisen aihepiirin osalta vastaajia pyydettiin kertomaan, pitävätkö he kysymystä erittäin tärkeänä, melko tärkeänä, ei juurikaan tärkeänä vai ei lainkaan tärkeänä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen kolmi- tai neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokeminen tai väitteestä samaa mieltä oleminen kasvaa arvon kasvaessa. Vastausvaihtoehto ”ei osaa sanoa” on koodattu pois niin tästä kuin myöhemmistä taulukoista (vrt. Paloheimo 2005, 204–205). Taulukon kerroinsuhteet (odds ratios) ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta (SST) on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua (SSB). Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen.

²³ Poikkeuksellinen kerroinsuhde 3 505 985 ei mahtunut taulukkoon. Kerroinsuhteen suuruus selittyy merkittävässä määrin sillä, että 96 prosenttia tutkimukseen vastanneista SMP:n äänestäjistä oli samaa mieltä pankkeja koskevasta väitteestä.

1980-luvun lopulta, mutta painottaessaan työllisyyskysymyksiä puolueen kannattajat tuskin arvasivat työttömien määrän kaksinkertaistuvan kahdessa vuodessa. Kyse oli todennäköisesti myös siitä, että työllisyysasiat ovat perinteisesti liittyneet läheisesti vasemmistopuolueiden profiiliin. Poliittiseen profiiliin nojautuvaa näkemystä tukee se, että työllisyyskysymykset painoutuivat myös hallituspuolue SDP:n kannattajilla. Työllisyyskysymys oli kaikkein politisoitunein yksittäinen kysymys, sillä se sai aikaan eniten hajontaa puolueiden välille.

Sosio-ekonomista ulottuvuutta mittaavista kysymyksistä muodostettu malli selitti juuri Vasemmistoliiton kannatusta hyvin. Mallin sopivuutta mittaava Nagelkerken R^2 -kerroin sai arvon 0,41. Vasemmistoliittoa äänestäneet painottivat teemoja hyvin ennalta arvattavaan tapaan. He halusivat pitää kiinni tiukasti sosiaalieduista ja vastustivat julkisen sektorin yksityistämisyarkimyyksiä. Sosiaaliturvan parantaminen oli yksi puolueen ensimmäisen puolueohjelman keskeisimmistä teemoista (Vasemmistoliitto 1990).

Vasemmistoliitto oli perustettu vain noin vuotta ennen vuoden 1991 eduskuntavaaleja SKDL:n raunioille. SKDL:n ohjelmallinen identiteetti oli perustunut työn ja pääoman ja työläisten ja kapitalistien ristiriidan korostamiseen (Paastela 2006, 91–94). Siksi oli luontevaa, että pääosin entisistä SKDL:läisistä koostuneet vasemmistoliittolaiset olivat kaikkein vahvimmin sitä mieltä, että suomalainen yhteiskunta on yhä selvästi luokkaristiriitojen sävyttämä. Tarkemmat erittelyt ovat osoittaneet, että matalasti koulutetut ja työntekijät näkivät luokkaristiriidat kaikkein vahvimpina, mikä osoittaa koulutuksen ja ammatillisen aseman mukaista eriytymistä kysymyksessä (Pesonen ym. 1993, 126). Toisaalta on huomattava, että Vasemmistoliitto pyrki heti ohjelmallisesti eroon luokkaristiriitojen lietsomisesta. Se määritteli itsensä punavihreäksi kolmannen vasemmiston edustajaksi. (mt, 94.) Lisäksi yhteiskuntaluokkia tai luokkayhteiskuntaa ei mainittu ohjelmassa sanallakaan (Vasemmistoliitto 1990).

Vasemmistoliiton vastapoolin Kokoomuksen kannattajat olivat taipuvaisia näkemään asiat päinvastoin. Heidän mielestä yhteiskunnassa ei ollut suuria luokkaristiriitoja ja näkemys jokaisesta ihmisestä oman onnensa seppänä toimivana mahdollisuuksien hyödyntäjänä oli vahva. Havainto luokkaristiriidoista koskee koko porvaristoa. Porvarillisessa leirissä vähäteltiin niiden merkitystä, kun taas vasemmistossa ne korostuivat (Pesonen ym. 1993, 128).

SDP erottautui kahdesta muusta hallituspuolueesta, Kokoomuksesta ja RKP:stä, yksityistämistä vastaisella ja pankkien määräysvaltaa suitsivalla profiilillaan. RKP:n äänestäjien into

yksityistää valtion yrityksiä oli linjassa sen puolueohjelman kanssa. Siinä todettiin, että valtion yritystoiminta ei saa edistää monopolien muodostumista vaan sen on kilpailtava yksityisten yritysten kanssa samoilla ehdoilla (Ruotsalainen Kansanpuolue 1988). Kokoomuksen ja RKP:n kannattajaprofiili piirtyy vuoden 1991 vaaleissa sosio-ekonomisissa kysymyksissä lähes identtiseksi. Yksikään kysymys ei tuonut tilastollisesti merkitseviä eroja niiden välille vastauskeskiarvojen vertailuun perustuvassa Bonferronin testissä. Yksityistämismyönteisyys ja hyvinvointivaltion supistamisen tarpeellisuus olivat niille ominaisia. RKP:n ja Kokoomuksen erot muihin puolueisiin olivat erityisen merkittäviä sosiaaliavun vähentämisessä. Argumentit eivät todennäköisesti uponneet sen äänestäjiin.

Vihreiden profiili jäi kovin laimeaksi vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Vihreät tosin katsoivat, ettei ihmisten välisiä yhteiskunnallisia eroja tule tarkastella mahdollisuuksien hyödyntämisen näkökulmasta. SKL:n kannatusta malli selittää verrattain hyvin, mutta selitysaste on noussut lähinnä siksi, että kristillisille ominaista oli esimerkiksi työllisyys- tai talouskysymyksien painottamisen vähäisyys. Kovin omaperäistä profiilia jonkin asian puolustajina puolueen kannattajista ei piirry.

SMP:n profiilin tulkinnassa on syytä varovaisuuteen, sillä otoksessa oli ainoastaan 25 vastaajaa, jotka ilmoittivat äänestäneensä SMP:tä. Silti kerroinsuhteista ja keskiarvotarkasteluista voitaneen tehdä se johtopäätös, että SMP:n profiili muistuttaa vasemmistupuolueita yksityistämistä vastaisuudessa, mutta julkista sektoria pidetään liian laajana. Pankkien vallan supistaminen on SMP:lle erityiskysymys, mikä ei ole yllättävää, kun ottaa huomioon puolueen herravastaisuuden ja osittain lopulta lamaan johtaneet pankkisotkut²⁴. Rahan valtaan voidaan nähdä viitattavan myös vuotta eduskuntavaalien jälkeen hyväksytyssä periaateohjelmassa, jossa SMP (1992) ilmoitti kannattavansa toimivaa markkinataloutta, jonka perustana on *korkea moraal*i.

Vuoden 1995 eduskuntavaalit

Vuoden 1995 eduskuntavaalien osalta suoritan tarkastelun pohjautuen puolueiden tekemään ajankohtaistutkimukseen noin kuukautta ennen vaaleja. Tällöin kysymys oli siitä, mitä puoluetta he äänestäisivät. Tarkasteluun on otettu sekä väittämiä että suoria kysymyksiä siitä, miksi vastaaja äänestäisi tiettyä puoluetta. Niiden välistä yhteyttä on selvitetty logistisella regressioanalyysillä

---

²⁴ Puutteellisessa valvonnassa olleet pankit olivat haalineet 1980-luvun lopulla omistukseensa yrityksiä, tehneet nurkanvaltauksia ja rahoittaneet osakekauppoja. Vuonna 1992 vaikeuksiin joutuneille pankeille jouduttiin jakamaan pankkitukea. (Kiander 2001, 5, 40.)

taulukossa 4.5. Mallin sopivuuskertoimista voidaan havaita, että vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden ydinasioita mittaavat kysymykset onnistuvat selittämään parhaiten SDP:n, Vasemmistoliiton, Kokoomuksen ja SKL:n kannatusta. Näistä ainoastaan viimeksi mainittu ei ryhmyty selkeästi vasemmisto–oikeisto-akselille.

Kaiken kaikkiaan mallin selitysasteet olivat verrattain suuria Keskustan kerrointa lukuun ottamatta. Tarkastelusta on jätetty pois SMP, jonka kannattajia ei ollut otoksessa riittävästi tilastollisen tarkastelun tekemiseen. Selitystä suurille sopivuuskertoimille voidaan hakea suuren kysymysmäärän lisäksi siitä, että vaalivuonna 1995 sosioekonomiset teemat, kuten tulonjako ja talouden elvyttäminen, olivat erityisen selkeästi pinnalla. Vaalit käytiin toivuttaessa syvästä lamasta toivuttaessa. Tuloverokertymä oli pudonnut 1990-luvun alussa neljänneksellä, ja velkaantuneisuus oli kasvanut ennätysuudeksi suhteessa kokonaistuotantoon. Lisäksi työttömyysprosentti vaikutti jääneen jokseenkin pysyvästi korkealle tasolle. (Lavonen 1997, 5–7.) Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että sosioekonomiset kysymykset olivat valitsijakunnalle tärkeitä.

Suurimpana oppositiopuolueena vaaleihin lähteneen SDP:n nousun taustalla 28 prosenttia äänistä keränneeksi pääministeripuolueeksi voidaan taulukon 4.5. perusteella nähdä merkittäviä sosioekonomisia perusteita. Keskeisistä redistribuutiota koskevista kysymyksistä lähes kaikilla oli tilastollisesti merkitsevä vaikutus SDP:n äänestämiseen. Työttömyyden vähentäminen, sosiaali- ja työttömyysturvan leikkaamisen vastustaminen sekä sosiaalisen tasa-arvon luominen ihmisten välille kuuluvat kaikki sosialististen puolueiden perimmäisiin teemoihin (Budge & Farlie 1983, 32).

Esko Ahon porvarihallitus oli kiristänyt palkansaajien verotusta, keventänyt pääoma- ja yritysverotusta, leikannut julkisia palveluita ja yrittänyt leikata ansiosidonnaista sosiaaliturvaa (Kiander 2001, 66), joten asiakysymysten painotuksella voidaan nähdä yhteys vasemmistohenkisille epämieluisan hallituksen toimiin. Puolueiden vuoden 1995 vaaliohjelmien keskeisiä argumentteja käsitelleen tutkimuksen mukaan sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo olivat selkeät ykkösteemat SDP:lle. Lisäksi SDP:n keskeisimpänä vaaliargumenttina²⁵ oli työttömyyden puolittaminen: porvarihallituksen keinot leimattiin riittämättömiksi. (Lavonen 1997, 49–52.)

---

²⁵ Arviot keskeisimmistä vaaliargumenteista perustuvat osittain puolueohjelmiin ja osittain vuoden 1995 eduskuntavaalien aikaisten puoluesihteerien tai kampanjapäälliköiden haastatteluihin.

Taulukko 4.5. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1995: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet [lähdeaineisto: FSD 1031, (1995)]²⁶

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL
Miksi äänestit tätä puoluetta?							
jotta sosiaali- ja työttömyysturvaa ei leikattaisi (Eta ² =0,23)	0,90	1,37**	0,82	1,58	0,79	1,01	1,87
jotta työttömyys vähentyisi (0,11)	1,07	1,88***	0,59**	2,09*	0,66	0,93	0,44
jotta yhteiskunta muuttuisi sosiaalisesti tasa-arvoisemmaksi (0,21)	0,90	1,61***	0,48***	1,14	1,37	0,52	1,10
jotta valtion velka saataisiin kuriin (0,10)	1,44**	0,77	1,79***	0,61**	0,48***	0,50*	4,17***
jotta yksilöä korostavat arvot voimistuisivat (0,03)	1,03	0,47***	1,31*	1,40*	1,48**	1,30	1,42
jotta yhteiskunta tulisi kilpailu- ja markkinahenkisemmäksi (0,14)	0,99	1,06	1,74***	0,56**	0,58**	1,03	0,22***
vastustaakseni markkina-voimien valtaa (0,12)	0,87	0,77**	0,99	1,30	1,52**	0,81	0,91
Työttömyysturvaa pitäisi jonkin verran heikentää, jotta työn tekeminen houkuttelisi enemmän (0,21)	1,39*	0,99	1,39*	0,39***	0,72	2,70**	0,32*
Suomen valtion velkaa voidaan mielestäni kasvattaa, jos se parantaa työllisyyttä (0,11)	0,83	1,25**	1,10	1,16	0,57**	0,91	0,37*
Sosiaalipalvelut on kohdennettava lähinnä vain niille kansalaisille, jotka niitä todella tarvitsevat (0,01)	0,91	0,76*	0,75	0,96	1,06	1,01	1,18
Sosiaalipalveluita ja -etuuksia on leikattava ja työn tekemistä palkittava nykyistä enemmän (0,16)	0,83	0,95	0,99	1,19	1,28	0,98	0,92
Jos olisin itse työttömänä, en hyväksyisi sitä, että ansiosidonnaista työttömyysturvaa heikennettäisiin (0,12)	1,10	1,34**	1,05	0,83	0,64**	1,34	0,71
Kannattamani puolueen pitäisi ajaa julkisen sektorin supistamista (0,15)	0,97	0,89	0,98	0,72	1,21	1,06	3,79**
Puolueeni pitää tavoitella tuloverotuksen alentamista, vaikka siitä seuraisi sosiaaliturvan heikentyminen (0,08)	0,83	1,36**	1,28	1,54	1,14	0,80	0,58
Pääomatuloverotuksen oltava samalla tasolla kuin palkkatuloverotuksen (0,12)	0,82	1,14	0,79*	0,87	1,68**	0,75	0,65
Mallin sopivuus	0,09	0,35	0,37	0,36	0,29	0,20	0,35

Merkitsevyystasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.

²⁶ Vastaajia on pyydetty kertomaan, vaikuttivatko eri asiakysymykset paljon, melko paljon, vähän tai ei lainkaan heidän puoluevalintaansa. Lisäksi heidän piti sanoa, olivatko he väitteistä täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä vai täysin eri mieltä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokeminen tai väitteestä samaa mieltä oleminen kasvaa arvon kasvaessa. Vastausvaihtoehto ”ei osaa sanoa” on koodattu pois. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköistä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen.

Taulukosta näkyy myös, kuinka SDP:n linjaus siitä, ettei talouskurimuksessa pidä säästää hengiltä (mt, 52), on toiminut keskeisenä valintaperusteena äänestäjille. Kannattajien mielestä valtion velkaa voitiin edelleen kasvattaa. Yhteisvastuullisuus näkyi siinä, että yksilölliset, yksilön merkitystä korostavat arvot nähtiin ainoastaan SDP:ssä erityisen vieraina. Toisaalta markkinavoimien vastustaminen ei ollut ominaista SDP:n kannattajille, vaikka kvartaalitalous oli osoittanut nurjat puolensa.

Vaalien suurin häviöjä oli Keskusta, jonka kannatus aleni viisi prosenttiyksikköä. Vaikka kyselyssä ei ollut toteutuneita äänestyspäätöksiä, saadaan sen perusteella silti varsin selkeä kuva siitä, miksi puolue oli heikoilla. Suhteessa muihin puolueisiin malli onnistui selittämään varsin huonosti Keskustan kannatusta. Keskustan kannatus tosin selittyi heikoimmin myös vuoden 1991 aineistosta muodostetulla mallilla. Pääministeripuolueena se joutui kantamaan päävastuun lamasta, ja valitsijat näkivät muut puolueet uusien vaihtoehtojen edistäjinä. Valtion velan kuriin saamisen tärkeänä pitäminen oli omiaan lisäämään Keskustan kannatusta. Markkinahenkisyys ei sen sijaan selittänyt Keskustan äänestämistä, vaikka sen vaaliohjelma arvioitiin hyvin markkinahenkiseksi (vrt. Paloheimo 2007, 305). Lisäksi suuri osa sen äänestäjistä oli sitä mieltä, että työttömyysturvaa pitäisi heikentää jonkin verran työn houkuttelevuuden parantamiseksi. Tätä mieltä olivat myös Kokoomus ja RKP, joiden kannatus aleni Keskustan tavoin vuoden 1995 vaaleissa. Täten on tulkittavissa, että kansalaisiin kovasti iskenyt lama sai heidät siirtymään ennemmin niiden puolueiden taakse, jotka lupasivat säilyttää valtion tarjoamat etuudet (ks. Nygård 2003 126–127). Keskusta ja Kokoomus esiintyivät hyvinvointivaltion uudistajina, jotka vaativat radikaaleja rakenteellisia muutoksia. Keskustan tärkeimpänä vaaliargumenttina ollut perusteellinen sosiaaliturvan remontti (Lavonen 1997, 39) ei ollut otollinen kannatuksen maksimoinnin kannalta.

Kokoomusta äänestettiin varsin perinteisin perustein. Sen kannatusta selitti kilpailu- ja markkinahenkisyyden lisääminen ja valtion velan kuriin saaminen. Erityisesti kilpailullisuuden retoriikka korostui puolueen tavoiteohjelmassa (Kansallinen Kokoomus 1994). Hallituskumppaniinsa Keskustaan verrattuna Kokoomuksen kannattajat eivät nähneet työttömyyden hoitoa ja sosiaalisen tasa-arvon lisäämistä tärkeäksi teemaksi puolueelleen. Tämä siitäkin huolimatta, että myös Kokoomus ilmoitti keskeisimmäksi vaalitavoitteekseen työttömyyden vähentämisen (mt.).

Vasemmistoliitto lukeutui SDP:n ohella vaalien voittajiin. Vasemmistoliitto oli vaihtoehto niille, jotka vastustivat työttömyysturvan heikentämistä ja markkinahenkisyyttä. Puolueen vaalivuonna

muotoilemissa puolueohjelmateeseissa todettiin, että ohjaamattomat markkinat synnyttävät usein turvattomuutta ja epätasa-arvoa (Vasemmistoliitto 1995). Erikoista on sen sijaan se, että yksilöä ja yksilöllisyyttä korostavat arvot nähtiin tärkeiksi. Tulosta on kovin vaikeaa selittää vasemmistolaisen solidaarisuuden kehyksessä. Kyse voi olla mahdollisesti siitä, että kovia kokeneet yksittäiset kansalaiset ovat unohtuneet muun muassa pankkikriisiä selvitettäessä.

RKP:n kannatusta malli selitti toiseksi huonoimmin, minkä voidaan tulkita olevan sopusoinnussa sen kanssa, että RKP:n kärkivaaliteemat eivät liittyneet sosioekonomisiin kysymyksiin (Lavonen 1997, 41). Työttömyysturvan heikentäminen työn kannattavuuden parantamiseksi oli keskeinen tavoite RKP:n kannattajille. Vihreiden asema vasemmiston ja oikeiston välissä näkyy ristiriitaisena. Toisaalta sen kannattajat vastustivat markkinavoimien valtaa ja kannattivat pääomaveron nostamista²⁷; toisaalta Vihreät olivat valmiita ansiosidonnaisen työttömyysturvan heikentämiseen. Pääosin Vihreät näytti kuitenkin asettuvan yhdessä samaan oppositiorintamaan vasemmiston kanssa. Kristillisdemokraatit olivat puolestaan pääosin samaa mieltä muiden hallituspuolueiden kannattajien kanssa, vaikkakin voimakas kilpailu- ja markkinahenkisyyden vastustus erotti sen Kokoomuksesta, Keskustasta ja RKP:stä. Silti vaalit voidaan tällä ristiriitaulottuvuudella tulkita selkeiksi vihervasemmisto-oppositio vastaan porvarihallitus -vaaleiksi.

Tulokset antavat myös tukea Heikki Paloheimon eduskuntavaalien jälkeen antamalle arviolle (Lavonen 1997, 8), jonka mukaan kyseessä olivat vaalit, joissa lompakkoäänestäminen ja yhteiskunnan vanhat jakolinjat nousivat jälleen esille. Vaikka varsinaisia ammattiryhmän etuja mittaavaa kysymystä ei taulukossa 4.5. olekaan, jakaantuneisuus ja vasemmistopuolueille tärkeiden teemojen korostuminen vahvistavat käsitystä ”*bread and butter*” -vaaleista, joissa tärkeimmät kysymykset koskettivat perustoimeentuloa. Tulokset osoittavat, että vasemmiston ja oikeiston omistamista teemoissa toisen osapuolen on vaikeaa siirtyä toisen reviirille. Vasemmisto omisti ne kysymykset, jotka kansalaisia koskettivat, eikä porvaripuolueilla ollut mahdollisuutta esittää uskottavampaa vaihtoehtoa.

Taulukosta voidaan myös nähdä, missä kysymyksissä tai väittämässä puolueiden väliset erot olivat suurimpia. Eta²-kertoimen saadessa suuria arvoja puolueiden kannattajien mielipide-erot ovat isoja ja puolueet ovat sisäisesti yhteneväisiä. Pienet arvot sen sijaan kertovat puolueiden sisäisestä

---

²⁷ Vihreät oli ottanut myös virallisesti kantaa pääomaverotuksen asteittaisesta korottamisesta. Markkinavoimat saivat myös kyytiä, sillä markkinoiden ehdoilla toimivan talousjärjestelmän ei katsottu ottavan riittävästi huomioon ympäristövaikutuksia. (Vihreä Liitto 1994.)

jakaantuneisuudesta. Puoluekenttä oli eniten polarisoitunut sosiaali- ja työttömyysturvaan sekä sosiaaliseen tasa-arvoon liittyneissä kysymyksissä. Kertoimet olivat ylipäättään suuria, joten tulos kuvastaa kansan kahtia jakautuneisuutta vaalien aikaan.

Vuoden 1999 eduskuntavaalit

Eduskuntavaalit käytiin vuonna 1999 vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden kannalta erikoisissa asetelmissä. Lähes 70 prosenttia kaikista eduskuntapaikoista käsittäneeseen sateenkaarihallitukseen kuului eduskunnan vasemmistolaisin puolue Vasemmistoliitto ja oikeistolaisin puolue Kokoomus. Laajapohjaista hallituskoalitiota voitiin perustella tarpeella hoitaa mahdollisimman yksimielisesti lamanajan jälkeistä politiikkaa. Oppositioista vaaleihin lähtivät Keskusta, SKL ja Perussuomalaiset. Tarkastelen, onko laajaan konsensukseen pyrkinyt hallitusyhteistyö voinut vaikuttaa puoluekentän yhdentymiseen sosioekonomisissa kysymyksissä.

Taulukkoon 4.6. mukaan otetut kysymykset ovat vuoden 1999 eduskuntavaalitutkimuksesta. Tutkimuksen pääpaino oli mediavaikutuksissa, joten väittämiä ja poliittisia asiakysymyksiä oli niukasti verrattuna 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksiin. Vastaajilta kysyttiin vuoden 1999 vaalien jälkeisessä tutkimuksessa vain, miten tärkeitä tietyt asiakysymykset olivat äänestyspäätöstä tehdessä. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, mitä puoluetta he äänestivät kyseisissä eduskuntavaaleissa. Niiden välistä yhteyttä on selvitetty logistisella regressioanalyysillä taulukossa 4.6.

Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ydinasioita mittaavat kysymykset onnistuvat mallin sopivuuskertoimia tulkiten selittämään parhaiten SDP:n, Vasemmistoliiton, Kokoomuksen ja myös Vihreiden kannatusta. Mallin sopivuuskertoimet olivat keskimäärin pienempiä vuoden 1995 vaaleihin verrattuna, mikä johtunee pääosin erilaisista selittävästä muuttujista. Tosin vuoden 1995 vaalit saattoivat olla korostetusti keskittyneet vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ympärille. Taulukosta on jätetty pois Perussuomalaiset, koska sen äänestäjiksi ilmoittautuneita ei ollut otoksessa riittävästi tilastollisen tarkastelun tekemiseen.

Vuoden 1999 eduskuntavaalit käytiin vuoden 1995 vaaleihin verrattuna kovin poikkeavassa taloudellisessa ja poliittisessa tilanteessa. Suomen kansantalous oli lähtenyt nousuun ja työttömyys laskuun vuodesta 1995 lähtien. Tämän vuoksi hallituspuolueiden lähtökohtainen tilanne ei ollut yhtä tukala kuin neljä vuotta aikaisemmissa vaaleissa. Sateenkaarihallituksen hallituspolitiikan tavoitteen oli elvyttää taloutta ja tasoittaa sosiaalisia eroja mahdollisimman yksissä tuumin neljän

vuoden aikana (ks. Valtioneuvosto 1995a). Taulukon kertoimista voidaan nähdä, että äänestäjien mielipiteissä eri kysymyksien painottuminen ei kuitenkaan noudata hallitus–oppositio-jakoa, vaan niissä oli edelleenkin enemmän kysymys erimielisyyksistä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella.

Taulukko 4.6. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1999: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet²⁸

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Eta ²
Miten tärkeitä olivat seuraavat asiakysymykset tehdessäsi omaa äänestyspäätöstäsi?								
työllisyyskysymykset	1,31*	1,06	0,70**	0,67*	1,76***	1,51	0,63	0,08
verotukselliset kysymykset	0,86	0,89	1,57***	0,85	0,92	0,54	0,87	0,03
sosiaaliturvakysymykset	0,97	1,10	0,95	1,70**	0,78	0,72	1,63	0,10
työttömyysturvakysymykset	0,78	0,96	0,68**	1,60**	1,22	1,12	2,04*	0,15
julkisen sektorin säästötoimiin liittyvät kysymykset	1,03	0,79*	1,12	0,91	1,21	1,17	0,72	0,02
julkisten palveluiden turvaamiseen liittyvät kysymykset	1,45**	0,88	0,70**	1,06	1,20	0,71	1,15	0,07
työmarkkinapolitiikkaan liittyvät kysymykset	0,86	1,20	1,06	0,89	0,62**	1,17	0,76	0,15
sosiaalietuuksien väärinkäyttöön liittyvät kysymykset	1,17	1,08	1,01	0,87	0,69**	0,90	1,39	0,04
valtion velan vähentäminen	0,68***	1,08	2,09***	0,75*	1,05	1,26	0,66	0,07
Yritystoiminnan tukemiseen liittyvät kysymykset	1,67***	0,79*	1,52***	0,61***	0,65**	0,74	0,71	0,11
Työntekijöiden aseman turvaaminen ja työsuhteturva	0,79	1,38*	0,68**	2,17***	1,14	0,54	1,10	0,17
Puolue ajaa sen ammatti/sosiaaliryhmän etuja, johon itse kuulun	1,27**	0,90	0,96	1,08	0,55***	1,72*	1,11	0,10
Puolue edistää hyvää yhteistyötä työmarkkinajärjestöjen kanssa	0,55***	2,90***	1,01	1,32**	0,47***	0,49*	0,44**	0,34
Mallin sopivuus	0,17	0,33	0,26	0,26	0,25	0,16	0,15	

Merkitsevyystasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01

Lähdeaineisto: FSD 1042 (1999)

²⁸ Asiakysymysten osalta vastaajia pyydettiin kertomaan, pitävätkö he kysymystä hyvin tärkeänä, melko tärkeänä, jossain määrin tärkeänä vai ei lainkaan tärkeänä. Kahden viimeisen väitteen merkitys oli linkitetty suoraan puoluevalintaan. Ne vaikuttivat joko ratkaisevasti, melko paljon, jonkin verran tai ei lainkaan puoluevalintaan. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokeminen tai asiakysymyksen ratkaisuus kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta (SST) on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua (SSB). Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

SDP ja Vasemmistoliitto erottautuivat kaikista muista puolueista lähes kaikissa työntekijöiden asemaa ja työmarkkinapolitiikkaa koskevissa kysymyksissä, kun mittarina on keskiarvojen erojen tilastollista merkitsevyyttä mittaava Bonferronin testi. Yritystoiminnassa Kokoomuksen, RKP:n ja Keskustan muodostama porvaririntama erottautui muista puolueista. SKL:n erityiskysymys oli työttömyysturva, jossa se eroaa tilastollisesti merkitsevästi Kokoomuksesta. Tuloksen voidaan nähdä heijastavan puolueen profiloitumispyrkimyksiä minimietujen puolustajana.

On vaikea nähdä samassa hallituksessa toimineiden Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen kannattajien mielipiteiden lähentyneen toisiaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Myös SDP:n kannattajat olivat useimpien kysymysten tärkeydestä eri mieltä Kokoomuksen kannattajien kanssa. Erityisen vahvasti SDP halusi edistää hyvää yhteistyötä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Valtaan päästyään SDP:n kannattajat halusivat siis korostaa korporatismia, joka oli jäänyt varjoon porvarihallituksen aikakaudella.

Liittosopimukset ja tulopoliittiset ratkaisut nousivat keskiöön SDP:n tultua hallitukseen, ja on nähtävissä, että puolueen kannattajat olivat taipuvaisia antamaan jatkomandaatin työmarkkinajärjestöläheiselle politiikalle. Sitä puollettiin myös SDP:n (1998) vaalijulistuksessa, jossa todetaan painokkaasti tarve työmarkkinajärjestöjen yhteistyöhön perustuvan sopimusyhteiskunnan kehittämiseksi. Työntekijöiden asemaa haluttiin parantaa keventämällä palkansaajien verotusta suurituloisten kustannuksella. Vasemmistoliitto (1998) oli samoilla linjoilla vaatiessaan työehtosopimusten yleissitovuuden ja läheisen ay-yhteistyön jatkumista.

Porvarillisille puolueille ja Vihreille korporatismiin korostaminen oli sen sijaan vierasta. Tarkasteltaessa kaikkia vuoden 1999 vaalien sosio-ekonomisia kysymyksiä kysymys korporatismista sai selvästi eniten aikaan hajontaa puolueiden välillä, eikä niinkään puolueiden sisällä. Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, että työmarkkinajärjestöjen ja vasemmistupuolueiden side on muodostunut vuosikymmenien saatossa hyvin vahvaksi ja toisaalta siitä, että porvarihallituksen ja Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliiton (SAK:n) välit tulehtuivat pahasti hallituskaudella 1991–1995 (Arter 1999, 165).

Verotukseen liittyvät kysymykset nousivat teoreettisten oletusten mukaisesti oikeistupuolue Kokoomuksen kannattajilla erityisen tärkeiksi. Bonferronin testi osoittaa, että verotuskysymys toi eroja ainoastaan Vihreiden ja kahden päähallituspuolueen, Kokoomuksen ja SDP:n, välille. Kokoomukselle tärkeät yritystoiminnan tukeminen ja valtion velan vähentäminen eivät puolestaan

olleet merkittäviä vasemmistopuolueille. Näin ollen vasemmiston ja oikeiston kannattajien voidaan todeta olleen eri mieltä lähes kaikkien keskeisten taloudellisten kysymysten tärkeydestä. Yksi syy laajaan erimielisyyteen voi olla se, että 1990-luvun lama herätti kysymyksiä myös hyvinvointivaltion kattavuudesta. Uuden hyvinvointivaltioideologian mukaan valtion taakkaa palveluntuotannossa piti keventää hyödyntämällä markkinoita, valinnanvapautta ja joustavampaa rakennetta. Rohkein linjaus liittyi siihen, että valtio siirtyisi sparraajan rooliin sosiaaliturvan ja hyvinvointipalveluiden tuotannossa. (Blomberg 2006, 283–284.) Julkisen sektorin säästötoimien tarve heijastui erityisesti porvaripuolueiden näkemyksissä (Nygård 2003, 232; vrt. Paloheimo 2007, 306). Esimerkiksi Kokoomuksen (1998) lähtökohta vaaleihin oli terve julkinen talous, jossa vähennetään velkataakkaa ja satsataan yrittäjyyteen. Sen kannattajien näkemykset vastasivat siten hyvin puolueen linjaa.

Keskusta ja Vihreät painottivat työllisyyskysymyksiä merkitystä, ja Keskustalle tämä oli erityisen luontevaa, sillä se oli oppositiokaudellaan profiloitunut työreformin esille tuomiseen vaihtoehtona hallituksen työllisyyspolitiikalle. Työreformista tulikin yksi vaalien näkyvimmistä yksittäisistä asiakysymyksistä, koska se tähtäsi koko työmarkkinajärjestelmän ja työelämän perustavanlaatuisen uudistukseen. Uudistushenkisyys näkyi myös siinä, että Keskustan äänestäjät vierastivat läheistä yhteistyötä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Keskusta (1998) olisi vahvistanut perusturvaa ansiosidonnaisen turvan sijaan, jakanut työtä ja tarjonnut mahdollisuuden lyhyempään työaikaan sekä edistänyt työnantajien ja työntekijöiden oikeutta sopia paikallisesti työehdoista. Huoli työllisyyden hoitamisesta näytti myös iskostuneen Keskustan kannattajiin vahvasti. Silti vahvimmin työllisyyskysymyksiä painottivat SDP:n ja Vasemmistoliiton kannattajat, kun asiaa tarkastellaan monivertailuun perustuvan Bonferronin testillä. Sen sijaan regressiokertoimet eivät tätä osoita, mikä johtuu siitä, että monimuuttujamallissa yksittäinen kerroin tai kerroinsuhteen suhteellinen merkitys voi heikentyä.

Ammatti- tai sosiaaliryhmän etuja puolustava lompakkoäänestäminen selitti vuoden 1999 eduskuntavaaleissa erityisesti Keskustan äänestämistä. Tämän voidaan nähdä johtuvan muun muassa siitä, että maanviljelijät ja muut syrjäseudulla asuvat yrittäjät katsoivat etunsa uhatuiksi, kun niiden perinteinen edunvalvoja Keskusta ei ollut hallituksessa. RKP:n kannatus selittyi parhaiten juuri ammatti- tai sosiaaliryhmän etujen ajamisen tärkeydellä. Tästä ei voitane tehdä johtopäätöksiä lompakkoäänestämisestä, vaan sen äänestäjät ovat todennäköisesti lähestyneet kysymystä ruotsinkielisen sosiaaliryhmän etujen ajamisen kautta. Vihreille ei ollut tärkeää sen paremmin työllisyyspolitiikka, ammattiryhmän edut kuin yritystoiminnan tukeminen, joten sitä on todella

vaikeaa kategorisoida vuoden 1999 osalta porvarilliseen tai vasemmistolaiseen blokkiin. Vihreät on hankalasti asemoitavissa pelkästään sosio-ekonomisten kysymysten perusteella, koska sen kannatus selittyy niiden merkityksen väheksymisellä. Kaiken kaikkiaan sateenkaarihallituksen voidaan nähdä olleen pragmaattinen ratkaisu mahdollisimman laajan konsensuksen saamiseksi lamasta noustaessa, mutta ideologisesti se jäi yhden hallituskauden jälkeenkin kovin hajanaiseksi.

Vuoden 2003 eduskuntavaalit

SDP-johdoinen sateenkaarihallitus oli ollut kaksi vaalikautta vallassa vuoden 2003 eduskuntavaaleihin lähdeittäessä. Oppositiossa olivat samat puolueet kuin vuoden 1999 vaaleissa lukuun ottamatta Vihreitä, joka oli eronnut hallituksesta ydinvoiman lisärakentamispäätöksen vuoksi. Kyselyiden mukaan terveydenhuolto oli noussut äänestäjien tärkeimmäksi asiakysymykseksi. Lisäksi kärkipäässä olivat niin ikään sosioekonomisiin kysymyksiin lukeutuvat sosiaaliturva ja työllisyys. Työllisyys tosin menetti ykkössijansa. Kärkiteemat koskivat siis hyvinvointia ja perustoimeentuloa Valtion talouden merkitys asiakysymyksenä jatkoi sen sijaan laskuaan. Sitä piti tärkeänä vain 19 prosenttia vastaajista, kun vuoden 1995 vaaleissa osuus oli 49 prosenttia. (Borg & Moring 2005, 53–55.)

Vuoden 2003 haastattelututkimuksessa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ydinasioita mittaavat kysymykset onnistuvat selittämään selkeästi parhaiten Kokoomuksen kannatusta, sillä puolueen kannatusta selittivät vahvasti verotuksen keventäminen, valtion velan pienentäminen ja markkinavoimiin luottaminen. Kokoomuksen kannattajat eivät edelleenkään pitäneet hyvinvointipolitiikkaan ja perustoimeentuloon liittyviä asioita erityisen tärkeinä. Työttömien toimeentulon ja köyhien aseman parantaminen oli tehtyjen keskiarvotarkastelujen mukaan vähiten tärkeintä Kokoomuksen kannattajien keskuudessa. Verotuskysymys oli keskeisin ero Kokoomuksen ja Keskustan välillä. Sen sijaan RKP:n perinteinen matalan verotuksen puoltaminen taloudellisen aktiviteetin nimissä ei noussut Kokoomuksen tasolle (vrt. Blomberg 2006, 289–290).

Kokoomus oli vaalien suurin häviöjä menetettyään asemansa hallituskoalitiassa, mutta vaalitappion syyt eivät silti välttämättä kytkeydy äänestäjäkunnan kanssa yhteensopimattomiin sosioekonomisiin kannanottoihin. Vuoden 2003 vaaleja mainostettiin ensimmäisinä pääministerivaaleina, joissa taistelu suurimman puolueen paikasta vaikuttaisi suuremmin pääministeripaikkaan. Siinä pelissä Kokoomus ei menestynyt. SDP:stä jää sen sijaan taulukon 4.7. kerroinsuhteiden perusteella valju

kuva. Merkittävä osa sen kannattajista ei pidä yrittäjyyden edellytyksien parantamista tärkeänä ja vastustaa paikallista sopimista palkoista ja työehdoista, mikä sopii hyvin ay-puolueen profiiliin.

Taulukko 4.7. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2003: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet²⁹

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	Eta ²
Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:								
Työttömyyden vähentäminen	0,99	1,33	0,88	0,71	0,32***	1,45	0,86	0,03
Köyhien aseman parantaminen	1,01	0,85	1,13	2,27*	1,77	0,61	1,41	0,06
Valtion velan pienentäminen	0,75	1,05	2,11***	1,17	0,72	1,66	0,95	0,04
Työttömien toimeentulon parantaminen	1,18	1,15	0,55***	1,11	0,78	1,01	1,03	0,05
Julkisten palveluiden tason turvaaminen	0,90	1,30	0,72	1,06	1,04	1,14	0,72	0,03
Verotuksen keventäminen	0,89	0,96	1,45**	0,60**	1,23	1,00	0,82	0,05
Julkisen sektorin kasvun pysäyttäminen	0,97	1,05	1,02	1,03	0,85	1,28	0,83	0,04
Yrittäjyyden edellytysten parantaminen	1,40**	0,61***	1,89***	0,48***	0,81	1,45	1,46	0,11
Markkinavoimien hillitseminen	1,11	1,04	0,45***	1,19	1,18	0,74	1,02	0,05
Samaa mieltä vai eri mieltä:								
Hallituksen tulisi koostua vain porvarillisista puolueista tai vain vasemmistopuolueista	0,97	1,17	1,30	0,90	0,90	0,72	0,62	0,02
Työpaikoilla pitää voida paikallisesti sopia entistä enemmän palkoista ja työehdoista	1,37**	0,77*	1,05	0,68*	0,71	0,98	0,87	0,07
Mallin sopivuus	0,05	0,08	0,27	0,17	0,11	0,08	0,05	
Merkitsevyystasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01					Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)			

Molempien vasemmistopuolueiden kannattajat olivat lähes kaikissa perustavanlaatuisissa sosio-ekonomisissa kysymyksissä Kokoomuksen kannattajien kanssa eri linjoilla. Kokoomus (2002a)

²⁹ Asiakysymysten osalta vastaajia pyydettiin kertomaan, pitävätkö he kysymystä erittäin tärkeänä, melko tärkeänä, ei juurikaan tärkeänä vai ei lainkaan tärkeänä. Väitteistä vastaajat saattoivat olla täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokeminen tai väitteestä samaa mieltä oleminen kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköistä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

jatkoj vaaliohjelmassaan tiukan talouden ja velkataakan lyhentämisen tiellä ja totesi, ettei ylpeyttä oman toimeentulon hankkimisesta voida korvata erilaisilla yhteiskunnan tukimuodoilla ja että työn vastaan ottamisen pitää olla aina työttömäksi jäämistä kannustavampi vaihtoehto.

Näkemykset ovat hyvin linjassa sen kanssa, että Kokoomuksen äänestäjäkunnassa on vain vähän sellaisia, jotka näkevät työttömien toimeentulon parantamisen tärkeänä asiana. Vasemmistoliiton äänestämistä selittivät edelleen tyypilliset tekijät: vähävaraisten aseman parantaminen, paikallisen sopimisen vastustaminen ja verotuksen säilyttäminen ennallaan. Puolueen vaaliohjelmassa ei tosin huomioitu köyhien aseman parantamista Suomessa, vaan näkökanta oli globaalin köyhyyden poistamisessa (Vasemmistoliitto 2002), jolla on kovin eri viitekehykset kuin suomalaisella köyhyydellä. SDP:n ja Kokoomuksen kannattajat eivät olleet täysin eri linjoilla ainoastaan verotuksen keventämisen tarpeellisuudesta. Tulosta voidaan tulkita niin, ettei sateenkaarihallituksen toinenkaan kausi onnistunut lähentämään puolueiden kannattajien mielipiteitä, vaan vasemmisto ja oikeisto erottautuivat edelleen hyvin selvästi toisistaan.

Kaikkein huonoiten malli onnistuu selittämään Keskustan ja Kristillisdemokraattien kannatusta. Molempien puolueiden kohdalla kyse lienee siitä, että jäljempänä esitettävät ristiriitaulottuvuudet ovat olleet tärkeämmässä asemassa kannatuksen muodostumisessa. Keskusta näyttäytyy Kokoomuksen tavoin vahvana yrittäjäpuolueena, joka lisäksi puoltaa SDP:n vahvasti vierastamaa paikallista sopimista. Paikallista sopimista Keskusta ei tosin tuonut vaaliohjelmassaan esiin, mutta se esitti mittavaa verouudistusta yrittäjyyden edistämiseksi (Suomen Keskusta 2002). Yrittäjyydessä eduskuntapuolueiden kannattajat jakaantuvat sitä painottavaan keskusta-oikeistoon ja siihen vähemmän intohimoisesti suhtautuvaan vihervasemmistoon. Eta²-kerroin osoittaa, että yrittäjyyskysymys jakoi puoluekenttää sosioekonomisista kysymyksistä kaikkein eniten. Kaiken kaikkiaan kertoimet olivat kuitenkin melko pieniä, mikä kertoo siitä, että kysymyksistä vallitsi erimielisyyttä puolueiden sisällä.

Työttömyyden vähentämisen merkitys oli kääntynyt Vihreiden kohdalla päälaelleen. Vuoden 2003 tutkimuksessa vihreät eivät antaneet sille suurta painoarvoa, vaikka se oli neljä vuotta aikaisemmin ollut heidän mielestään tärkeä kysymys. Valtion velan pienentäminen oli vierasta suurelle osalle Vihreiden kannattajista. Vihreiden linjana on niin periaateohjelmissa kuin kannattajien näkemyksissä ollut se, että laaja julkinen sektori ei ole pahasta. Markkinavoimien hillitsemisessä Vihreät on sen sijaan ainoa puolue, jonka kannattajien näkemykset eivät eronneet Bonferronin testissä markkinamyönteisestä Kokoomuksesta. Vaikka Vihreät ei kiellä markkinavoimien

hillitsemisen tarvetta, on erikoista, ettei se profiloitu niiden vastustajana, koska puolueen ohjelmissa markkinaehtoisuutta on kritisoitu voimakkaastikin.

Suomalaista konsensusperiaatetta ja valmiutta tehdä hallitusyhteistyötä yli erilaisten ideologisten rajojen kuvaa tulos, jonka mukaan puolueiden kannattajat eivät erityisemmin syty vain porvarillisista puolueista tai vasemmistopuolueista muodostettavaan hallitukseen. Tämän kysymyksen lisäksi vain kysymys julkisten sektorin kasvun pysäyttämisestä ei saanut erityisiä eroja aikaan puolueiden välillä. Kaikissa muissa kysymyksissä puoluekentän äärilaidat erottautuivat toisistaan.

Sosiaali- ja työllisyyspoliittiset aiheet nousivat vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kärkiteemoiksi, ja niiden ei voida katsoa suosineen oikeistoa, vaan pikemminkin nämä asiakysymykset omistavaa vasemmistoa. Taloudellisen kasvun oloissa ihmisten on havaittu suhtautuvan myönteisemmin julkisen sektorin kasvuun ja julkisten hyvinvointipalveluiden tuottamiseen, joten Kokoomuksen asema oli tämän vuoksi oikeistopuolueena vaikea (Paloheimo 2005, 209). Tämänkaltaisten sosioekonomisten kysymysten painottuessa vasemmisto on vahvoilla, mutta Vasemmistoliiton kannatus ei silti noussut SDP:n tapaan vuoden 1999 vaaleihin verrattuna. Kyse voi olla siitä, että vaikka Vasemmistoliiton kannattajat painottavat monia sosioekonomiseen tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä SDP:läisiä voimakkaammin, niin SDP:hen kuitenkin luotettiin enemmän asioiden hoitajana vuoden 2003 vaaleissa. Toinen teoria on, että asiakysymykset suosivat Vasemmistoliittoa, mutta sen huonon vaalimenestyksen syitä on etsittävä muualta kuin ohjelmallisesta profiilista (mts.).

Vuoden 2007 eduskuntavaalit

Vuoden 2007 haastattelututkimuksessa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ydinasioita mittaavat kysymykset onnistuvat jälleen selittämään selkeästi parhaiten Kokoomuksen kannatusta. Yrittäjäyys näyttäytyi Kokoomuksen kannattajille kaikkein tärkeimpänä teimana. Kokoomuksessa on erityisen paljon sellaisia henkilöitä, joiden mielestä Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat. Köyhien aseman parantamista he eivät nähneet tärkeäksi eivätkä pitäneet tarpeellisena hillitä tuloerojen kasvua: varojen uudelleen jakoa ei puollettu. Tulosten valossa Kokoomus näyttäytyy markkinapuolueena, joka ei näe erityisen tarpeelliseksi ajaa valtiojohtoisesti heikompiosaisten asiaa. Tässä mielessä kokoomuslaisten arvotuksissa näkyy Paloheimon (2008, 56–57) hahmottelema näkemys kilpailullisen markkinatalouden ja yksilökeskeisyyden arvonnoususta.

Vasemmistoliitto näyttäytyy monin paikoin Kokoomuksen vastapoolina edellisten tarkasteluiden tapaan. Merkittävä osa sitä äänestäneistä on sitä mieltä, että valtiolla pitää olla nykyistä huomattavasti vahvempi rooli talouselämän ohjaamisessa. Lisäksi julkisten palveluiden tason turvaaminen nähtiin hyvin tärkeäksi asiaksi. Vaikka useat kerroinsuhteet eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, Vasemmistoliitto näyttäytyy ennako-oletusten mukaisena redistributiivisena, valtiouskoisena ja markkinoita vierastavana puolueena. Vasemmistoliiton kannattajille oli myös erityisen ominaista painottaa ammattiryhmän etuja puoluevalinnassa, minkä voidaan nähdä viittaavaan ennen kaikkea työväen etujen ajamiseen.

SDP:n äänestäjien mielipiteet olivat samansuuntaisia kuin vasemmistoliittolaisten, mutta eivät niin jyrkkiä. SDP:n kohdalla lähes kaikki kerroinsuhteet olivat klassisen vasemmisto-oikeisto-kategorisoinnin mukaisia. Myös SDP:n kannattajat olivat tilastollisesti merkitsevästi ammattiryhmän etuja painottavia ”lompakkoäänestäjinä” (ks. Paloheimo & Sundberg 2005, 193). SDP:llä olikin uusimmassa periaateohjelmassa laajalti taloudellisia ryhmiä koskevia kannanottoja. Vasemmistoliittolaiset pitävät etuja tärkeinä, vaikka niitä ei periaateohjelmassa korostettukaan (Paloheimo 2006, 231).

Vastoin ennako-oletuksia Vihreiden kannatusta pystyttiin selittämään verrattain hyvin taulukon 4.8. vasemmisto-oikeisto-jakoon liittyvillä kysymyksillä. Vihreät asettuu keskusta-oikeistopuolueiden puolelle siinä, että sen kannattajat vastustavat valtion vahvaa ohjaavaa roolia taloudessa. Tulos on ristiriidassa periaateohjelmalinjausten kanssa, sillä Vihreillä oli vuoden 2006 periaateohjelmassaan kolmanneksi eniten markkinoiden sääntelyä vaativia argumentteja (mt, 224). Voi olla, etteivät Vihreiden kannattajat samaistu puolueen linjauksiin tai voi olla, että he vaativat valtion ohjaavan roolin sijaan ylikansallista sääntelyä, vaikka siinäkin valtiot ovat keskeisiä toimijoita. Toisaalta Vihreiden kannattajat ovat voimakkaasti verotuksen keventämisestä vastaan, minkä voidaan katsoa olevan indikaattori siitä, että Vihreät kannattavat laajaa veropohjaa, jolla rahoitetaan muun muassa julkista sektoria. Lisäksi sen kannattajat ovat kaikkein ponnekkaimmin tuloerojen tasoittamisen puolesta. Vihreiden tuoreimman periaateohjelman kärkiteemaksi nousi juuri sosiaalinen oikeudenmukaisuus (mt, 233). Tasa-arvo on osoittautunut tärkeäksi asiaksi koko vihervasemmistolle (ks. Paloheimo 2009, 30–31). Vihreitä erottaa vasemmistosta jyrkimmin se, ettei heitä missään nimessä voida pitää lompakkoäänestäjinä.

Taulukko 4.8. Sosioekonomisten asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2007: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet³⁰

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS
Köyhien aseman parantaminen (Eta ² = 0,11)	0,91	1,33	0.45***	1,59	0,74	1,28	6,69***	0,87
Julkisten palveluiden tason turvaaminen (0,07)	1,24	1,24	1,06	2.05*	0,99	0,95	0,44**	0.43*
Tuloerojen kasvua pitää hillitä, sillä se johtaa ihmisten eriarvoistumiseen (0,17)	1,17	1,26	0.50***	1,21	1.52*	0,98	0,79	1,36
Valtiolla pitää olla nykyistä huomattavasti vahvempi rooli talouselämän ohjaamisessa (0,11)	0,96	1,43**	0.71**	1.64**	0.55***	0.47***	0,88	0,92
Verotuksen keventäminen (0,09)	1.32*	1,01	1,24	0,98	0.70*	0,82	0,87	0,97
Yrittäjyyden edellytysten parantaminen (0,12)	1,18	0.58***	1.65***	0,74	1,01	1,39	0,72	1,67
Julkisten palveluiden parantamisesta ja tuloverotuksen keventämisestä on valittava veronkevennykset (0,11)	1,21	0,96	1.33*	0,71	0,85	0,86	0,67	1,07
Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos politiikasta päättäisivät menestyksekkäät yritysjohtajat (0,12)	0,86	1,02	1.75***	0,60*	0,82	1.59**	1,02	0,71
Työntekijän irtisanomista voidaan helpottaa, jos työttömyysturvaa vastaavasti parannetaan (0,04)	1,11	0,87	1,26	0,93	1,04	0,93	1,20	0.57*
Kuinka paljon ammattiryhmän edut vaikuttivat puoluevalintaan (0,07)	1,01	1.24**	1,11	1.35**	0.49***	1,00	0,86	0,89
Mallin sopivuus	0,06	0,13	0,37	0,20	0,19	0,10	0,14	0,08

Merkitsevyystasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Kristillisdemokraattien äänestäjissä on erityisen paljon niitä, jotka haluavat parantaa köyhien asemaa, millä voidaan katsoa olevan yhteys kristilliseen elämäntavotukseen kuuluvaan lähimmäisestä välittämiseen. Perussuomalaiset asettuu Kristillisdemokraattien tavoin osin vasemmistolle ja osin oikeistolle ominaisten teemojen puolelle. Toisaalta Perussuomalaiset ovat vahvasti työntekijöiden irtisanomissuojan heikentämistä vastaan; toisaalta julkisten palveluiden tason turvaamista ei nähdä erityisen tärkeänä, vaikka se oli puolueen vaaliohjelmassa keskeisessä asemassa (Perussuomalaiset 2006). Työntekijöiden irtisanomissuojan puolustaminen saa sen sijaan

³⁰ Näiden aihepiirin osalta vastaajia on pyydetty kertomaan, pitävätkö he kysymystä erittäin tärkeänä, melko tärkeänä, ei juurikaan tärkeinä vai ei lainkaan tärkeinä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokemin kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

tukea Perussuomalaisten viimeisimmästä lähiajan tavoiteohjelmasta, jonka kärkiteemaksi nousi työväestö ja työntekijät (Paloheimo 2006, 233).

RKP:n kohdalla tilastollisesti merkitsevät muuttujat kytkeytyvät talouselämän lainalaisuuksiin. Sen kannatusta selittivät valtion kontrollin vierastaminen ja usko yrityselämään. Kaiken kaikkiaan malli selittää kuitenkin huonohkosti sitä, miksi ihmiset valitsevat RKP:n puolueeseen. RKP asettuu porvarilliseen ryhmittymään, mutta sen kannattajien näkemyksissä ei ole havaittavissa läheskään yhtä vahvaa oikeistolaisuutta kuin kokoomuslaisten keskuudessa. Huonoiten malli onnistuu selittämään Keskustan äänestämistä. Tämän voidaan tulkita johtuvan siitä, että Keskusta asettuu useimmissa kysymyksissä keskivaiheille eli heillä ei ole voimakkaita näkemyksiä talouden toimintaperiaatteista tai redistributiivisesta politiikasta. Keskustan kannattajat näyttivät hyväksyneen puolueen vuoden 2007 vaaliohjelmassa määritellyt veronalennustavoitteet (Keskusta 2006a).

Kaikkein suurin erimielisyys eri puolueiden kannattajien välillä vallitsi Eta²-kertoimien mukaan väitteestä ”tuloerojen kasvua pitää hillitä, sillä se johtaa ihmisten eriarvoistumiseen”. Tämän tekijän voidaan katsoa olevan jakopolitiikan ja erilaisten tasa-arvokäsitysten ytimessä. Kokoomus on puhunut puolueohjelmissaan mahdollisuuksien tasa-arvosta, kun taas vasemmistopuolueilla tasa-arvo toteutuu solidaarisuuden ja yhteisvastuun kautta (Mickelsson 2006, 251–252).³¹ Monivertailu osoittaa tuloksen selittyvän juuri sillä, että kokoomuslaisten mielipiteet eroavat räikeästi muiden puolueiden kannattajista, vaikkakin myös RKP:n kannattajien mielipiteet ovat samansuuntaisia. Vähiten näkemyseroja puolueiden välillä syntyi siitä, voidaanko työntekijän irtisanomista helpottaa, jos työttömyysturvaa vastaavasti parannetaan. Tämän kysymyksen osalta mielipiteiden kirjo vallitsi pikemminkin puolueiden sisällä.

Köyhien aseman parantamisessa Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjät erosivat tilastollisesti merkitsevästi keskiarvojen vertailussa Vasemmistoliitosta, SDP:stä, ja Kristillisdemokrateista. Edellä mainitun kolmikon onkin katsottu korostavan sosiaalista vastuuta ja heikompien asemaa ideologiassaan. Sen sijaan Keskustan kannattajat eivät profiloitu köyhien aseman parantamista tärkeänä pitävien kärkijoukkoon. Tämä siitakin huolimatta, että puolueohjelmissa on muistutettu puolueen oppi-isän Santeri Alkion teesistä, jonka mukaan köyhän asiaa ei saa unohtaa. (esim. Keskusta 2006b). Kyse voi olla puolueen sisäisestä jakaantuneisuudesta. Vanhoillisemmat

---

³¹ Myös brittitutkimusten mukaan tuloerojen tasoittaminen on erityisen tärkeää vasemmistolle. Sen puoltaminen indikoi vahvasti ääntä Labour-puolueelle. (Borre 2001, 35).

kannattajat pitäytyvät alkiolaisissa opeissa, kun taas liberaalisiiveksi nimitettyjen uudistajien on 1980-luvulta alkaen nähty painottavan enemmän yksilönvapautta ja muita liberaaleja teemoja. (ks. Jutila 2003, 279–280.), jolloin köyhän asia ei todennäköisesti korostu kaikkein eniten.

Julkisten palveluiden tason turvaamisessa Kokoomus asettuu yksin vihervasemmistoa ja Keskustaa vastaan. Sen voidaan nähdä kertovan siitä, että Kokoomus haluaa edistää vahvasti yksityistä palvelutuotantoa tai näkee turvaamisen kysymyksenä ylisuuresta julkisesta sektorista. Suurista puolueista Keskustan ja Kokoomuksen näkemykset yhtenevät taloudellisiin kannustimiin ja vapauksiin liittyvissä teemoissa, mutta muissa pääkategorioissa näillä kahdella puolueella ei ole niin paljon yhteneväisiä etuja. Kun tarkastellaan kysymystä valtion kontrolloivasta roolista talouselämässä, jakolinjat uusiutuvat. Siinä niin sanottuja kansanrintamahallituksia 1960-luvulta alkaen muodostaneet puolueet tai niiden seuraajat, Vasemmistoliitto, SDP ja Keskusta, asettuvat RKP:tä, Vihreitä ja Kokoomusta vastaan. Tämä onkin ainoa ulottuvuus, jossa vasemmistopuolueet saavat tilastollisesti tarkasteltuna Keskustan rinnalleen. Mielenkiintoista on, että vahvempaa ohjausroolia valtiolle kaipasivat kahden päähallituspuolueen kannattajat. Tulos vahvistaa Kokoomuksen äänestäjien mukailleen puolueen muista erottuvaa sääntelyä vastustavaa ja markkinahenkistä vaaliohjelmaa (ks. Paloheimo 2007, 306).

Tulokset osoittavat puoluekentän jakautuneen erityisesti vasemmiston ja Kokoomuksen välillä. Kokoomuslaisten mielipiteet heijastelivat suhteellisen hyvin uusliberalistisia talousoppeja, joita Kokoomus on omaksunut viime vuosikymmeninä. Julkisten palveluiden ja tasa-arvoajattelun vastavoimaksi nähdään verotuksen keventäminen, yksilön vastuu ja yrittäjäys. (Lahtinen 2006, 71.) Vasemmistoliiton mukaan taas suuret tulo- ja varallisuuserot ja omistamiseen perustuva valta ovat ihmisten tasa-arvon toteutumisen pahin este (Paastela 2006, 95). Vastakkainasettelua ei ollut vuoden 2007 vaaleissa vain ohjelmallisella tasolla. Tarkastelussa ei löytynyt yhtäkään sellaista kysymystä, jossa Kokoomus ei olisi eronnut vasemmistopuolueista tilastollisesti merkitsevästi.

Kokoomuksen kanssa samalle puolelle asettui useimmiten RKP, joka on myös vasemmisto-oikeisto-jaossa lähimpänä sitä. Vihreät sen sijaan osoittautui asiakysymyksissä hieman oikeistoon suuntautuneemmaksi kuin mitä vasemmisto-oikeisto-akselilla sijoittuminen antaisi olettaa. Toisaalta yhteneväisyyksiä löytyi niin Vasemmistoliittoon kuin Kokoomukseen. Kristillisdemokraatit sijoittuivat pikemminkin vasemmiston kuin oikeiston puolelle asiakysymysten vertailussa, mikä osoittaa sen, että Kristillisdemokraatit voidaan todennäköisesti lukea porvarilliseksi puolueeksi lähinnä arvokonservatiivisuuden ja yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämisen

puolustamisen vuoksi. Keskusta haluaa välttää ohjelmallisella tasolla jaottelusta. Vuoden 2007 eduskuntavaalien ohjelmassa todetaan, että keskusta nojaa vastuulliseen vapauteen siinä missä vasemmisto korostaa yhteiskunnan vastuuta ja oikeisto yksilön vapautta. Voidaankin arvioida, että mikäli vasemmisto–oikeisto-teemat nousevat vaalikampanjoissa näkyvimmin esille, on Keskusta heikoilla, koska väittely kehkeytyy vasemmiston ja oikeiston välille. Samoin voi käydä myös muille akselin keskivaiheille sijoittuville puolueille, joiden kannat eri kysymyksiin ovat häilyviä.

Luvun alussa havaittiin, että työväenluokkaan itsensä samastavien äänet ovat hajautuneet yhä tasaisemmin puolueiden kesken vasemmistolle keskittämisen sijaan 2000-luvulle tultaessa. Ylimpien luokkien äänijakaumassa on sen sijaan ollut enemmän pysyvyyttä, mutta kokonaisuudessaan puolueiden äänestäjäkunta on monipuolistunut luokkasamastumiseltaan. Puoluekentän ääri laidat eivät ole lipuneet vasemmisto–oikeisto-mittarilla lähemmäksi keskustaa, sillä Vasemmistoliiton kannattajat sijaitsevat niin 1990-luvun alussa kuin vuonna 2007 selkeästi vasemmalla ja kokoomuslaiset selkeästi oikealla. Sama tendenssi näkyi asiakysymyksiä tarkasteltaessa. Kokoomuksen kannatus on selittynyt kaikissa viisissä eduskuntavaaleissa klassisten oikeistolaisien teemojen kautta ja vastapooliksi on muodostunut poliittinen vasemmisto niin tulonjakoon, sosiaaliturvaan, yrittäjyyteen kuin talouselämän liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi Kokoomuksen ero keskustaoikeistolaisiin puolueisiin on säilynyt selkeänä eri vaaleissa. Vasemmistoliitto ja SDP eivät ole luopuneet niille ominaisista teemoista, mutta SDP:n kannattajien näkemykset eivät ole olleet 2000-luvun vaaleissa yhtä kärkkäitä kuin 1990-luvulla. 2000-luvulla SDP:n kannattamista on selittänyt vastahakoisuus yrittäjyyden tukemiseen ja työmarkkinoiden muutoksiin sekä oman ammattiryhmän edut. Oikeistopuolue Kokoomuksen äänestäjät eivät ole merkittävässä määrin omaksuneet solidaarisuutta eivätkä vasemmistopuolueiden äänestäjät ole nielleet markkinaehtoisesta talouden oppeja omikseen.

Keskustan kannatusta eri mallit eivät onnistuneet selittämään tyydyttävästi. Ainoastaan vuoden 1999 vaaleissa keskustan kannatus selittyi poikkeuksellisen hyvin sosioekonomisilla teemoilla, mikä kielii siitä, että oppositiokauden koettiin jättäneen keskustalaiset sosiaaliset arvot varjoon. Vihreistä piirtyi tulosten perusteella aaltoileva kuva. Osin sen kannattajat kiinnittyvät samaan leiriin porvaripuolueiden kanssa, sillä Vihreät ovat vastustaneet kautta linjan liiallista valtion puuttumista talouselämään. Toisaalta Vihreät ovat vasemmiston tavoin suhtautuneet epäilevästi markkinavoimiin ja korostaneet tuloerojen tasoittamista. Tämän vuoksi sen paremmin oikeistolaiset kuin vasemmistolaiset arvot eivät ole ottaneet valtaa puolueen kannatusta selittävänä tekijänä. RKP:läiset ovat pysyneet uskollisina omiksi kokemille vapaan markkinatalouden arvoille, joissa

yksilö korostuu sosiaalista tasapäistämistä enemmän. Tässä suhteessa se eroaa Kristillisdemokraateista, joka on kuulunut niin 1990- kuin 2000-luvulla porvarilliseen leiriin, mutta jonka kannatusta selittävinä tekijöinä ovat korostaneet myös vahvasti vähäosaisten asia ja työttömyysturva. Perussuomalaisten äänestäjät todettiin edeltäjäänsä SMP:n äänestäjiä työväenluokkaisemmiksi, minkä voidaan katsoa heijastuvan myös asiakysymyksissä. Vaikka vertailu on suppea, ja voidaan tehdä vain vuosien 1991 ja 2007 välillä, niin tulokset ovat paljon kuvaavia. SMP:n erityiskysymys oli pankkien laittaminen kuriin, kun taas Perussuomalaisten suurin huoli oli työntekijän irtisanomissuoja. Myös Perussuomalaisten ohjelmat todettiin teoriaosiossa SMP:n ohjelmia enemmän vasemmistolle tyypillisiä sosioekonomisia painotuksia sisältäviksi.

Edes sateenkaarihallituksen kaksi kautta eivät lähentäneet puolueita, vaan hallituspuolueiden kannattajien väliset mielipide-erot säilyivät voimakkaina sosio-ekonomisissa kysymyksissä. Toisaalta vuoden 1995 ja 1999 vaaleihin verrattuna äänestäjäkunta on ollut 2000-luvun vaaleissa jonkin verran vähemmän polarisoitunut vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Tältä osin hypoteesi, jonka mukaan puolueiden ohjelmallinen polarisoituminen näkyisi myös kannattajien asemoitumisessa vuosien 1995 ja 1999 vaaleissa, sai vahvistusta.

Laman kourissa vaihtoehdot tuntuivat todennäköisesti äänestäjän mielisissä selkeämmiltä, puolueet kävivät tiukkaa kamppailua sosioekonomisista kysymyksistä ja tietyn puolueen kannattamiselle löytyi monia vahvoja indikaattoreita analyysissä. Edellä esitettyjen tulosten valossa hypoteesini siitä, että luokkayhteiskunnan mureneminen näkyisi vasemman ja oikean laidan erojen kaventumisena asiakysymyksissä ei saanut merkittävästi vahvistusta. Toisaalta myöskään polarisoitumista ei ole tapahtunut vuosien 1995 ja 1999 vaaleja lukuun ottamatta. Onkin perusteltua väittää, että taloudellisella kontekstilla, jossa eduskuntavaalit käydään, on vaikutusta siihen, kuinka polarisoitunut äänestäjäkunta on vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja kuinka voimakas painoarvo sosioekonomisilla kysymyksillä on puoluevalintaan.

4.2. Keskittämisen vai kehityserojen kaventamisen logiikka?

Syrjäseutujen ja kaupunkien välisen jännitteen ja alueellisten kehityserojen on nähty nousevan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden rinnalle Suomen puoluejärjestelmän toiseksi pääulottuvuudeksi (Raunio 2008a, 190). Aiheeseen liittyvä vaalitutkimus on keskittynyt puolueiden vahvojen ja heikkojen kannatusalueiden tutkimiseen eli poliittisiin ilmastoalueisiin (esim. Rantala 1965, Paloheimo & Sundberg 2005). Puolueiden alueellista kannatusta tutkittiin erityisesti 1970- ja 1980-

lukuilla. Tämän luvun päätarkoituksena ei ole tuoda lisävaloa aggregaattitason tarkasteluihin vaan pureutua ydinalueisiin ja syrjäseutuun liittyvien asiakysymysten ja äänestäjien puoluevalinnan väliseen yhteyteen.

Ulottuvuudessa on valtakunnan politiikan tasolla ollut kysymys siitä, miten hyvinvointia jaetaan ja yritetäänkö sitä poliittisin toimenpitein aktiivisesti tasoittaa kaikkiin maakuntiin ja siten myös syrjäseuduille. Toisaalta ydinalue-periferia-lohkeamaan liittyy keskustelua maaseudusta ja maataloudesta, mitä ei tosin ole kyselytutkimuksissa huomioitu. Kuntatasolla keskustelu on aktivoitunut erityisesti 2000-luvulla kunta- ja palvelurakennemuutoksen ja mahdollisten pakkoliitosten myötä. Näitä asioita jäsentämällä teen selkoa siitä, miten puolueiden kannattajien positiot ovat muuttuneet vuosien 1991 ja 2007 välillä ja ovatko lohkeamaan nivoutuneet kysymykset korostuneet jonkin puolueen kannattajakunnassa. Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden tarkasteluun verrattuna oman ongelmansa tuo ulottuvuuteen kytkeytyvien kysymysten vähyys eri vaalitutkimuksissa. Tämän vuoksi en käytä monimuuttujamenetelmiä, vaan teen jakauma- ja keskiarvotarkasteluita. On huomattava, että kaupunkipoliittisten toimenpiteiden merkittävyyttä on kysytty vain harvoin, joten käsittely kietoutuu vääjäämättä enemmän syrjäseutujen ympärille.

Vuoden 1991 vaalitutkimuksessa kysyttiin, kuinka tärkeitä aluepoliittiset kysymykset olivat. Puolet vastaajista piti kysymyksiä melko tai erittäin tärkeinä. Kaiken kaikkiaan aluepolitiikka jäi kuitenkin kyseisissä vaaleissa muiden aihepiirien varjoon (Pesonen ym. 1993, 281). Taulukosta 4.9. ilmenee, että aluepolitiikka oli kaikkein tärkeintä RKP:n, Vasemmistoliiton ja Keskustan kannattajille. RKP:n tulosta selittää kannatuksen alueellinen eriytyminen: ruotsinkielisten alueiden etujen puolustaminen on osa aluepolitiikkaa. Keskustan kannatus on ollut suurinta Pohjois-Suomessa ja syrjäisillä seuduilla. Vasemmistoliiton edeltäjä SKDL oli puolestaan profiloitunut pienviljelijäväestön tukeen perustuvan korpikommunismien ja toisaalta teollisuustyöväestön edustajaksi. Vasemmistoliiton vahvimmat kannatusalueet olivat vuoden 1991 vaaleissa pohjoisissa vaalipiireissä (Tilastokeskus 1991, 64).

Vähiten tärkeinä aluepolitiikkaa pitivät SMP:n kannattajat. Maaseudulta aikaisemmin pääosan kannatuksestaan kerännyt puolue oli kasvattanut suosiotaan asutuskeskuksissa ja se sai äänistään 56 prosenttia kaupungeista vuoden 1991 vaaleissa (Tilastokeskus 1991, 60). Todennäköisesti ainakin tästä syystä merkittävä osa puolueen äänestäjistä suhtautui välinpitämättömästi aluepolitiikkaan. Puolueen painotuksissakaan aluepolitiikka ei näkynyt, sillä sille ei varattu vuosi vaalien jälkeen laadittuun puolueohjelmaan lainkaan omaa kappaletta (Suomen Maaseudun Puolue 1992).

Taulukko 4.9. Aluepoliittisten kysymysten tärkeys vuoden 1991 eduskuntavaaleissa puoluevalinnan mukaan (%)

Kuinka tärkeitä aluepoliittiset kysymykset olivat puoluevalinnassanne?	Puoluevalinta								
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	SMP	Kaikki
Erittäin tai melko tärkeitä	48	37	62	67	36	71	45	34	50
Ei kovin tärkeitä	44	50	29	27	57	22	41	48	40
Ei lainkaan tärkeitä	8	13	9	6	7	7	14	19	10
Yhteensä (n)	100 (149)	100 (172)	100 (1969)	100 (48)	100 (70)	100 (41)	100 (22)	100 (21)	100 (719)

Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)

Aluepolitiikkaa eivät myöskään painottaneet Kokoomuksen ja Vihreiden kannattajat, eikä heillä ollut siihen poliittisiin ilmastoalueisiin nojautuen varsinaista syytä, sillä puolueiden kannatus on ollut kaupunkikeskeistä³². Keskiarvotarkastelun pohjalta suoritettussa Bonferronin testissä tilastollisesti merkitseviä eroja tuli kokoomuslaisten mielipiteissä suhteessa Keskustaan, RKP:hen ja Vasemmistoliittoon. Keskusta ja Vasemmistoliitto erottautuivat tilastollisesti merkitsevästi myös Vihreistä aluepoliittisella myönteisyydellään.

Yksityiskohtaisempaa tietoa aluepolitiikkaan suhtautumisesta saadaan vuoden 1990 lopussa tehdystä EVAn asennetutkimuksesta. Siinä kysyttiin, onko sellaisia syrjäkyliä, joissa ihmisillä ei ole kunnollisia toimeentulomahdollisuuksia, järkevää pyrkiä pitämään tulevaisuudessa asuttuina. Vahvimmin syrjäkylien puolella olivat RKP:n, Keskustan ja Vihreiden kannattajat. Kahden ensiksi mainitun sijoittuminen vastausskaalassa oli odotettua, mutta Vihreät antoivat aivan päinvastaisen suuntaisia vastauksia kuin olisi voitu odottaa. Esimerkiksi Vihreiden vuoden 1990 puolueohjelmassa oli vain maininta siitä, että uusia työpaikkoja on luotava myös suurten kaupunkien ulkopuolelle. Osin voi olla kysymys myös siitä, että Vihreiden puolueprofiiliin ei ollut vielä 1990-luvun alussa iskostunut vahva ajattelu ekologisen ja tiiviin kaupunkirakenteen puolesta puhumisesta (vrt. Vihreät 2006a).

Syrjäkylien autoitumiskehityksen olivat eniten valmiita hyväksymään Kokoomuksen ja SDP:n kannattajat, joiden mielipiteet erosivat tilastollisesti merkitsevästi edellä mainitusta kolmikosta. Ennen vaaleja suurin oppositiopuolue Keskusta kritisoikin sinipunahallituksen unohtaneen

³² Peräti 75 prosenttia Vihreiden äänistä tuli kaupungeista vuoden 1991 vaaleissa. Kokoomuksen kohdalla osuus oli 65 prosenttia (Tilastokeskus 1991, 60).

maaseudun ihmiset (Paloheimo 2007, 267). Kokoomuslaiset saattoivat mieltää kysymyksen kansantaloudellisen tehokkuuden kautta. Perusargumenttina aluepolitiikkaa vastaan on käytetty sitä, että aluekehityksen ohjaamisesta tulee reaalikustannuksia ja tehokkuustappioita (Eskelinen 2001, 53).

Taulukko 4.10. Syrjäkylien asuttuina pitämisen tarpeellisuus puoluekannan mukaan vuonna 1990 (%)

Syrjäkyliä ei ole tulevaisuudessa järkevää pyrkiä pitämään asuttuina	Minkä puolueen ehdokasta äänestäisit, jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt?									
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	SMP	Kaikki	
Täysin samaa mieltä	13	14	8	13	4	4	6	15	10	
Jokseenkin samaa mieltä	16	25	10	10	9	8	24	8	15	
Jokseenkin eri mieltä	37	32	24	31	37	26	24	37	31	
Täysin eri mieltä	35	30	58	46	50	61	46	40	44	
Yhteensä (n)	100 (252)	100 (261)	100 (285)	100 (90)	100 (136)	100 (72)	100 (33)	100 (52)	100 (1181)	

Lähdeaineisto: FSD 1082 (1990)

Sekä SDP:n että Kokoomuksen kannattajien näkemyksissä saattaa vaikuttaa myös niiden pahimman kilpakumppanin Keskustan heikentäminen. Koska elinympäristöllä on todettu olevan sosiaalistavaa vaikutusta alueen vahvan puolueen suuntaan (ks. esim. Rose & McAllister 1990, 37), olisi syrjäkylillä asuvien Keskustan kannattajien siteet puolueeseen omiaan hälventymään, mikäli he muuttaisivat kaupunkikeskuksiin tai niiden lähelle. Syrjäkylät eivät näyttäneet tärkeinä SMP:n kannattajille. Osittain voi olla kysymys siitä, että osa SMP:tä aikaisemmin äänestäneistä syrjäseudulla asuneista henkilöistä siirtyi Keskustan puolelle oltuaan pettyneitä SMP:n toimintaan hallituksessa vuosina 1987–1990. SMP menetti vuonna 1991 paljon ääniään juuri Keskustalle (Pesonen & Berglund 1991, 30).

Vuonna 1995 tehdyssä puolueiden ajankohtaistutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, olivatko he sitä mieltä, että heidän kannattamansa puolueen tulee pitää huolta vähemmän kehittyneiden alueiden etujen turvaamisesta Suomessa. Peräti 84 prosenttia vastaajista oli väitteen kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Vaikka kysymyksenasettelu oli erilainen vuoden 1991 vaalitutkimukseen verrattuna, jolloin kysyttiin aluepoliittisten kysymyksien yleistä merkitystä, on muutos selkeä. Ilmapiirimuutos voi johtua laman tuomasta huolesta talousvaikeuksien kourissa olleilla paikkakunnilla. Vuoden 1995 tutkimus toi myös eroja puolueiden välille. Kristilliset, Keskusta ja

Vasemmistoliitto kantoivat eniten huolta vähiten kehittyneistä alueista. Keskustan vaaliohjelman niukka yksi maininta maaseudulla asuvien ihmisten tarpeista (Lavonen 1995, 37) ei siis kuvastanut valitsijoiden tarpeita periferian etujen turvaamisesta.

Taulukko 4.11. Vähemmän kehittyneiden alueiden etujen turvaamisen merkittävyys puoluevalinnan mukaan vuoden 1995 eduskuntavaaleissa (%)

Kannattamani puolueen tulee pitää huolta vähemmän kehittyneiden alueiden etujen turvaamisesta	Jos eduskuntavaalit olisivat nyt, niin minkä puolueen ehdokasta äänestäisit?							
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Täysin samaa mieltä	22	16	46	41	33	47	55	30
Jokseenkin samaa mieltä	60	61	46	51	50	26	45	54
Jokseenkin tai täysin eri mieltä	18	24	9	8	17	26	0	16
Yhteensä (n)	100 (237)	100 (155)	100 (156)	100 (51)	100 (78)	100 (19)	100 (20)	100 (716)

Lähdeaineisto: FSD 1031 (1995)

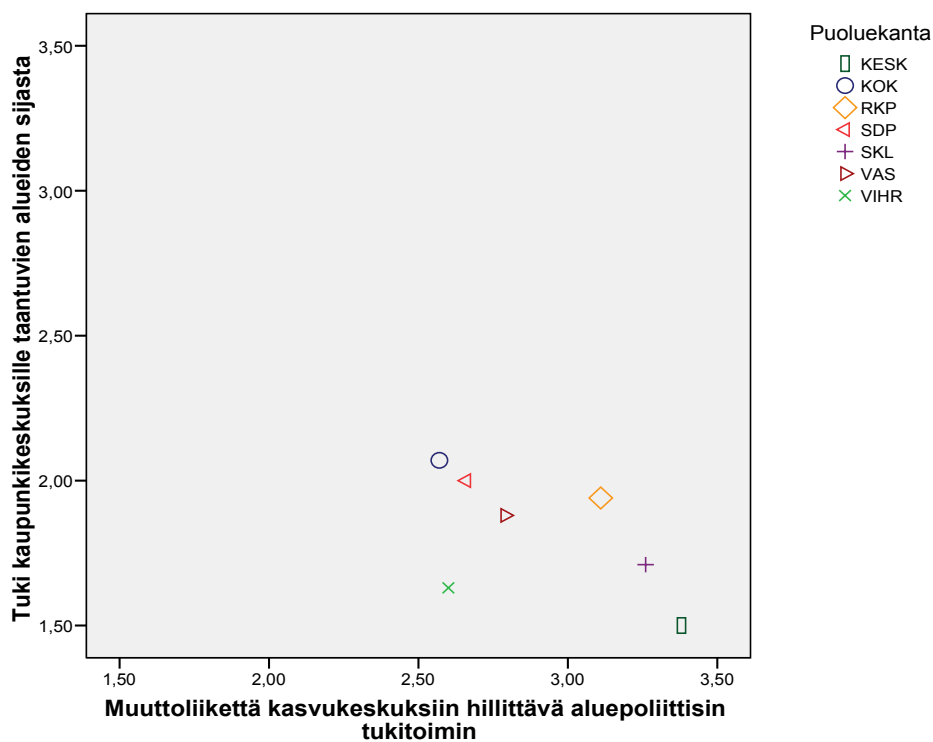
Kokoomus ja SDP olivat edelleen janan toisessa päässä, joten lamakausi ei muuttanut niiden suhteellisia positioita kyseisellä ristiriitautuvuudella. Yksi osa vähemmän kehittyneiden alueiden tulevaisuuden turvaamisesta on maataloudesta huolehtiminen, johon SDP oli ottanut kantaa ennen vuoden 1995 vaaleja. Se lupasi leikata maataloustukia nopeallakin aikataululla päästessään hallitukseen (Lavonen 1995, 77).

Vuoden 1998 EVAn kansallisessa asennetutkimuksessa kysyttiin, tulisiko työllisyyden ja kasvun vetureina toimivia kaupunkikeskuksia tukea taantuvien alueiden sijasta. Lisäksi tiedusteltiin, tulisiko muuttoliikettä kasvukeskuksiin hillitä, vaikka se edellyttäisi suuria kustannuksia aiheuttavia aluepoliittisia tukitoimia. Kuvion 4.1. perusteella voidaan todeta, että eri puolueiden äänestäjät olivat verrattain yksimielisiä siitä, ettei kaupunkikeskuksia tule tukea taantuvien alueiden kustannuksella. Peräti 72 prosenttia tarkasteltavista vastaajista oli väitteestä täysin tai jokseenkin eri mieltä.

Tuloksessa voi olla kysymys siitä, että vuonna 1998 luotiin laman jälkeistä kasvu-uraa, jossa oli kansantaloudellisesti tärkeää saada myös vähemmän kehittyneet alueet mukaan uuteen nousuun. Taloudellisen kasvu oli kuitenkin eriytynyt, ja se oli johtanut alueellisten hyvinvointierojen kasvuun. Kasvu keskittyi kaupunkikeskuksiin osittain hallituksen linjausten vuoksi. (Kiander 2001, 125–126.) Juuri päähallituspuolueiden Kokoomuksen ja SDP:n äänestäjissä oli edelleen eniten

periferia-skeptikkoja ja ydinalueiden puolustajia. Kokoomus (1998) oli puhunut samana vuonna aluepoliittisesta tehokkuudesta ja kannattavuudesta, mikä heijastui myös osassa kannattajakuntaa. Merkillistä on, että vahvimmin taantuvien alueiden puolelle asettuu Keskustan ohella Vihreät, vaikka noin 80 prosenttia Vihreiden äänestäjistä asui kyseisen otoksen mukaan kaupungeissa tai esikaupungeissa.

Kuvio 4.1. Kaupunkikeskuksille annettavan tuen ja kasvukeskuksiin suuntautuvan muuttoliikkeen hillitsemisen tärkeys puoluekannan mukaan vuonna 1998³³

Lähdeaineisto: FSD 1086 (1998)

Toisaalta Vihreiden kannattajien näkemykset muuttoliikkeen hillitsemistä kasvukeskuksiin olivat samanlaisia SDP:n ja Kokoomuksen kannattajien kanssa. Keskustan ja Kristillisten äänestäjät olivat kaikkein vahvimmin sitä mieltä, että muuttoliikettä tulisi hillitä, vaikka se vaatisi suuria kustannuksia aiheuttavia aluepoliittisia tukitoimia. Kaiken kaikkiaan tätä mieltä oli 70 prosenttia tarkasteltavista vastaajista. Keskustalle kysymys voidaan nähdä paitsi aluepolitiikan myös kannatuksen säilyttämisen näkökulmasta, sillä ihmisten siteet maaseudun vahvaan puolueeseen saattavat hävitä heidän muuttaessa harvaan asutulta seudulta kaupunkeihin.

³³ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väittämistä ”Taantuvien alueiden sijasta maassamme tulisi tukea työllisyyden ja kasvun vetureina toimivia kaupunkikeskuksia” ja ”Muuttoliikettä kasvukeskuksiin tulisi hillitä, vaikka se edellyttäisi suuria kustannuksia vaativia aluepoliittisia toimia”. Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä.

Vuoden 1999 eduskuntavaalitutkimuksen kysymyksenasettelu muuttuu vertailukelpoisemmaksi vuoden 1991 tutkimuksen kanssa. Silloin kysyttiin aluepoliittisten kysymysten merkittävyyttä äänestyspäätöksessä. Yhteensä 54 prosenttia piti kysymyksiä joko hyvin tai melko tärkeinä. Vuosiin 1991 ja 1995 verrattuna suurin muutos oli keskustalaisten erottautuminen suurimpana aluepolitiikan puolustajana. Keskustan kannattajien näkemykset erosivat tilastollisesti merkitsevästi lähes kaikkien puolueiden kannattajista. Muiden puolueiden välille ei muodostunut merkitseviä eroja.

Syitä tähän kehitykseen voidaan hakea sateenkaarihallituksen politiikkalinjauksista ja vaalikauden aikana säädetyistä laeista. Lipposen ensimmäisen hallituksen aikana etenkin haja-asutusalueille tärkeät yksityisteiden avustukset tiputettiin lähes nolnaan. Lisäksi maatalouden kansallisesta tukipaketista päätettiin vuonna 1996 leikata noin 750 miljoonaa markkaa (Valtioneuvosto 1995b). Näillä päätöksillä ja niiden kerrannaisvaikutuksilla on voinut olla vaikutusta vielä vuoden 1999 vaaleissa siihen, että Keskustaa äänestäneet painottivat aluepoliittisia kysymyksiä, koska he mitä ilmeisimmin näkivät, että Keskusta toisi hallitukseen enemmän aluepolitiikkaa huomioon ottavia painotuksia. Lisäksi molemmissa sateenkaarihallituksissa oli piilevä pyrkimys kohti suurempia kuntakokoja ja tehokkuusajattelun juurruttamista, mikä muutti keskusteluilmapiiriä ydinalue-periferia-ulottuvuuden rakenteellisissa asioissa (Sandberg 2006, 239; Kiander 2001, 90).

Taulukko 4.12. Aluepolitiikkaan liittyvien kysymysten tärkeys puoluevalinnassa vuoden 1999 eduskuntavaaleissa äänestyspäätöksen mukaan (%)

Kuinka tärkeitä aluepolitiikkaan liittyvät kysymykset olivat puoluevalinnassanne?	Puoluevalinta							
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Hyvin tärkeä	15	13	46	25	10	11	13	22
Melko tärkeä	37	35	26	25	37	39	30	32
Jossain määrin tärkeä	40	38	19	33	41	33	33	34
Ei lainkaan tärkeä	8	14	10	17	13	17	23	12
Yhteensä (n)	100 (183)	100 (221)	100 (187)	100 (114)	100 (95)	100 (18)	100 (30)	100 (848)

Lähdeaineisto: FSD 1042 (1999)

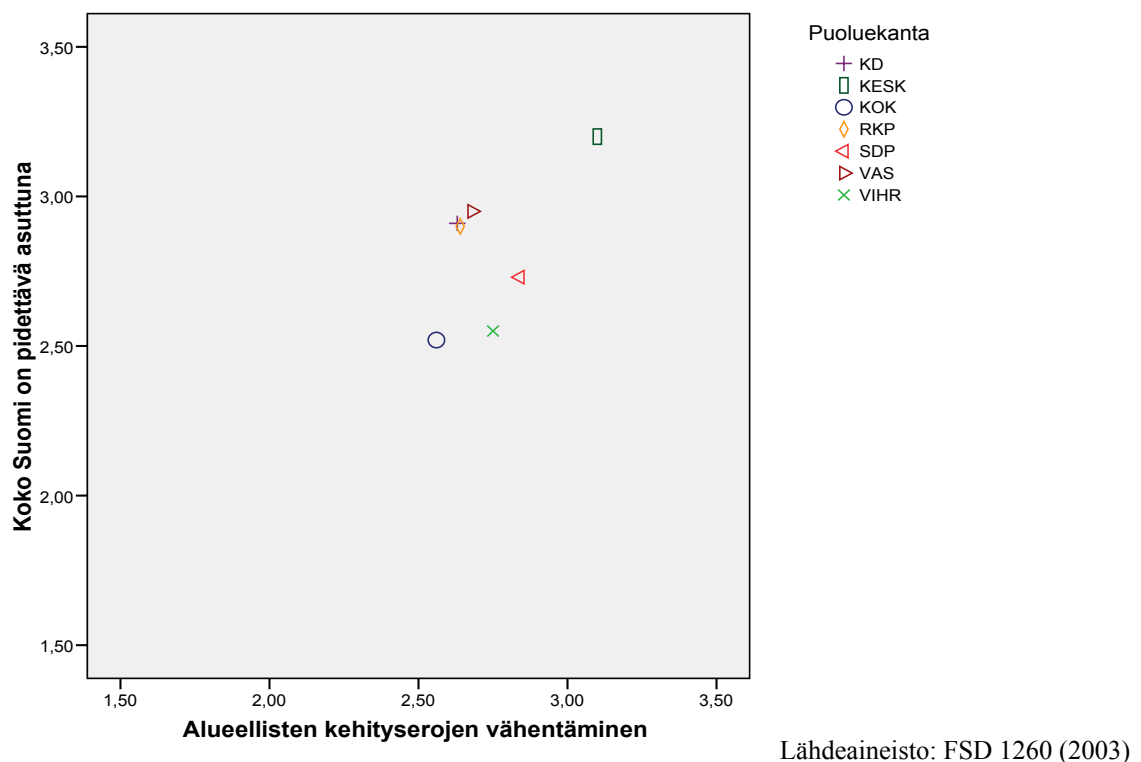
Keskusta näyttäytyi aluepoliittisesti orientoituneiden äänestäjien ykkösvaihtoehtona, koska toisen oppositiopuolueen SKL:n kannattajat pitivät aluepolitiikkaa vähiten tärkeänä seitsemän puolueen vertailussa. Tukea aluepolitiikan tärkeydelle keskustassa antaa vuoden 1996 periaateohjelma, jossa

maakunnat ja aluepolitiikka ovat saaneet oman lukunsa. Tasapainoisen Suomen rakentamiseksi tarvitaan puolueen mielestä tehokasta ja oikein kohdennettua aluepolitiikkaa. Sateenkaarihallituksen hallitusohjelmassa voidaan nähdä vastalause Keskustan linjauksille, koska siinä todetaan tarve siirtyä tukialueisiin sidotusta aluepolitiikasta tarve- ja tavoitekeskeiseen politiikkaan voimavarojen kohdentamisessa (Valtioneuvosto 1995a).

Vuoden 2003 vaalitutkimuksessa oli kaksi ydinalueiden ja periferian vastakkainasettelua mittaavaa kysymystä. Vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeää on alueellisten kehityserojen vähentäminen. Kaksi kautta oppositiossa ollut Keskuksa koki alueellisen tasapainon edelleen tärkeimpänä. Sen kannattajien näkemykset erosivat tilastollisesti merkitsevästi Kokoomuksen, Vasemmistoliiton ja Kristillisdemokraattien näkemyksistä. Huomattavin vaalikauden aikana tapahtunut muutos oli se, että SDP:n kannattajat pitivät asiaa toiseksi tärkeimpänä. Nuivimmin kehityserojen tasoittamiseen suhtautui edelleen Kokoomus.

Kuvio 4.2. Koko Suomen asutettuna pitämisen tärkeys ja alueellisten kehityserojen vähentämisen painoarvo puoluekannan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa³⁴

³⁴ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väitteistä ”Alueellisia kehityseroja on vähennettävä” ja ” Miten tärkeä seuraava asia on: Koko Suomi pidettävä asuttuna, vaikka se merkitsisi yhteiskunnalle suuria taloudellisia uhrauksia”. Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä/ei lainkaan tärkeä asia ja 4=täysin samaa mieltä/erittäin tärkeä asia. En osaa sanoa -vaihtoehto on koodattu pois.

Vuoden 2003 aluepoliittista tilannetta kuvaa tarkemmin kuvion 4.2. kysymys siitä, onko koko Suomi pidettävä asuttuna, vaikka se merkitsisi yhteiskunnalle suuria taloudellisia uhrauksia. Spesifimpi kysymys sai puoluekentässä hieman enemmän hajontaa aikaan. Tässä kysymyksessä Keskustan vastapoolleiksi osoittautuivat SDP, Kokoomus ja Vihreät. Tuloksista voidaan tehdä seuraavanlaisia johtopäätöksiä. Kun aluekehitykseen otetaan mukaan taloudellinen aspekti ja resurssien allokointi, SDP:n ja Vihreiden näkemykset muuttuvat periferia-kielteisemmiksi. Vasemmistoliiton, RKP:n ja Kristillisdemokraattien näkemykset sen sijaan muuttuivat selkeästi enemmän periferiaa puolustaviksi.

Kysymyksen voidaan nähdä paljastavan myös sen, että Vasemmistoliiton ja erityisesti RKP:n keskittynyt alueellinen kannatus saa aikaan sen, että suuriakaan taloudellisia uhrauksia ei nähdä liiallisena kustannuksena sille, että koko maa säilyy asuttuna. Toiseen päähän sijoittuvat Kokoomus, SDP ja Vihreät ovat sen sijaan profiloituneet Etelä-Suomen asutuskeskusten ja niiden lähistöjen puolueina (Paloheimo & Sundberg 2005, 185). SDP määritteli vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassaan tulevan vaalikauden aluepolitiikan ytimeksi aluekeskusverkoston vahvistamisen. SDP siis halusi keskittää voimavarat maakuntien keskuksiin, millä voidaan nähdä olevan yhteys siihen, että syrjäisimpiä seutuja ei ole tarpeen pitää asuttuna mittavin kustannuksin. Kokoomuksen suhtautuu vaaliohjelmansa perusteella positiivisesti kehityserojen tasoittamiseen. Siinä puhutaan muun muassa siitä, miten työttömyydestä ja muuttotappiosta kärsiville alueille on kohdennettava erityistoimia (Kansallinen Kokoomus 2002a).

Vuoden 2007 vaaleja tarkastellessa ydinalueet–periferia-lohkeamaan tulee aivan uudenlainen näkökulma. Matti Vanhasen johtama punamultahallitus käynnisti vuonna 2005 kunta- ja palvelurakennemuutoksen eli Paras-hankkeen vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Pienten syrjäseutujen kuntien paineensietokykyä pidettiin huonona (Pihlajaniemi 2006, 37). Yhtenä ratkaisuna kuntien ongelmiin esitettiin kuntaliitoksia, joihin valtio kannusti liitosavustuksin. Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksen aikaan Paras-hankkeen toteutus oli hyvässä vauhdissa, kun kunnat muodostivat uusia yhteistoiminta-alueita ja kuntaliitoksia. Tuolloin vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeää on toisaalta kuntien itsenäisen aseman turvaaminen ja toisaalta kuntaliitosten estäminen. Ensimmäinen kysymys voidaan käsittää analyttisesti kunnan toimintakykyisyyden, kunnallisen itsehallinnon ja riittävien resurssien kautta³⁵. Vastaajat suhtautuivat kauttaaltaan kuntaliitosten estämiseen vähättelevämmän kuin kuntien itsenäisen aseman turvaamiseen. On

---

³⁵ Kuntien itsenäisyyttä voidaan arvioida myös suhteessa valtioon tai suhteessa toisiin kuntiin.

huomattava, ettei sanamuodossa ole *pakkoliitosta*, mutta vastaajat voivat silti saada sen assosiaation, koska pakkoliitoskeskustelu virisi uudestaan henkiin Paras-hankkeessa.

Taulukko 4.13. Kuntakenttään ja aluepolitiikkaan liittyvien asiakysymysten merkitys puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)³⁶

Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:	Puoluevalinta								
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS	Kaikki
Kuntien itsenäisen aseman turvaaminen	2,82	2,60	2,48	2,59	2,22	2,82	2,48	2,32	2,58
Kuntaliitosten estäminen	2,10	1,96	1,77	1,90	1,78	2,26	2,08	1,79	1,95
Alueellisten kehityserojen vähentäminen	3,16	2,92	2,66	2,89	2,62	2,79	2,93	2,92	2,88
Samaa vai eri mieltä:									
Valtionhallinnon työpaikkoja siirrettävä pääkaupunkiseudulta muualle Suomeen	3,48	3,09	2,86	3,27	2,86	3,03	3,24	3,40	3,13
(n) (pienimmillään)	(159)	(166)	(147)	(73)	(83)	(45)	(46)	(27)	(748)

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Kuntien itsenäisen aseman turvaaminen ja kuntaliitosten estäminen olivat tärkeimpiä teemoja Keskustan ja RKP:n kannattajille. Keskusta on perinteisesti vastustanut voimakkaasti pakkoliitosten teoreettista mahdollisuutta (Koski & Pöyhönen 2006, 16) ja antanut painoarvoa kunnalliselle itsehallinnolle. RKP:lle kysymys on ollut ruotsinkielisen kuntakentän eheydestä eikä niinkään esimerkiksi lähidemokratiasta (Sundberg 2006a, 69). RKP:ssä on puollettu aktiivisen vaikuttamisen linjaa eikä sivusta seuraamista, jotta ruotsinkieliset palvelut turvataan Paras-hankkeen myötä muuttuvassa kuntarakenteessa (Sandberg 2006, 242). Tämä selittää sitä, miksi juuri kuntaliitosten estäminen on RKP:läisille tärkeintä. Valtioneuvoston päätöksissä määritellään kuntien kielellinen asema sen mukaan, mikä asukkaiden äidinkielen jakauma kussakin kunnassa on. Mikäli ruotsinkieliset kunnat liittyvät täysin suomenkieliseen kuntaan, voivat palvelut ruotsiksi heikentyä. RKP:n mukaan hallintouudistuksia ei pidä tehdä ilman kielivaikutusten arviointia (Ruotsalainen Kansanpuolue 2007). Käytännössä RKP:läinen politiikka ilmeni vuoden 2007 eduskuntavaalien aikoihin, jolloin puolue vastusti voimakkaasti Sipoon osan pakkoliittämistä Helsinkiin.

³⁶ Kysymyksissä oli viisi vastausvaihtoehtoa, joista ”en osaa sanoa” -vaihtoehto on koodattu pois. Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=ei lainkaan tärkeä ja 4=erittäin tärkeä koskien kolmea ensimmäistä asiakysymystä. Väittämässä muutettu vastausasteikko oli 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Alueellistamista koskeva väite oli kokonaisuudessaan ”Muuttopainetta pääkaupunkiseudulle on hillittävä siirtämällä yhä enemmän valtionhallinnon työpaikkoja muualle Suomeen”.

Kuntaliitoksissa sekä RKP:n että Keskustan lähestymistapa on ollut kuntakeskeinen ja vapaaehtoisuuteen painottuva (ks. esim. Suomen Keskusta 2006a). Linjauksissaan Keskusta on ollut taipuvainen pitämään sateenkaarihallitusta syypäänä kuntien kurimukseen: kuntien valtiosuusia vähennettiin samalla, kun kuntien menoja lisättiin antamalla niille uusia tehtäviä (Suomen Keskusta 2002). On tosin huomioitava, että palveluiden parantamiseen ja kuntarakenteen muutokseen tähtäävä Paras-hanke lähti liikkeelle Keskustan ja RKP:n ollessa hallituksessa. Siksi on mahdollista, että Keskustaan ja RKP:hen pettyneet äänestäjät ovat kaikonneet niiden riveistä.

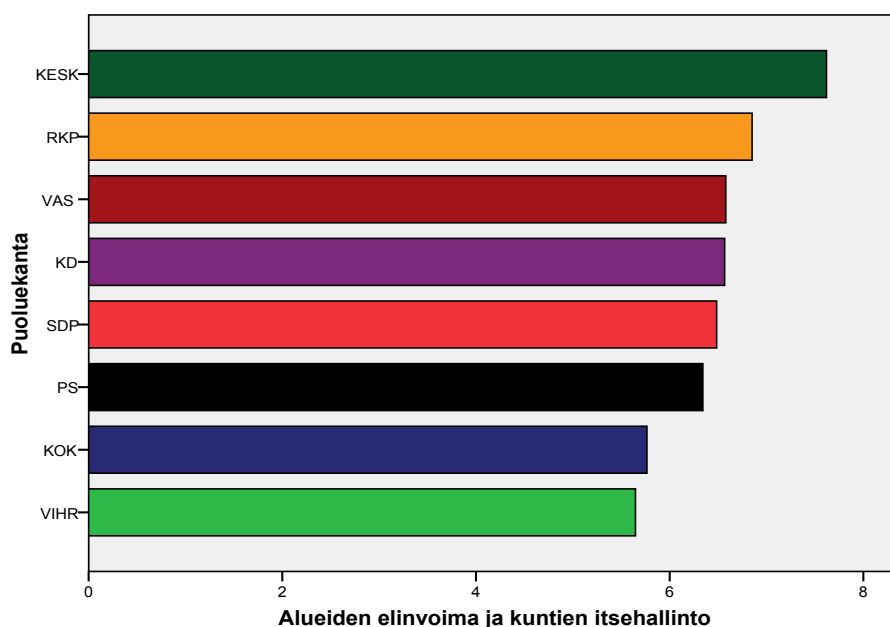
Kuntien itsenäisen aseman turvaaminen ja liitosten estäminen ei ollut tärkeää suurelle osalle Vihreiden, Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kannattajista. Vihreät (2002) oli myös ohjelmallisella tasolla sitä mieltä, että itsehallinto on viety liian pitkälle. Kokoomuksen ohjelmista heijastuu tehokkuusajattelu, joka puoltaa siirtymistä suurempiin yksiköihin valtiovallan toimien avittamana. Kuntaliitosten estämisessä sen kannattajien mielipiteet eroavat tilastollisesti merkitsevästi Keskustan ja RKP:n kannattajien näkemyksistä. Perussuomalaisten nihkeä suhtautuminen kunnalliseen itsehallintoon on sen sijaan hankalammin selitettävissä. Eduskunnassa puolue on vieroksunut suuren kuntakoon ideaalia, joka heikentäisi demokratiaa ja lisäisi byrokratiaa (Eduskunta 2006). Kyse voikin olla siitä, että otokseen on tullut puolueen lähiöissä tai kaupungeissa asuvia kannattajia, joille kuntien autonomia ei ole tärkeyslistan kärkipäässä. Isoista kaupungeista ja teollisuuspaikkakunnilta kannatusta keräävän SDP:n äänestäjät eivät lukeudu itsehallintoa eniten rajaavien joukkoon, vaikkakin puolue on puhunut isompien yksiköiden puolesta kuntakentässä (Sandberg 2006, 226). SDP:n kannattajien mielipiteet olivat silti lähempänä Kokoomuksen kuin Keskustan äänestäjien näkemyksiä (vrt. mts.).

Aluepolitiikassa politiikan terävin kärki kohdistui vuoden 2007 vaaleissa alueellistamiskeskusteluun. Valtionhallinnon työpaikkojen alueellistaminen oli kiihtynyt Vanhasen ensimmäisen hallituskauden aikana, jotta maakuntien elinvoima taattaisiin ja estettäisiin toimintojen pakkautuminen pääkaupunkiseudulle. Alueellistaminen sai hyvin vahvan kannatuksen. Peräti 83 prosenttia kaikista vastaajista oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että työpaikkoja on alueellistettava. Asiasta vallitsi jopa hämmästyttävän laaja konsensus, sillä muuttujan kokonaisvaihtelusta vain kahdeksan prosenttia oli puolueiden välistä vaihtelua. Silti erojakin syntyi. Keskusta ja Perussuomalaiset asettuivat vastakkain Vihreiden ja Kokoomuksen kanssa. Perussuomalaisten aluemyönteisyys tuli esille myös kysymyksessä alueellisten kehityserojen vähentämisestä. Tulokset antavat osviittaa siitä, että Perussuomalaiset ovat alueiden puolella, mutta eivät näe kuntien itsenäisyyden puolustamista niin tärkeäksi.

RKP:lle alueellisten kehityserojen vähentäminen ei näyttäytynyt niin tärkeänä kuin kuntien asema. Tämän voidaan nähdä johtuvan siitä, että RKP:n ydinkannatusalueet, Pohjanmaa ja Uusimaa sekä Varsinais-Suomi ovat taloudellisesti vakavaraisessa asemassa moniin muihin alueisiin verrattuna. Lisäksi RKP:n kannattajakunta on sisäisesti jakautunut keskustaa edustaviin kaupunkilaisiin ja rannikkoseudun periferiaan, joiden välillä on myös kulttuurisia jännitteitä (Sundberg 2006a, 50). Keskustan ydinkannatusalueista moni, kuten Lappi ja Kainuu, on sen sijaan kärsinyt työttömyydestä ja poismuutosta.

Kuvioon 4.3. on koottu yhteen taulukon 4.13. väittämät summamuuttujaksi. Kuviosta voidaan huomata, että Keskustan äänestäjät erottautuvat kumulatiivisesti muiden eduskuntapuolueiden äänestäjistä korostaessaan sekä alueiden elinvoimaa että kunnallista itsemääräämisoikeutta. Vihreissä ja Kokoomuksessa on pisimmällä ajattelu, jonka mukaan aluepolitiikka ei ole valtion ydintehtäviä ja jonka mukaan kuntarakenteessa on tiivistämisen varaa.

Kuvio 4.3. Alueiden elinvoiman ja kunnallisen itsehallinnon korostamisen tärkeys puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa³⁷

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

³⁷ Summamuuttuja voi saada arvoja välillä 0–12. Se muodostuu siitä, kuinka tärkeänä vastaajat pitivät kuntien itsenäisen aseman turvaamista, kuntaliitosten estämistä ja alueellisten kehityserojen vähentämistä sekä kannattivatko he valtionhallinnon työpaikkoja alueellistamista. Niihin muodostettiin neliportainen vastausasteikko (0–3). Suurin korrelaatio (Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin, $\rho=0,57$) vallitsi kuntaliitosten estämisen ja kuntien itsenäisen aseman puolustamisen välillä. Heikoin korrelaatio ($\rho=0,23$) vallitsi kuntaliitosten estämisen ja valtion työpaikkojen alueellistamisen välillä. Korrelaatio on tilastollisesti merkitsevää 1 prosentin riskitasolla.

Puoluekentän liikehdintä ydinalue-periferia-ulottuvuudella voidaan tiivistää seuraavasti. Keskusta on kysymyksenasetteluista riippumatta profiloitunut vaaleista toiseen alueiden ja kuntien vahvimpana puolustajana. Tulokset osoittavat, että ulottuvuus on Keskustan ideologian ytimessä. Erot muihin puolueisiin ovat kasvaneet, kun puolue jäi oppositioon vuoden 1995 vaalien jälkeen. Keskustalaiset saattoivat kokea, että syrjäseudut unohtuivat hallituspolitiikassa. Kun aluepolitiikka sidottiin puoluevalintaan vuonna 1999, erot olivat erityisen selkeitä muihin puolueisiin. Toisaalta erot säilyivät selkeinä vuonna 2007 Keskustan ollessa pääministeripuolue, joten syrjäseutujen korostamisessa ei ole kyse vain oppositioasemasta. Vielä vuosina 1991 ja 1995 keskustalaiset eivät erottautuneet selkeästi eniten alueiden eduista huolehtivina äänestäjinä.

Suurin muutos voidaan nähdä Vihreiden asenteissa. Kun vielä puolueen alkutaipaleilla, vuonna 1990, monet Vihreiden kannattajat olivat valmiita pitämään syrjäkyliä asuttuina, on heidän suhtautumisensa muuttunut Kokoomuksen jälkeen negatiivisimmaksi suhteessa aluepolitiikkaan. Vihreiden alueellinen kannatus on muodostunut 16 vuodessa yhä enemmän kaupunkikeskeisemmäksi (Tilastokeskus 1991, 60; Tilastokeskus 2009, 88). Syitä kehityskulkuun voidaan hakea myös puolueen kaupunkipolitiikan terävöitymisestä. Lisäksi mukaan on tullut tiivistä ekologista asumista korostava ajattelu, johon haja-asutus ei luonnu.

Kokoomuksen ohjelmissa painotettiin sekä tasapainoista aluekehitystä että kasvukeskuspolitiikkaa. Sen kannattajien näkemyksissä heijastuu alueiden tukemisen jonkinasteinen tarpeettomuus. Puolueen kannatus onkin vankinta ruuhka-Suomen isoimmissa kaupungeissa (Paloheimo & Sundberg 2005, 185). Sen äänestäjäkunnassa on ollut 2000-luvun vaaleissa muihin puolueisiin verrattuna yhä enemmän niitä, jotka korostavat kustannustehokkuutta aluepolitiikassa ja jotka kannattavat maan rakenteellista tiivistämistä. SDP:n kannattajat ovat sitä vastoin lähestyneet ulottuvuuden keskikohtaa. Kun vielä 1990-luvulla he kuuluivat Kokoomuksen kanssa periferia-kriittiseen leiriin, niin vuoden 2007 vaalitutkimuksessa SDP:n äänestäjien näkemykset olivat jokaisessa kunta- tai aluepoliittisessa kysymyksessä hyvin lähellä keskiarvoa.

SMP:n ja Perussuomalaisten positioista on jälleen vaikeaa tehdä luotettavia johtopäätöksiä, mutta vuosien 1991 ja 2007 tutkimukset antavat niistä osviittaa. SMP:lle aluepolitiikka ei ollut tärkeä kysymys 1990-luvun alussa, mutta Perussuomalaiset näkivät vuonna 2007 alueellisten kehityserojen kaventamisen merkittävänä asiana, joten Perussuomalaisten äänestäjäkuntaa luonnehtii SMP:tä paremmin aluepolitiikkamyönteisyys, mikä oli asetetun hypoteesin mukaista. Tulos on kuitenkin ristiriidassa SMP:n ja Perussuomalaisten kannattajakuntaprofiilin kanssa. Siinä

missä SMP keräsi nimensä mukaisesti jonkin verran kannatusta maaseudulta, on Perussuomalaisten profiili hieman kaupunkilaisempi. Perussuomalaiset on korottanut profiiliaan erityisesti Uudellamaalla. (Tilastokeskus 1991, 60, Tilastokeskus 2009, 88).

Vasemmistoliiton kehitys vähemmän aluepolitiikkaa painottavaksi puolueeksi ei selity puolueen ydinkannatusalueiden muutoksilla. Sen ydinkannatusalueet ovat säilyneet hyvin samankaltaisina (Tilastokeskus 1991, 64, Tilastokeskus 2009, 70). Vasemmistoliiton kannatus on korkeampaa kaupungeissa kuin maaseudulla. Tosin Pohjois-Suomen haja-asutusalueella puolueen kannatus ylittää yhä korkealle. (mt. 88, 100.) Vasemmistoliiton voidaan arvioida olevan sisäisesti jonkin verran hajautunut ydinalue–periferia-kysymyksen suhteen. Osasyys aluepolitiikan painoarvon vähenemiseen voi olla siinä, että puolue on pyrkinyt muuntautumaan ohjelmallisesti yhä enemmän punavihreäksi, postmoderniksi puolueeksi.

RKP:n kannattajien näkemykset ovat vaihdelleet vaaleista ja kysymyksestä toiseen. Alueellisten kehityserojen kaventaminen ei ole ollut heille erityisen tärkeää. Koko maan säilyttäminen asuttuna ja kuntien aseman turvaaminen ovat sen sijaan olleet merkittävämpiä asioita, ja ne selittyvät parhaiten kielikysymyksinä. RKP:n kannatuskartat ovat säilyneet kaikkein stabiileimpina, mikä kieli siitä, että RKP:n on helppo keskittyä ajamaan ruotsinkielisen rannikkoseudun etua aluepolitiikassa. Kristillisten positiot ovat vaihdelleet kysymyksestä ja vaalivuodesta riippuen, mutta sen äänestäjät ovat olleet voittopuolisesti aluepolitiikan ja hajautetun rakenteen puolella.

Keskustan asema alueiden puolustajana on selkeästi vahvistunut. Osittain tämän vuoksi voidaan arvioida, että ydinalue-periferia-ulottuvuus on tullut yhä oleellisemmaksi puoluekenttää jakavaksi tekijäksi, koska SDP ja erityisesti Kokoomus ovat asettuneet siinä selkeästi Keskustan vastapooliksi, vaikkakin SDP on lähestynyt lohkeaman keskikohtaa. Aluepolitiikkaa tärkeänä kysymyksenä pitävien kansalaisten määrä on kaiken kaikkiaan kaksinkertaistunut välillä 1995–2003 (Borg & Moring 2005, 54). Lisäksi vastakohtaisuus liittyy myös maatalouspolitiikkaan, vaikka sitä ei olemassa olevalla kysymyspatteristolla pystytä erittelemään. SDP ja Kokoomus ovat turvautuneet EU:n ohjelmapolitiikkaan vältellen kansallisesti rahoitettavien keinojen käyttöä (Koskinen ym. 2001, 13). Keskustalla on sitä vastoin tarve olla kansallisen maaseutupolitiikan tukija ja pitää kiinni maatalouspolitiikan eduista. Tämä on ollut erityisen tärkeää vuoden 1995 vaaleista ja EU-jäsenyydestä lähtien, sillä EU:n yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) sallii vain pieniä poikkeuksia kansalliseen tuen antamiseen (Paavonen 2006, 176–177). Suoran EU-tason maataloustuen varaan

rakentuva järjestelmä on johtanut monen tilan lopettamiseen (Paavonen 2006, 176–177), mikä on ollut yksi Keskustan huolenaiheista myös maaseudun näivettymisen näkökulmasta.

Aluepoliittiset kysymykset ja syrjäseutujen ja kasvavien keskusten vastakkainasettelu ei ole vähentynyt eikä kasvanut luvun taulukoista vastausten keskiarvoista muodostettujen Eta²-kertointen perusteella. Kertoimet, jotka mittaavat puolueiden välistä ja sisäistä vaihtelua kussakin asiakysymyksessä, ovat varsin matalalla tasolla. Pienin puolueiden välinen erimielisyys liittyi vuoden 2007 kuntakysymyksiin, mikä selittyy sillä, että puolueiden kannattajat ovat kotoisin rakenteeltaan ja kooltaan hyvin erilaisista kunnista. Suurimmillaan erimielisyys oli vuoden 1998 kysymyksessä, siitä onko muuttoliikettä keskuksiin hillittävä tukitoimin (Eta²=0,11) ja vuoden 2007 työpaikkojen alueellistamiskysymyksessä (Eta²=0,08). Hypoteesi siitä, että vastakkainasettelu olisi lisääntynyt ydinalue–periferia-lohkeamassa, sai kuitenkin Keskustan äänestäjäkunnassa kirkastuneen aluepolitiikan ja Vihreiden päinvastaisen kehityksen vuoksi jakaumatarkasteluista jonkinasteista tukea.

4.3. Kansallinen käpertyminen vai kohti Eurooppaa?

Vuosina 1991–2007 Suomen ulkopolitiikan hallitseviksi teemoiksi nousivat kysymykset jäsenyydestä Euroopan unionissa ja Natossa. Erityisesti EU-asioiden nouseminen Suomen poliittiseen keskiöön on näkynyt aiheesta julkaistussa vaalikirjallisuudessa. Monet julkaisuista ovat kuitenkin analysoineet äänestäjiä ja EU-kysymyksiä europarlamenttivaalien yhteydessä (esim. Pesonen ym. 2000, Sundell 2001, Raunio 2008). 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksissa on tutkittu kansainvälisen politiikan teemojen vaikutusta puoluevalintaan (Paloheimo 2005, Paloheimo 2008), mutta 1990-luvulta vastaavat tutkimukset ovat vähissä.

Tarkastelen seuraavaksi, miten eri puolueiden kannattajien suhtautuminen on muuttunut suhteessa EU-jäsenyyteen, EU:sta saataviin hyötyihin ja Suomen omien etujen ajamiseen Euroopan unionissa. Päätös Suomen liittymisestä EU:hun sinetöityi vuoden 1994 lopussa käydyssä kansanäänestyksessä. Tämän takia ainoastaan vuoden 1991 vaalien kohdalla tarkastellaan kysymystä siitä, pitäisikö Suomen liittyä EU:hun. Muissa vaalitutkimuksissa on useimmiten kysytty, onko jäsenyys myönteinen asia. Koska vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksessa ja vuoden 1999 vaalitutkimuksessa aihepiiriä on kysytty vain ylimalkaisesti, otan käyttöön EVAn tekemät EU-asennetutkimukset, joista saadaan tarkempaa tietoa puolueiden kannattajien positioista kansallinen–kansainvälinen-akselilla.

Vuoden 1991 vaaleissa mahdollinen jäsenyys silloisessa Euroopan yhteisössä oli tiukasti poliittisella agendalla, kun puolueet muotoilivat kantojansa asiaan. Vaalien tärkeimmät ulkopoliittiset keskustelut liittyivät juuri EY:hyn³⁸. Taulukon 4.14. perusteella voimme todeta, että Kokoomuksen kannattajat suhtautuivat kaikkein myönteisimmin jäsenyyteen. Kokoomuksen kannattajista jopa 74 prosenttia kannatti jäsenyyttä, kun vastausvaihtoehdot ”osittain samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä” tulkitaan jäsenyyttä puoltaviksi. Jäsenyyttä puolsivat myös SDP:n, RKP:n ja Vihreiden kannattajat. SDP oli vielä Harri Holkerin hallituksessa (1987–1991) vastustanut EY-jäsenyyttä, mutta vuoden 1991 vaaleissa se kampanjoi jo vahvasti jäsenyyden puolesta (Pesonen ym. 1993, 276, 279). Keskustan ja SMP:n äänestäjissä oli hieman enemmän jäsenyyden kannattajia kuin vastustajia, mutta puolueet olivat sisäisesti hajautuneita. Kuvaavaa on, että niiden kannattajakunnassa oli suhteellisesti eniten äänestäjiä, jotka eivät pystyneet muodostamaan asiaan kantaa. SKL:n ja Vasemmistoliiton kannattajien joukossa jäsenyyden vastustaminen oli sen kannattamista yleisempää.

Taulukko 4.14. Eri puolueiden kannattajien näkemykset Euroopan Yhteisöön liittymisestä vuoden 1991 eduskuntavaaleissa (%)³⁹

Suomen tulisi liittyä jäseneksi Euroopan Yhteisöön	Puoluevalinta								
	SDP	KOK	KESK	VAS	RKP	SMP	SKL	VIHR	Kaikki
Täysin samaa mieltä	29	40	15	10	39	8	7	22	25
Osittain samaa mieltä	28	34	24	19	18	17	32	32	27
En osaa sanoa	26	15	29	25	25	54	19	26	25
Osittain eri mieltä	11	8	20	25	14	17	13	16	15
Täysin eri mieltä	6	2	12	21	5	4	29	4	8
Yhteensä (n)	100 (188)	100 (181)	100 (221)	100 (57)	100 (44)	100 (24)	100 (31)	100 (76)	100 (822)

Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)

Kokoomus, RKP ja SDP ilmoittavatkin vuonna 1991 virallisesti myönteisen kannan EU-jäsenyyteen, mikä myötäili niiden kannattajien näkemyksiä. Tulokset kertautuivat

³⁸ Marraskuuhun 1993 saakka Euroopan integraation poliittis-institutionaalisen ilmentymän virallinen nimi oli ”Euroopan yhteisö” (Tiilikainen & Palosaari 2007, 13).

³⁹ En osaa sanoa -vaihtoehto otettiin taulukkoon poikkeuksellisesti mukaan, koska päättämättömyyden voidaan katsoa olleen erityisen relevantti vaihtoehto jäsenyydensäilytyksessä. Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,14.

kansanäänestyksessä EU:hun liittymisestä, jossa kokoomuslaiset (89 prosenttia), RKP:läiset⁴⁰ (85 prosenttia) ja SDP:läiset (75 prosenttia) äänestivät selvin luvuin Suomea EU:hun. Keskusta oli sisäisesti jakautunut EU-integraation suhteen. Keskustan kannattajat piti taivutella muodollisesti vuoden 1994 puoluekokouksessa jäsenyyden puolelle, koska Keskusta oli pääministeripuolueena ollut tekemässä päätöksen jäsenyyden hakemisesta vuonna 1992 (Raunio 2008a, 187). Kansanäänestyksessä puolueen kannattajista vain reilu kolmannes puolsi jäsenyyttä, vaikka vuoden 1991 vaalitutkimuksessa kannattajia oli enemmän kuin vastustajia. Kyse voi olla siitä, että vuosien aikana tietoisuus unionijäsenyyden vaikutuksista on lisääntynyt, mikä on vaikuttanut EU-kielteisesti maatalouden ja kansallisen suvereniteetin kohtalosta huolestuneisiin keskustalaisiin. SMP ilmoitti sen sijaan vastustavansa avoimesti EU:hun liittymistä. SMP:n kannattajista lopulta vain 20 prosenttia kannatti jäsenyyttä⁴¹. SKL:lle EU-kysymys oli niin perustavanlaatuinen, että puolue erosi hallituksesta vuonna 1994 ennen kansanäänestystä, jossa SKL:n kannattajista vain 10 prosenttia kannatti liittymistä. Kun lukua verrataan taulukon 4.14. lukuihin, voidaan huomata, että täysin samaa mieltä olleiden lukumäärä täsmää kansanäänestyksessä jäsenyyden puolesta äänestäneisiin melko tarkasti SKL:n kohdalla.

Vihreät ja Vasemmistoliitto eivät ottaneet lainkaan virallista kantaa EU:hun liittymisestä. Vasemmistoliiton asema SKL:n ohella EU-kriittisimpänä puolueena hupeni kolmessa vuodessa, sillä neljännes Vasemmistoliiton kannattajista äänesti jäsenyyden puolesta. Vihreistä noin joka toinen puolsi jäsenyyttä vuonna 1991. Osuus oli lähes vastaava kuin kansanäänestyksessä, joten päättämättömät näyttävät siirtyneen jäsenyyttä vastaan kansanäänestyksessä.

Vuoden 1991 vaalien toinen näkyväksi noussut tema oli pakolaiskysymys. Suomeen tuli 1990-luvun alussa aikaisempaa enemmän kurdi-, irakilais- ja somalialaispakolaisia heidän kotimaissaan syntyneiden levottomuuksien vuoksi (Valtonen 1999, 3). Aiheesta teki herkän talouden laskusuunta: pakolaisten oli vaikeaa työllistyä, ja heidät koettiin yhteiskunnalliseksi rasitteeksi. Suomi vastaanotti pakolaisia vaalivuonna edellistä vuotta enemmän, ja erityisesti somalit nousivat näkyväksi vähemmistöksi. (mt, liite 2.) Vuoden 1991 vaaleissa kysyttiin, kuinka tärkeänä äänestäjät pitivät pakolaiskysymystä.

---

⁴⁰ RKP:n sisällä oli tosin näkyvää EU:n vastustamista ennen kansanäänestystä, mihin antoi erityisesti pontta suomenruotsalaisten maanviljelijöiden huoli elinkeinonsa edellytysten turvaamisesta (Tiilikainen 2006, 177).

⁴¹ SMP:n kanta näkyi myös vaalijulisteessa, jossa Suomi oli kämmenen kantamana irrotettu Euroopasta (Pesonen ym. 1993, 280).

Tulokset osoittavat, että kysymys oli selkeästi tärkein SMP:lle, joka käytti merkittävän osan vaalimainonnastaan pakolaispolitiikan kritisoimiseen (Pesonen ym. 1993, 284). Tämän vuoksi oli erikoista, ettei puolue ollut huomionnut vuoden 1992 puolueohjelmassaan lainkaan pakolaisteemaa. Populistiset liikkeet ovat käyttäneet Euroopan eri maissa tehokkaasti hyväkseen siirtolaiskysymyksiä, kun maahanmuutto on lisääntynyt (Valtonen 1999,50). Muilla puolueilla ei ollut muotoutunut pakolaispolitiikkaan yhtä selkeitä omia linjoja, mistä SMP:n voidaan katsoa hyötynneen.

Taulukko 4.15. Eri puolueiden kannattajien näkemykset pakolaiskysymyksen tärkeydestä puoluevalinnassa vuoden 1991 eduskuntavaaleissa (%)⁴² [Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)]

Kuinka tärkeitä pakolaiskysymykset olivat teille puoluevalinnassanne?	Puoluevalinta								
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	SMP	Kaikki
Erittäin tärkeitä	5	6	4	12	12	12	12	50	8
Melko tärkeitä	22	41	32	29	46	51	46	21	34
Ei kovin tärkeitä	52	41	49	47	39	36	42	21	45
Ei lainkaan tärkeitä	21	13	16	12	2	1	0	8	13
Yhteensä (n)	100 (194)	100 (160)	100 (171)	100 (51)	100 (41)	100 (73)	100 (26)	100 (24)	100 (740)

On oletettavissa, että kysymystä seuraavaksi tärkeimpänä pitäneiden RKP:n, SKL:n ja Vihreiden kannattajien suhtautuminen lienee sen sijaan maahanmuuttajamyönteistä. RKP suhtautuu erilaisiin vähemmistöihin positiivisesti, koska suomenruotsalaiset muodostavat itsekin kielivähemmistön. Vihreät ovat lähestyneet pakolaiskysymystä ohjelmassaan ihmisoikeuskysymyksenä. Kristillisten kohdalla taustalla voidaan nähdä lähimmäisestä huolehtiminen: kaikilla ihmisillä on vastuu kanssaihmisistään (Suomen Kristillinen Liitto 1995).

Vuosi 1995 merkitsi suuria muutoksia Suomen kansainvälisissä suhteissa. Maasta tuli eduskuntavaalien jälkeen Euroopan unionin jäsen, ja myös hallitusratkaisu myötäili uutta aikaa. EU-kriittiset Perussuomalaiset, SKL ja Keskusta jätettiin oppositioon. Vaalivuoden 1995 lopulla noin kolmannes seitsemän suurimman eduskuntapuolueen kannattajista oli täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että Suomen pitäisi erota EU:sta.

⁴² Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,10.

Taulukosta 4.16. selviää, että SKL:n, Vasemmistoliiton ja Keskustan kannattajat olivat yhä jakaantuneita kysymyksen suhteen, mutta eroa vaatineiden osuus jäi pienemmäksi ei-vaihtoehdon EU-kansanäänestyksessä valinneisiin verrattuna. Kysymys oli tuoreeltaan puoluekenttää todella pahasti repivä, sillä Eta²-arvo oli 0,34. Yksi oleellisimmista suomalaisten huolenaiheista EU:ssa on ollut se, miten kansalliset edut otetaan huomioon ja mihin suuntaan EU:ta viedään institutionaalisesti. Kansallisen edun ajaminen on hankala käsite, koska Suomen europarlamenttiedustajat edustavat europuolueita ja myös kotimaan puolueita. Lisäksi on huomioitava, että neuvoston ja Eurooppa-neuvoston kokouksiin osallistuvat ministerit ovat niin ikään puoluepoliitikkoja, eivätkä vain Suomen edustajia. (Raunio 2008a, 186, 200.)

Taulukko 4.16. Eri puolueiden kannattajien näkemykset Euroopan unionista eroamisesta loppuvuodesta 1995 (%)

Suomen pitäisi erota EU:sta	Minkä puolueen ehdokasta äänestäisit, jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt?							
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Täysin samaa mieltä	6	6	41	55	18	6	71	20
Osittain samaa mieltä	10	4	26	16	13	3	13	13
Osittain eri mieltä	23	14	16	13	25	15	8	18
Täysin eri mieltä	61	77	17	16	44	77	8	49
Yhteensä (n)	100 (173)	100 (146)	100 (145)	100 (31)	100 (68)	100 (34)	100 (24)	100 (621)

Lähdeaineisto: FSD 1055 (1995)

Toisaalta Suomen EU-poliittisia linjauksia on ohjannut yhteisen kansallisen edun puolustaminen, johon eduskuntapuolueet on pyritty sitouttamaan (mt. 2008, 194). Käytännössä tämä on merkinnyt sitä, että konsensushakuisen politiikan vastapainona Suomi on pyrkinyt pitämään kiinni kansallisesti tärkeimmistä asioista saadakseen mieluisia päätöksiä aikaan. Silti voidaan myös esittää arvioita, joiden mukaan Suomi on sulautunut liian joustavasti unionin valtavirtaan ja suhtautunut turhan pidättäytyvästi kansallisten etujen ajamiseen muun muassa maatalous- ja kauppapolitiikassa (Raunio & Saari 2006, 31–32).

EVAn EU-tutkimuksessa kysyttiin vuonna 1995, pitäisikö Suomen pyrkiä toimimaan EU:ssa itsenäisesti ja tiukasti kansallisia etuja puolustaen. Peräti 93 prosenttia niistä vastaajista, jotka ilmoittivat äänestävänsä jotain seitsemästä suurimmasta eduskuntapuolueesta eduskuntavaaleissa,

vastasivat kysymykseen myöntävästi⁴³. EU:hun liittymistä eniten vastustaneet SKL:n, Vasemmistoliiton ja Keskustan kannattajat puolustivat tiukimmin kansallista etua. RKP:n ja Vihreiden keskiarvot olivat muita pienemmät, mutta niidenkin kannattajista lähes 90 prosenttia piti kansallisia etuja tärkeinä. Tulos on tulkittavissa niin, että kansallisille eduille oli äänestäjäkunnassa tilausta, kun Suomi ei ollut vielä ehtinyt sitoutua ylikansallisen päätöksenteon vahvistamiseen jäsenvaltion vaikutusvallan kustannuksella (ks. Raunio & Saari 2006, 31). Vuodesta 1995 lähtien Suomen linja oli tosin mahdollisimman moneen EU:n ytimeen pyrkiminen sateenkaarihallituksen johdolla (ks. Raunio & Tiilikainen 2003, 14; Raunio 2008b, 178).

Toinen EU-keskustelua dominoinut teema on ollut integraation syventäminen ja EU:n yhdentyminen. Termejä integraatio ja yhdentyminen käytetään rinnakkain, vaikkakin historiallisesti yhdentymisen käsite on ollut tiiviimmin yhteydessä liittovaltiokehitykseen. Integraatiosta voidaan erottaa kaksi puolta. Integraation laajenemisella viitataan maantieteelliseen laajenemiseen ja EU:n uusiin jäsenmaihin, kun taas integraation syvenemisellä tarkoitetaan sitä, että jäsenmaiden päätöksenteosta siirtyy uusia tehtäviä EU:n toimivaltaan tai unionin vallankäyttöjärjestelmän ylikansalliset piirteet vahvistuvat. (Tiilikainen & Palosaari 2007, 14.)

Äärimmilleen vietynä integraation syventäminen merkitsisi useita politiikkasektoreita hallitsevan ja liittovaltion tavoin toimivan EU:n muodostumista. Liittovaltiokehitystä puoltavat ovat vedonneet siihen, että liittovaltiomuotoinen EU toisi selkeyttä ja vakautta Euroopan poliittiseen tilanteeseen. Liittovaltiota on myös puollettu siksi, että se takaisi kansalaisille paremmat oikeudet ja velvollisuudet. Federaatio-kehitystä vastaan on kuitenkin painava peruste. Jäsenvaltiot menettäisivät valtiolliset oikeutensa ja kansallinen identiteetti voisi murentua, mikä voisi heikentää myös kansalaisten kiinnittymistä poliittiseen järjestelmään. EU:ta voidaan pitää liittovaltion ja valtioliiton välimuotona. (Raunio 2002, 7, 168.)⁴⁴

Vastaajilta kysyttiin pian Suomen liityttyä EU:hun, pitäisikö Suomen pyrkiä luomaan EU:sta kiinteä liittovaltio tai pitäisikö Suomen pyrkiä siihen, että EU säilyy mahdollisimman löyhänä valtioiden välisenä yhteenliittymänä. Taulukon 4.17. vastausjakaumat osoittavat, että vain 13 prosenttia tarkastelluista vastaajista halusi Suomen edustavan liittovaltiota ajavaa toimintalinjaa EU:ssa. Löyhää yhteenliittymää puolsi lähes puolet vastaajista. Jäsenyyden alkupuolella noin

---

⁴³ Vastausvaihtoehdot olivat ”ehdottomasti ei”, ”ei”, ”ehkä, ehkä ei”, ”kyllä” ja ”ehdottomasti kyllä”. Tuloksessa ei huomioitu niitä vastaajia, jotka vastasivat ”ehkä, ehkä ei”.

⁴⁴ EU:n kehityskulku on tosin mennyt yhä liittovaltiomaisempaan suuntaan, mitä puoltaa myös vuonna 2009 voimaan astunut Lissabonin sopimus.

kolmannes ei osannut ottaa kantaa kysymyksiin. SKL:n kannattajat ryhmittäytyivät vahvasti toimivallaltaan rajatun unionin taakse, mikä oli puolueen liittovaltiokielteisen linjan mukaista. Myös Vasemmistoliitto (1995) julisti samoihin aikoihin toimivansa EU:n kehittämiseksi valtioiden välisenä liittona, jossa päätökset lähtökohtaisesti tehdään jäsenmaiden toimesta. Sen ja Keskustan äänestäjien näkemykset suotavana pidettävästä institutionaalisesta kehityksestä olivat samanlaisia. Kokoomuksen ja SDP:n kannattajissa oli suhteessa eniten liittovaltion kannattajia ja vähiten löyhän yhteenliittymän kannattajia. Kansanäänestyksen jakolinjat toteutuivat siis lähes sellaisinaan kysymyksessä EU:n ideaalisesta luonteesta. EVAn vuoden 1998 tutkimuksessa ei enää kysytty vastaavaa kysymystä, joten ajallinen vertailu ei ole mahdollista. Suomen EU-jäsenyyden alkutaipaleen jälkeen unionin toimivaltaa on lisätty määrätietoisesti luomalla sisämarkkinat ja talous- ja rahaliitto. Integraation syvetessä EU:n liittovaltiollisia elementtejä on vahvistettu asteittain. (Raunio 2002 156.)

Taulukko 4.17. Kannatus EU:n liittovaltiokehitykselle ja pitämiselle valtioiden välisenä liittona puoluekannan mukaan vuonna 1994 (samaa mieltä olevien % -osuus)⁴⁵

Puoluekanta	Suomen pyrittävä luomaan EU:sta kiinteä liittovaltio	(n)	Suomen on pidettävä EU löyhänä yhteenliittymänä	(n)
SDP	14	(447)	37	(452)
Kokoomus	20	(278)	43	(279)
Keskusta	8	(232)	59	(231)
Vasemmistoliitto	10	(105)	58	(105)
Vihreät	9	(129)	45	(130)
RKP	14	(79)	49	(77)
SKL	7	(31)	87	(31)
Kaikki Yht. (N)	13	(1466)	47	(1471)
Eta ²	0,03		0,05	

Lähdeaineisto: FSD 1084 (1994)

⁴⁵ Väitteet kuuluivat kokonaisuudessaan seuraavasti: Millaista toimintalinjaa ja mitä unionin kehittämistavoitteita Suomen teidän mielestänne pitäisi ajaa jäsenenä EU:ssa? Suomen pitäisi pyrkiä 1. Luomaan EU:sta kiinteä liittovaltio (federaatio) 2. Pitämään EU mahdollisimman löyhänä yhteenliittymänä. Vastausvaihtoehdot olivat ”ehdottomasti”, ”kyllä”, ”ehkä, ehkä ei”, ”ei” ja ”ehdottomasti ei”. Taulukon prosentuaalinen osuus on muodostettu kahdesta ensimmäisestä vastausvaihtoehdosta.

Turvallisuuspolitiikka nousi Suomessa aivan uudella tavalla esille 1990-luvun alun jälkeen. Neuvostoliiton hajoaminen muutti Suomen geopoliittista tilannetta. Suomi alkoi rakentaa sotilasliitto Naton kanssa vastaavanlaista yhteistyötä kuin muut Naton ulkopuoliset eurooppalaisvaltiot. Silti varauksellisuus on ollut leimallinen tekijä Suomen suhtautumisessa Natoon: sitä on pidetty epävarmuutta tuottavana tekijänä Euroopassa. Suomi aloitti institutionaalisen yhteistyön Naton kanssa liittyttyään Naton yhteistyöneuvostoon NACC:iin vuonna 1992. Kahta vuotta myöhemmin Suomi liittyi rauhankumppanuusohjelmaan ja suomalaiset alkoivat osallistua myös kriisinhallintaluonteisiin harjoituksiin. (Forsberg 2002, 244–252.) Tämän vuoksi myös uudenlaiset turvallisuuspolitiikan kysymykset tulivat ajankohtaisiksi vasta vuoden 1995 eduskuntavaaleissa. EU-jäsenyyden myötä syntyi myös pelko siitä, että turvallisuuspolitiikan tiivistyminen veisi Suomen Länsi-Euroopan unionin WEU:n⁴⁶ jäseneksi ja ennen pitkää myös Naton jäseneksi (mt, 259).

Tässä kontekstissa voidaan ymmärtää myös vuoden 1995 kysymys siitä, liittyykö Suomi EU:n jäsenenä myös jonkin sotilasliiton (Nato, WEU) jäseneksi. Väite oli vastaajille hankala, sillä runsas kolmannes valitsi vastausvaihtoehdon ”vaikea sanoa”.

Taulukko 4.18. Sotilasliittoon liittymisen arvioitu todennäköisyys puoluekannan mukaan vuonna 1995 (%)⁴⁷

EU:n jäsenenä maamme liittyy ennen pitkää jonkin sotilasliiton (Nato, WEU) jäseneksi	Minkä puolueen ehdokasta äänestäisit, jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt?							
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Täysin samaa mieltä	8	13	19	22	10	9	37	14
Jokseenkin samaa mieltä	28	34	33	33	25	21	27	30
Vaikea sanoa	39	38	27	24	47	44	23	36
Jokseenkin eri mieltä	17	10	13	13	16	16	7	14
Täysin eri mieltä	8	5	9	7	2	9	7	7
Yhteensä (n)	100 (234)	100 (168)	100 (199)	100 (45)	100 (95)	100 (43)	100 (30)	100 (814)

Lähdeaineisto: FSD 1055 (1995)

⁴⁶ WEU on puolustus- ja turvallisuusasioita käsittelevä eurooppalainen yhteistyöjärjestö, joka tarjoaa EU:lle mahdollisuuden käyttää operatiivista toimintakykyä puolustusosalalla (Euroopan unionin portaali 2009).

⁴⁷ Vaikea sanoa -vaihtoehto otettiin taulukkoon poikkeuksellisesti mukaan, koska päättämättömyyden voidaan katsoa olevan erityisen relevantti vaihtoehto hankalassa sotilasliittokysymyksessä. Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,03.

SKL:n, Vasemmistoliiton ja Keskustan kannattajat arvioivat taulukon 4.18. mukaan muita useammin, että EU-jäsenyys johtaisi sotilasliiton jäsenyyteen. Edellä on havaittu, että samojen puolueiden kannattajat vaativat vuonna 1995 myös ponnekkaimmin eroa EU:sta. Sotilasliittokysymyksessä voi siis heijastua osittain vastaajien EU-skeptisyys. Vähiten kehitykseen uskoivat SDP:n ja RKP:n kannattajat. Suoraa Nato- tai WEU-jäsenyyden kannatusta mittaavaa kysymystä ei EU-tutkimuksessa ollut.

Vaalivuonna 1999 turvallisuuspoliittinen keskustelu oli nytkähtänyt siihen, pitäisikö Suomen hakea EU:n sijaan Natosta turvatakuita samaan aikaan kun Nato oli laajenemassa itään ja Venäjällä oli arvaamatonta liikehdintää. Erityisesti Baltian maat ja Ruotsi olivat ratkaisevassa asemassa, sillä Suomella oli ollut niiden kanssa turvallisuuspoliittista yhteistyötä, ja Baltian mailla oli hinkua päästä Naton piiriin. (Forsberg 2002, 256, 266–267.) Toisaalta ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhdentymisen oli tiivistynyt myös EU:n piirissä, kun EU perusti omat kriisinhallintajoukot vuonna 1997 (Tiilikainen 2006, 189). Vastaajilta kysyttiin, pitäisikö Suomen pysyttäytyä Naton ulkopuolella siinäkin tapauksessa, että Ruotsi ja Baltian maat liittyisivät puolustusliittoon. Kysymys indikoi siis tilannetta, jossa Suomen naapureina olisi vain Nato-maita ja Venäjä. Kysymysmuoto vähensi kannastaan epävarmojen osuutta vuoteen 1995 verrattuna.

Taulukko 4.19. Näkemykset Natoon liittymisestä puoluekannan mukaan vuonna 1999 (%)⁴⁸

Suomen tulee pysyttäytyä Naton ulkopuolella siinäkin tapauksessa, että Ruotsi ja Baltian maat liittyisivät puolustusliittoon	Puoluevalinta							
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Täysin samaa mieltä	26	10	29	48	24	9	46	23
Jokseenkin samaa mieltä	20	18	14	25	17	9	13	18
Vaikea sanoa	25	20	31	14	24	24	17	24
Jokseenkin eri mieltä	17	28	18	10	28	18	12	21
Täysin eri mieltä	11	25	9	3	7	39	13	15
Yhteensä (n)	100 (203)	100 (219)	100 (160)	100 (59)	100 (103)	100 (33)	100 (24)	100 (801)

Lähdeaineisto: FSD 1051 (1999)

⁴⁸ Vaikea sanoa -vaihtoehto otettiin taulukkoon poikkeuksellisesti mukaan, koska päättämättömyyden voidaan katsoa olevan erityisen relevantti vaihtoehto hankalassa sotilasliittokysymyksessä. Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,10.

Vasemmistoliiton kannattajat pitivät hyvin vahvasti Nato-vastaisuudestaan kiinni, vaikka Suomi jäisi Pohjolan ainoana maana sotilaallisesti liittoutumattomaksi valtioksi. Kieltävällä kannalla olivat kaikki puolueet paitsi Kokoomus ja RKP, joiden kannattajista enemmistö näki Natoon liittymisen tarpeelliseksi. Kohtalon sitominen Ruotsiin saattoi vaikuttaa eniten juuri RKP:n kannattajien mielipiteisiin⁴⁹, sillä he näkivät Nato-tarpeen jopa suuremmaksi kuin kokoomuslaiset.

Vuoden 2003 ja 2007 vaalien osalta kansallinen–kansainvälinen-lohkeaman eri osia voidaan arvioida kyseisten vuosien vaalitutkimuksissa esitetyillä kysymyksillä. Vuoden 2003 vaalitutkimuksesta muodostettiin samankaltainen logistinen regressioanalyysi, jota käytettiin kappaleessa 4.1. selittäessä puoluekannatusta sosioekonomisilla tekijöillä. Olen ottanut molemmilta vuosilta ne ristiriitautottuuteen kytkeytyvät EU-asiat sekä turvallisuus- ja pakolaispoliittiset asiat, jotka liittyvät myös edellä käsiteltyihin asiakysymyksiin. Koska regressiomalleissa on suhteellisen vähän selittäviä tekijöitä, on kerroinsuhteiden tulkinnessa syytä olla varovainen. Tämän vuoksi hyödynnän jälleen myös keskiarvotarkasteluita.

Taulukosta 4.20. voidaan nähdä, että kansainvälisiä suhteita mittaavat asiakysymykset selittävät parhaiten Kokoomuksen kannatusta. Sen äänestäjäkunnassa on muita puolueita enemmän sellaisia henkilöitä, joilla on monissa esitetyissä kysymyksissä hyvin vahvoja mielipiteitä. Sama ilmiö havaittiin jo sosioekonomisten kysymysten kohdalla. Kansainvälisten suhteiden malli onnistuu selittämään myös vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden toisella laidalla sijaitsevan Vasemmistoliiton kannatusta hyvin.⁵⁰ Tämän voidaan katsoa johtuvan siitä, että osa kysymyksistä, kuten puolustuspolitiikka tai kansallisen edun ajaminen ulkopoliitikassa, jakaa puoluekenttää vasemmisto–oikeisto-jakoa noudatellen.

Toisaalta taulukossa on monia kysymyksiä, joita ei voida selittää jaolla vasemmistoon ja oikeistoon. Liiallisen kansainvälistymisen hillitseminen voidaan käsittää teemaksi, joka linkittyy globalisaatioon. Vastakkain ovat asettuneet lähes kaikilla elämänoilla leviävä kansainvälistymistendenssi ja kansallistunne sekä eheys. Vaikka RKP:n äänestäjistä valtaosa suhtautuu myönteisesti EU:hun, niin liiallista kansainvälistymistä halutaan silti hillitä. Pelkona saattaa olla oman kieliryhmän marginalisoituminen. Ei-kansainvälistä mielialaa on kuitenkin eniten

---

⁴⁹ RKP:tä äänestävien on havaittu pitävän Ruotsin poliittisia tapahtumia erityisen tärkeinä ja kiinnostavina (Bengtsson ym. 2005, 121), ja RKP:n ulkopoliittisissa linjauksissa on korostunut pohjoismainen yhteistyö (Törnudd 2006, 222).

⁵⁰ Tutkimuksessa, jossa mitattiin eri ristiriitautottuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitautottuudet kattavassa regressiomallissa, EU:hun ja kansainvälistymiseen liittyvät väittämät korostuivat sen sijaan Vihreiden kannatusta selittäessä. Vihreät eivät saaneet kannatusta niiltä henkilöiltä, jotka suhtautuivat skeptisesti kansainvälistymiseen ja ulkomaalaisiin. (ks. Paloheimo 2005, 205.)

Keskustan kannattajakunnassa. Tulos liittyy siihen, että Keskustan kannatus on suurinta syrjäseudulla, jonka elinolosuhteita kansainvälistymiskehitys on ollut omiaan heikentämään. Keskustalaisista tilastollisesti merkitsevästi erottautuneiden Vihreiden ja Kokoomuksen kannattajista sen sijaan merkittävä osa asuu kaupunkimaisissa ympäristöissä (Paloheimo & Sundberg 2005, 185), joten kyse voi olla osittaisesta päällekkäisyydestä ydinalue-periferia- ulottuvuuden kanssa.

Taulukko 4.20. Kansainvälisiin suhteisiin liittyvien asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2003: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet⁵¹

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	Eta ²
Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:								
Liiallisen kansainvälistymisen hillitseminen	1,09	0,99	0,80	1,29	1,06	1,97*	1,13	0,04
Pakolaisten maahantulon rajoittaminen	0,87	0,82	1,96***	0,56*	0,73	0,53	0,56	0,06
Ulkomaisen työvoiman maahantulon rajoittaminen	1,31	1,61**	0,52***	1,23	0,63	1,03	0,88	0,07
EU:n yhdentymisen vahvistaminen	0,50***	1,08	0,81	1,88**	0,90	1,56	1,19	0,07
Suomen etujen ajaminen Euroopan unionissa	1,39*	0,91	1,75**	0,53**	0,73	0,79	1,50	0,04
Samaa mieltä vai eri mieltä:								
Suomen tulee pysyttäytyä Naton ulkopuolella	1,11	1,04	0,44***	2,99***	1,09	0,74	1,97**	0,15
Suomen tulisi erota EU:n jäsenyydestä	0,78	0,79	1,16	1,36	0,96	0,43*	0,70	0,08
Euroopan unionin jäsenyys on Suomelle myönteinen asia	0,86	1,47*	1,79**	1,18	0,82	0,67	0,39***	0,10
Mallin sopivuus	0,09	0,07	0,24	0,16	0,11	0,10	0,14	

Merkitsevyytasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01

Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)

Maahanmuutto oli vielä 1990-luvulla ennen kaikkea pakolaiskysymys, mutta 2000-luvulla keskustelu on saanut uuden sävyn, kun työvoiman tarve on havaittu väestön ikääntyessä. Ulkomaalaisen työvoiman saaminen on nähty osana kansantaloudellista strategiaa. Suomessa tämä kehitys konkretisoitui tosin vasta kolmen vuotta vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen, kun

⁵¹ Näiden aihepiirien osalta vastaajia on pyydetty kertomaan, pitävätkö he kysymystä erittäin tärkeinä, melko tärkeinä, ei juurikaan tärkeinä vai ei lainkaan tärkeinä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokemin kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköistä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueiden välistä vaihtelua. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

hallituksen maahanmuuttopoliittisen ohjelman ensimmäiseksi tavoitteeksi listattiin työperäisen maahanmuuton edistäminen. (Simola 2008, 7-8.) Puolueiden kannattajien mielipiteet jakautuivat hyvin eri tavalla pakolaisten maahantulon rajoittamisen ja ulkomaisen työvoiman rajoittamisen suhteen.

Ulkomaalaisen työvoiman rajoittaminen korostuu mallissa erityisesti SDP:n äänestäjien näkemyksissä. Toisaalta samaan suuntaan kallistuvat myös Keskustan ja Vasemmistoliiton kannattajat. Samalla Vasemmistoliitto ei kuitenkaan halua rajoittaa pakolaisten maahantuloa. Vasemmistoliitolla kysymys voi siis olla siitä, että moni sen äänestäjistä kannattaa ihmisoikeuksien ja ”globaalin solidaarisuuden” nimissä (Vasemmistoliitto 2007) pakolaisten vastaanottamista, mutta sen riveissä on myös vahva ay-siipi, joka näkee ulkomaalaisen työvoiman uhaksi omille taloudellisille eduilleen. Mielenkiintoista on lisäksi se, että tässä työssä on aikaisemmin havaittu juuri näiden kolmen puolueen riveissä taipumusta lompakkoäänestämiseen.

Kokoomuslaiset haluavat rajoittaa kaikkein vahvimmin pakolaisten maahantuloa, mutta samaan aikaan heillä ei ole samanlaista tarvetta rajoittaa ulkomaalaisen työvoiman maahantuloa kuin lompakkoäänestäjäpuolueilla, mikä on hyvin linjassa puolueen eduskuntavaaliohjelman kanssa (Kansallinen Kokoomus 2002a). Pakolaisten maahantulon rajoittamisessa hahmottuu hyvin samankaltainen tulos kuin vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksessa. Kysymys oli tuolloin erityisen tärkeä pienpuolueille, eikä niinkään suurimmille puolueille. Vuoden 2003 tutkimuksessa Vihreät, RKP ja Kristillisdemokraatit suhtautuivat kaikkein myönteisimmin sekä pakolaisten että ulkomaalaisen työvoiman maahantuloon. RKP:n kannattajien näkemyksissä on yhteneväisyyksiä vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmaan, jossa puolue halusi taata kaikille turvapaikan hakijoille oikeudenmukaisen turvapaikkahakemuksen käsittelyn ja auttaa pakolaisia (Ruotsalainen Kansanpuolue 2003). Vihreillä on kattavimmat linjaukset maahanmuutosta, jonka se näkee rikkautena. Sen mielestä Suomi tarvitsee selkeän maahanmuuttopolitiikan, jossa erotetaan toisistaan pakolaisuus ja työperusteinen maahanmuutto (Vihreä liitto 2003). Oletettavaa on, että Perussuomalaiset oli vuonna 2003 maahanmuuttokriittisin eduskuntaan päässyt puolue, mutta haastattelututkimuksen otoksessa oli vain kahdeksan henkilöä, jotka ilmoittivat äänestäneensä Perussuomalaisia, joten sen osalta logistista regressioanalyysiä ei voitu suorittaa.

EU:hun suhtautumista mitanneet neljä kysymystä toivat esille jokseenkin odotettuja eroja puolueiden välille. Ainoastaan Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajien näkemykset poikkesivat oletetusta. Yhdentymisen vahvistaminen ei selittänyt Vihreiden äänestämistä, mutta esimerkiksi sen

europarlamenttivaaliehdokkaat ovat suhtautuneet niin poliittiseen kuin taloudelliseen yhdentymiseen keskimääräistä suopeammin (Paloheimo 2000, 75). Toisaalta puolueessa on nähty unionin kehittyvän vääristä lähtökohdista, joissa ei oteta huomioon unionikansalaisten ja ympäristön näkökulmaa, vaikka kansainvälisyyttä sinänsä korostetaankin yhteisten ongelmien ratkomisessa (Raunio 2006, 48).

Vasemmistoliitolle, jonka äänestämistä yhdentymisen vahvistaminen selitti, erityisesti taloudellisen yhdentymisen luulisi olevan kompastuskivi, koska harmonisointi voi viedä EU:ta puolueen pelkäämään markkinahenkisempään suuntaan. Vuoden 2004 eurovaalien jälkeisessä kyselyssä vasemmistoliittolaiset olivat kuitenkin suurimmaksi osaksi sitä mieltä, että EU:n yhdentymisen on viety jo liian pitkälle (mt, 49).⁵² Vaikka tekijän merkitys korostuu Vasemmistoliiton osalta mallissa, olivat SDP:n, Kokoomuksen ja RKP:n kannattajat faktisesti vielä enemmän yhdentymisen vahvistamisen puolella. Tosin liberaaliuttaan EU-politiikassaan korostanut RKP ei ole yhtä innokas integraation edistäjä kuin varsinaiset liberaalipuolueet muualla Euroopassa (Tiilikainen 2006, 193). Kyseiset kolme puoluetta erottuivat jo maamme EU-taipaleen alkupuolella EU-myönteisyydellään, ja myönteisyys näkyy myös integraation vahvistamisen puoltamisena. Keskustan kannattajille on sen sijaan leimallista yhdentymisen tiivistämisen jarruttaminen. Keskusta on kolmesta suuresta puolueesta vahvimmin ankkuroitunut kansallisvaltioaatteeseen: se on halunnut säilyttää unionin itsenäisten valtioiden liittymänä (Raunio 2006, 47.)

Suhtautumista federalismiin ei kysytty suoraan vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa, mutta EVAn saman vuoden EU-asennetutkimuksesta selviää, että vain noin joka kahdeksas vastaaja piti EU:n kehittymistä liittovaltioksi toivottavana. Osuus on pysynyt samana EVAn vuoden 1994 tutkimukseen verrattuna, vaikka kysymyksenasettelu ei ollutkaan sama. Liittovaltiomyönteisimpiä olivat Kokoomuksen kannattajat, ja myönteisyyttä oli myös SDP:n riveissä, joskin kummassakin liittovaltion kannattajat jäivät selkeään vähemmistöön. Mielenkiintoista on, että Vihreiden kannattajista edelleen vain noin 8 prosenttia piti EU:n kehittymistä liittovaltioksi hyvin tai melko toivottavana. Vihreät on ainoa puolue, joka on ollut valmis kehittämään EU:ta federalistiseen suuntaan lisäämällä parlamentin valtaa suhteessa ministerineuvostoon ja vaatimalla määräänemmistö päätöksenteon lisäämistä ministerineuvostossa (Paloheimo 2000, 66).

---

⁵² Ristiriitaista tulosta voidaan selittää satunnaisvaihtelun ohella ainakin sillä, että EU-kriittinen Esko Seppänen oli vuoden 2004 vaaleissa puolueen ääniharava, ja myös hänen kannattajansa ovat voineet olla korostetun EU-kriittisiä (ks. Raunio 2008b, 173).

Oletusten mukaista oli keskustalaisten vahva federalismivastaisuus. Se on SKL:n tavoin torjunut liittovaltiokehityksen vaaliohjelmissaan (Paloheimo 2000, 67). Keskustan kannattajien näkemykset eivät muuttuneet kahden oppositiossa vietetyn kauden aikana. Sen kannattajat ovat voineet kokea sateenkaarihallituksen olleen liian integraatio-myönteinen, jolloin he ovat kohdistaneet toiveitaan Keskustaan hillitymmän integraatioinnon edustajana. Samoin ovat voineet toimia kristillisdemokraatit, joiden suhtautuminen integraatiojunan vauhtiin oli niin ikään penseä. Keskustan suhtautumista voidaan kuvailla poliittisen skeptisyyden käsitteellä, joka merkitsee sitä, ettei ole takeita, että EU:n myötä päätöksiä tehdään oikealla tasolla. Maatalouden elinehdot, joista päätetään keskeisiltä osin yhteisellä maatalouspolitiikalla (CAP), ovat olleet keskeinen huolenaihe Keskustalle. Lisäksi voidaan arvioida, että Kristillisdemokraattien ja Keskustan äänestäjissä on myös kansallismielisiä euroskeptikkoja, jotka pelkäävät kansallisen määräysvallan ja kansallisen kulttuurin ja identiteetin häviämistä EU:n myötä. Toisaalta kristillisillä voi olla samanaikaisesti kysymys myös siitä, ettei integraation haluta uhkaavan yhtenäistä kulttuurista eurooppalaisuutta. (ks. Vogt 2007, 100–102.) EU:hun liitetyt uhat eivät siis ole vain taloudellisia, vaikka integraatio on ollut luonteeltaan pääosin taloudellista. 2000-luvulla kuvaan ovat tulleet kansallisen identiteetin häivyttäminen ja huolia ovat aiheuttaneet myös pakolais- ja siirtolaispolitiikan koordinointi sekä yhteisten sotilaallisten ratkaisujen tekeminen. (Mclaren 2004, 896.)

Taulukon 4.20. Eta²-sarake osoittaa, että kysymys Suomen etujen ajamisesta Euroopan unionissa aiheutti kaikkein vähiten hajontaa puolueiden välillä. Suomen etujen ajamisen tärkeydestä vallitsi suhteellisen vankka yksimielisyys puolueiden äänestäjien kesken, sillä noin 83 prosenttia vastaajista piti asiaa melko tärkeänä tai hyvin tärkeänä. Vaikka kysymyksenasettelut eivät ole vertailukelpoisia vuoden 1995 ja vuoden 2003 välillä, on merkille pantavaa, että vuonna 1995 kansallisia etuja puoltaneiden osuus oli 10 prosenttiyksikköä suurempi. Kysymys voi olla siitä, että EU-jäsenyysvuosien kertyessä on havaittu, ettei kansallisen edun vaaliminen ole aina mahdollista tai että Suomen etuja ei pienenä jäsenmaana aina huomioida. Ainoastaan Vasemmistoliitto ja Vihreät erkanevat kansallisesta rintamasta. Tätä voidaan selittää sillä, että kummankin puolueen sisällä on vahvistunut ylikansallinen näkökulma (Mickelsson 2006, 247–248), eikä Suomen edulle löydy näin välttämättä tilaa. Ponnekkaimmat Suomen etujen puoltajat olivat Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjiä. Kyseiset puolueet ovatkin profiloituneet isänmaan edun ajajina (mts).

Kysymys EU:sta eroamisesta sai vuonna 2003 aikaan mielenkiintoisia tuloksia. Noin joka neljäs tarkasteltavista vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että Suomen pitäisi irtautua unionista. Neljä vuotta aikaisemmin EVAn EU-asennetutkimuksessa vain 17 prosenttia oli täysin

tai jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että Suomen tulisi erota EU:sta. Näin mitattuna äärimmäinen EU-kriittisyys on kasvanut. Enemmistö Kristillisdemokraattien kannattajista oli edelleen sitä mieltä, että Suomen tulisi erota, mutta eroa vaativien osuus oli pienentynyt vaalikauden aikana. Sen sijaan Keskustan kannattajat vaativat entistä ponnekkaammin eroa. Vasemmistoliitto on ainoa puolue, jonka kannattajien valmius unionista eroamiseen on vähentynyt merkittävästi neljän vuoden aikana. Tulos on kaiken kaikkiaan erikoinen, ja se on vaikeasti selitettävissä edes sillä, että suomalaisten puolueiden sisällä on annettu tilaa EU-kriittisille äänille ja ehdokkaille, koska niissäkin on kyse vain unionin toimintatapojen tai integraation etenemistahdin kritisoimisesta eikä siitä, että EU:sta pitäisi kokonaan erota (Raunio 2006, 51–52). Suomi vaikuttaakin olevan EU:n ainoa jäsenvaltio, jossa on verrattain paljon julkista euroskeptismiä, mutta vähän puoluetasolla edustettua euroskeptismiä (Raunio 2008b, 168).

EU-jäsenyyttä pidettiin vastaajien keskuudessa myönteisenä asiana. Myönteisyys korreloi EU:n yhdyntymisen vahvistamisen kanssa⁵³, ja se ennakoiki ääntä Kokoomukselle tai SDP:lle. Kristillisdemokraattien ja keskustalaisten suhtautuminen voidaan tulkita osittain mukautuneeksi hyväksymiseksi ja osin syvälle juurtuneeksi kritiikiksi. Kristillisdemokraatteja äänestäneiden joukossa oli paljon niitä, jotka olivat voimakkaasti EU-kielteisiä.

Eta²-sarakeesta voidaan nähdä, että kysymys Natoon liittymisestä aiheutti suurinta mielipidehajontaa puolueiden välillä vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksen kansainvälisiä suhteita mittaavista kysymyksistä. Ainoastaan Kokoomusta ja RKP:tä äänestäneissä oli valtaosa niitä, jotka eivät näe sotilasliiton ulkopuolelle jäämistä järkevänä. Kaiken kaikkiaan noin joka kuudes vastaaja ilmoitti, että Suomen kannattaa liittyä Natoon. Neljä vuotta aikaisemmin noin joka kolmas oli liittymisen puolella, jos myös Suomen naapurit liittyisivät Natoon. Tuossa vaiheessa Baltian maiden liittyminen oli jo selvää, joten vuoden 2003 tuloksessa on kysymys siitä, että äänestäjät ovat muuttuneet kielteisemmiksi Natoa kohtaan tai siitä, että Ruotsin mahdollinen jäsenyys on erityisesti sidoksissa suomalaisten mielipiteisiin.

Nato-kysymys jakaa puoluekenttää vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella niin, että kaksi oikeistolaisinta puoluetta on Nato-myönteisiä, muut kielteisiä. Nato-kielteisyys selitti mallissa Vasemmistoliiton ja Kristillisdemokraattien kannatusta. Kokoomus on noussut Nato-myönteisimmäksi puolueeksi, ja Nato-optio sai myös enemmän huomiota vuosille 2003–2007

---

⁵³ Spearmanin korrelaatiokerroin näiden kahden tekijän välillä oli 0,43. Korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevää riskitasolla 0,01.

laaditussa tavoiteohjelmassa edelliseen tavoiteohjelmaan verrattuna (Kansallinen Kokoomus 1998, 2002a). Vuoden 2003 vaalien aikaan Nato-keskustelun painopiste oli siirtynyt uhistä vaikutusvaltaan. Naton kautta Suomi saisi vaikutusvaltaa Euroopan turvallisuuskysymyksien lisäksi muissakin EU-kysymyksissä. Näin Suomi pääsisi EU:n kovaan ytimeen ja vahvistaisi uskottavuuttaan kansainvälisenä toimijana. (Forsberg 2002, 274.) Tästä näkökulmasta on mielekästä tulkita kokoomuslaisten näkemyksiä, sillä he ovat olleet vankasti syventyvän EU:n integraation kannalla. Maanpuolustusmielessä kokoomuslaisten näkemyksiä on vaikeampi ymmärtää, sillä jäsenyys pienentäisi yleisen asevelvollisuuden tarvetta, jota Kokoomus on korostanut isänmaallisessa retoriikassaan.

Vuoden 2007 vaalitutkimuksessa oli joitakin samoja kansainvälisiä suhteita koskevia kysymyksiä kuin vuoden 2003 tutkimuksessa. Ristiriitautottavuuden kannalta oleellimmat kysymykset on koottu taulukkoon 4.21. Mallin sopivuutta ilmaisevista luvuista voidaan huomata, että kansallinen-kansainvälinen-lohkeama selittää jälleen parhaiten Kokoomuksen kannatusta⁵⁴. Keskustan kannatusta malli ei selitä oikeastaan lainkaan. Suomen etujen ajaminen osoittautui yhä Keskustan kannatusta selkeimmin selittäväksi kysymykseksi. Janan toiseen päähän sijoittui jälleen Vihreät, jonka linjaksi on vahvistunut kansallisvaltioiden rajat ylittävä ajattelutapa. Perussuomalaisten suhtautuminen kansallisiin etuihin oli odotettua miedompaa. Osittain tämä voi johtua vahvasta unionikriittisyydestä, joka johtaisi siihen, että kansallisten etujen uskotaan joka tapauksessa hukkuvan EU-byrokratiassa. Toisaalta puolueen vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa muistutetaan, että ne maat, joiden poliitikot ovat ajaneet maansa etua tiukemmin EU:ssa, ovat menestyneet neuvotteluissa suomalaisia paremmin (Perussuomalaiset 2006).

Yksi mielenkiintoisimmista vaalikauden aikana tapahtuneista muutoksista on Keskustan äänestäjien suopeus EU:n yhdentymisen vahvistamiseen. Vuonna 2003 Keskustan kannattajista vajaa 30 prosenttia piti asiaa tärkeänä, ja neljä vuotta myöhemmin osuus nousi 50:een. Puolueen nousu hallitukseen ja pääministeripuolueeksi on voinut muuttaa suhtautumista, sillä pääministerillä on hyvin merkittävä rooli EU-politiikassa Eurooppa-neuvoston jäsenenä. Lisäksi on muistettava, että Suomi toimi EU:n puheenjohtajamaana vuoden 2006 jälkimmäisen puoliskon. Ennen vuoden 2003 vaaleja ennakoitiin, että mikäli Keskusta pääsee hallituksessa avainasemaan, suomalainen EU-politiikka saa varauksellisempia äänenpainoja, koska sen pitää ottaa huomioon syrjäseutujen EU-

---

⁵⁴ Samat EU:hun ja Natoon liittyvät väittämät selittivät Kokoomuksen kannatusta myös tutkimuksessa, jossa mitattiin eri ristiriitautottuvuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitautottavuudet kattavassa regressiomallissa. Lisäksi EU-kysymykset selittivät hyvin SDP:n äänestämistä. (ks. Paloheimo 2008, 43.)

skeptisyys (Raunio ja Tiilikainen 2003, 155). On mahdollista, että asiassa kävi päinvastoin: EU:n luomien mahdollisuuksien tiedostava asenne on voinut jossain määrin tarttua Keskustan eliittiin ja eliitistä kannattajiin.

Taulukko 4.21. Kansainvälisiin suhteisiin liittyvien asiakysymysten ja väittämien vaikutus puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 2007: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet⁵⁵

	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS	Eta ²
Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:									
Suomen etujen ajaminen Euroopan unionissa	1,35*	1,21	1,18	1,10	0,63**	0,70	1,12	0,86	0,06
Euroopan unionin yhdentymisen vahvistaminen	1,10	1,11	0,86	0,96	0,89	1,47	0,74	0,62*	0,06
Samaa vai eri mieltä:									
Euroopan unionin jäsenyys on Suomelle myönteinen asia	0,87	1,41***	1,68***	0,93	0,85	1,76**	0,90	0,66	0,11
Suomen tulee liittyä Naton jäseneksi	0,87	0,72***	2,40***	0,36***	0,87	1,33	0,64*	0,82	0,24
Pakolaisilla ja maahanmuuttajilla sama oikeus sosiaaliturvaan kuin suomalaisilla	0,86	1,30**	0,60***	0,92	1,46**	1,50*	1,42	0,64	0,08
Maahanmuutto muodostaa vakavan uhan kansalliselle omaleimaisuudellemme	1,09	1,02	0,89	0,69**	0,76	0,69	0,82	1,02	0,04
Mallin sopivuus	0,03	0,06	0,29	0,14	0,09	0,14	0,06	0,11	
Merkitsevyystasot: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01						Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)			

Yhdentymismyönteisyys on lisääntynyt hieman jokaisen puolueen kohdalla. Tosin Perussuomalaisten kohdalla tätä johtopäätöstä ei voida tehdä puuttuvan vertailukohdan vuoksi. Tämän havainnon rinnalla on merkillä pantavaa, että suhtautumisessa siihen, onko EU-jäsenyys Suomelle positiivinen asia, ei ole tapahtunut lainkaan muutosta neljän vuoden aikana. Puolueiden kannattajat näyttävät löytäneen vakiintuneet positionsa yleissuhtautumisessaan EU:hun. Vuoden 2007 tutkimus toi lisävaloa siihen olettamukseen, että Perussuomalaiset on myös kannattajien mielipiteiden perusteella, eikä vain ohjelmalliselta profiililtaan, eduskunnan EU-skeptisin puolue⁵⁶.

⁵⁵ Näiden aihepiirin osalta vastaajia on pyydetty kertomaan, pitävätkö he kysymystä erittäin tärkeänä, melko tärkeänä, ei juurikaan tärkeänä vai ei lainkaan tärkeänä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa kysymyksen tärkeäksi kokemien kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että asiakysymyksen tärkeänä pitäminen lisää puolueen kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että asiakysymys on omiaan vähentämään puolueen kannatusta. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua. Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Kerroin osoittaa mallin selitystasoa, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

⁵⁶ Tutkijat luokittelivat Perussuomalaiset jo vuonna 2002 pehmeää euroskeptisimiä edustavaksi puolueeksi. Kovan linjan euroskeptikoiksi luokiteltiin kaksi eduskunnan ulkopuolista puoluetta – Suomen Kommunistinen Puolue ja Muutosvoimat Suomi. (Taggart & Szczerbiak 2008, 11.)

Perussuomalaisten epäluulon voidaan nähdä pohjautuvan demokraattiseen euroskeptismiin, joka korostaa EU:n elitistisyyttä, byrokraattivetoisuutta, yhtenäisen identiteetin puutetta ja sitä, että päätökset tehdään liian kaukana tavallisista kansalaisista (ks. Vogt 2007, 100).

Vuoden 2007 tutkimuksessa pakolaisia ja ulkomaalaisia koskevat kysymykset saivat eri painotuksen vuoteen 2003 verrattuna, joten työperäistä maahanmuuton ja pakolaiskysymyksen suhdetta ei päästä analysoimaan. Sen sijaan asiaa lähestytään yhdenvertaisuuden ja kansallisen eheyden kautta. SDP, Vihreät ja RKP ovat saaneet kannatusta niiltä, jotka puolustivat vankasti maahanmuuttajien oikeutta yhtäläiseen sosiaaliturvaan suomalaisten kanssa. Myös KD kallistui vahvasti tähän suuntaan. Sen sijaan Kokoomus, Keskusta ja Perussuomalaiset vastustivat sitä. Tässä kysymyksessä jako noudattelee teoriaosiossa esitettyjä ohjelmallisia peruslinjoja maahanmuutosta vaiennutta SDP:tä lukuun ottamatta. Vasemmistopuolueet, Vihreät, RKP ja Kristillisdemokraatit ovat julistaneet suvaitsevaisuuttaan, jonka tulisi ulottua myös reiluun sosiaaliseen kohteluun. Huomattavaa on, että merkittävä osa vasemmistopuolueiden kannattajista kannatti vuonna 2003 ulkomaalaisen työvoiman rajoittamista, mutta heidän sosiaalisia oikeuksiaan ei haluttu rajoittaa vuoden 2007 tutkimuksessa. Sosiaaliseen tasa-arvon luomiseen on siis vasemmistossa paremmat valmiudet kuin yhtäläisien mahdollisuuksien luomiseen kiristyvässä työelämässä.

Tematiikan puolesta kysymys maahanmuuton uhasta kansalliselle omaleimaisuudelle olisi voinut sisältyä yhtenäiskulttuuri–moniarvoisuus-lohkeamaan, mutta koska maahanmuuttoa ja kansallisten ja kansainvälisten painotusten jännitettä on käsitelty osana käsiteltävää lohkeamaa, kysymystä analysoidaan tässä osiossa. Maahanmuuttopoliittisten kysymysten vastausjakaumat muistuttivat hyvin paljon toisiaan. Vastaajat, jotka näkivät maahanmuuttajissa uhan omaleimaisuudelle, kannattivat useimmin Perussuomalaisia, Kokoomusta tai Keskustaa. Uhkakuvilla lietsomiseen penseimmin suhtautuivat Vihreiden, RKP:n ja Vasemmistoliiton kannattajat. Perussuomalaiset toteaa vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassaan, että maahanmuuttajia ei edes yritetä integroida kunnolla yhteiskuntaamme, vaan Suomeen on alkanut muodostua kulttuureita kulttuurissa (Perussuomalaiset 2007). Vihreiden mukaan asia on päinvastoin: maahanmuuttajat eivät uhkaa kansallista omaleimaisuutta vaan rikastuttavat suomalaista kulttuuria (Vihreä Liitto 2006a). Keskustan ja Kokoomuksen vaaliohjelmat eivät täysin heijastele puolueiden kannattajakuntien varauksellista suhtautumista maahanmuuttoon: varsinkin Kokoomuksen ohjelmalinjaukset ovat huomattavasti maahanmuuttajamyönteisempiä kuin puolueen kannattajien asenteet (vrt. Kansallinen Kokoomus 2007). Toisaalta maahanmuuton ja kansalliskulttuurin eheyden suhteen merkitystä ei

kannata liioitella puoluekentässä, sillä kysymys aiheutti kaikkein vähiten hajontaa puolueiden välillä. Sen sijaan puolueiden sisällä on hyvin erilaisia näkemyksiä maahanmuutosta.

Suomen mahdollinen Nato-jäsenyys on sen sijaan vaalikauden aikana hajottanut puoluekenttää yhä enemmän vastakkaisiin leireihin. Perusasetelmassa ei tapahtunut neljän vuoden aikana muutoksia: Kokoomus ja RKP ovat yhä eduskunnan ainoat puolueet, joiden äänestäjäkunnassa on enemmän Nato-myönteisiä kuin Nato-kielteisiä äänestäjiä. Kokoomusta äänestäneiden joukko on tullut yhä vakuuttuneemmaksi sotilaallisen liittoutuneisuuden mielekkyydestä. Vielä vuoden 2003 vaaleissa 45 prosenttia sitä äänestäneistä katsoi, että Suomen on pysyttävädyttävä Naton ulkopuolella. Neljä vuotta myöhemmin vain 20 prosenttia oli sitä mieltä, ettei Suomen tulisi liittyä Naton jäseneksi⁵⁷. Vaikka kysymyksenasettelu oli hieman erilainen, on Kokoomuksessa tapahtunut voimakas ajattelutavan muutos. Vuoden 2007 ohjelmassa Kokoomus tekeekin selväksi sen, että Suomen jäsenyys Natossa vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä asemaa. Vuosien 2003–2007 tavoiteohjelmassa todettiin vain, että Naton laajeneminen Itämeren alueella lisää vakautta (Kansallinen Kokoomus 2002a). Osittain linjan vahvistumisessa voi olla kyse tyytymättömyydestä turvallisuuspoliittisen selonteon linjauksiin ja osin vastalause siihen, että punamultahallitukselle Nato-jäsenyys olisi vain teoreettinen vaihtoehto.

Vastustajien rintamaan liittyivät eritoten Vasemmistoliiton kannattajat. Vuoteen 2003 verrattuna Vasemmistoliitto on muuttunut selkeästi Nato-vastaisimmaksi puolueeksi oppositiossa ollessaan. Puolueen vaaliohjelman (2007) mukaan Suomen turvallisuuteen ei kohdistu mitään sellaisia uhkia, joihin voisimme varautua Nato-jäsenyydellä. Myös Vihreät (2007) perustaa näkemyksensä siihen, ettei Suomi tarvitse turvallisuuden varmistamiseen Naton jäsenyyttä. Lisäksi Perussuomalaisten kannattajiksi hakeutuu vain vähän äänestäjiä, jotka olisivat viemässä Suomea Natoon. Perussuomalaisten logiikka on tosin hieman erilainen kahteen edelliseen puolueeseen verrattuna. Se on huolestunut siitä, että Naton jäsenenä Suomi joutuisi luopumaan asevelvollisuusarmeijasta. Lisäksi Suomen ulkopoliittinen liikkumavara kaventuisi, jos esimerkiksi Naton ja Venäjän intressit olisivat ristiriidassa keskenään. (vrt. Forsberg 2002, 287). Päähallituspuolueet Keskusta ja SDP ovat myötäilleet vahvimmin Nato-option käyttöä. Suomi voi hakea jäsenyyttä turvallisuusympäristön olosuhteiden olennaisen muutoksen seurauksena (mt. 280), mutta

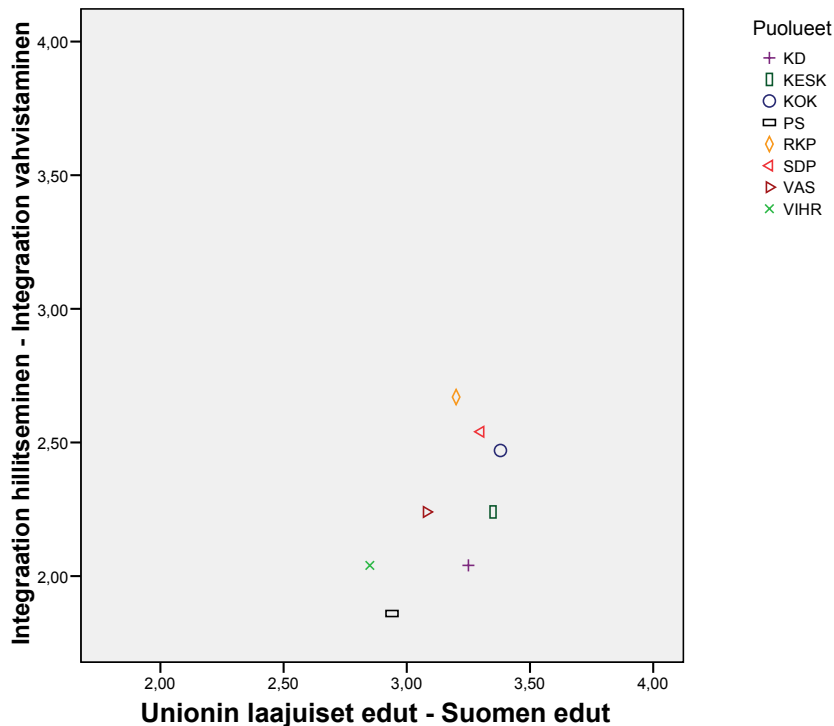
---

⁵⁷ Prosenttiosuuksien tarkastelussa huomioitu kaikki kysymykseen vastanneet Kokoomuksen äänestäjät eli myös ne, jotka vastasivat ”en osaa sanoa”.

kumpikaan puolueista ei pidä jäsenyyttä ajankohtaisena⁵⁸. Kolmas hallituspuolue, RKP, jonka kannattajista vajaa 40 prosenttia kannattaa Nato-jäsenyyttä, vaikenee asiasta, joka ei ole sen aatteellisen profiilin kannalta perustavanlaatuinen kysymys.

Puolueiden kannattajien asemoituminen kansallinen–kansainvälinen-ulottuvuudella ei ole muuttunut dramaattisesti 1991–2007. Ne puolueet, jotka olivat valmiimpia liittymään EU:hun 1990-luvun alussa, ja joiden kannattajat äänestivät EU-jäsenyyden puolesta, säilyttivät EU- ja integraatiomyönteisen asenteensa vuoden 2007 vaaleihin tultaessa. Myös skeptisen puolueiden ryhmittymä on pysynyt samana. Kuvioon 4.4. on koottu eduskuntapuolueiden kannattajien näkemykset EU:n integraatiosta ja kansallisten etujen ajamisesta EU:ssa vuosina 2003 ja 2007. Kuvioista voidaan nähdä, että puolueiden kannattajat sijoittuvat suhteellisen kiinteään ryppäeseen. Integraatiokysymys aiheuttaa enemmän hajontaa kuin kansallisten etujen huomioinen.

Kuvio 4.4. Eduskuntapuolueiden kannattajien suhtautuminen EU:n integraatiokehitykseen ja kansallisten etujen ajamiseen EU:ssa vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa⁵⁹ [Lähdeaineistot: FSD 1260 (2003), FSD 2269 (2007)]

⁵⁸ Niiden linjat mukailevat vuoden 2004 turvallisuuspoliittisen selonteon linjaa, jossa Suomen todetaan kehittävän edelleen yhteistyötä Pohjois-Atlantin puolustusliiton kanssa rauhankumppanuuden ja EU-Nato-yhteistyön saralla (Suomen puolustusministeriö 2004).

⁵⁹ Kuviota varten laskettiin keskiarvo kysymyksistä, jotka mittasivat suhtautumista Euroopan integraation vahvistamiseen ja kansallisten etujen ajamiseen EU:ssa vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalitutkimuksissa. Neliportaiseksi (asteikko 1-4) muuttetussa vastausasteikossa suuret arvot merkitsevät sitä, että vastaaja pitää integraation vahvistamista ja Suomen etujen ajamista EU:ssa tärkeinä asioina.

Perussuomalaisten positio perustuu vain vuoden 2007 tuloksiin, ja sen positiota voidaan pitää yllättävänä sikäli, että se ei ole muihin verrattuna yhtä kansallismielinen puolue suhteessa EU:hun. Vihreiden positio on puolestaan ennakoitua integraatiokierteisempi. Vaikka Vihreiden on arvioitu suhtautuneen myönteisimmin ylikansallisen demokratian vahvistamiseen (Raunio 2006, 48), sen äänestäjien valmius EU:n yhdentymisen vahvistamiseen on ollut alhaista 2000-luvulla. Edellä esitetyistä tuloksissa on myös havaittu, etteivät vihreät näyttäyty myöskään liittovaltion kannattajina, vaikka puolueen mielestä EU:lla tulisi olla nykyistä enemmän toimivaltaa niissä asioissa, joissa valtioiden välinen kilpailu ja monikansallisten suuryritysten toiminta tuottaa vahinkoa ihmisten hyvinvoinnille ja ympäristölle (Vihreä liitto 2004). Lisäksi Vihreiden äänestäjissä voi olla globaaleja euroskeptikoita, jotka katsovat, ettei EU ole pystynyt toimimaan maailman suurten ongelmien ratkaisemiseksi, kuten globaalin demokratian kehittämiseksi (Vogt 2007, 100). Toisaalta Vihreät ovat suhtautuneet 2000-luvulla kansallisten etujen ajamiseen EU:ssa nihkeimmin. Myös puolueen periaateohjelmassa todetaan, että suppeasti omaan hetkelliseen kansalliseen etuun keskittyvä ulkopoliittikka ei ole kenenkään etu (Vihreä Liitto 2006a). Perussuomalaisten äänestäjien näkemyksissä voidaan nähdä heijastuvan yleinen asenne integraatioon eliitin masinoimana hankkeena, jossa kansalaiset tukevat korkeintaan passiivisesti integraatiota kuin antaisivat sille aktiivisen hyväksyntänsä (Raunio 2006, 131).

Vasemmistoliiton kannattajien asenne EU:ta kohtaan on ollut suurimmassa murroksessa. 1990-luvun alussa suurin osa heistä vastusti EU-jäsenyyttä. Vielä EU:hun liityttäessä vasemmistoliittolaiset pitivät kansallisia etuja hyvin tärkeinä. Tilalle on tullut 2000-luvulla integraatiomyönteisempi asenne, jossa kansallisille eduille ei ole erityisen paljon sijaa. Integraatiomyönteisyyttä puoltaa se, että vasemmistossa on tajuttu sille merkittävien politiikkasektoreiden, kuten työllisyys-, ympäristö- ja sosiaalipoliittikan tarvitsevan yhä enemmän Euroopan tason yhteistyötä. (mt, 54).

Kuvion perusteella SDP:n ja Kokoomuksen kannattajien EU-näkemykset ovat lähimpänä toisiaan. Hienoisenä erona on se, että Kokoomus painottaa eniten kansallisia etuja, kun taas SDP ajaa hieman enemmän integraatiota eteenpäin. Kolmesta suuresta puolueesta Keskustan aseman voidaan arvioida muuttuneen kaiken kaikkiaan eniten 1990-luvulta vuoteen 2007 tultaessa. Kehitykseen ovat todennäköisimmin Keskustan asema pääministeripuolueena ja EU-politiikan johtajana vaalikaudella 2003–2007 ja se, että puolueelle tärkeään aluepoliittisiin ohjelmiin ja aluerahoitukseen sekä maatalouspolitiikkaan voidaan vaikuttaa EU:sta käsin. Kolme suurta puoluetta sijaitsevatkin kuviossa hyvin lähellä toisiaan.

Kristillisdemokraateilla sen sijaan vastaavaa integraatioon mukautumista ei ole tapahtunut. Puolue ei ole ollut hallitusvastuussa sitten vuoden 1994, jolloin se erosi juuri EU-jäsenhakemuksen jättämisen vuoksi, ja puolueen heikohko menestys eurovaaleissa on johtanut siihen, ettei puolue ole ollut samalla tavalla mukana integraatiokehityksessä kuin Keskusta. RKP:n linja on sen sijaan pysynyt hyvin muuttumattomana ja päinvastaisena kristillisiin nähden. Se näkee Euroopan integraation syventämisessä suurimmat mahdollisuudet. Kuvion vasempaan ylälaitaan ei sijoitu yksikään puolue, joten Suomessa ei ole eduskuntapuoluetta, jonka äänestäjille kansallisilla eduilla ei olisi juuri lainkaan merkitystä ja jolle integraation edistäminen olisi tärkeä asia. Tämänkaltainen linjaus muodostaisikin puolueesta todennäköisesti vahvan liittovaltion puolustajan ja kansallisvaltioita alas ajavan voiman. Askel lienee puolueille liian suuri otettavaksi (ks. Raunio 2002, 168).

Vaikka suomalaispuolueet suhtautuvat skeptisesti EU:n tiukempaan yhdentymiseen, on kuitenkin todettava, ettei EU-jäsenyyden hyväksyttävyydestä vallitse enää samanlaista köydenvetoa kuin vuonna 1995. Silloin puolueiden välinen erimielisyys Suomen eroamisesta EU:sta oli suuri ($Eta^2=0,34$) verrattuna vuoden 2003 kysymykseen EU:sta eroamisesta ($Eta^2=0,08$). Hypoteesi siitä, että puolueet ovat lähentyneet toisiaan EU-asioissa pitää sikäli paikkansa, mutta kaikkien puolueiden kannattajat eivät ole omaksuneet edelleenkään EU-myönteisyyttä.

Pakolaiskysymyksissä tapahtuneita muutoksia puoluekentässä on vaikeaa todentaa, sillä sitä koskevat kysymykset ovat vaihdelleet vuodesta toiseen. Odotettavissa on kuitenkin, että puolueiden jakolinjat pakolaiskysymykset noudattelevat myöhemmin analysoitavaa yhtenäiskulttuurimoniarvoisuus-lohkeamaa. Pakolaismyönteisimpinä puolueina erottautuvat Vihreät ja RKP, jotka suhtautuvat ulkomaalaisiin myönteisesti kulttuurin rikastuttajina, työvoimana ja ovat suopeita myös heidän oikeuteensa saada sosiaaliturvaa. Toiseen päähän asettautuu SMP:n pakolaispoliittista linjaa jatkanut Perussuomalaiset, Keskusta ja Kokoomus.

Puolustus- ja turvallisuuspolitiikan kuuma kysymys Nato-jäsenyydestä jakaa puoluekenttää yhä vahvemmin, kuten teoriaosiossa esitettiin. Eta^2 -arvot olivat korkeimpia Nato-kysymysten kohdalla, joten sotilaallinen liittoutuminen saa aikaan yhä enemmän hajontaa puolueiden välillä sen sijaan, että se aiheuttaisi näkemyseroja puolueiden sisällä. Kokoomus on noussut 2000-luvulla Nato-myönteisimmäksi puolueeksi, ja sen äänestäjien näkemykset ovat vain vahvistuneet tuoreimmissa eduskuntavaaleissa. Samaan aikaan toista äärelaitaa kysymyksessä edustava Vasemmistoliitto erottautuu yhä vahvemmin Nato-kielteisimpänä puolueena. Nato-kysymyksen otetut kannat

onnistuvat tosin selittämään vain puoluekentän ääripäiden äänestämistä. Samaan aikaan Keskustan ja SDP:n näkemykset ovat säilyneet vain periaatteellisen Nato-option säilyttävinä, joten Nato-jäsenyyden näkymät ovat heikot, mikäli asiasta päätettäisiin kansanäänestyksellä.

4.4. Kansanedustajat ja kansalaiset – kaksi eri maailmaa?

Herrojen ja kansan välisen ristiriitaisuuden olennaisimmat kysymykset liittyvät kansan ja eliitin väliseen kuiluun, puolueita ja poliitikoita kohtaan tunnettuun luottamukseen ja suorasukaisen, kansantajuksen politiikan suosioon. Populismien ja herravihan tutkiminen Suomessa linkittyy olennaisesti SMP:n syntyyn. Vennamolaisuutta ja SMP:tä on tutkittu poliittisena liikkeenä, mutta vaalitutkimuksissa on perehdytty varsin vähän SMP:n tai Perussuomalaisten kannatuksen selvittämiseen asiakysymyksien avulla. Tämä johtuu osittain siitä, että otoksissa ei ole yleensä ollut kovin montaa SMP:n tai Perussuomalaisten äänestäjää. Sen sijaan poliittisen luottamuksen ja äänestäjissä kytevän protestimielialan merkitystä on käsitelty useissa suomalaisissa tutkimuksissa (Mattila & Sänkiäho 2005, Bengtsson & Mattila 2009) Tulokset osoittavat, että äänestäjien luottamus poliittikkoihin ja demokraattisiin instituutioihin on vaihdellut merkittävästi 1990- ja 2000-luvulla, mutta luottamus on ollut pikemminkin kasvussa kuin laskussa. Toisaalta on huomattava, että heikko luottamus poliittisiin instituutioihin ja politiikan toimijoihin on vain yksi osa populismia. Heikkoa luottamusta voi ilmetä myös ilman, että populistinen puolue kasvattaa suosiotaan.

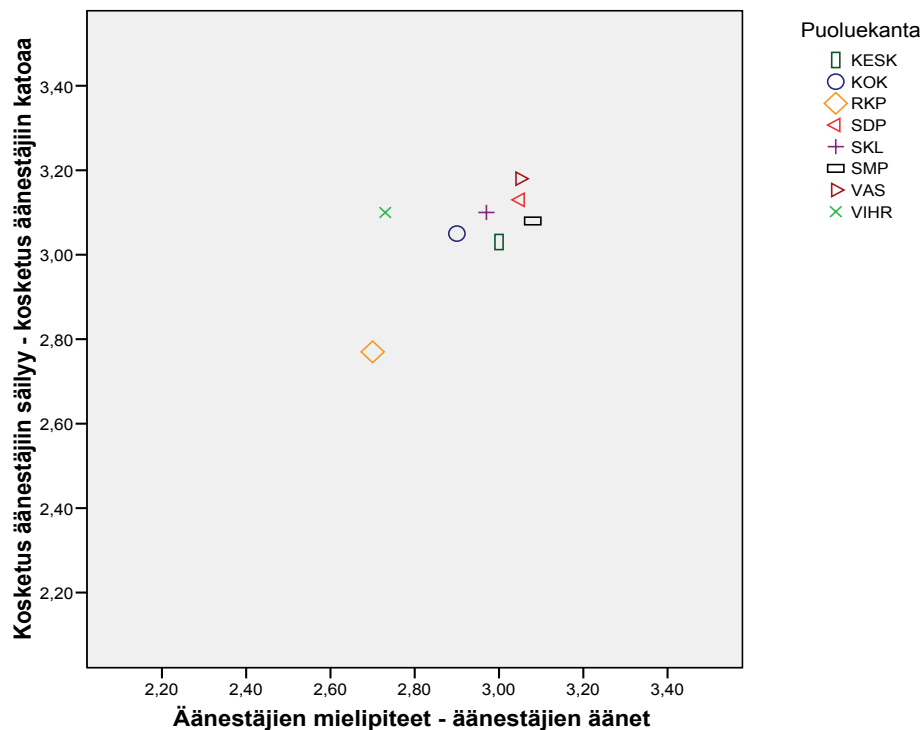
Tässä luvussa tuodaan lisävaloa siihen, miten puolueiden kannattajakunnat ovat jakaantuneet poliittista eliittiä ja poliittista luottamusta koskevissa väittämässä 1990- ja 2000-luvun eduskuntavaaleissa ja missä määrin eri puolueiden kannattamista voidaan selittää kannattajien populistisella mielialalla. Luvussa tarkastellaan sekä klassisten populististen väitteiden ja käsitysten asemaa suomalaisessa äänestäjäkunnassa että hallitsemistapaan kohdistuvaa tukea. Eduskuntapuolueista SMP ja myöhemmin Perussuomalaiset ovat esiintyneet sekä tavallisen kansan puolustajina että rappeutuneen eliitin kritisoijina.

Kuten edellä on jo todettu, vain vuosien 1991 ja 2007 haastattelututkimuksissa oli riittävästi henkilöitä, jotka ilmoittivat äänestäneensä SMP:tä (1991) tai Perussuomalaisia (2007). Tämä on ollut omiaan rajoittamaan empiiristä tutkimusta siitä, miten herrat–kansa-lohkeamaan liittyvät kysymykset vaikuttavat puoluevalintaan ja miten eri puolueiden kannattajat asemoituvat kyseisellä ulottuvuudella. Tämän vuoksi hyödynnän analyysissäni myös EVAn kysymyksiä

eduskuntavaalivuosi edeltäneiltä vuosilta. Vuoden 1991 vaalien ennakoasetelmat eivät olleet kovin otolliset protestipuolueena mainetta niittäneen SMP:n kannalta. Se oli ollut hallituksessa aikana, jona pankkikriisin siemenet oli kylvetty muun muassa vapauttamalla rahamarkkinat taitamattomasti (Kiander 2001, 5). Kasinotalous ja nousukauden huumassa eläminen olivat ylipäätään leimallisia vuosille 1987–1991.⁶⁰

Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, ovatko he samaa mieltä siitä, että puolueet ovat kiinnostuneita vain ihmisten antamista äänistä, eivätkä heidän mielipiteistään. Tämän väitteen voidaan nähdä implikoivan sitä, onko puolueista tullut kansan tahdosta riippumattomia, ääniä kalastavia puolueita. Kuvioista 4.5. voidaan nähdä, että SMP:tä äänestäneet olivat useimmin väitteestä samaa mieltä, vaikkakin ero erityisesti Vasemmistoliittoon ja SDP:hen jäi pieneksi.

Kuvio 4.5. Kansanedustajien etäänntyminen äänestäjistä ja puolueiden kiinnostus ihmisten mielipiteitä kohtaan puoluekannan mukaan vuoden 1991 eduskuntavaaleissa⁶¹ [Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)]

Vihreiden ja RKP:n kannattajakunnassa oli eniten uskoa siihen, että puolueet ovat aidosti kiinnostuneita äänestäjien mielipiteistä, vaikka niidenkin enemmistö näki asian toisin. Kuvioon

⁶⁰ SMP tosin erotettiin hallituksesta ”tahtomattaan”, kun se asettui hallitusta vastaan eläkekiistassa vuonna 1990 (Paloheimo 2007, 267).

⁶¹ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väitteistä ”Valitut kansanedustajat menettävät yleensä pian kosketuksen äänestäjiin” ($Eta^2=0,01$) ja ”Puolueet ovat kiinnostuneita vain ihmisten antamista äänistä, eivät heidän mielipiteistään” ($Eta^2=0,02$). Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Spearmanin korrelaatiokerroin väitteiden välillä oli 0,41. Korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevää riskitasolla 0,01.

otetun toisen väittämän ”valitut kansanedustajat menettävät yleensä pian kosketuksen äänestäjiin” voidaan katsoa kuvaavan kahtiajakoa poliittisen eliitin ja tavallisen kansan välillä. Tämän kysymyksen suhteen kahdeksan suurimman puolueen äänestäjät olivat suhteellisen yksimielisiä. RKP:n kannattajia lukuun ottamatta äänestäjät olivat vankasti sitä mieltä, että yhteys äänestäjiin katoaa yleensä nopeasti. Tässä suhteessa myös vihreiden näkemykset ovat pessimistisiä. Vasemmistoliiton kannattajat olivat kaikkein eniten samaa mieltä poliitikkojen ja kansan etäännyttämisestä. SMP:tä äänestäneiden vastaukset mukailivat populismista kumpuavia odotuksia, mutta sen populistinen profiili jäi kuvion perusteella laimeaksi.

Poliitikoiden ja kansan välisessä ristiriitaisuudessa on kysymys myös luottamuksesta. Heikentyvä luottamus hallituslaitoksia, poliitikkoja ja puoluejärjestelmää kohtaan on ollut polttoainetta populististen puolueiden toiminnalle ja kasvuedellytyksille (Paloheimo 2008, 57). Poliittista eliittiä kohtaan tunnettu luottamus perustuu uskomukseen siitä, että poliitikot eivät ole ulkopoولisia voimia, vaan osa poliittista yhteisöä. Tutkijat ovat kansainvälisissä tutkimuksissa havainneet luottamuspulan kasvaneen ainakin 1970-luvulta lähtien, jolloin myös protestipuolue SMP ilmestyi toden teolla suomalaisen politiikan kenttään (Mattila & Sänkiäho 2005, 74).

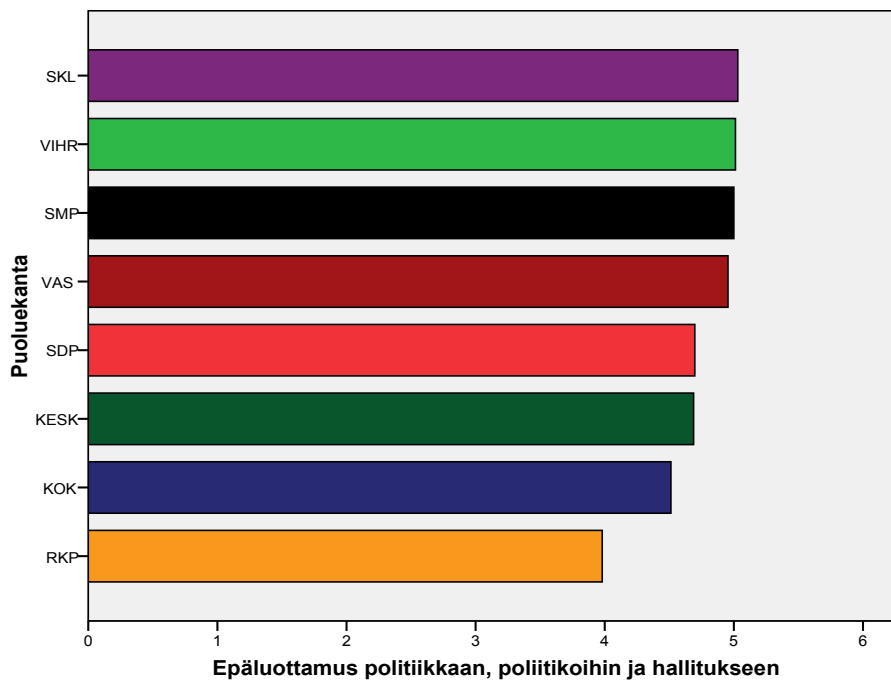
Vuoden 1991 vaalitutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, kuinka paljon he yleensä ottaen luottavat suomalaisiin poliitikoihin, mikä mittaa spesifiä, politiikan toimijoihin kohdistuvaa luottamusta. Poliitiikan instituutioihin ja politiikan tuotoksiin kohdistuvaa luottamusta voidaan katsoa mittaavan näkemykset siitä, voivatko äänestäjät yleensä luottaa siihen, että hallitus tekee oikeita päätöksiä. Kolmas kysymys liittyi siihen, uskovatko vastaajat, että politiikassa tapahtuu ylipäättään suunnanmuutoksia, jos hallituspuolueet vaihtuvat vai ovatko puolueet samaa massaa. Näistä väittämistä muodostettiin summamuuttuja, ja luottamusindeksiä tarkasteltiin suhteessa puoluevalintaan.

Kuvio 4.6. osoittaa, että suurinta poliittista epäluottamusta kokivat SKL:n, SMP:n, Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannattajat. Erot summamuuttujan keskiarvoissa ovat niiden osalta erittäin pieniä. Siksi voidaankin arvioida, että epäluottamus politiikkaan ja sen toimijoihin ei ollut erityisen selkeä motivointitekijä SMP:tä äänestäneille. Kolmen suurimman puolueen kannattajat eivät olleet aivan niin skeptisiä suhteessaan poliitikkoihin, hallitukseen ja poliittiseen muutokseen. Kysymys on siis jaosta uusien ja vanhojen puolueiden välillä ja uusien puolueiden kannattajien tyytymättömyydestä vallitseviin olosuhteisiin.

Muista puolueista erottautui jälleen selkeästi RKP, jonka kannattajakunnassa on muita suurempi luottamus politiikkaan ja poliitikoihin. Selittäväenä tekijänä voisi olla se, että haastattelututkimuksen ruotsinkieliset vastaajat, jotka muodostavat RKP:n kannattajakunnan ytimen, tunsivat huomattavasti suurempaa poliittista luottamusta kuin suomenkieliset. RKP:n kannattajien joukossa oli kiintoisasti suhteellisesti vähiten niitä, jotka uskoivat, ettei ole mitään väliä, mitkä puolueet ovat hallituksessa. Tämä on tulkittavissa niin, että RKP:n kannattajat uskoisivat hallituspolitiikan painotusten muuttuvan, jos RKP tippuisi hallituksesta.

Kuvio 4.6. Poliitiikkaa, poliitikoita ja hallitusta kohtaan tunnettu epäluottamus puoluekannan mukaan vuoden 1991 eduskuntavaaleissa⁶²

Lähdeaineisto: FSD 1088 (1991)

SMP:n vastaajat olivat kaikkein useimmin sitä mieltä, että asiat jatkuvat aina vain samaan malliin hallituspohjasta riippumatta. He saattoivat kokea, ettei SMP hallituksen apupuolueenakaan pystynyt vaikuttamaan, kun vanhat suuret puolueet päättävät linjat. Tämän tuloksen rinnalla on hämmentävää, että SMP:läiset uskoivat kaikkein useimmin, että hallitus tekee yleensä oikeita päätöksiä. Vankin luottamus poliitikoihin oli Keskustan, Kokoomuksen ja RKP:n kannattajilla, vähiten heihin luottivat SMP:n ja Vihreiden kannattajat.

⁶² Epäluottamusindeksin asteikko on 0–9, ja epäluottamus kasvaa arvojen suuretessa. Summamuuttuja koottiin väittämistä ”yleensä voi luottaa siihen, että hallitus tekee oikeita päätöksiä” ja ”ei ole oikeastaan mitään väliä, mitkä puolueet ovat hallituksessa; lopulta asiat kuitenkin jatkuvat paljolti samaan malliin” sekä kysymyksestä ”kuinka paljon yleensä ottaen luotatte suomalaisiin poliitikkoihin?”. Niihin muodostettiin neliportainen vastausasteikko (0–3). Suurin korrelaatio oli poliitikkoihin ja hallitukseen kohdistettua luottamusta mittaavien väittämien välillä ($\rho=0,31$, p -arvo=0,01).

EVAn kansallisissa asennetutkimuksissa ihmisiltä on kysytty, ovatko puolueet ajautuneet yhä kauemmas tavallisten ihmisten ongelmista. Vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksessa ja vuoden 1999 eduskuntavaalitutkimuksessa ei ole poliitikkojen ja kansan välistä ristiriitaisuutta kuvaavia kysymyksiä, mutta vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa vastaajille esitettiin täsmälleen sama väite. Tauluko 4.22. keskiarvojen perusteella puolueiden järjestys käsityksissä siitä, kuinka erkaantuneita puolueet ovat kansalaisista, oli seuraava vuosina 1994–2003⁶³:

RKP–KOK–VIHR–KESK–SDP–SKL/KD–VAS–SMP/PS

Sekä SMP:n ja Perussuomalaisten kannattajat kokivat tavallisten ihmisten ongelmien jäävän pimentoon puolue-elämässä. Tuloksen luotettavuutta heikentää tosin merkittävästi pieni otoskoko, mutta tarkasteltavan ilmiön kannalta SMP:n ja Perussuomalaisten kannattajien tarkastelu on perusteltua. Kaiken kaikkiaan puolueiden on nähty tulleen lähemmäs tavallisten kansalaisten ongelmia vuoden 1994 jälkeen. Mahdollinen selitys sille on talouden elpyminen: vuonna 1994 äänestäjät olivat puolueille katkeria maan syöksymisestä talousahdinkoon ja ennätystyöttömyydestä.

Taulukko 4.22. Äänestäjien näkemykset puolueiden ajautumisesta kauemmas tavallisten ihmisten ongelmista puoluekannan mukaan vuosina 1994, 1998 ja 2003 (keskiarvot)⁶⁴

Keskiarvo	Puoluekanta							SKL/ KD	SMP/ PS	Eta ²	Kaikki
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP					
1994	3,19	3,43	3,21	3,60	3,41	3,17	3,48	3,65	0,04	3,35	
(n)	(218)	(442)	(263)	(103)	(129)	(69)	(31)	(17)		(1272)	
1998	3,33	3,20	3,24	3,33	3,17	3,05	3,35	3,82	0,01	3,25	
(n)	(245)	(270)	(296)	(86)	(113)	(55)	(40)	(11)		(1116)	
2003	2,93	2,90	2,74	3,29	2,77	2,73	2,98	3,11	0,03	2,91	
(n)	(205)	(243)	(132)	(89)	(77)	(45)	(69)	(10)		(870)	

Lähdeaineistot: FSD 1031 (1994) FSD 1086 (1998) FSD 1260 (2003)

Keskiarvojen voidaan nähdä heijastelevan myös hallitus-oppositio-asetelmaa. Hallituspuolueiksi kaudeksi 1995–1999 nousseiden SDP:n, Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat näkivät vuoden 1999 tutkimuksessa puolueiden lähentyneen ihmisten arkea. Oppositioon jääneen Keskustan kannattajat kokivat asian päinvastoin. Puolueiden arvosteleminen ihmisten arjesta erkaantumisesta

⁶³ Vasemmalla sijaitsevien puolueiden kannattajat kokivat vähiten, että puolueet ovat ajautuneet kauemmas tavallisten ihmisten ongelmista. Oikealla sijaitsevien puolueiden kannattajat kokivat puolueiden ja kansalaisten kuilun suurimmaksi.

⁶⁴ Väite kuului: ”Puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmas tavallisten ihmisten ongelmista”. Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä.

näyttää olevan uskottavampaa oppositiosta käsin, mikä korostaa sitä, että SMP:n/Perussuomalaisten kaltaisen protestipuolueen on suotuisampaa olla oppositiossa kuin hallituksessa.

Vuoden 1991 vaalitutkimuksen tapaan RKP:n kannattajat näkivät juovan puolueiden ja kansan välillä pienimpänä jokaisena tarkasteluajankohtana. Vuoden 2003 tulokset poikkeavat 1990-luvun tuloksista huomattavasti sikäli, että kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjät katsoivat puolueiden tulleen lähemmäs tavallisten ihmisten ongelmia. Erityisesti Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjät ovat kokeneet asian näin. Tulos on yhdenmukainen Vihreiden vuorovaikutuksellisuutta ja ihmisten osallistamista korostavan päätöksentekomallin kanssa (Vihreä Liitto 2003).

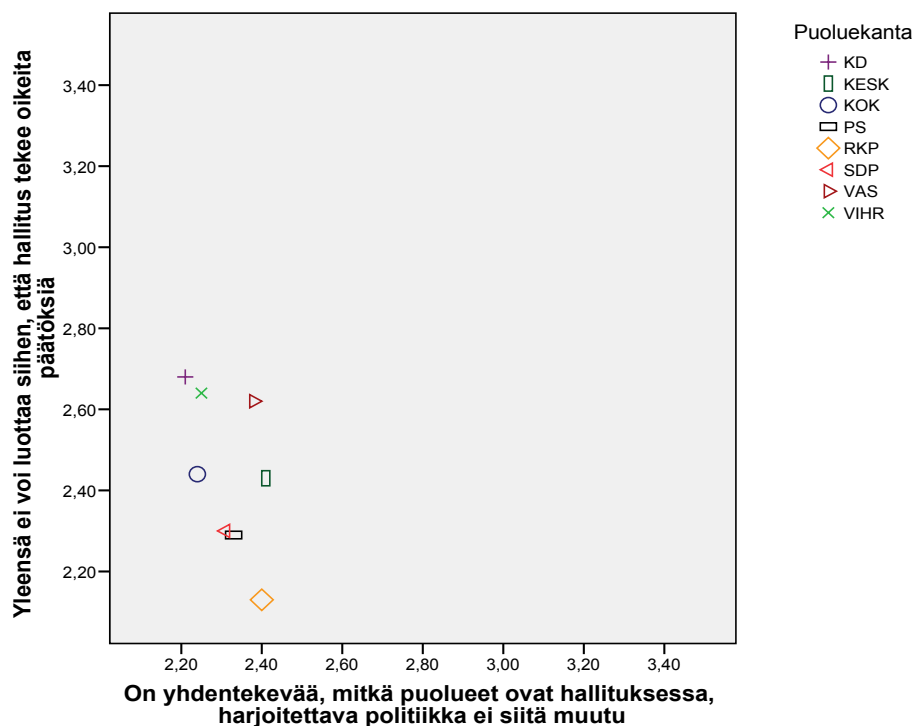
Perussuomalaisten (n=10) keskiarvon laskusta on hyvin vaikea tehdä luotettavia johtopäätöksiä, mutta huomattavaa silti on, että Vasemmistoliitto on ainoa puolue, jonka kannattajakunnassa puolueiden etäännyminen arjesta nähdään yhtä polttavana ongelmana kuin vuonna 1999. Perussuomalaiset asettuu silti ohjelmallisesti selkeimmin kansan ongelmia ymmärtäväksi voimaksi. Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa todetaan, että Perussuomalaiset tarjoaa kansalle mahdollisuuden äänestää kansanedustajiksi ihmisiä, jotka tuntevat suomalaisten jokapäiväisen murheen riittävästä toimeentulosta, pätkätöistä ja työttömyydestä. Vasemmistoliitto on sen mukaan hylännyt vaikeuksissa olevat ihmiset. (Perussuomalaiset 2002.)

Vuoden 2003 tutkimuksessa kysyttiin vuoden 1991 vaalitutkimuksen tapaan ihmisten luottamusta hallituksen päätöksiin ja siihen, vaikuttaako hallituskoalition muuttuminen harjoitettavaan politiikkaan. Valitettavasti poliitikoita kohtaan tunnettua yleistä luottamusta mittavaa kysymystä ei ollut, joten samankaltaisen summamuuttujan luominen ei ole mahdollista. Kuvion 4.7. perusteella yksi suurimmista muutoksista on RKP:n kannattajien asenne hallituspolitiikan muutoksiin. Vielä vuoden 1991 vaaleissa RKP:n kannattajat uskoivat vankimmin hallituspolitiikan muuttuvan koalitiopuolueiden mukaan. Vuoden 2003 tutkimuksen valossa tilanne on päinvastainen, mikä on hieman ristiriidassa suhteessa siihen, että RKP:n äänestäjillä on ollut positiivinen käsitys politiikkaan vaikuttamisen mahdollisuuksista. Suomenruotsalaisten luottamus puolueisiin oli vuoden 2003 vaaleissa huomattavasti suomenkielisiä korkeammalla tasolla (Sundberg ym. 2005, 48). RKP:läiset luottavat kuitenkin vankimmin siihen, että hallitus tekee yleensä oikeita päätöksiä.

Perussuomalaisten käsitys poikkeaa SMP:läisten näkemyksistä vuodelta 1991. Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa todetaan, että valtaa pitävät toittavat vain yhtä mahdollista vaihtoehtoa ja että kaikki rajat ylittävä hallituspohja on tehnyt politiikasta pelkkää kylmää hallinnointia

(Perussuomalaiset 2002). Perussuomalaisten kannattajat uskoivat silti keskimääräistä useammin, ettei hallituspohja ole yhdentekevä politiikan kannalta ja että hallituksen päätöksentekoon voi luottaa. Opposition kahdeksaksi vuodeksi juuttuneen Keskustan äänestäjiin on pesiytynyt mieliala, jonka mukaan hallituspolitiikka on yhtä ja samaa. Tämä kielinee turhautuneisuuden ja voimattomuuden tunteesta. Yli puolet vasemmistoliittolaisista ei vuoden 1991 tavoin luota siihen, että hallitus tekee oikeita päätöksiä, vaikka puolue oli kauden 1999–2003 hallituksessa. Tämä voi tosin johtua osin siitä, että sateenkaarihallitus leikkasi rajusti vasemmistoliittolaisille tärkeitä minimietuuksia, kuten lapsilisä ja kansaneläkkeitä (Valtioneuvosto 1995b).

Kuvio 4.7. Äänestäjien käsitykset hallituspohjan merkityksestä ja hallituksen päätösten oikeellisuudesta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa⁶⁵

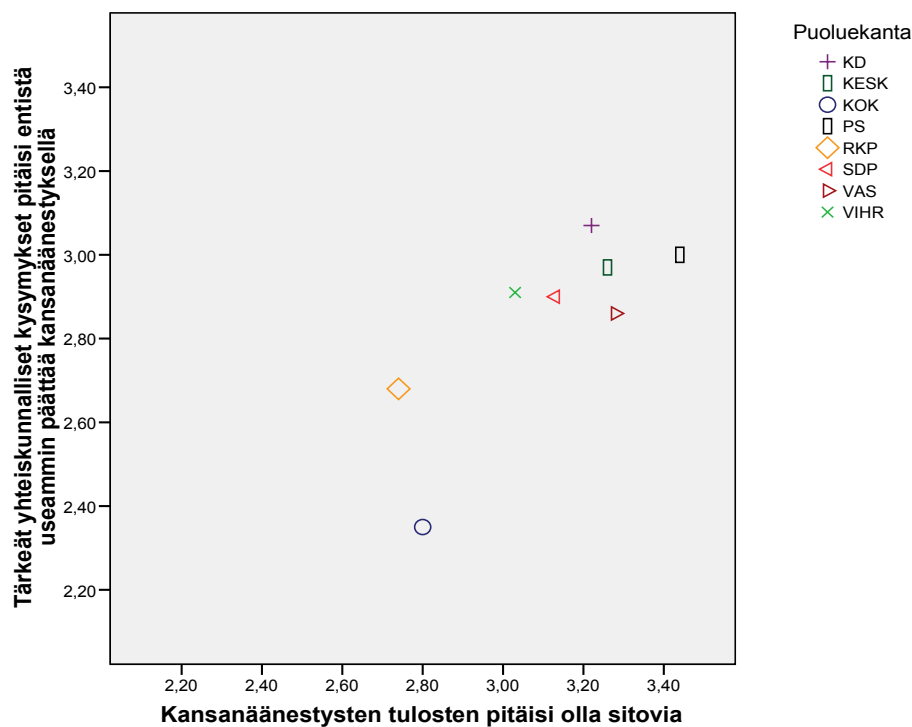
Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)

Olellainen osa herrojen ja kansan välistä ristiriitaisuutta on suhtautuminen kansanäänestyksiin. Populistipuolueet väittävät edustuksellisen demokratian olevan aidon demokratian tiellä. Lisäksi poliittinen eliitti ei halua, että tavallisille kansalaisille annetaan liikaa valtaa. (Taggart 2005, 12,14.) Todennäköisesti kysymys on myös siitä, ettei valistumattoman kansalaismielipiteen haluta ratkaisevan poliittisesti elintärkeitä asioita (ks. Grönlund 2009, 175).

⁶⁵ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väitteestä ”on yhdentekevää, mitkä puolueet ovat hallituksessa, harjoitettava politiikka ei siitä muutu” ($Eta^2=0,01$) ja negatiiviseksi käännetystä väitteestä ”yleensä voi luottaa siihen, että hallitus tekee oikeita päätöksiä” ($Eta^2=0,05$). Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Samanmielisyyys väitteistä kasvaa kuviossa oikealle ja ylös siirryttäessä.

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, pitäisikö tärkeistä yhteiskunnallisista kysymyksistä päättää yhä useammin kansanäänestyksellä, ja pitäisikö niiden tulosten olla sitovia. Kolmen suurimman eduskuntapuolueen havaittiin olleen puolueohjelmissaan varauksellisia kansanvallan lisäämiseen suoran demokratian kautta. Kuvion 4.8. perusteella Kokoomuksen kannattajat erottuvat selkeästi muista, sillä heidän joukossaan on enemmän kansanäänestysten lisäämisen vastustajia kuin kannattajia. Kokoomuslaiset suhtautuvat varauksella myös siihen, että kansanäänestysten tulosten pitäisi olla sitovia.

Kuvio 4.8. Kansanäänestysten käytön lisäämisen ja kansanäänestysten tulosten sitovuuden kannatus puoluekannan mukaan eduskuntavaaleissa 2003.⁶⁶

Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)

Toistaiseksi Suomessa onkin mahdollista järjestää perustuslain 53 §:n mukaisesti vain neuvoa-antavia kansanäänestyksiä. Kokoomuksen ohella myös RKP:n äänestäjillä on varauksellinen suhtautuminen suoran demokratian lisäämiseen. Kokoomuksen äänestäjillä on havaittu olevan korkein tietotaso politiikasta, ja kansanäänestyksen suosion on havaittu olevan korkeampi tietämättömien keskuudessa (Bengtsson ym. 2005b, 154). Sekä RKP:n että Kokoomuksen

⁶⁶ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väitteestä ”Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä” ($Eta^2=0,05$) ja negatiiviseksi käännetystä väitteestä ”Kansanäänestysten tulosten pitäisi olla sitovia” ($Eta^2=0,04$). Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Väitteiden välinen korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevää 1 prosentin riskitasolla ($\rho=0,57$).

äänestäjäkunnassa on muita puolueita enemmän hyvätuloisia, korkeassa ammattiasemassa olevia ja ylempään keskiluokkaan itsensä samaistavia ihmisiä, jotka eivät vaadi ponnekkaasti kansanäänestyksiä. Näin ollen voidaan väittää, että RKP:n ja Kokoomuksen kannattajakunnan hieman elitistisellä sosiodemografisella koostumuksella on jonkin verran vaikutusta siihen, että edustuksellisen demokratian mekanismien uskotaan riittävän.

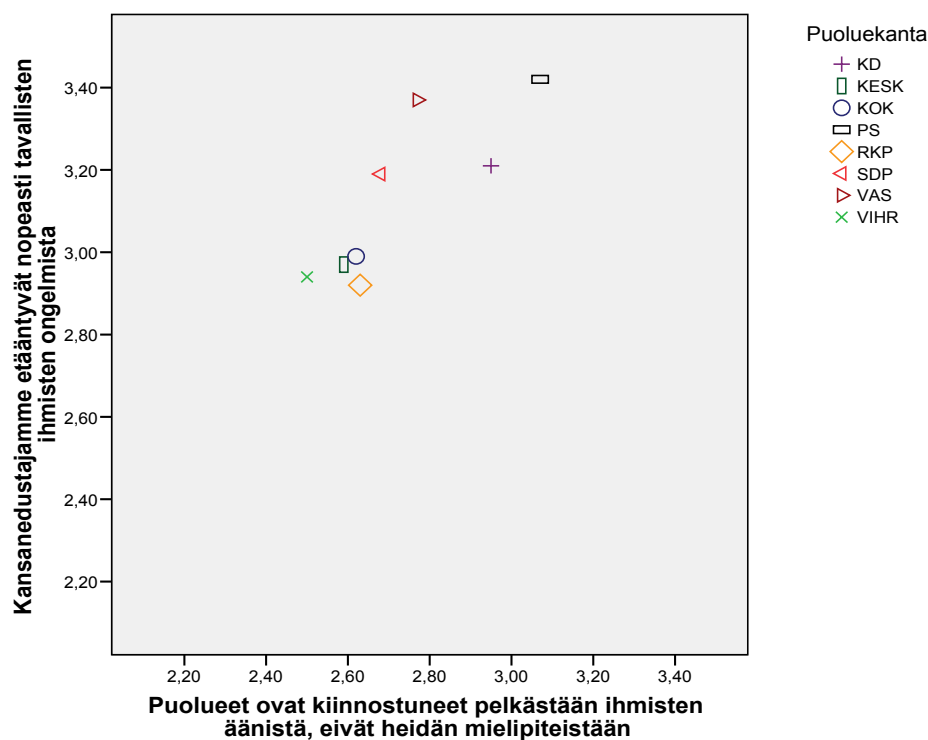
Keskustan äänestäjät yltävät kansanäänestysmyönteisyydessään sen sijaan lähes Perussuomalaisen ja Kristillisdemokraattien tasolle. Tuloksessa voidaan nähdä piirteitä siitä, että keskustalaisessa kansanliikkeessä on totuttu pitämään herrat varpaillaan ja korostettu kentän ääntä (ks. Ruostetsaari 2006, 42). Kristillisdemokraattien kannattajien näkemykset olivat myönteisempiä suoralle demokratialle kuin mitä puolueohjelmien perusteella voisi odottaa. Perussuomalaisia äänestäneet vaativat muita ponnekkaammin, että kansanäänestysten tulosten pitäisi olla sitovia, mikä ei jättäisi poliittisille eliitille veto-oikeutta, jos kansan tulkittaisiin äänestäneen ”väärin”. Näkemys sopii yhteen ”kyllä kansa tietää” -asenteen kanssa. Perussuomalaisia äänestäneissä voi olla niitä, jotka kannattavat kansanäänestyksiä siksi, etteivät he yleisesti luota puolueisiin (Karvonen & Paloheimo 2005, 294).

Vihreiden positio suhteessa kansanäänestyksiin on ennakoitua maltillisempi. Vaikka vihreät ovat tulleet vähemmän kärkeviksi vaatimuksissaan suorasta kansanvallasta, kansanäänestysten tulisi puolueen mielestä täydentää edustuksellista demokratiaa kansanäänestyksillä. Vihreät eivät olleet kansanäänestyksen sitovuuden innokkaimpia kannattajia, vaikka Vihreät (2006) on virallisesti vaatinut sitovuutta. Puolueen kannattajakunnassa on jokseenkin paljon sosiaalisesti korkeassa asemassa olevia (Paloheimo & Sundberg 2005, 174), jotka eivät välttämättä luota kansalaisten poliittiseen arviointikykyyn. Toisaalta puolueessa lienee myös poliittisesti aktiivisia henkilöitä, jotka kannattavat kaikkien osallistumismuotojen lisäämistä ja myös sitovuuden lisäämistä kansanvallan lujittamiseksi (ks. Bengtsson ym. 2005b, 154). Suhtautuminen kansanäänestyksiin näyttää siis ainakin osittain selittyvän sosiaalisen statuksen kautta, vaikka Vihreiden puolueohjelmat antoivat ymmärtää, että kysymys on jaosta etujaan varjelevien suurten puolueiden ja pienten puolueiden välillä. Rahvaamman taustan puolueissa kansan ääneen luotetaan yhteiskunnallisesti tärkeissä kysymyksissä enemmän kuin niissä puolueissa, joiden kannattajakunnalle on ominaista korkea status.

Vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä tehty haastattelututkimus mahdollistaa poliitikot–kansalohkeaman tarkastelun ja vertailun aikaisempiin vaalivuosiin verrattuna useammalta eri kantilta.

Kuviota 4.9., joka kuvastaa kansanedustajien etäännyttä kansasta ja kansalaisten näkemyksiä puolueista näkemyksien kuuntelijoina tai äänenkalastelijoina, voidaan verrata vuoden 1991 haastattelututkimukseen⁶⁷. Tulos noudattelee osin vuoden 1991 vaalitutkimuksesta saatuja tuloksia. Perussuomalaiset erottuu kuitenkin rintamasta selvemmin kuin SMP 16 vuotta aikaisemmin.⁶⁸ Puolue on täten terästännyt populistista essentiaansa, sillä populistiseen strategian olennainen osa on syyttää poliittista eliittiä siitä, että se on ryöstännyt kansalta vallan, jolloin tarvitaan todellinen ”kansan puolue”, joka heijastelee kansalaisten intressejä ja toiveita (Rydgren 2005, 15).

Kuvio 4.9. Kansanedustajien etäännyminen äänestäjistä ja puolueiden kiinnostus ihmisten mielipiteitä kohtaan puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa⁶⁹

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Mielenkiintoinen seikka vuoden 2007 tuloksissa on se, että hallituskoalition myöhemmin keväällä muodostaneiden puolueiden äänestäjät sijoittuivat kysymyksissä varsin lähekkäin. He eivät olleet tulevaan oppositioon verrattuna yhtä vakuuttuneita siitä, että puolueet ovat kiinnostuneita vain

⁶⁷ Silloin väite oli ”Valitut kansanedustajat menettävät yleensä pian kosketuksen äänestäjiin”.

⁶⁸ Kyseiset väittämät selittivät Perussuomalaisten kannatusta hyvin tutkimuksessa, jossa mitattiin eri ristiriitauttavuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitauttavuudet kattavassa regressiomallissa (ks. Paloheimo 2008, 43).

⁶⁹ Kuviota varten laskettiin keskiarvot puoluekannan mukaan väitteistä ”Kansanedustajat etäännyvät nopeasti tavallisten ihmisten ongelmista” ($Eta^2=0,04$) ja ”Puolueet ovat kiinnostuneet pelkästään ihmisten antamista äänistä, eivät heidän mielipiteistään” ($Eta^2=0,03$). Neliportaiseksi (asteikko 1–4) muutetussa vastausasteikossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Väitteiden välinen korrelaatio oli tilastollisesti merkitsevää 1 prosentin riskitasolla ($p=0,48$).

ihmisten äänistä ja että kansanedustajat loittonevat nopeasti arjesta. Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten äänestäjien näkemykset kuilusta kansanedustajien arjen ja tavallisten ihmisten ongelmien välillä selittynevät osin sillä, että kyseisten puolueiden kannattajakunnissa on verrattain paljon pienituloisia ja matalasti koulutettuja, joiden sosiaalinen tausta eroaa kansanedustajista⁷⁰.

Myös vuoden 2007 vaalitutkimuksessa kysyttiin, pitäisikö yhä useammat yhteiskunnallisesti tärkeät asiat päättää kansanäänestyksellä. Kokoomusta äänestäneiden joukossa oli selvästi eniten niitä, jotka vastustivat vuoden 2003 tapaan kansanäänestysten lisäämistä. Tulokselle voi olla ainakin kaksi teoreettista selitystä. Joko kokoomuslaiset korostavat poliitikkojen valtaa ja siitä seuraavaa vastuuta poliittisissa kysymyksissä tai sitten he korostavat sitä, että poliittisiin johtotehtäviin valituilla kansanedustajilla on huomattavasti enemmän päätöksenteossa tarvittavaa tietoa kansan eri kerroksiin verrattuna. (Bengtsson ym. 2005b, 153.) Lisäksi RKP:n ja Vihreiden äänestäjistä vajaa puolet suhtautuu epäilevästi kansanäänestyksiin.

Taulukko 4.23. Eri puolueiden kannattajien näkemykset kansanäänestysten käytön lisäämisestä puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%)⁷¹

Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä	Puoluevalinta								
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS	Kaikki
Täysin samaa mieltä	36	39	16	44	27	27	36	62	33
Osittain samaa mieltä	33	30	35	33	32	34	34	16	32
Osittain eri mieltä	26	25	35	15	39	32	21	19	28
Täysin eri mieltä	5	7	14	9	3	7	8	3	8
Yhteensä (n)	100 (244)	100 (241)	100 (210)	100 (92)	100 (111)	100 (62)	100 (61)	100 (37)	100 (1058)

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Vihreiden suhtautuminen ei ole muuttunut neljässä vuodessa, vaikka osallistuvan demokratian mukainen käsitys kansanäänestysten lisäämisestä on mainittu vuonna 2006 uusitussa periaateohjelmassa. Valtakunnallisia ja kunnallisia kansanäänestyksiä tulee Vihreiden (2006a) mielestä lisätä ja niiden tulosten pitää myös olla sitovia. Osallistuvan demokratiateorian mukaan

⁷⁰ Vuoden 2007 haastattelututkimuksessa Vasemmistoliittoa äänesteissä oli suhteessa eniten ammattikoulun tai -kurssin käyneitä ja Perussuomalaisia äänesteissä suhteessa vähiten yliopistokoulutuksen saaneita. Vihreiden ja RKP:n riveissä oli puolestaan suhteessa eniten yliopistotutkinnon suorittaneita.

⁷¹ Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,05.

kansalaisten säännöllinen osallistuminen päätöksentekoon lisäisi heidän kiinnostustaan politiikkaa kohtaan, kohentaisi heidän tietojaan politiikasta ja parantaisi edellytyksiä arvioida poliittisia päätöksiä (Barber 1984, 167–173). Toki on myös mahdollista, että kansanäänestyksiä ei nähdä tarkoituksenmukaisina vaihtoehtoina siksi, että ne eivät monesti perustu harkintaan ja punnintaan, kuten deliberatiivisessa demokratiassa. Uusimmassa periaateohjelmassa todetaankin, että osallistuva demokratia vaatii jatkuvaa keskustelua, tiedonsaantia ja tasa-arvoista mielipiteenvaihtoa. (Vihreä Liitto 2006a). Perussuomalaiset terästi profiiliaan myös tässä kysymyksessä, joka on populistipuolueen kannalta otollinen. Lähes 80 prosenttia sitä äänestäneistä kannatti kansanäänestysten lisäämistä. Populistipuolueet ovat perustelleet kansanäänestysten tarpeellisuutta vetoamalla niihin vaihtoehtona poliittisen luokan määräysvallalle (Rydgren 2005, 67).

Lopuksi vuoden 2007 haastattelututkimuksesta tarkastellaan kansalaisten käsitystä siitä, minkälaisia ammattipoliitikoiden eli poliittisen eliitin pitäisi olla ja mitä heidän pitäisi edustaa. Taulukossa 4.24. on kolme kansanedustajia koskevaa väitettä. Yksi väitteistä tosin liittyi eduskuntaan, mutta sekin on luonteeltaan kansanedustajakäsitystä mittaava eikä puhtaan institutionaalinen kysymys. Perussuomalaiset olivat vahvimmin sitä mieltä, että kansanedustajat auttaisivat eniten lopettamalla puhumisen ja keskittymällä toimintaan, että heidän tulee edustaa ennen kaikkea kansalaismielipidettä ja ettei heidän tarvitsisi olla kansalaisia korkeammin koulutettuja. Kansanläheistä ja toiminnan nimiin vannovaa kansanedustajuutta vaativat seuraavaksi innokkaimmin Vasemmistoliiton ja SDP:n äänestäjät. Näin ollen jo kuviossa 4.9. hahmottunut jako toistuu uudelleen, vaikkakin RKP:n äänestäjät osoittavat ennakoitua suurempaa tyytymättömyyttä poliitikkoihin. Nykyisen opposition ja hallituksen välinen juopa poliitikot vastaan kansa - ulottuvuudella on kuitenkin ilmeinen.

Yli 80 prosenttia eduskuntapuolueiden äänestäjistä oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että kansanedustajat auttaisivat maamme enemmän, mikäli he lopettaisivat puhumisen ja keskittyisivät toimimaan todellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Osuutta voidaan pitää suurena, sillä väitteessä on vahva populistinen leima⁷². Toisaalta populistipuolueet ovat tulleet tunnetuksi juuri retoriikastaan, jolla usein tyydytään kritisoimaan vallitsevaa tilaa sen sijaan, että tarjottaisiin realistisesti toteuttavissa olevia politiikkavaihtoehtoja. Optimistisin poliittikkokuva oli Vihreiden, Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjillä ja negatiivisin perussuomalaisilla. Kokonaisuudessaan tulos selittynee

---

⁷² Väitteessä voidaan nähdä samankaltaisuutta ruotsalaisen oikeistopopulistisen puolueen Ny Demokration puoluejohtajan kommentteihin, joissa poliitikkoja verrattiin krokotiileihin, joilla on suuri suu, mutta pienet korvat (Rydgren 2005, 66).

sillä, että kansalaisille eduskunta näyttäytyy lähinnä televisioitavina kyselytunteina, joissa poliitikot pitävät puheitaan. Valiokuntatyö jää sen sijan hämärän peittoon. Lisäksi lait muovautuvat usein hallituksesta ja hallitusohjelmasta käsin: yksittäisen kansanedustajan aloitteesta säädettyjä lakeja on verrattain vähän. (Wiberg 2008, 165.)

Taulukko 4.24. Näkemys kansanedustajan työn luonteesta ja kansanedustajien sosiaalisesta taustasta puoluekannan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)⁷³

Samaa vai eri mieltä	Puoluevalinta									
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS	Kaikki	Eta ²
Kansanedustajien lopetettava puhuminen ja keskittyttävä toimimaan	3,10	3,30	3,13	3,22	3,02	3,31	3,55	3,59	3,21	0,04
Eduskunnan vastattava kansalaismielipidettä keskeisissä kysymyksissä	3,12	3,20	2,95	3,13	3,15	3,11	3,08	3,42	3,12	0,02
Kansanedustajien tulee olla kansalaisia korkeammin koulutettuja	2,35	2,26	2,49	2,01	2,22	2,62	2,41	1,98	2,32	0,03
(n) (pienimmillään)	(159)	(176)	(150)	(67)	(79)	(42)	(44)	(28)	(751)	

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Kahta muuta väitettä voidaan tarkastella elitististen demokrateorioiden valossa. Teoriat korostavat massojen mielipidettä muokkaavan eliitin itsenäisyyttä äänestäjiin nähden. Vaalit eivät ole mekanismi, joka takaisi, että vaaleilla valittujen poliitikoiden mielipiteet vastaisivat kansalaisten mielipiteitä (Paloheimo ym. 2005, 252). Perussuomalaiset erottautui jälleen muista puolueista vahvalla vaatimuksella siitä, että eduskunnan tulisi vastata ennen kaikkea kansalaismielipidettä. Vaatimus voidaan nähdä aikaisempien tulosten valossa: tavallisesta kansasta etäänntyneet ja kansan äänestä piittaamattomat muut puolueet on saatavat ruotuun (vrt. Rydgren 2005, 66). Vahvimmin eduskunnan mielipiteenmuodostuksen itsenäisyyttä puolustavat kokoomuslaiset⁷⁴.

Myös koulutustaustan merkitys on sidoksissa siihen, kuinka erillään poliitikkojen ja kansan halutaan olevan. Korkeammin koulutetuilla kansanedustajilla voidaan nähdä olevan parempia valmiuksia luovia kovaa substanssiosaamista vaativassa työssä. Suuri osa RKP:n ja Kokoomuksen äänestäjistä, jotka ovat itsekin keskimääräistä suomalaista paremmin koulutautuneita vuoden 2007 vaalitutkimuksen mukaan, halusi myös kansanedustajien olevan koulutukseltaan kansan yläpuolella (vrt. Bengtsson & Wass 2009, 288). Päinvastaisia vaatimuksia esittivät useimmin

⁷³ Taulukossa käytetty neliportaista mitta-asteikkoa, jossa 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä.

⁷⁴ Vapaan mandaatin käsite on ollut ominaista niin sanotuille kaaderipuolueille, jollaiseksi myös Kokoomus voitiin luokitella puoluehistoriansa alkuaikoina (ks. Paloheimo & Raunio 2008, 22).

Perussuomalaisten ja Vasemmistoliiton kannattajat. Populistipuolueille onkin ominaista väittää, että poliittisista asiakysymyksistä tehdään monimutkaisempia kuin ne todellisuudessa ovat (Rydgren 2005, 66). Tämä merkitsee sitä, että heikommin koulutettu ja kansan kieltä puhuva edustaja voi yhtä lailla menestyä politiikassa.

Kokonaisuudessaan kuvailu rappeutuneista puolueista ja epäluotettavista poliitikoista ei ole vahvistunut vuosien 1991–2007 välisenä aikana. Päinvastoin, moni tuloksista osoitti luottamuksen kasvaneen. Noin 54 prosenttia kahdeksaa eduskuntapuoluetta äänestäneistä oli vuonna 2007 osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että puolueet ovat kiinnostuneet pelkästään ihmisten antamista äänistä, eivätkä heidän mielipiteistään. Vielä 16 vuotta aikaisemmin vastaava osuus oli 18 prosenttiyksikköä suurempi, mikä on ristiriidassa suhteessa olettamukseen puolueiden responsiivisuuden heikkenemisestä ja laskelmoivan äänenmaksimoinnin strategiasta. Lisäksi puolueiden kannattajakuntien eriytymistä kuvaavat Eta²-kertoimet olivat kysymyksestä ja vaalivuodesta riippumatta varsin matalia, mikä kertoo siitä, että erimielisyydet eliittikeskeisyydestä ja kansan kuulematta jättämisestä ovat pikemminkin puolueiden sisällä.

Ainoastaan Perussuomalaiset poikkeaa yleisestä tendenssistä. Sen kannattajat erottautuivat muista ryhmistä poliitikoita kohtaan osoitetulla epäluottamuksella selkeämmin kuin SMP:n kannattajakunta vuonna 1991. Täten teoriaosiossa esitetty hypoteesi siitä, että Perussuomalaisten SMP:tä laimeampi herroja kritisoiva ohjelmallinen profiili näkyisi kannattajien välisten mielipideerojen kaventumisena ajan mittaan, ei saanut vahvistusta. SMP:läiset eivät erottautuneet muista näkemyksillään poliitikkojen etäännyttämisestä äänestäjistä, kun taas Perussuomalaiset vaativat selkeästi eniten kansanläheistä ja toiminnan nimiin vannovaa kansanedustajuutta vuonna 2007.

Lisäksi esitettiin oletama, jonka mukaan Perussuomalaiset olisi vienyt puolueisiin kohdistuvan epäluottamuksen ääripäätä lohkeamalla kauemmas. Perussuomalaisten usko siihen, että hallituspolitiikka voi vaihtua hallituspohjan mukaan on vankempi kuin SMP:n kannattajilla⁷⁵, vaikka Perussuomalaiset on yrittänyt juurruttaa äänestäjien mieliin käsitystä siitä, että vanhat puolueet huseeraavat vanhaan malliin ja sopivat asioita keskenään. Toisaalta Perussuomalaiset erottautuu SMP:tä selvemmin muista puolueista siinä, että sen kannattajat uskovat puolueiden olevan kiinnostuneita lähinnä äänistä eikä ihmisten näkemyksistä. Hypoteesi ei saanut kunnan vahvistusta. Puolueohjelmien perusteella SMP todettiin puhtaammin populistisia linjoja

---

⁷⁵ Perussuomalaisista (2007) 53 prosenttia ja SMP:läisistä (1991) 60 prosenttia uskoi, että asiat jatkuvat samaan malliin tai harjoitettava politiikka ei muutu hallituspohjan mukaan.

noudattelevaksi kuin Perussuomalaiset. Äänestäjien näkemykset todistavat kuitenkin päinvastaista, joten oletama ei saanut aineiston analyysistä vahvistusta. Perussuomalaisten vaalimenestyksen taustalla on mitä ilmeisimmin ollut politiikkaan pahasti pettyneiden antama tuki.

Perussuomalaisten äänestäjät ovat todennäköisesti motivoineet puoluevalintaansa nimenomaan sillä, että heidän puolueensa ei edusta epäresponsiivista ja etäännyntä eliittiä. Muiden puolueiden osalta voidaan huomioda poliittisessa vasemmistossa lisääntynyt purnaamismieliala, jota havainnoitiin olevan Vasemmistoliiton ohjelmissa. Se näyttäytyy vaihtoehtona niille ihmisille, jotka haluavat todella saada kansan äänen kuuluviin ja poliittisen eliitin palaavan palatsin politiikasta kadun politiikkaan.

Vasemmistoliiton äänestäjillä on kuitenkin vahvempia mielipiteitä muissa ristiriitautuvuuksissa, joten puoluevalinnan taustatekijänä herravastaisuuden merkitystä ei pidä ylikorostaa sen profiilissa. Kokoomus ja RKP ovat sen sijaan lähes vaalivuodesta ja kysymyksestä riippumatta osoittautuneet puolueiksi, jotka houkuttelevat äänestäjiä, joiden mielestä poliitikkojen ja kansan välillä ei ole suurta kuilua ja joiden mielestä poliittisen luokan tuleekin olla hieman tavallisten kansalaisten yläpuolella. RKP:n kannattajille on ollut erityisen ominaista luottamus siihen, etteivät puolueet ja poliitikot etäänny tavallisten ihmisten ongelmista. Luottamusta lisännee se, että suomenruotsalaiset tuntevat äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisemmin kuin suomenkieliset ja ovat valmiimpia ottamaan yhteyttä poliitikkoihin (Sundberg ym. 2005, 39–41). Herrat vastaan kansa -ulottuvuus näyttäytyykin ulottuvuutena, jossa puoluevalinta suuntautuu negaatioiden kautta. Eliitin vastaisuus ja yleinen epäluottamus ohjaa puoluevalintaa, mutta poliitikkoihin ja politiikkaan luottaville kannattajille ulottuvuus on yksi muiden joukossa.

4.5. Murtuvatko kielirajat?

Yhteiskunnallinen lohkeama suomen- ja ruotsinkielisten välillä on suomenkielisille puolueille merkitykseltään jokseenkin vähäinen, mutta RKP:lle se on ollut ja on edelleen perustavanlaatuinen kysymys. Vaaleissa RKP:lle kysymys on ollut siitä, kuinka paljon se painottaa ruotsin kieleen liittyvien oikeuksien toteutumista ja missä määrin se yrittää häivyttää pelkän kielipuolueen imagoaan. Suomenkieliset puolueet ovat puolestaan nähneet viime vuosikymmeninä ruotsinkielisissä piilevän äänestäjäpotentiaalin, joka on hyödyntämättä. Kielijaon vaikutusta puoluevalintaan ja poliittisiin näkemyksiin on suhteellisen vaikeaa vertailla eri vaalivuosien välillä, sillä asiaa ei ole nähty erinäisissä vaali- tai ajankohtaistutkimuksissa niin oleelliseksi, että siitä olisi

tehty kysymyksiä. Ruotsinkielisiä koskevan vaalitutkimuksen ongelmaksi on Suomessa muodostunut myös se, ettei eri haastattelututkimusten otoksissa ole ollut tarpeeksi ruotsinkielisiä henkilöitä, jotta heitä olisi voitu erikseen analysoida luotettavasti. 2000-luvulla tutkimusta on tehty enemmän (esim. Herberts 2008). Vuoden 2003 vaaleista ilmestyi teos *Den finlandssvenska väljaren (2005)*, jossa analysoitiin äänestäjäkäyttäytymistä laajalti puoluevalinnan ollessa yhtenä osana analyysiä.

Analyysini on käytettävissä olevien aineistojen vuoksi kaksijakoinen. Ensimmäiseksi analysoin vuosien 1991, 2003 ja 2007 valossa sitä, miten ruotsinkielisten suhtautuminen eri puolueisiin on kehittynyt. Tutkin myös, missä määrin suomenkielisillä voisi olla valmiuksia äänestää ruotsinkielistä puoluetta. Toiseksi, vuosien 2003 ja 2007 osalta voidaan analysoida ruotsinkielisten puoluevalintaa kielen ja kielellisen identiteetin valossa: mitkä tekijät lisäävät todennäköisyyttä RKP:n äänestämiseen ja mitkä suomenkielisen puolueen äänestämiseen.⁷⁶ Vuoden 1995 ja 1999 eduskuntavaalien osalta kielilohkeaman merkityksen arviointi on vaikeaa, sillä vaalitutkimuksissa, puolueiden ajankohtaistutkimuksissa tai EVAn ajankohtaistutkimuksissa ei ole lainkaan kieleen tai suomenruotsalaisiin liittyviä kysymyksiä. Kyseisinä vuosina ei myöskään tehty erikseen suomenruotsalaisia koskevia vaalitutkimuksia, toisin kuin 2000-luvulla on tehty.

Vuosien 1991, 2003 ja 2007 eduskuntavaalien yhteydessä haastateltavilta kysyttiin suhtautumista kaikkiin eduskuntapuolueisiin. Tarkastelen seuraavaksi, onko RKP:tä äänestävien ruotsinkielisten ja jotain muuta puoluetta äänestävien ruotsinkielisten välillä merkittäviä suhtautumiseroja. Lisäksi tarkastelen, miten suomenkielisten ja ruotsinkielisten suhtautuminen puolueisiin eroaa toisistaan, ja millainen vaikutus arvioilla voi olla puoluevalintaan. Koska vuoden 1991 tutkimuksessa käytettiin eri mitta-asteikkoa kuin 2000-luvun tutkimuksissa, tarkastelen eri puolueisiin myönteisesti suhtautuvien prosentuaalista osuutta. Aineistojen ruotsinkieliset vastaajat on jaettu taulukossa 4.25. ryhmiin sen mukaan, äänestivätkö he RKP:tä vai jotain muuta puoluetta.⁷⁷ Vuonna 1991 RKP:n ääniosuus ruotsia äidinkielenään puhuvien äänestäjien keskuudessa oli noin 66 prosenttia. Vuoden 2003 suomenkielisessä tutkimuksessa vastaava osuus oli noin 68 prosenttia ja neljä vuotta myöhemmin 69 prosenttia.

---

⁷⁶ Vuosien 2003 ja 2007 aineistoina käytän tässä analyysissä suomenkielisten vaalitutkimusten sijaan suomenruotsalaisia vaalitutkimuksia, jolloin myös otoskoot ovat riittävän suuret.

⁷⁷ Käytän taulukossa 4.24 vuosilta 2003 ja 2007 suomenkielisiä tutkimuksia vertailtavuuden parantamiseksi. En käyttänyt painomuuttujaa, joka luotiin tasoittamaan suomenkielisten ja ruotsinkielisten osuus valtakunnallista jakaumaa vastaavaksi. 186 suomenruotsalaisen vastaajan otoksen (2003) voidaan katsoa edustavan hyvin koko ruotsinkielisen väestön sosiodemografisia piirteitä (Sundberg ym. 2005, 23). Samaa voidaan sanoa vuoden 2007 tutkimuksesta (313 ruotsinkielistä vastaajaa).

Vuoden 1991 tuloksia on syytä analysoida varovaisesti, sillä vertailun luotettavuus kärsii siitä, että otoksessa on hyvin vähän jotain muuta puoluetta kuin RKP:tä äänestäneitä suomenruotsalaisia. Silti tulosten voidaan katsoa olevan ainakin suuntaa antavia. Taulukosta käy ilmi, että RKP on saanut joka kerta puolueista myönteisimmät arviot myös niiltä suomenruotsalaisilta, jotka eivät äänestäneet sitä. Tämä indikoi sitä, että RKP:llä on suomenruotsalaisten keskuudessa hyvä maine kielietujen puolustajana puoluekannasta riippumatta.

Toisaalta RKP:hen positiivisesti suhtautuvien ei-RKP:tä äänestäneiden osuus on vähentynyt dramaattisesti vuodesta 1991 eikä laskua voida selittää vain eri mitta-asteikolla tai otoskoolla. RKP:n ansioista ruotsinkielisten puolueena ei siis vallitse enää samanlaista konsensusta. Toisaalta RKP paransi asemiaan vuonna 2007 vuoteen 2003 verrattuna. Tämä merkitsee sitä, että RKP:llä olisi yhä enemmän potentiaalia lisätä ääniosuuttaan ensisijaisen kohderyhmänsä eli ruotsinkielisten keskuudessa. Yksi mahdollinen syy imagon parantumiseen voi olla aktiivinen ote ruotsinkielisten palveluiden puolustamisessa hallintouudistuksen puristuksessa. Siihen kiinnitettiin päähuomio myös RKP:n vuoden 2007 eduskuntavaali-ohjelmassa (Ruotsalainen kansanpuolue 2006a).

RKP:n ruotsinkielisten äänestäjien asenteet muita puolueita kohtaan eivät ole muuttuneet erityisen negatiivisiksi, vaikka RKP on 2000-luvulla arvostellut ohjelmissaan muita puolueita ruotsin kieltä koskevista korupuheista (esim. Ruotsalainen Kansanpuolue 2006a). Huomionarvoista on myös se, että RKP:tä äänestäneet ovat suhtautuneet kaikkiin ei-sosialistisiin puolueisiin, SMP:tä ja Perussuomalaisia lukuun ottamatta, positiivisemmin kuin jotain muuta puoluetta äänestäneet. Tulos on yhteneväinen RKP:n poliittisen profiilin kanssa. RKP on muotoutunut erityisesti porvarillismielisen maaseudun väestön ja keski- ja yläluokkaisen kaupunkiväestön puolueeksi (Sundberg 2006a, 50).

Kokonaisuudessaan Vasemmistoliitto sekä SMP ja sen seuraaja Perussuomalaiset ovat olleet selvästi vastenmielisimmät puolueet RKP:n kannattajille. Vasemmistoliiton epäsuosittu asema kaikkien ruotsinkielisten vastaajien joukossa näyttää sementoidulta. Perussuomalaiset, joihin asennoitumista ei kysytty vuoden 2003 tutkimuksessa, oli selvästi vähiten pidetyin puolue vuonna 2007. Näin ollen Perussuomalaisten ruotsin kielen, suomenruotsalaisten ja ylipäättään vähemmistöjen vastainen politiikka näyttää tehneen tehtävänsä.

Taulukko 4.25. Myönteisesti eduskuntapuolueisiin suhtautuvien ruotsinkielisten äänestäjien %-osuus puoluevalinnan mukaan vuosien 1991, 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa⁷⁸

Puoluevalinta	Miten suhtautuu puolueeseen? (positiivisesti suhtautuvien %-osuus)							
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL/ KD	SMP/ PS
1991								
RKP	51	36	56	7	73	94	45	20
(n)	(43)	(44)	(43)	(43)	(45)	(46)	(42)	(41)
jokin muu puolue	47	59	27	50	63	81	33	40
(n)	(15)	(17)	(15)	(14)	(16)	(14)	(15)	(15)
2003								
RKP	44	45	47	15	35	95	33	-
(n)	(103)	(100)	(99)	(86)	(97)	(108)	(99)	-
jokin muu puolue	35	51	37	32	30	53	22	-
(n)	(57)	(63)	(54)	(57)	(57)	(60)	(54)	-
2007								
RKP	54	39	62	13	41	96	38	6
(n)	(176)	(175)	(175)	(173)	(175)	(188)	(178)	(167)
jokin muu puolue	38	54	32	28	41	63	26	16
(n)	(71)	(71)	(72)	(72)	(73)	(73)	(69)	(67)

Lähdeaineistot: FSD 1088 (1991), FSD 1260 (2003), FSD 2269 (2007)

SDP oli vuotta 1991 lukuun ottamatta RKP:n jälkeen pidetyin puolue ei-RKP:läisten mielestä. RKP:tä äänestäneiltä se on saanut huonommat arviot, mikä on luonnollista, koska SDP on perinteisesti näyttäytynyt ykkösvaihtoehtona ei-porvarillisesti suuntautuneille ruotsinkielisille (Paloheimo 2008, 54). Vuosien 1991 ja 2003 vaaleissa se sai ruotsinkielisten äänistä noin 10 prosenttia ja 2007 noin 8 prosenttia. Keskusta on saanut ruotsinkielisiltä lähes yhtä myönteisiä arvioita kuin Kokoomus. Kummankaan kannatus ei ole yltänyt kuutta prosenttia korkeammalle vaalitutkimuksissa. Merkillisintä on Vihreiden imagon romahdus. Vielä vuonna 1991 noin kaksi kolmasosaa sekä RKP:tä että jotain muuta puoluetta äänestäneistä suomenruotsalaista antoi myönteisen arvion Vihreistä. 2000-luvulla osuudet ovat tippuneet kymmenillä prosenteilla. Todennäköisesti kyse on normalisoitumisesta, sillä Vihreillä oli poikkeuksellisen hyvä imago myös suomenkielisten keskuudessa vuonna 1991. Kristillisdemokraatit on ollut suomenruotsalaisten keskuudessa kolmanneksi vähiten pidetyin puolue. Tämä luo Kristillisdemokraateille varsin rajalliset edellytykset äänen haalimiseen ruotsinkielisiltä, vaikka puolue on niin ohjelmallisesti kuin toiminnallisesti pyrkinyt lisäämään aktiivisuuttaan kielikysymyksissä.

⁷⁸ Puolueisiin suhtautumista mitannut alkuperäinen asteikko oli vuonna 1991 sataportainen (-50=vastenmielisyys, +50=myönteisyys). Myönteisiksi koodattiin arvot 1:stä 50:een. Vuosien 2003 ja 2007 tutkimuksissa asteikko oli 11-portainen (0=en pidä lainkaan, 10=pidän erittäin paljon). Myönteisiksi koodattiin arvot 6:sta 10:een. Perussuomalaisiin suhtautumista ei kysytty vuonna 2003.

Suomenkielisten suhtautumisessa RKP:hen on tapahtunut merkittävä käänne. Vuonna 1991 RKP:hen positiivisesti suhtautuvien osuus oli 42 prosenttia. Positiivisimmat arviot RKP:stä antoivat porvarillisia puolueita äänestäneet, mikä indikoi samanhenkisyttä kielirajoista riippumatta. Vuonna 2003 osuus romahti 22 prosenttiin ja vaalikautta myöhemmin se kohosi hieman, 28 prosenttiin. Vuonna 2003 suomenkieliset pitivät RKP:tä kaikkein vastenmielisimpänä puolueena⁷⁹. Mahdollisia selityksiä ovat tiukka linja ruotsin kielen puolustamisessa tai ruotsiin kielenä kohdistettujen asenteiden siirtäminen RKP:hen. Vaikka RKP on terävöittänyt kielilinjaansa, se on silti ottanut 2000-luvulla myös strategiakseen houkutella yhä enemmän suomenkielisiä äänestäjiä, kun suomenruotsalaisten lukumäärä on jatkanut vähenemistään (Bengtsson 2005, 140). Kovin rohkeita linjanvetoja tähän suuntaan ei ole kuitenkaan uskallettu tehdä, jotta kielen ja kulttuurin painoarvo ei heikkenisi. Jos RKP saisi suomenkielisiltä merkittävän määrän ääniä, sen tulisi näkyä ennen pitkää myös puolueorganisaatiossa ja ohjelmissa (Sundberg 2006a, 69–70).

Toisaalta vuonna 1991 vallinnut perusmyönteinen vire ei auttanut RKP:tä kannatuksen saamisessa⁸⁰, sillä kaikista suomenkielisistä vastaajista puolestaan vain noin yksi prosentti äänesti RKP:tä. Suomenkielisten valmiudet sen äänestämiseen ovat siis perin heikot. RKP:n kannattajapotentiaalin todellista vähyyttä ruotsinkielisten ulkopuolella kuvaa myös se, että vain noin 3 prosenttia äänestäjistä asetti RKP:n toiseksi mieluisimmaksi vaihtoehdoksi vuoden 1991 vaaleissa. Kokoomus oli ainoa suomenkielinen puolue, jonka äänestäjistä yli viisi prosenttia (7,8 %) oli valmis valitsemaan RKP:n kakkosvaihtoehdona.

Vuoden 2003 aineistossa vain 1 prosentti äänioikeuttaan käyttäneistä suomenkielisistä vastaajista ilmoitti äänestäneensä RKP:tä, ja kaikilla heistä oli ruotsinkielinen puoliso. Bengtssonin (2005, 140) mukaan suomenkielisiä houkuttelevan strategian onnistumisnäköymät ovat aikaisempaa huonommat, mikä voi johtaa siihen, että RKP:n vaalimenestys heikkenee, jos se ei keskity kielikysymykseen. Tilanne ei näyttänyt RKP:n kannalta lohdulliselta myöskään vuonna 2007, sillä aineiston suomenkielisistä vastaajista vain 0,6 prosenttia ilmoitti äänestäneensä RKP:tä eduskuntavaaleissa. Näistäkin vastaajista enemmistö käytti kotikielenä sekä suomea että ruotsia. On perusteltua todeta, että suomenkielisyys onnistuu paremmin selittämään sitä, mitä puoluetta ei

---

⁷⁹ Suomenkielisten antamista arvioista muodostuva keskiarvo RKP:lle oli 3,90, kun toiseksi vähiten pidetyllä puolueella, Vasemmistoliitolla, keskiarvo oli 4,46.

⁸⁰ Suomenkieliset suhtautuivat RKP:hen hiveneen myönteisemmin kuin suomenruotsalaisiin, mikä vain korosti RKP:n suopeaa asemaa vuonna 1991. Negatiivisimmin suomenruotsalaisiin suhtautuivat SMP:n kannattajat. SKL:n ja Vihreiden äänestäjien suhtautuminen suomenruotsalaisiin oli sen sijaan myötämielisintä.

haluta äänestää, kun taas ruotsinkielisyys selittää sitä, mitä puoluetta äänestetään (Sundberg ym. 2005, 33).

Vuoden 2003 eduskuntavaalien osalta voidaan vielä erikseen tutkia suomenkielisten näkemyksiä ruotsin kielestä. Suomenkielisessä vaalitutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, pitäisikö ruotsin kielen opetus olla vapaaehtoista kaikilla koulun tasoilla. Kysymys ruotsin kielen asemasta aktivoitui 1990-luvun jälkipuoliskolla pohdittaessa ylioppilaskokeen uudistamista, kun ruotsin kielen pakollisuus ylioppilaskokeissa asetettiin kyseenalaiseksi. Tästä näkökulmasta voidaan ymmärtää myös vaalitutkimuksen kysymys siitä, pitäisikö vapaaehtoisuus ulottaa laajemmalle.⁸¹

Seitsemää suurinta eduskuntapuoluetta äänestäneistä kaksi kolmesta oli samaa mieltä siitä, että ruotsin kielen tulisi olla vapaaehtoista kaikilla koulun tasoilla. Pakollisuutta puolsi taulukon 4.26. mukaan noin 76 prosenttia RKP:n äänestäjistä ja 80 prosenttia ruotsinkielisistä äänestäjistä. Se neljännes RKP:n äänestäjistä, joka ei kannata pakkoruotsia, saattaa nähdä asian valinnanvapauden ja joustavuuden kontekstissa, jota on painotettu myös RKP:n ohjelmissa yleispoliittisella tasolla (ks. Andersson 2006, 267, 276). On myös mahdollista, että kyseiset äänestäjät katsovat riittäväksi sen, että suomenruotsalaiset saavat opetusta äidinkielellään ja pystyvät asioimaan viranomaisissa ruotsiksi, vaikkakaan kaikilla suomalaisilla ei olisi perustaitoja ruotsissa.

Taulukko 4.26. Eri puolueiden kannattajien näkemykset ruotsin kielen opiskelun vapaaehtoisuudesta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa (%)

Ruotsin kielen opiskelun tulee olla vapaaehtoista kaikilla koulun tasoilla	Puoluevalinta							Kaikki
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	
Täysin samaa mieltä	32	38	34	46	6	27	23	32
Osittain samaa mieltä	40	38	29	29	18	33	41	35
Osittain eri mieltä	22	18	24	17	24	25	17	21
Täysin eri mieltä	6	7	14	8	52	15	19	12
Yhteensä (n)	100 (154)	100 (124)	100 (89)	100 (52)	100 (33)	100 (48)	100 (47)	100 (547)

Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)

Suomenkielisistä vastaajista ruotsin kielen pakollisuutta kannatti alle 30 prosenttia, mikä osoittaa äidinkielen varsin merkittäväksi jakavaksi tekijäksi kysymyksen suhteen. Muiden puolueiden

⁸¹ Ruotsin kieli tehtiin ylioppilaskokeissa vapaaehtoiseksi vuosi vaalitutkimuksen jälkeen, vuonna 2004 (Andersson 2006, 274).

äänestäjistä vihreillä ja kokoomuslaisilla oli eniten ymmärrystä ruotsin kielen kattavalle opettamiselle. Nuivimmin ruotsin kielen aseman säilyttämiseen ennallaan suhtautuivat Vasemmistoliiton ja SDP:n äänestäjät.⁸²

Kielen merkitystä suomenruotsalaisten äänestyskäyttäytymisessä voidaan tutkia usealta kantilta. Vaikka kielen merkitys on huomattava, kysymys siitä, miten kieli vaikuttaa äänestyskäyttäytymiseen, ei ole triviaali (Bengtsson ym. 2005a, 89). Kielen vaikutuksen arviointia varten muodostettiin vuoden 2003 ruotsinkielisen vaalitutkimuksen aineistosta regressiomalli, joka pyrkii ennustamaan, mitkä tekijät lisäävät todennäköisyyttä äänestää RKP:n. Malliin otettiin mukaan kuuden väittämän lisäksi kaksi kielten käyttöä koskevaa kysymystä ja kotikunnan kieliolosuhteita kuvaava muuttuja.

Parhaiten RKP:n äänestämistä ruotsinkielisten keskuudessa selittävät taulukon 4.27. mukaan käsitys RKP:stä kielipuolueena ja kotona käytettävä kieli. Kaksi kolmasosaa niistä, jotka äänestivät RKP:tä, olivat täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että RKP:n pitäisi olla ensisijaisesti kielipuolue. Jotain muuta puoluetta äänestäneissä sen sijaan valtaosa oli sitä mieltä, että RKP:n tulisi ensisijaisesti keskittyä johonkin muuhun kuin kielen vaalimiseen. Valtaosa RKP:n äänestäjistä näkee siis, että RKP:llä on erityinen tehtävä, eikä sen tarvitse eikä kannata pyrkiä olemaan ”*catch all-party*”, joka pyrkii äänen maksimointiin. Ruotsin kielen puolustaminen voidaan määritellä RKP:n *raison d'être*ksi. (Bengtsson 2005, 135.) Toisaalta kolmasosa sen äänestäjistä halusi kuitenkin kielipuolueen imagoa hieman syrjemmälle. Vaatimus voi kummuta halusta tuoda enemmän esille RKP:n liberaalia perinnettä, jolloin puolue voisi mahdollisesti laajentaa kannattajakuntaansa (Bengtsson 2005, 136).

Huomattavaa on myös, että RKP:n äänestäjät eivät teillanne väitettävä siitä, että RKP voisi painottaa vähemmän ruotsin kieltä saadakseen suomenkielisten ääniä, vaan he jakautuivat väitteen suhteen kahteen lähes yhtä suureen ryhmään. Täten RKP:n äänestäjistä piiryy epävarma kuva: tasapainoilu yhden asian puolueen ja kielirajoja murtavan puolueen välillä elää vahvana paitsi puolueohjelmissa myös äänestäjien mielissä. Pelkästään ruotsin kielen käyttö kotona lisäsi tilastollisesti erittäin merkittävästi ($p=0,000$) todennäköisyyttä äänestää RKP:tä, mutta suomen kielen heikolla osaamisella ei ollut selkeää yhteyttä puoluevalintaan. Niiden vastaajien, jotka osaavat suomea huonosti, voidaan arvioida olevan riippuvaisempia oikeudestaan käyttää ruotsia asiointikielenä.

---

⁸² Pienen ryhmäfrekvenssin vuoksi Perussuomalaisia ei ole mukana taulukossa, mutta heistä yli puolet oli väitteen kanssa täysin samaa mieltä, mikä osoittaa kielteisen asenteen jatkuvuutta SMP:n ajoista.

Mutta vain noin 15 prosenttia suomenruotsalaisista äänestäjistä arvioi suomen kielen taitonsa melko huonoksi tai huonoksi. Koska valtaosa niin RKP:n kuin muidenkin puolueiden ruotsinkielisistä äänestäjistä katsoo hallitsevansa myös valtakielen eli suomen hyvin, ruotsin kielen käytöstä piirtyy kuva periaatteellisena ja perustuslaillisena oikeutena, joka on erityinen ylpeydenaihe (ks. esim. Blomberg 2006, 302).

Taulukko 4.27. Erilaisten väittämien ja kielellisten olosuhteiden vaikutus RKP:n äänestämiseen vuoden 2003 eduskuntavaaleissa: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet⁸³

	Äänesti RKP:tä	p-arvo
Eri mieltä vai samaa mieltä?		
On tärkeää, että suomenruotsalaiset pitävät yhtä suomenkielisiä vastaan	1,32**	0,006
Suomenruotsalaisten tulee vaatia aktiivisesti aktiivisesti palveluita omalla äidinkielellään	1,49*	0,01
RKP:n tulee olla ensisijaisesti kielipuolue	1,37**	0,001
Voidakseen toimia RKP:n pitää painottaa vähemmän ruotsin kieltä ja yrittää saada suomenkielisten ääniä	0,85	0,07
RKP:n pitää havitella aina hallituspaikkaa riippumatta siitä, mitä muita puolueita hallituksessa on	1,25**	0,004
On arvokasta, että myös muilla puolueilla kuin RKP:llä on erilliset ruotsinkieliset organisaationsa	0,82	0,14
Mitä kieltä kotonanne käytetään?	1,61**	0,003
Kuinka hyvin osaatte suomen kieltä?	0,91	0,46
Kotikunnan kieliolosuhteet	1,00	1,00
(n)	(635)	
Nagelkerken R ²	0,16	

Merkitsevyystasot: * p<0,05, **p<0,01 ***p<0,001

Lähdeaineisto: FSD 2069 (2003)

Kodin kieliympäristöllä voi olla suuri merkitys siksi, että ruotsin kielen käyttö vahvistaa ruotsinkielistä identiteettiä ja lojaliteettia kielipuolueelle. Toisaalta on huomattava, että kunnan

⁸³ Vastaajia on pyydetty kertomaan, ovatko he väitteiden kanssa eri mieltä vai samaa mieltä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa samanmielisyys väitteen kanssa kasvaa arvon kasvaessa. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että väitteestä samaa mieltä oleminen lisää RKP:n kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että väite ei lisää RKP:n kannatusta. Kotona käytettävä kieli on koodattu seuraavasti (1=suomi, 2= sekä ruotsi että suomi, 3=ruotsi) ja kotikunnan kieliolosuhteet seuraavasti (1=suomenkielinen, 2=kaksikielinen, 3=ruotsinkielinen). Suomen kielen osaaminen koodattiin niin, että se heikkenee arvon kasvaessa (1=erittäin hyvin, 2=melko hyvin, 3=melko huonosti, 4=huonosti). Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat. Kerroin osoittaa mallin selitysasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla.

kieliluokitus⁸⁴ ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä RKP:n äänestämiseen. Näin ollen sosiaalisen gravitaation teoria ei kykene selittämään tyydyttävästi ruotsinkielisten puoluevalintaa. Teoria perustuu siihen, että sosiaalisella homogeenisyydellä ja dominanssilla on merkittäviä vaikutuksia ihmisen poliittisen käyttäytymiseen (ks. esim. Grönlund 1999, 54). Kieleen sovellettuna äänestyskäyttäytymisen tulisi ilmentää yhtenäisyyttä ja yhteenkuuluvuutta sellaisissa ympäristöissä, joissa tietyllä ryhmällä, tässä tapauksessa ruotsinkielisillä, on dominoiva asema. Tällaisessa ympäristössä politiikan pitäisi pikemminkin yhdistää kuin erottaa ihmisiä, sillä puoluevalinnan normi on vahva (Bengtsson ym. 2005a, 93). Silti ruotsinkielisissä kunnissa asuvista 72 prosenttia äänesti RKP:tä, kun kaksikielisissä kunnissa osuus oli neljä prosenttiyksikköä suurempi.

RKP:n kannatusta selitti myös suomenruotsalaisten yhteenkuuluvuuden korostaminen. Kolme neljästä RKP:n äänestäjästä piti tärkeänä sitä, että ruotsinkieliset pitävät yhtä suomenkielisiä vastaan, mutta ei ole luontevaa, että osa vastaajista vaati samanaikaisesti toimia suomenkielisten äänestäjien houkuttelemiseksi, koska väitteet ovat keskenään loogisessa ristiriidassa. Palveluiden vaatiminen aktiivisesti ruotsin kielellä on kirjattu sellaisenaan RKP:n vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmaan, ja se oli myös vaaleissa äänensä RKP:lle antaneille suomenruotsalaisille hyvin ominaista⁸⁵.

Vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä tehdyn suomenruotsalaisen vaalitutkimuksen aineistosta voidaan muodostaa vuoden 2003 tapaan regressiomalli, joka pyrkii ennustamaan, mitkä tekijät lisäävät todennäköisyyttä RKP:n äänestämiseen⁸⁶. Mallin selitysaste, jota kuvastaa Nagelkerken R²-kerroin, oli vuonna 2007 0,19 eli selitysaste kohosi hieman vuodesta 2003. RKP:n kannatusta saadaan selitettyä huomattavasti paremmin kielikysymyksillä kuin sosio-ekonomisilla tai kansainvälinen–kansallinen–vastakkainasetteluun liittyvillä kysymyksillä (ks. luvut 4.1. ja 4.3.). Kotona käytettävä kieli nousi jälleen taulukon 4.28. kerroinsuhteiden perusteella merkittävimäksi selittäväksi tekijäksi RKP:tä äänestettäessä. Sen äänestäjistä viisi kuudesta ilmoitti, että kotona käytetään ainoastaan ruotsin kieltä, kun suomenkielistä puoluetta äänestäneissä osuus oli noin 60

---

⁸⁴ Kunnan kieliolosuhteet koodattiin alkuperäisessä vaalitutkimuksessa kunnassa asuvien ruotsinkielisten osuuden mukaan. Kunnat luokiteltiin suomenkieliseksi, kun niissä asuu vähemmän kuin 15 prosenttia ruotsinkielisiä, kaksikieliseksi, kun ruotsinkielisten osuus on vähintään 15 %, mutta vähemmän kuin 50 prosenttia ja ruotsinkieliseksi, kun vähintään puolet kunnan asukkaista puhuu ruotsia äidinkielenään (Bengtsson ym. 2005a, 95).

⁸⁵ Toisaalta kielen painoarvoa ei pidä myöskään painottaa liikaa, sillä korkea koulutus ja itsensä ylempiin yhteiskuntaluokkiin samaistaminen ovat nousseet joitakin kielellisiä tekijöitä vahvemmiksi selittäviksi tekijöiksi RKP:n äänestämässä, vaikkakin tuloksessa voi olla kyse myös kielellisten tekijöiden yhteisvaihtelusta (ks. Bengtsson ym. 2005a, 112).

⁸⁶ Mukana olevista asenneväittämistä ainoastaan yhtä on muutettu. Vuoden 2007 tutkimuksessa kysyttiin näkemystä siitä, onko tarpeellista, että kaikissa puolueissa on suomenruotsalaisia. Neljä vuotta aikaisemmin kysyttiin mielipidettä suomenkielisten puolueiden ruotsinkielisistä organisaatioista.

prosenttia. Lähiyhteisön kieliolosuhteet eivät sen sijaan erotelleet äänestäjiä puoluevalinnan suhteen yhtä selkeästi, vaikka muiden puolueiden äänestäjissä olikin enemmän sellaisia henkilöitä, joiden lähipiirissä suomi on dominoiva kieli.

Taulukko 4.28. Erilaisten väittämien ja kielellisten olosuhteiden vaikutus RKP:n äänestämiseen vuoden 2007 eduskuntavaaleissa: logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteet⁸⁷

	Äänesti RKP:tä	p-arvo
Eri mieltä vai samaa mieltä?		
On tärkeää, että suomenruotsalaiset pitävät yhtä suomenkielisiä vastaan	1,03	0,85
Suomenruotsalaisten tulee vaatia aktiivisesti palveluita omalla äidinkielellään	1,45**	0,005
RKP:n tulee olla ensisijaisesti kielipuolue	1,30*	0,01
Voidakseen toimia RKP:n pitää painottaa vähemmän ruotsin kieltä ja yrittää saada suomenkielisten ääniä	0,96	0,68
RKP:n pitää havitella aina hallituspaikkaa riippumatta siitä, mitä muita puolueita hallituksessa on	1,29**	0,006
On tarpeellista, että kaikissa puolueissa on suomenruotsalaisia	0,73**	0,004
Mitä kieltä kotonanne käytetään?	2,28***	0,000
Kuinka hyvin katsotte osaavanne suomen kieltä?	1,08	0,58
Lähiympäristön kieliolosuhteet	0,84	0,33
(n)	(821)	
Nagelkerken R ²	0,19	

Lähdeaineisto: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning (2007)

Merkitsevyytasot: * p<0,05, **p<0,01 ***p<0,001

Vuoden 2003 tavoin suomen kielen osaamisen taso ei noussut tilastollisesti merkitsevästi selittäväksi tekijäksi joukkoon, mutta RKP:tä äänestäneiden ero kielitaidossa suureni neljän vuoden aikana muuta puoluetta äänestäneisiin verrattuna, mikä korostaa RKP:n tarvetta esiintyä myös yksikielisten eli ruotsinkielisten ratkaisujen puolustajana kaksikielisyyden takaamisessa (vrt.

⁸⁷ Vastaajia on pyydetty kertomaan, ovatko he väitteiden kanssa eri mieltä vai samaa mieltä. Analyysiä varten on muodostettu käänteinen neliportainen asteikko, jossa samanmielisyyys väitteen kanssa kasvaa arvon kasvaessa. Vastausvaihtoehto ”ei osaa sanoa” on koodattu pois. Taulukon kerroinsuhteet ovat logistisen regressioanalyysin kerroinsuhteita. Lukua yksi suurempi kerroinsuhde merkitsee, että väitteestä samaa mieltä oleminen lisää RKP:n kannatusta, kun taas ykköstä pienemmät kerroinsuhteet ovat merkki siitä, että se ei ole omiaan lisäämään RKP:n kannatusta. Kotona käytettävä kieli on koodattu seuraavasti (1=suomi, 2= sekä ruotsi että suomi, 3=ruotsi) ja lähiympäristön kieliolosuhteet seuraavasti (1=suomenkielinen, 2=kaksikielinen, jossa suomi dominoiva, 3=kaksikielinen, jossa ruotsi dominoiva, 4=ruotsinkielinen). Suomen kielen osaaminen koodattiin niin, että se heikkenee arvon kasvaessa (1=täydellisesti, 2=lähes täydellisesti, 3=auttavasti tai tyydyttävästi, 4=ei lainkaan tai huonosti). Mallin sopivuus ilmaisee Nagelkerken R²-kertoimen. Kerroin osoittaa mallin selityksasteen, joka saadaan prosentteina, kun luku kerrotaan sadalla. Mallissa ovat selittävinä tekijöinä taulukon muuttujat.

Meinander 2006, 31). Palveluiden vaatimisella omalla äidinkielellä on edelleen vankka yhteys RKP:lle annettuun ääneen. Paras-hanke ja kuntaliitokset ovat merkinneet uhkaa ruotsinkielisille palveluille, kun uuden kunnan kielilain (423/2003) mukainen kieliluokitus on voinut muuttua kuntaliitoksen vuoksi.

Vaatus siitä, että RKP:n tulee olla ensisijaisesti kielipuolue, säilyi vahvana myös vuoden 2007 vaaleissa. Itse asiassa kielipuolueimago on lisännyt suosiota vaalikauden aikana kannatusta koko äänestäjäkunnassa. Vastakkainen väite siitä, että RKP:n pitäisi painottaa vähemmän ruotsin kieltä saadakseen suomenkielisten ääniä, on samalla menettänyt kauttaaltaan kannatustaan. Tulokset kertovat, että ruotsinkieliset äänestäjät haluavat puoluevalinnasta riippumatta RKP:n olevan yhä enemmän sellainen puolue, joka ajaa tarvittaessa kapea-alaisesti ruotsinkielisten etua. Selkeä enemmistö RKP:läisistä ei kokenut muiden puolueiden ruotsinkielistä toimintaa uhaksi itselleen vuonna 2003, ja vuoden 2007 tutkimuksessa lähes kaikki RKP:tä äänestäneistä katsoi hyväksi sen, että kaikissa puolueissa on suomenruotsalaisia. RKP:n äänestämistä väitteillä ei toki voida selittää, koska muita puolueita äänestävillä on erityinen syy olla väitteistä samaa mieltä. RKP:läiset saattavat ajatella, että suomenruotsalainen vaikutus muissa puolueissa pitää suomenruotsalaisten asiaa esillä viemättä kuitenkaan liikaa ääniä RKP:ltä.

Kielikysymyksellä voidaan katsoa olevan erityinen merkitys myös hallituspolitiikassa. RKP, joka on ollut hallituksessa yhtäjaksoisesti vuodesta 1975 saakka, on pystynyt vaikuttamaan kielipolitiikkaan intensiteetillä, jollaiseen muilla puolueilla ei ole hallitusyhteistyössä ollut samanlaista halua tai tarvetta. Halu nähdä RKP tavoittelemassa hallituspaikkaa hallituspohjasta riippumatta oli sekä vuoden 2003 että vuoden 2007 regressiomallissa yksi merkittävimmistä selittävästä tekijöistä RKP:n äänestämisen kannalta. Vaikka kannattajien halu saada oma puolue valtaan voi vaikuttaa triviaalilta asialta, RKP:n tapaus on erityinen juuri kielikysymyksen ja muihin puolueisiin verrattuna poikkeuksellisen pitkän yhtäjaksoisen hallituskoalitioissa mukanaolon vuoksi.

RKP on päässyt hallitukseen vaalituloksista riippumatta, ja äänestäjillä on hyvä syy äänestää puoluetta niin kauan kuin sillä katsotaan olevan vaikutusvaltaa saada kielipolitiikan kannalta tärkeitä asioita hallituksessa läpi. Mieliä vaikuttaa yleistyneen kaikkien ruotsinkielisten keskuudessa, sillä vuonna 2007 peräti kaksi kolmesta muuta puoluetta kuin RKP:tä äänestäneistä katsoi, että RKP:n pitää tavoitella hallituspaikkaa hallituskoalitioista riippumatta. RKP:n kannattajat ovat siis todennäköisesti valmiita hyväksymään isojakin kompromisseja esimerkiksi talous- ja

hyvinvointipolitiikassa, jos kieliasiat hoidetaan hyvin. Muiden puolueiden suomenruotsalaisista äänestäjistä valtaosalla on ruotsin kieleen niin vahvat siteet, että he haluavat nähdä RKP:n hallituksessa, vaikka eivät sitä äänestäisikään. Tällöin kyse voi olla myös siitä, että RKP:n hallituspaikan oletetaan olevan lähes varma. Silloin heillä on varaa äänestää taktisin perustein jotain muuta puoluetta (vrt. Bengtsson ym. 2005a, 122).

Erikoista on silti, että vuoden 2007 suomenruotsalaisessa aineistossa vain neljännes kaikista vastaajista katsoi Matti Vanhasen II-hallituksen hoitaneen ruotsinkielisten asioita hyvin tai erittäin hyvin⁸⁸, vaikka RKP oli yksi hallituspuolueista. RKP:n kannattajat olivat jopa tyytymättömämpiä kieliasioiden hoitoon kuin muiden puolueiden äänestäjät. Tulos osoittaa, ettei hallitus ja sitä myöten RKP ole saavuttanut sille asetettuja tavoitteita kielipolitiikassa. Taustalla saattoi vaikuttaa ruotsin kielen aseman heikentäminen ylioppilaskokeissa ja hallituksen alue- ja kuntapolitiikka, jonka yksi painopiste oli RKP:lle vieraassa suuriin yksikköihin siirtymisessä (vrt. Sandberg 2006, 228). Tulos osoittaa silti, että RKP:n epäonnistumisia tai rajallista vaikutusvaltaa ollaan valmiita ymmärtämään, ja sitä äänestetään paremman kielipolitiikan toivossa. Liian moni kielipoliittinen tappio voi kuitenkin johtaa uskon katoamiseen ja RKP:n tuen hupenemiseen ruotsinkielisessä väestössä (Bengtsson ym. 2005a, 141–142).

Lopuksi kieli-identiteettiä ja kieliympäristöä voidaan tarkastella lähemmin puoluevalinnan kannalta, jolloin päähuomio kiinnittyy siihen, miten jollekin muulle puolueelle kuin RKP:lle äänensä antavia suomenruotsalaisia voidaan luonnehtia. Taulukko 4.29. havainnollistaa eroja, joita puolueiden kannatuksessa oli suomen kielen osaamisesta, lähiyhteisön kielestä, kotona käytettävästä kielestä ja identifioitumisesta riippuen vuoden 2007 vaaleissa. Tarkastelu osoittaa, että olosuhteet, jotka lisäävät RKP:n kannatusta, vähentävät kolmanneksi suosituimman puolueen, Kokoomuksen, kannatusta ja päinvastoin. Kokoomus saavuttaa keskimääräistä suuremman kannatuksen parhaiten suomea osaavien, suomalaisessa lähiyhteisössä asuvien, suomea kotona puhuvien ja suomalaisiin itsensä samastavien joukossa. Se näyttäytyy potentiaalisena vaihtoehtona niille kaupungissa asuville suomenruotsalaisille, joille kielellä ei suurta merkitystä arkipäivässä. Tulosten perusteella Kokoomuksen kannattaisi terävöityä ohjelmallisesti, koska sillä ei ollut vuosina 1991–2007 lainkaan mainintoja kaksikielisyyden merkityksestä.

---

⁸⁸ Vastausvaihtoehdot olivat ”erittäin hyvin”, ”hyvin”, ”huonosti”, ”erittäin huonosti” ja ”en osaa sanoa”.

Taulukko 4.29. Kielen yhteys suomenruotsalaisten puoluevalintaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%)⁸⁹

	RKP	SDP	KOK	KD	VAS	VIHR	KESK	Yhteensä	(n)
Kaikki	72	8	7	5	3	3	2	100	(1003)
Arvio suomen kielen osaamisesta									
ei lainkaan/huonosti	83	8	1	6	1	0	1	100	(114)
auttavasti/tyydyttävästi	76	9	2	6	3	2	2	100	(377)
lähes täydellisesti/täydellisesti	65	8	12	5	4	4	3	100	(498)
lähiyhteisössä käytettävä kieli									
suomi dominoiva kieli	66	9	12	3	4	5	1	100	(445)
ruotsi dominoiva kieli	77	8	3	8	2	1	3	100	(545)
kotona käytettävä kieli									
suomi	37	16	27	3	8	6	5	100	(90)
suomi ja ruotsi	57	10	13	3	6	8	4	100	(144)
ruotsi	79	7	3	6	2	1	1	100	(734)
Mihin ryhmään samastut ensisijaisesti?									
suomalaisiin yleensä	45	12	16	9	11	4	4	100	(193)
ruotsinkielisiin suomalaisiin	78	7	5	5	1	3	2	100	(797)

Lähdeaineisto: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning (2007)

SDP ja Vasemmistoliitto keräävät niin ikään suhteessa enemmän kannatusta niiltä, jotka käyttävät suomen kieltä kotona ja jotka eivät identifioi itseään ensisijaisesti suomenruotsalaisiksi, mutta niiden kannatus ei silti ole yhtä selkeästi taustamuuttujien mukaan jakautuvaa kuin Kokoomuksella. Kristillisdemokraattien on havaittu keräävän kannatustaan ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta (Sundberg 2005, 7), ja heille kieliympäristön vaikutus näyttää olevan päinvastainen kuin Kokoomuksella. Tulokset ovat hyvin samansuuntaisia kuin vuoden 2003 suomenruotsalaisesta aineistosta tehdyssä tarkastelussa (ks. Bengtsson ym. 2005a, 105). Myös silloin Kokoomus erottui puolueena, joka hyötyy suomen kielen dominanssista ja Kristillisdemokraatit keräsi kannatusta vastaajilta, joiden kielelliset taustatekijät lisäsivät myös RKP:n kannatusta. Näin ollen Kristillisdemokraatit näyttävät RKP:lle kilpailijana areenoilla, joilla RKP:n kannatus on vahvimmillaan.

SDP ja Kokoomus ovat houkuttelleet ääniä niiltä suomenruotsalaisilta, joihin kielen kokoava voima ei vaikuta niin voimakkaasti. Huomattavaa on se, ettei Keskusta ole vahvoilla missään olosuhteissa. Vaikka taulukossa 4.26. havaittiin, että ruotsinkieliset suhtautuvat Keskustaan myönteisesti, ja vaikka Keskusta on näyttänyt suosituimpana kakkosvaihtoehtona RKP:tä äänestäneille, niin piilevä kannatus ei näytä realisoituvan (Sundberg 2006b 93).

⁸⁹ Lähiyhteisössä käytettävistä kielistä on yhdistetty vaihtoehdot ”suomenkielinen” ja ”kaksikielinen, jossa suomi on dominoiva kieli” sekä vaihtoehdot ”ruotsinkielinen ja ”kaksikielinen, jossa ruotsi on dominoiva kieli”. Perussuomalaisia, jonka kannatus oli ruotsinkielisten keskuudessa 0,6 prosenttia, ei ole sisällytetty taulukkoon.

Kokonaisuudessaan suomenkielisten ja ruotsinkielisten välinen ristiriitaulottuvuus näyttäytyy yhtenä stabiilimmista ristiriitaulottuvuuksista. RKP:n kannatus suomenkielisten äänestäjien joukossa on ollut yhden prosentin tasolla vuosien 1991, 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa. Ainoaksi vaihtoehdoksi RKP:lle näyttää jäävän kiitollisuus jokaisesta kielilohkeaman toiselta puolelta tulevasta äänestä (Sundberg 2006a, 70). Selkein muutos kielilohkeamassa on ollut RKP:n imagon heikentyminen suomenkielisten keskuudessa. RKP on saanut 2000-luvulla huonoimmat arviot nykyisistä eduskuntapuolueista, ja se nähtäneen edelleen ensisijaisesti ruotsin kielen puolustuslinnakkeena ja suomenruotsalaisten edustajana (Bengtsson 2005, 137). Tässä suhteessa teoriaosiossa esitetty hypoteesi siitä, että suomenkieliset ovat ottaneet etäisyyttä ruotsinkielisten etuja tiukasti ajavaan puolueeseen, sai vahvistusta. Ruotsin kieleen liittyvien keskusteluiden lisäksi esille voidaan nostaa vielä RKP:n hallitustaipaleen jatkuminen siitä huolimatta, että RKP ei ole kuulunut vaalivoittajiin kummissakaan 2000-luvun eduskuntavaaleissa. Vaalituloksella ei ole ollut yhteyttä siihen, pääseekö paikkamäärältään eduskunnan kolmanneksi pienin puolue hallitukseen, mikä on heikentänyt responsiivisuusnäkökulmaa ja voinut ärsyttää suomenkielisiä äänestäjiä (vrt. mt, 140).

Ruotsinkielisistä vastaajista puolestaan noin kaksi kolmasosaa äänesti kunakin ajankohtana RKP:tä. Vaikka osuus on ollut kasvamaan päin, muutokset ovat kovin pieniä. Siksi hypoteesi siitä, että epävarmuus ruotsin kielen asemasta olisi saanut suomenruotsalaiset tiivistämään rivejään RKP:n taakse, ei saanut vahvistusta. Vankka kannatus ruotsinkielisten joukossa kuitenkin alleviivaa RKP:n tarvetta pysyttäytyä omalla puolellaan kielilohkeamaa. Lisäksi kielilohkeamassa on ilmeinen merkitys RKP:n äänestämisenä. Esimerkiksi vuoden 2003 suomenkielisessä vaalitutkimuksessa vain 58 prosenttia ruotsinkielisistä vastaajista sanoi RKP:n edustavan parhaiten heidän mielipiteitään, mutta 70 prosenttia heistä äänesti lopulta RKP:tä. Osa RKP:n äänestäjistä voi olla ideologisesta lähempänä jotain toista puoluetta, mutta kieli-identiteetti painaa vaakakupissa RKP:n eduksi (ks. esim. Djupsund & Carlson 2005, 85). Vahvempi liberaali puolueprofiili osoittaisi, että ideologia on RKP:lle tärkeämpi kuin kieli, mikä voisi johtaa suosion heikkenemiseen ruotsinkielisten keskuudessa (Bengtsson 2005, 137).

Muut puolueet ovat yrittäneet ottaa askeleita kieliäidan toiselle puolueelle. SDP on ruotsinkielisten keskuudessa toiseksi suosituin puolue, joka kerää ääniä erityisesti ruotsinkieliseltä työväestöltä (Sundberg 2006b, 93), mutta vuonna 2007 se menetti 2 prosenttiyksikköä kannatuksestaan suomenruotsalaisten joukossa vuoteen 2003 verrattuna, kun taas Kokoomus lisäsi kannatustaan saman verran. Vaikka kannatuksenmuutokset ovat pieniä, ja ne voidaan pistää osittain puolueiden

yleisen kannatuksenmuutoksen piikkiin, Kokoomuksella on selvästi muista poikkeava ja mahdollisesti kasvava kohdejoukko ruotsinkielisissä äänestäjissä. Sen ruotsinkieliset äänestäjät ovat erkaantuneita ruotsinkielisistä yhteisöstä ja kieli-identiteetistään⁹⁰. Kokoomuksen houkuttelevuutta oikeistomielisillä ja ylempiin luokkiin kuuluvien äänestäjien joukossa voi lisätä se, että puolue on monilla muilla ristiriitautuvuuksilla RKP:tä lähinnä oleva puolue. Keskustan, Vasemmistoliiton ja Vihreiden potentiaali äänten keräämiseen ruotsinkielisiltä äänestäjiltä vaikuttaa sen sijaan hyvin vähäiseltä. Tulosten valossa on selvää, että Perussuomalaiset on suomalaismielisydessään ulottuvuuden selkeä vastapooli, joka voi jopa hyötyä ruotsin kielen vastaisuudestaan.

Maan kaksikielisyys ja suomenruotsalaiset ylipäättään saatetaan sen sijaan nähdä RKP:tä positiivisemmassa valossa. 1980- ja 1990-luvuilla RKP:llä oli enemmän ehdokkaita, jotka houkuttelivat ääniä kaksikielistä Suomea kannattavilta henkilöiltä, mutta 2000-luvulla heidän määränsä on vähentynyt (Meinander 2006, 32; Sundberg 2006b, 97). Kielilohkeaman tulevaisuusnäkymät riippuvat pitkälti siitä, miten RKP pystyy edistämään ruotsinkielisten asioita, ja pysyykö se hallituksessa. Suuret kielipoliittiset, kulttuuriset ja koulutukselliset kysymykset voivat toisaalta yhdistää ruotsinkielisiä RKP:n taakse ja vaimentaa RKP:n sisäisiä lohkeamia (ks. esim. Sundberg 2006a 49), jotka pyritään pitämään taka-alalla yhteisten kielitavoitteiden vuoksi. Hypoteesi siitä, että RKP:n kannattajat korostavat kieli- ja kulttuurikysymyksiä yhä voimakkaammin, ei saanut vahvistusta vuosien 2003 ja 2007 välisessä vertailussa, sillä RKP:läiset korostivat molempina vuosina erittäin voimakkaasti oikeuttaan omaan kieleen ja kulttuuriin.

4.6. Kohtaavatko perinteet ja suvaitsevaisuus?

Perinteisiin moraaliarvoihin, auktoriteetteihin nojaavaan yhtenäiskulttuuriin ja suvaitsevaan moniarvoisuuteen liittyvien kysymysten voidaan arvioida jakavan puoluekenttää ja vaikuttavan puoluevalintaan monin eri tavoin. Suomessa kyseistä kahtiajakoa ei ole analysoitu vaalitutkimuksissa laajalti. Analyttisesti seuraavaksi käsiteltävä ristiriitautuvuus on kaikkein laajin, ja sen analysointia hankaloittaa perinteisiä ja liberaaleja moraaliarvoja koskevien kysymysten vähyys erinäisissä vaali- ja ajankohtaistutkimuksissa. Myöskään yhtenäiskulttuurin ja monikulttuurisuuden suhdetta ei voida tarkastella jokaisen vaalivuoden kohdalta. Sen sijaan auktoriteettia, kuria ja järjestystä koskevia kysymyksiä on laadittu systemaattisemmin.

---

⁹⁰ Lisäksi ne RKP:tä äänestävät, joille kielellinen identiteetti, yksikieliset järjestelyt ja kieliperustainen aluepolitiikka eivät ole tärkeitä, ovat olleet keskimääräistä valmiimpia äänestämään Kokoomusta (Djupsund & Carlson 2005, 76).

Vuoden 1991 vaalitutkimuksessa havaittiin, että SKL:n kannattajakunta erosi täysin muista puolueista uskonnollisuudellaan, mikä ei ole yllättävää, sillä puolue perustettiin vastustamaan maallistumista. SKL:n ohella myös Keskustan ja Kokoomuksen kannattajakuntaa luonnehti uskonnollisuus, kun taas vihreät ja SMP:läiset osoittivat taipumusta maallistuneeseen suuntaan. Vasemmistoliittolaiset olivat vähiten uskonnollisia. SDP ja RKP sijoituivat janan keskivaiheelle. Uskonnollisuus luonnehti siis vain joitakin porvaripuolueita, mikä ei ole ihme, sillä valtaenemmistö piti tuolloin kirkkoa oikeistolaisena instituutiona. (Pesonen ym. 1993 155–156.) Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalitutkimuksissa lohkeamia koskevia väittämiä arvioitiin osana puoluevalinnan kokonaisuutta (Paloheimo 2005, Paloheimo 2008), ja käsittelen luvussa samoja väitteitä eri metodein. Tavoitteenani on tuoda pidemmältä aikaväliltä esille, miten perinteiset moraaliarvot ja auktoriteetteihin nojaava yhtenäiskulttuuri ja toisaalta salliva moniarvoisuus ovat vaikuttaneet äänestäjien puoluevalintaan ja miten eri puolueiden kannattajien positiot ovat mahdollisesti muuttuneet.

Poliittisen auktoriteetin ja lain ja järjestyksen merkitystä eri puolueiden kannattajille voidaan arvioida väitteellä vahvoista johtajista. EVAn ajankohtaistutkimuksissa on esitetty väite siitä, että Suomi kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaan kurin ja järjestyksen ja oikeiden arvojen kunnioituksen. Vaikka väitteessä voidaan nähdä piirteitä kovaotteisen populistisen johtajan tarpeesta (EVA 2003, 29–31), sitä on luontevaa analysoida konservatismiin liittyvän laki ja järjestys -teeman kautta. Lisäksi oikeiden arvojen voidaan nähdä ainakin jossain määrin viittaavaan myös yhteiskunnassa noudatettaviin moraaliarvoihin.

Taulukkoon 4.30. on koottu äänestäjien näkemykset kurin ja järjestyksen ja oikeat arvot palauttavan johtajan tarpeesta. Vuosien 1990–1998 osalta on käytetty EVAn aineistoja, ja vuoden 2003 ja 2007 keskiarvot on saatu kyseisten vuosien vaalitutkimuksista. Tämä ratkaisu on tehty siksi, että 2000-luvun lukemat linkittyvät oikeaan puoluevalintaan eduskuntavaaleissa, kun taas EVAn kyselyt on tehty aina noin puolta vuotta ennen eduskuntavaaleja. Tulokset osoittavat, että oikeisiin arvoihin ja kuriin nojaavat puolueet sijoittuvat keskustaan ja oikeistoon. Sen sijaan Vihreiden ja punavihreäksi julistautuneen Vasemmistoliiton kannattajissa on suhteessa eniten niitä, jotka vierastavat tämänkaltaista yhteiskunnallista muutosta. Toisaalta Vasemmistoliiton kannattajista niukka enemmistö oli jokaisena ajankohtana osittain tai samaa mieltä väittämän kanssa.

Tulokset eivät kuitenkaan noudattele puhtaasti vasemmisto–oikeisto-jakoa, sillä oikealle laidalle sijoitetun RKP:n kannattajat eivät ole kaivanneet kuria ja järjestystä tai oikeita arvoja yhtä paljon

kuin poliittiseen keskustaan sijoittuvat puolueet⁹¹. Eniten autoritääristä politiikkaa kaivattiin vuonna 1994, millä lienee yhteys laman ahdinkoon, jolloin politiikalle kaivattiin todellista suunnannäyttäjää (EVA 2003, 30). Sitten vaatimukset ovat vaimenneet. Keskiarvojen perusteella puolueiden järjestys kurin ja järjestyksen ja oikeat arvot tuovan poliittisen auktoriteetin suhteen oli seuraava vuosina 1990–2007⁹²:

VIHR – VAS – RKP – SDP – KOK – KD – KESK – SMP/PS

Keskustan kannattajien sijoittuminen SMP:n/Perussuomalaisten jälkeen tiukimmin kuria, järjestystä ja oikeita arvoja penäviksi äänestäjiksi voidaan nähdä ennako-oletuksien vastaisena. Vastauksissa voidaan olettaa näkyvän ensisijaisesti Keskustan konservatiivisyyden vahvuus (ks. Jutila 2003, 277–278). Toisaalta, kun kysymys on nimenomaan poliittisista johtajista, osaan Keskustan äänestäjistä voi edelleen vaikuttaa kaipuu Urho Kekkosen aikaiseen järjestykseen. Vuonna 2007 Keskustaa äänestäneet erottautuivat mielipiteiden jyrkkyydellä muista puoleista enemmän kuin yhtenäkin toisena vuonna.

Taulukko 4.30. Äänestäjien mielipiteet kurin ja järjestyksen ja oikeat arvot palauttavan vahvan johtajan tarpeesta vuosina 1990–2007 (keskiarvot)⁹³

Keskiarvo	Puoluekanta									Eta ²
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL/ KD	SMP/ PS	Kaikki	
1990 (n)	3,30 (281)	2,87 (247)	3,02 (251)	2,73 (83)	2,27 (134)	3,01 (73)	3,00 (31)	3,49 (51)	2,97 (1151)	0,10
1994 (n)	3,40 (213)	3,25 (424)	3,36 (250)	2,96 (96)	2,68 (119)	3,18 (71)	3,57 (28)	3,73 (15)	3,23 (1216)	0,06
1998 (n)	3,41 (247)	3,10 (263)	3,19 (298)	2,93 (84)	2,38 (104)	2,67 (52)	3,53 (40)	-	3,11 (1088)	0,10
2003 (n)	3,05 (127)	2,99 (148)	3,19 (88)	2,55 (48)	2,16 (46)	3,01 (32)	3,04 (49)	-	2,93 (538)	0,10
2007 (n)	3,12 (168)	2,78 (177)	2,92 (156)	2,66 (73)	2,33 (82)	2,90 (44)	2,72 (45)	2,88 (29)	2,83 (774)	0,06
1990–2007	3,26	3,00	3,13	2,77	2,37	2,95	3,17	3,35	3,01	

Lähdeaineistot: FSD 1082 (1990), 1084 (1994), 1086 (1998), 1269 (2003), 2260 (2007)

⁹¹ Spearmanin korrelaatiokertoimet väitteen ja vastaajan vasemmisto–oikeisto-sijoittumisen välillä (2003 $\rho=0,21$ ja 2007 $\rho=0,19$) osoittavat, ettei vastausjakauma ole yhtenäinen vastaajien vasemmisto–oikeisto-sijainnin kanssa.

⁹² Vasemmalla sijaitsevien puolueiden kannattajat tukivat vähiten oikeat arvot ja kurin sekä järjestyksen palauttavaa johtajuutta yhteiskuntaan. Oikealla sijaitsevien puolueiden kannattajat tukivat sitä eniten.

⁹³ Väite kuului ”maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen”. Asteikon vaihteluväli on 1–4, missä 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä.

SMP:n ja Perussuomalaisten vastauksissa evidenssi on muita niukempi pienien ryhmäkokojen vuoksi. SMP:n kannattajat vaativat vuosina 1990 ja 1994 huomattavasti keskimääräistä äänestäjää enemmän kuria, järjestystä ja oikeita arvoja toisin kuin Perussuomalaisia vuoden 2007 eduskuntavaaleissa äänestäneet. Tulos on erikoinen sikäli, että tässä työssä on edellä havaittu Perussuomalaisten kannattajien erottautuvan SMP:n kannattajia selvemmin populistisilla näkemyksillään muiden puolueiden kannattajista. Vastausta voidaan hakea henkilöhistoriasta: Vennamoiden puheenjohtajuusajan SMP:ssä 1960-luvulta 1980-luvun loppuun voidaan arvioida olleen vielä enemmän autoritääriseen henkilöön nojaavaa kuin Perussuomalaisten toiminta on ollut 2000-luvulla Timo Soinin johdolla (ks. Arter 1999, 104). Toisaalta Perussuomalaiset on kannattanut ohjelmissaan (2003, 2005) kovia otteita sisäisen turvallisuuden suhteen enemmän kuin SMP (1992).

SKL:n/Kristillisdemokraattien kannattajien näkemykset väitteestä ovat muuttuneet kaikkein eniten vertailuajankohtien välillä. Vuosina 1994 ja 1998 SKL:n kannattajat vaativat hyvin painokkaasti oikeat arvot, kurin ja järjestyksen palauttavaa johtajuutta, mutta 2000-luvulla näkemykset ovat tulleet maltillisemmiksi. Vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä Kristillisdemokraatteja äänestäneet liikahtivat janan toiseen päähän: ainoastaan Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuivat penseämmin väitteeseen. Muutos voi liittyä vähemmän paternalistisen asenteen esille tuomiseen. Kokoomus yltää lähelle Kristillisten kokonaiskeskiarvoa, ja sen kannattajien mielipiteissä voi edelleen heijastua puolueen konservatiivinen traditio patrioottisen auktoriteetin korostamisesta (ks. Mickelsson 2006, 249). Vihreiden ero muihin puoleisiin on ollut hyvin selkeä eri tutkimusajankohtina. Valtaosa puolueen kannattajista vierastaa holhoavaa ja autoritääristä johtajuutta. Kysymys on todennäköisesti siitä, että vihreät näkevät itsensä paternalismin vastustajina: auktoriteetteja halutaan kyseenalaistaa ja holhouksen nähdään rajoittavan kansalaisvapauksia (Heywood 2003, 87). Kyse voi olla myös siitä, että postmodernismin kannattajat vastustavat ylipäättään ulkoista pakkoa ja voivat nähdä väitteessä repressiivisiä käytäntöjä (Inglehart 1997, 53–54). Lisäksi kuri ja järjestys eivät ole olleet Vihreiden vaaliteemoja: puolue ei ole kannattanut tiukempia otteita. Vasemmistoliiton kannattajilla kyseessä voi olla osittain irtautumisesta sosialistisesta perinteestä, jossa johtajien kontrollilla ja kurilla oli suuri merkitys.

Muita ristiriitautuvuuteen liittyviä kysymyksiä, jotka eivät ole toistuneet samassa kysymys- tai väitemuodossa tutkimuksesta toiseen, käsitellään vaalikohtaisesti. Vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksessa vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten uskonnollisuus ja hengellisyys sekä kriittinen suhtautuminen väärinkäytöksiin vaikuttivat heidän puoluevalintaansa.

Taulukosta 4.31. voidaan nähdä, että vain kristilliset perustelivat puoluevalintaansa todella merkittävässä määrin sillä, että he haluavat uskonnollisuuden ja hengellisyyden lisääntyvän yhteiskunnassa. Kristinuskosta oppinsa ammentavan puolueen kannattajille kysymys voi vaikuttaa hieman triviaalilta. Noin kolmannes Keskustan, Kokoomuksen ja RKP:n kannattajista arvioi, että kysymys vaikutti heidän puoluevalintaansa paljon tai melko paljon.

Taulukko 4.31. Uskonnollisuuden ja hengellisyyden lisääntymisen kannattaminen sekä väärinkäytösten vähentämisen puoltaminen puoluekannan mukaan vuonna 1995 (%)⁹⁴

Puoluekanta	Miksi äänestäisit tätä puoluetta: (niiden %-osuus, joille kysymyksellä oli paljon tai melko paljon vaikutusta)			
	jotta uskonnollisuus ja hengellisyys lisääntyisivät yhteiskunnassa	(n)	jotta väärinkäytökset yhteiskunnassa vähentyisivät	(n)
SDP	6	(249)	62	(259)
Kokoomus	29	(170)	48	(165)
Keskusta	33	(166)	60	(169)
Vasemmistoliitto	6	(52)	82	(53)
Vihreät	6	(85)	56	(79)
RKP	32	(19)	38	(19)
SKL	91	(21)	90	(20)
Kaikki	20		59	
Yht. (n)		(762)		(764)
Eta ²	0,22		0,09	

Lähdeaineisto: FSD 1031 (1995)

Sen sijaan vasemmistopuolueiden ja Vihreiden kannattajille uskonnollisuus ja hengellisyys olivat hyvin marginaalisia tekijöitä puoluevalinnassa. Jakolinja puolueiden välillä noudattelee hyvin pitkälti vasemmisto-oikeisto-jakoa, jossa uskonnolla on suurempi merkitys perinteisiä moraaliarvoja ja kirkon merkitystä vaaliville keskusta-oikeistolaisille puolueille. Vastausjakauma heijastelee myös vihervasemmistolaisten puolueiden käsitystä siitä, että uskonto on jokaisen ihmisen yksityisasia, eikä sitä tarvitse erikseen vaalia yhteiskunnassa eikä myöskään pitää pääuskontoa muita uskontoja paremmassa asemassa

⁹⁴ Eta²-arvot on laskettu kysymyksiin annettujen vastausten keskiarvojen perusteella. Ne ilmaisevat, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua.

Väärinkäytöksen vähentämisen tavoite vaikutti vastaajien puoluevalintaan huomattavasti enemmän. Vastausjakauman tulkinnassa on syytä noudattaa varovaisuutta epämääräisen käsitteen vuoksi. Yhteiskunnassa tapahtuvat väärinkäytökset voivat viitata ainakin taloudellisiin väärinkäytöksiin ja toisaalta muuhun rikollisuuteen ja yleiseen järjestyksen puutteeseen. Ensiksi mainittu käsitys lienee vaikuttanut vuoden 1995 lamatunnelmissa vasemmistolaisten vastaajien näkemyksiin, sillä neljä viidestä Vasemmistoliiton kannattajista katsoi tekijän olleen merkittävä vaikutin puoluevalinnalle. Toisaalta SKL:n äänestäjät näkivät tekijän kaikkein tärkeimpänä omalle puoluevalinnalleen, mikä viitanee siihen, että vastaajat ovat käsittäneet väitteen myös moraalisena kysymyksenä. RKP:n äänestäjistä noin 40 prosenttia katsoi, ettei väärinkäytösten vähentämistä koskevalla kysymyksellä ole lainkaan vaikutusta heidän puoluevalintaansa.

Kuri ja järjestys -teemaan saadaan lisävaloa vuoden 1999 eduskuntavaalitutkimuksesta, jossa kysyttiin, kuinka tärkeitä rikollisuuden ja väkivallan vähentämiseen liittyvät kysymykset olivat vastaajien äänestyspäätöksen kannalta. Taulukosta 4.32. selviää, että laki ja järjestys -teemaan kietoutuva rikollisuuden ja väkivallan vähentäminen nousi tärkeimmäksi SKL:ää äänestäneiden joukossa.

Taulukko 4.32 Rikollisuuden ja väkivallan vähentämiseen liittyvien kysymysten tärkeys äänestyspäätöksessä eduskuntavaaleissa 1999 puoluevalinnan mukaan (%)⁹⁵

Rikollisuuden ja väkivallan vähentämiseen liittyvät kysymykset	Puoluevalinta							
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	Kaikki
hyvin tärkeä	39	36	42	35	16	19	47	36
melko tärkeä	33	33	34	39	26	36	33	34
jossain määrin tärkeä	22	26	18	18	42	30	17	23
ei lainkaan tärkeä	6	5	6	9	16	14	3	7
Yhteensä (n)	100 (190)	100 (183)	100 (223)	100 (114)	100 (19)	100 (99)	100 (30)	100 (858)

Lähdeaineisto: FSD 1042 (1999)

Myös kokoomuslaisista yli 40 prosenttia piti asiaa hyvin tärkeänä äänestyspäätöksensä kannalta. Vähiten tärkein kysymys oli RKP:läisille ja Vihreille. RKP:n äänestäjistä tehtyjen johtopäätösten luotettavuutta tosin heikentää se, että otoksessa oli vähän RKP:n äänestäjiä. Rikollisuuden ja

⁹⁵ Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,04.

väkivallan vähentäminen ei ole ollut ohjelmallisesti kantava teema kummallakaan puolueella. Toisaalta kysymys on sidottu äänestyspäätökseen, ja on muistettava, että kielipuolueen ja ympäristöpuolueen äänestäjät motivoituvat vaaliuurnalle ensisijaisesti toisenlaisin motiivein.

EVAn vuoden 1998 kansallisesta asennetutkimuksesta tiedusteltiin, onko rangaistuksien koventaminen sopiva ratkaisu rikollisuuden vähentämiseksi. Lähes 80 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, että rangaistuksia tulisi koventaa tuntuvasti. Vahvimmin rangaistuksien tiukentamista vaativat Keskustan kannattajat, jotka vaativat myös ponnekkaasti kurin ja järjestyksen palauttavaa johtajuutta.

Taulukko 4.33. Rangaistuksien koventamisen kannatus puoluekannan mukaan vuonna 1998 (%)⁹⁶

Rikollisuuden vähentämiseksi tulisi rangaistuksia koventaa tuntuvasti	Puoluekanta							
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	Kaikki
täysin samaa mieltä	59	48	51	51	35	23	48	48
jokseenkin samaa mieltä	29	30	32	22	37	35	35	31
jokseenkin eri mieltä	8	12	9	16	18	19	13	11
täysin eri mieltä	4	10	9	12	11	23	5	10
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(255)	(287)	(320)	(83)	(57)	(113)	(40)	(1155)

Lähdeaineisto: FSD 1086 (1998)

Ainoastaan Vihreät jakaantuivat lähes kahtia kysymyksen suhteen. Vihreiden ohjelmalliset painotukset ennaltaehkäisevässä työssä ankarien rangaistuksien sijaan näkyvät myös sen kannattajien mielipiteissä. Myöskään RKP:n kannattajat eivät kannattaneet rangaistusasteikon koventamista yhtä varauksettomasti kuin muiden puolueiden kannattajat, joten puolueet jakaantuivat samankaltaisesti niin rikollisuuden vähentämisen merkittävyyden kuin sen keinojen suhteen.

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimukseen otettiin monia ristiriitaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Taulukosta 4.34. näkyvät äänestäjien mielipide-erot siitä, miten tärkeitä erinäiset moraaliarvoihin ja yhteiskuntajärjestykseen liittyvät kysymykset ovat. Kaikki kysymykset, paitsi toiminta huumeiden käytön vähentämiseksi, olivat tärkeimpiä Kristillisdemokraattien äänestäjille,

⁹⁶ Vastauskeskiarvoista laskettu Eta²-kerroin, joka ilmaisee, kuinka paljon muuttujan kokonaisvaihtelusta on puolueiden välistä vaihtelua, oli 0,06.

mikä osoittaa puolueen ja sen kannattajien merkittävimmän erikoispiirteen sijaitsevan juuri tällä ristiriitautuvuudella. Vastaavasti Vihreille kysymykset moraaliarvoista ja yhteiskuntajärjestyksestä olivat kaikkein vähimmin tärkeitä. Poikkeuksen muodosti kysymys uskonnollisten arvojen vahvistamisesta, joka oli vielä vähemmän merkityksellisempi Vasemmistoliiton kannattajille.

Taulukko vahvistaa jo ennestään havaittuja jakolinjoja. Perinteisten arvojen ja moraalikäsitusten tärkeyttä ei tosin ollut aikaisemmissa tutkimuksissa kysytty suoraan. Kristillisdemokraattien jälkeen korkeimmalle perinteiset arvot ja moraalikäsitukset arvostivat Keskustan ja Kokoomuksen kannattajat. Kristillisdemokraattien mielipiteet erottuivat tilastollisesti merkitsevästi kaikkien muiden puolueiden äänestäjien näkemyksistä Bonferronin testissä. Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajien enemmistö ei nähnyt asiaa kovinkaan tärkeänä. Sama jakolinja piti myös yhteiskunnallisen kurin ja järjestyksen lisäämisessä, jossa Vihreät erottautuivat tilastollisesti merkitsevästi kaikista muista paitsi Vasemmistoliiton äänestäjistä. Kokoomuksen kannattajille kuri ja järjestys -teema korostui vuonna 2003, sillä he vaativat tuolloin vankasti paitsi kurin ja järjestyksen sekä oikeat arvot palauttavaa johtajuutta myös ylipäätään kurin ja järjestyksen lisäämistä yhteiskunnassa.

Taulukko 4.34. Äänestäjien näkemykset moraaliarvoja ja kuria ja järjestystä koskevista väittämistä puoluevalinnan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)⁹⁷

Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:	Puoluevalinta								Eta ²
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	Kaikki	
Perinteisten arvojen ja moraalikäsitysten vahvistaminen	2,91	2,68	2,80	2,47	2,69	2,18	3,40	2,76	0,09
Kurin ja järjestyksen lisääminen yhteiskunnassa	2,96	2,91	3,07	2,46	2,96	2,29	3,17	2,88	0,08
Uskonnollisten arvojen vahvistaminen	2,53	2,11	2,27	1,64	2,03	1,81	3,28	2,27	0,17
Toiminta huumeiden käytön vähentämiseksi	3,44	3,48	3,63	3,47	3,58	3,24	3,53	3,48	0,03
Rikollisuuden vähentäminen	3,45	3,42	3,51	3,21	3,45	3,05	3,60	3,41	0,05
Rodullisten tai muitten vähemmistöjen aseman parantaminen	2,26	2,41	2,05	2,40	2,80	2,56	2,59	2,36	0,06
(n) (pienimmillään)	(122)	(144)	(88)	(47)	(30)	(47)	(45)	(526)	

Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)

⁹⁷Neliportaiseksi muunnetun asteikon vaihteluväli on 1–4, missä 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä.

Uskonnollisten arvojen vahvistamisessa Kristillisdemokraattien erot muihin puolueisiin korostuivat oletetusti, mikä lujittaa näkemystä siitä, että uskonnolliset arvot ovat merkittävien puoluevalinnan taustatekijä KD:n äänestäjille.⁹⁸ Eta²-sarake osoittaa, että kysymys jakaa puolueita kaikkein selvimmin viidestä eri asiakysymyksestä. Huomattavaa on, että niukka enemmistö Keskustan kannattajista piti uskonnollisten arvojen vahvistamista erittäin tai melko tärkeänä. Tulos liittyy siihen, että keskustan kannatus on vahvaa Pohjanmaan niin sanotulla Raamattu-vyöhykkeellä, jossa asuu paljon herännäisliikkeisiin kuuluvia henkilöitä. Tuloksia voidaan verrata vuoteen 1995, jolloin vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeänä he näkivät uskonnollisuuden ja hengellisyyden lisäämisen äänestyspäätöksensä kannalta. Silloin kysymys jakoi puoluekenttää vielä enemmän, sillä Eta²-arvo oli 0,22. Suuria muutoksia puolueiden järjestyksessä ei ole tapahtunut, mutta RKP:n kannattajat painottivat vuonna 2003 uskonnollisuutta vähemmän ja SDP:n kannattajat enemmän kuin kahdeksan vuotta aikaisemmin. Vihreille ominaista on ollut ajaa uskontojen ja vakaumusten tasa-arvoa uskonnollisten vähemmistöjen, uskonottomien ja valtakirkkoihin kuuluvien välillä (Sihvola 2007, 253). Tähän linjaukseen ei ole sopinut uskonnollisten arvojen vahvistaminen.

Kysymys huume politiikan tehostamisesta ei tuonut eroja eri puolueiden äänestäjien välille, sillä muuttujan kokonaisvaihtelusta oli puolueiden välistä vaihtelua hyvin vähän (Eta²=0,02). Tilastollisesti merkitsevä ero keskiarvoista tulee ainoastaan Kokoomuksen ja Vihreiden äänestäjien välille. Vihreät pitivät toimintaa huumeiden käytön vähentämiseksi keskimääräistä vähemmän tärkeänä. Juuri vuoden 2003 eduskuntavaalien aikaan puoluetta varjosti huume kohu. Osa Vihreiden johtohahmoista piti huumeiden käytön rangaistavuuden poistamista suotavana. Kaikki rikosoikeudelliset toimenpiteet tuli kohdistaa sen sijaan suurrikollisuuteen. (Tontti 2007, 227.) Toisaalta myöskään rikollisuuden vähentäminen ei ollut Vihreiden äänestäjille yhtä tärkeää muiden puolueiden äänestäjiin verrattuna.

Rodullisten tai muiden vähemmistöjen aseman parantamiseen liittyvien käsitysten voidaan katsoa nivoutuvan oleellisesti monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden vaalimiseen. Jakolinjat eivät ole kuitenkaan käänteiset perinteisiin moraaliarvoihin verrattuna. RKP:n äänestäjissä oli eniten niitä, jotka pitivät rodullisten tai muiden vähemmistöjen aseman parantamista tärkeänä. Seuraavaksi tärkeimpänä kysymyksen näkivät Vihreiden ja Kristillisdemokraattien äänestäjät. Missään muussa ristiriitautuvuuteen liittyvässä kysymyksessä näiden kahden puolueen kannattajien näkemykset

---

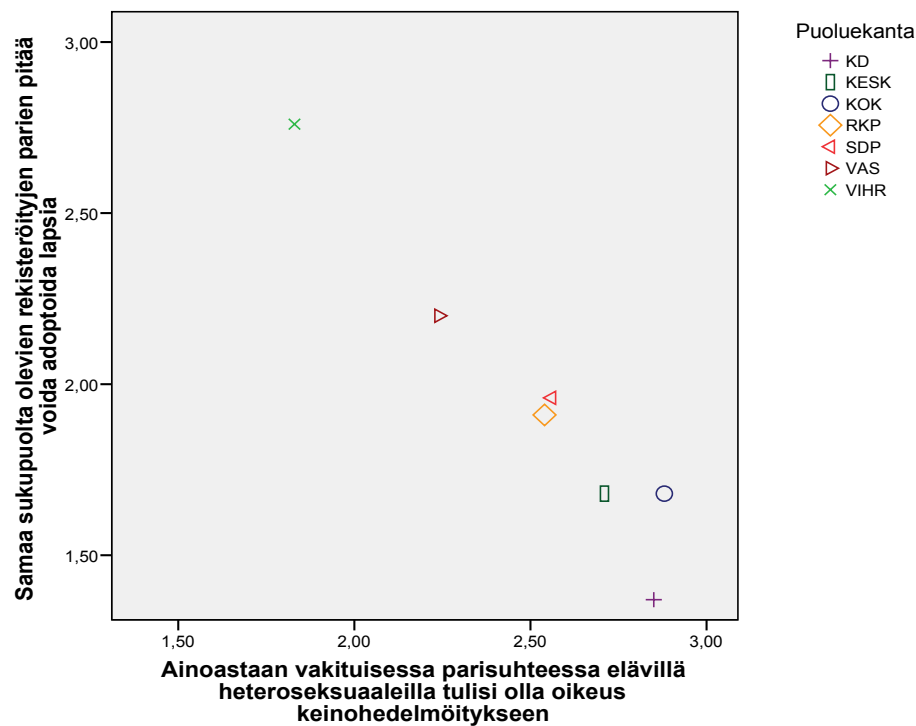
⁹⁸ Samat väittämät uskonnollisista ja perinteisistä arvoista selittivät KD:n kannatusta myös tutkimuksessa, jossa mitattiin eri ristiriitautuvuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitautuvuudet kattavassa regressiomallissa. Sen sijaan lakiin ja järjestykseen liittyvät väittämät eivät selittäneet erityisen hyvin minkään puolueen äänestämistä. Niiden vähättely oli ominaista Vihreiden äänestäjille. (ks. Paloheimo 2005, 205.)

eivät kohdanneet. RKP:n positiota voidaan selittää sillä, että muihin vähemmistöihin kuuluvat myös kielivähemmistöt, mutta toisaalta kaksikielisyyden korostaminen on vaihtunut RKP:ssä viime vuosikymmenten kansainvälistymiskehityksen oloissa yleisemmäksi monikulttuurisuuden arvostamiseksi (Paloheimo 2006, 51). Vasemmistoliiton äänestäjät eivät korosta keskimääräistä enemmän vähemmistöjen oikeuksia, mikä on ennako-oletusten vastaista, sillä puolue on korostanut ohjelmissaan erilaisuuden hyväksymistä ja moniarvoisuutta. Vähiten tärkein kysymys oli Kokoomuksen äänestäjille.

Vuoden 2003 tutkimuksessa kysyttiin myös hyvin ajankohtaisia moraaliarvoihin liittyviä kysymyksiä. Hallitus valmisteli vuonna 2002 lakiesitystä hedelmöityshoidoista, joka piti sisällään varsin monia eettisesti vaikeita kysymyksiä. Eduskunnassa kiisteltiin muun muassa siitä, tulisiko hedelmöityshoidot sallia myös yksinäiselle naiselle tai naisparille. (Eduskunta 2002.) Laki hedelmöityshoidosta tuli voimaan neljä vuotta myöhemmin (1237/2006), ja siinä mahdollistettiin hedelmöityshoidot myös naiselle, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa, mutta ei samaa sukupuolta oleville pareille. Myös samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parien adoptio-oikeudet olivat esillä vaalien aikaan. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama toimikunta (2003) katsoi mietinnössään, että eräissä tilanteissa lapsen etu voi vaatia sitä, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävä voi ottaa lapsekseen rekisteröidyn puolisonsa lapsen tai rekisteröity pari saa yhdessä ottaa ottolapsen. Molemmat kysymykset kuuluvat käsitteellisesti uuteen politiikkaan (*new politics*). Omantunnon kysymyksinä niistä on eduskunnassakin ollut vaikea muodostaa yhtenäistä linjaa. Tämän vuoksi ryhmäkurista luopumisesta voidaan sopia erikseen (Wiberg 2008, 173).

Kuviosta 4.10. voidaan havaita, että vihreät erottautuvat kaikkein selkeimmin muista puolueista sekä samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parien adoptio-oikeudessa että hedelmöityshoitokysymyksessä. Vihreät eivät hyväksy sitä, että ainoastaan vakituisessa parisuhteessa elävillä heteroseksuaaleilla olisi oikeus hedelmöityshoitoon. Kysymyksessä korostuu kaksi Vihreille tärkeää asiaa: kysymykset perhemuotojen monimuotoisuudesta ja tasa-arvosta seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Samoilta linjoille päätyy myös enemmistö Vasemmistoliiton kannattajista. Myös Vasemmistoliitto on Vihreiden tavoin puolueena puolustanut monimuotoisia perheitä ja seksuaalisia vähemmistöjä. Kokoomuslaisten ja KD:n äänestäjissä oli sen sijaan eniten niitä, jotka olivat sitä mieltä, että keinohedelmöityksen perustana tulee olla traditionaalinen perhemalli.

Kuvio 4.10. Äänestäjien käsitykset adoptio-oikeudesta ja oikeudesta keinohedelmöitykseen puoluevalinnan mukaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa⁹⁹ [Lähdeaineisto: FSD 1260 (2003)]

Samat jakolinjat säilyivät myös kysymyksessä adoptio-oikeudesta. Kristillisdemokraattien äänestäjistä peräti 85 prosenttia kieltäisi rekisteröityjen parien adoptio-oikeuden. Lähes yhtä kriittisiä olivat Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjät. Vihreät erottautui myös tässä kysymyksessä, mikä ei ole yllättävää, sillä Vihreiden eduskuntaryhmä teki vuonna 2004 kirjallisen kysymyksen sisäisestä adoptio-oikeudesta samaa sukupuolta olevien parien perheissä (Eduskunta 2004). Vihreille tärkeät yksilölliset valinnat ja arvoliberalismi korostuvat myös kysymyksessä adoptio-oikeudesta. Keskelle sijoittuvien SDP:n ja RKP:n äänestäjien positiot kysymyksissä ovat lähes identtiset. RKP on toistuvasti todennut periaateohjelmissaan, ettei ketään saa laittaa eriarvoiseen asemaan seksuaalisen suuntautumisen perusteella, mutta käytännön tasolla moni puolueen äänestäjistä ei ole valmis antamaan samoja oikeuksia homoseksuaaleille.

Kysymykset erilaisista perhemuodoista ja niiden sosiaalisista oikeuksista eivät enää värittäneet samalla tavalla vuoden 2007 eduskuntavaaleja. Täten myöskään moraaliarvoja mitanneita kysymyksiä ei ollut vastaavassa määrin eduskuntavaalitutkimuksessa kuin neljä vuotta aikaisemmin. Tutkimuksessa kysyttiin silti vuoden 2003 tavoin sitä, kuinka tärkeänä ihmiset

⁹⁹ Samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parien pitää voida adoptoida lapsia -väitteen kohdalla $Eta^2=0,11$ puoluekannan mukaan ja ainoastaan vakituksessa parisuhteessa elävillä heteroseksuaaleilla tulisi olla oikeus keinohedelmöitykseen -väitteen kohdalla arvo oli 0,07. Väitteiden välillä vallitsi jokseenkin vahva korrelaatio 1 prosentin riskitasolla (Spearmanin $\rho=0,47$).

kokevat rikollisuuden vähentämisen ja perinteisten arvojen ja moraalikäsitteiden vahvistamisen. Lisäksi kysyttiin suoraan, kuinka tärkeinä etnisten ja seksuaalisten vähemmistöjen oikeudet nähdään. Perinteisten arvojen ja moraalikäsitteiden vahvistamista koskevassa kysymyksessä ei tapahtunut suuria muutoksia vaalikauden aikana. Merkittävintä oli, että Kokoomuksen äänestäjät nousivat toiseksi eniten kyseisiä arvoja painottaviksi Kristillisdemokraattien jälkeen. Vihreiden ero muihin puolueisiin on kasvanut, sillä Vihreät painottavat kysymystä vielä entistä vähemmän. Perussuomalaiset, joiden asennoitumista ei voitu luotettavalla tavalla mitata vuoden 2003 osalta, sijoittuvat kysymyksessä RKP:n ja Keskustan väliin.

Taulukko 4.35. Äänestäjien näkemykset moraaliarvoja ja kuria ja järjestystä koskevista väittämistä puoluevalinnan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)

Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat:	Puoluevalinta									
	KESK	SDP	KOK	VAS	RKP	VIHR	KD	PS	Kaikki	Eta ²
Perinteisten arvojen ja moraalikäsitteiden vahvistaminen	2,96	2,72	3,05	2,68	2,8	2,05	3,34	2,83	2,80	0,11
Rikollisuuden vähentäminen	3,49	3,39	3,41	3,2	3,46	3,04	3,50	3,42	3,39	0,04
Seksuaalisten vähemmistöjen aseman parantaminen	1,85	2,07	1,76	1,99	2,06	2,41	1,59	1,78	1,98	0,05
Etnisten vähemmistöjen aseman parantaminen	2,38	2,41	2,11	2,43	2,59	2,58	2,54	1,89	2,36	0,05
(n) (pienimmillään)	(153)	(171)	(154)	(72)	(44)	(86)	(44)	(29)	(758)	

Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)

Rikollisuuden vähentämisen tärkeydestä vallitsee yhtä vahva konsensus kuin vuonna 2003, eivätkä eri puolueiden äänestäjien positiot ole ratkaisevasti muuttuneet. Perussuomalaiset sijoittuu kysymyksessä keskivaiheille, vaikka sen kannattajien olisi voinut olettaa puoltavan vankimmin rikollisuuden vähentämistä, sillä puolue vaati eduskuntavaaliohjelmassaan selvästi lisää resursseja rikollisuuden torjuntaan (Perussuomalaiset 2006). Käsitteitä seksuaalisten vähemmistöjen aseman parantamisesta voidaan verrata vuoden 2003 kysymykseen samaa sukupuolta olevien oikeuksista perheen perustamiseen. Kristillisdemokraattien äänestäjät suhtautuvat seksuaalivähemmistöihin kriittisimmin myös yleisellä tasolla. Perussuomalaisen suhtautuminen kysymykseen on samankaltaista kuin Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjillä, joiden kannat seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin ovat säilyneet nihkeinä. Vastauksissa on nähtävissä vastareaktio vihervasemmiston omaksumaan kulttuuriliberalismiin. Tyytymättömyys on näkynyt konservatiivipuolueiden asemoitumisessa. Monet konservatiiviset eurooppalaispuolueet ovat pyrkineet mobilisoimaan näin traditioihin nojaavia äänestäjiä. (Bornschiefer 2010, 422.) Vasemmistoliitto ei erotu enää Vihreiden

vanavedessä seksuaalivähemmistöjen selkeäksi puolustajaksi, vaan sen ohi ovat menneet sekä SDP että RKP, vaikkakin erot ovat pienet. Tämä korostaa entisestään Vihreiden ensisijaista asemaa seksuaalivähemmistöjen puolustajana.

Vuoden 2007 tutkimuksessa kysyttiin vuoden 2003 tutkimuksesta poiketen käsityksiä etnisten vähemmistöjen, eikä rodullisten ja muiden vähemmistöjen, aseman parantamisesta. Etniset vähemmistöt käsitteellistyvät ennen kaikkea maahanmuuttajien kautta. Tämä selittää osittain sitä, miksi RKP:n asema vähemmistökysymystä jokseenkin selkeästi eniten painottavan puolueena on kadonnut, koska kielivähemmistöä ei välttämättä mielletä etniseksi vähemmistöksi. Puolueiden järjestys vähemmistökysymyksissä ei ole neljän vuoden aikana muuttunut, eivätkä monikulttuurisuutta ponnekkaimmin ohjelmissaan puolustavien Vihreiden näkemykset eivät erottaudu edelleenkään selkeästi äänestäjätasolla muista vähemmistöjen puolustajista¹⁰⁰. Perussuomalaisten asenne etnisiin vähemmistöihin on selvästi muita puolueita penseämpi. Tulos liittyy protestipuolueiden ulkomaalaisvastaisuuteen. Vaikka Perussuomalaisten ohjelmissa ei ole muukalaisvihamielisyyttä, ”maassa maan tavalla” -asenne on sidoksissa kielteiseen asenteeseen rodullisia vähemmistöjä kohtaan. Eta²-sarakkeesta voidaan nähdä, että vähemmistökysymyksissä mielipide-eroja on pikemminkin puolueiden sisällä verrattuna kysymykseen perinteisistä arvoista ja moraalikäsitteistä. Ero johtuu osaksi siitä, että Vihreät eivät puolusta yhtä vankkumattomasti vähemmistöjen oikeuksia kuin Kristillisdemokraatit puolustavat perinteisiä moraaliarvoja.

Puolueiden asema perinteisten moraaliarvojen, yhteiskunnallisen kurin sekä liberaalin moniarvoisuuden ulottuvuudella ei ole muuttunut dramaattisesti vuosina 1991–2007. Arvokonservatismiin yhden kulmakiven, yhteiskunnallisen järjestyksen, vankkumattomimpia puolustajia on ollut eniten Keskustan, Kokoomuksen ja Kristillisdemokraattien äänestäjissä. Myös Perussuomalaiset voidaan lukea kuuluvaksi tähän ryppäeseen, vaikka evidenssi on sen osalta hatarampi. Kokoomuksen kannattajia kuri ja järjestys -imago luonnehti parhaiten vuonna 2003. Vuonna 2007 puolueen vaali-imago oli leimallisen myönteinen (Moring & Mykkänen 2009, 46), eikä sen äänestäjiksi ehkä osin siksi valikoitunut yhtä paljon tiukkaa yhteiskuntajärjestystä painottavia henkilöitä. Vihreille kurin ja järjestyksen ylläpito ja rikollisuutta vastaan nouseminen ei ole noussut eduskuntavaalien yhteydessä yhtä tärkeäksi teemaksi kuin muiden puolueiden kannattajille.

---

¹⁰⁰ Sama väittämä selitti kuitenkin Vihreiden kannatusta tutkimuksessa, jossa mitattiin eri ristiriitailottuvuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitailottuvuudet kattavassa regressiomallissa (Paloheimo 2008, 43).

Kysymykset uskonnollisten arvojen vahvistamisesta saivat sekä vuonna 1995 että vuonna 2003 aikaan paljon hajontaa puolueiden välille Eta²-kertointen mukaan. Tämä johtuu siitä, että uskonnolliset arvot ovat olleet ensisijaisena vaikuttimena SKL:n/KD:n äänestämässä, kun taas Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannattajakunnassa sillä on ollut lähes olematon asema. On myös huomioitava, että kurin ja järjestyksen sekä oikeat arvot palauttava johtajuus on polarisoinut äänestäjäkuntaa enemmän puoluerajoja pitkin kuin esimerkiksi etnisiin tai seksuaalisiin vähemmistöihin liittyvät kysymykset.

Puolueiden jakaantuminen uskonnollisten arvojen ja moraaliarvojen suhteen on lähes päällekkäinen. Kristillisdemokraatit erottautuvat näissä kysymyksessä selkeästi muiden puolueiden äänestäjistä, mutta sen erot muihin ryhmiin eivät ole lisääntyneet. Tulosten valossa on silti selvää, että KD:n äänestäjille juuri tähän ristiriitautuvuuteen liittyvät kysymykset korostuvat puoluevalinnassa. Myös Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjiksi on hakeutunut uskonnollisia ja perinteisiä arvoja vaalivia henkilöitä. RKP:n ja SDP:n äänestäjät ovat sijoittuneet useimmiten kysymysten keskivaiheille, ja varsinkin SDP:n kannattamisessa kyseisellä ristiriitautuvuudella on heikko selitysvoima. RKP:n kannattajat eroavat SDP:n äänestäjistä siinä, että he eivät ole olleet yhtä tiukkoja kurin ja järjestyksen suhteen ja he ovat korostaneet kulttuurista ja etnistä monimuotoisuutta. Vasemmistoliiton kannattajat ovat omaksuneet liberaaleja näkökantoja moraaliarvoissa, mutta liberaalit katsantokannat ovat erityisen ominaisia Vihreiden äänestäjäkunnalle.

Avarakatseisuus perhe- ja moraalikysymyksissä ei toistu samanlaisena etnisten vähemmistöjen kohdalla. Suuri osa Kristillisdemokraattien äänestäjistä haluaa parantaa etnisten vähemmistöjen asemaa, mutta seksuaalivähemmistöjen kohdalla he asemoituvat konservatiiviselle laidalle. Vihreiden erot muihin puolueisiin ovat vain lisääntyneet moraaliarvojen ja auktoriteettisen yhtenäiskulttuurin ristiriitautuvuudella, ja Vihreiden kannatuksen selittynee merkittävässä määrin juuri sallivan moniarvoisuuden korostamisella osana postmodernia asennetta. Roland Inglehartin (1997, 42–43) määritelmä postmodernista äänestäjästä, joka vieroksuu auktoriteetteja, pitää arvossaan erilaisuutta ja kyseenalaista perinteiset normit, sopii erinomaisesti Vihreiden äänestäjiin. Vihreiden voidaankin sanoa uhanneen ennakkoluuloja monissa niin sanotuissa kielletyissä aihealueissa, kuten kirkon ja valtion suhteessa, huume politiikassa, maahanmuuttajien asemassa sekä sukupuolisessa suuntautuneisuudessa (Sihvola 2007, 250–251).

Puolueohjelmien perusteella esitettiin hypoteesi, jonka mukaan ristiriitaulottuvuuden moniarvoisuutta puolustava laita on Vihreiden ja Vasemmistoliiton muodossa siirtynyt kauemmaksi, kun taas Perussuomalaisten arvioitiin haastaneen Kristillisdemokraatit konservatiivisuuden ja yhtenäiskulttuurin puolustajana. Hypoteesin moniarvoisuutta koskeva osa sai vahvistusta Vihreiden, mutta ei Vasemmistoliiton osalta. Perussuomalaisten kannattajakunta ei ole vuoden 2007 tulosten perusteella noussut aivan Kristillisdemokraattien veroiseksi arvokonservatismiin puoltajaksi, kuten ennakoitiin. Ulottuvuuden konservatiivinen laita ei ole lipunut kauemmas tahollaan. Kristillisten asema on pysynyt vakaana kurin ja tiukan moraalilaidalla käsitellyllä ulottuvuudella.

4.7. Kestävän kehityksen tiellä?

Ympäristön tilasta huolestuminen sekä luonnon varjelen ja taloudellisen kasvun välinen ristiriita ovat näkyneet vaalitutkimusten kysymyksenasetteluissa 1990-luvun alusta lähtien. Luonnonsuojeluun, kestäväan kasvuun ja elintasosta ja taloudellisesta hyvinvoinnista tinkimiseen liittyvien kysymysten lisäksi on syytä käsitellä eduskuntapuolueiden kannattajien näkemyksiä ydinvoimasta. Myös muut energiamuodot voisivat olla käsittelemisen arvoisia, mutta juuri ydinvoimakysymys on noussut polttavimmaksi energiakysymykseksi, koska osa näkee sen turvallisena ja osa täysin turvattomana ratkaisuna tuleville sukupolville.

Vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksen pohjalta tehdyssä tutkimuksessa ristiriitaulottuvuutta lähestyttiin laajemmin postmaterialismin ja jälkimaterialismin käsitteillä sekä kapeammasta luonnonsuojelun näkökulmasta. Vihreiden, SKL:n ja SDP:n äänestäjät pitivät luonnonsuojelijoiden ja elinkeinoelämän päättäjien välistä juovaa kaikkein voimakkaimpana. Ristiriidan olemassaololle antoivat vähiten painoarvoa RKP:n ja SMP:n äänestäjät. Puhdasta luontoa suhteessa taloudelliseen kasvuun arvostivat eniten vihreät ja kristilliset. RKP:n ja Kokoomuksen riveissä oli eniten kasvua arvostavia äänestäjiä, mutta heidän osuutensa jäi silti kovin pieneksi. (Pesonen ym. 129, 154.) Vuoden 2003 ja 2007 vaalitutkimuksissa oli muutamia väittämiä, joita analysoitiin osana puoluevalinnan kokonaisuutta (ks. Paloheimo 2005, Paloheimo 2008). Samoja väittämiä analysoidaan eri metodein tässä luvussa.

Koska vuosien 1991 ja 1999 eduskuntavaalitutkimuksissa sekä vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksessa on vain yksittäisiä ja toisiinsa liittymättömiä kysymyksiä ristiriitaulottuvuuteen liittyen, otan analyysiin myös EVAn tutkimuksissa olleita ympäristöön ja

kestävään kehitykseen liittyviä kysymyksiä vuosilta 1990–2002, joita on eritelty enimmäkseen ilman puoluekantaa EVAn omassa julkaisussa (EVA 2003). Taulukkoon 4.36. on kerätty eduskuntapuolueiden kannattajien näkemyksiä ympäristö- ja kasvukysymyksiin liittyen.

Vastoin ennako-odotuksia eduskuntapuolueiden kannattajat ovat olleet 2000-luvulla vähemmän valmiita tinkimään omasta elintasostaan saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi 1990-luvun alkuun verrattuna. Samalla aikajaksolla ympäristötietoisuus on kuitenkin kasvanut niin puolueissa kuin arkielämässä. Erikoiseksi asian tekee myös se, että suomalaisten keskimääräinen elintaso oli vuonna 1994 laman ja työttömyyden vuoksi huomattavasti alhaisemmalla tasolla kuin esimerkiksi vuonna 2002. Toisaalta on huomioitava, että noin kolme neljäsosaa tarkasteltavista vastaajista on ollut valmis tinkimään elintasostaan. Erityisesti Vihreiden valmius tähän on ollut suuri.

SMP:n ja Perussuomalaisten kannattajien vertailu on haasteellista Perussuomalaisten pienen ryhmäkoon vuoksi (2002), mutta perussuomalaiset erottautuvat muista äänestäjistä SMP:läisten tavoin halullaan pitää omasta hyvinvoinnistaan kiinni. Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa on ollut myös taipumusta pitää kiinni omasta elintasosta eikä alentaa sitä ympäristönsuojelun vuoksi, vaikka puolue on halunnut korostaa ohjelmissaan ekologisuutta. Taloudellinen hyvinvointi osoittautui tosin tärkeäksi puolueen kannattajille jo lompakkoäänestämistä analysoitaessa, joten elintason tärkeys linkittynee siihen. Kokoomus sijoittuu aivan Vasemmistoliiton viereen. 1990-luvun alussa muotoillut sinivihreät ohjelmalinjaukset siitä, että luontoa oli hyödynnetty liikaa elintason kustannuksella, eivät iskostuneet kaikkiin Kokoomuksen äänestäjiin.

Vastaajat katsoivat vuonna 1994 kaikkein vahvimmin, että ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun. Tämä tulos osoittaisi puolestaan, että taloudellisesti ankeina aikoina ihmisillä ei ole varaa ajatella niin ekologisesti kuin vauraina aikoina, vaan he turvaavat siihen, että taloudellinen kasvu tuo mukanaan myös hyvinvointia. Kokoomuksen ja RKP:n kannattajien kasvuorientoituneisuus on ollut suurinta. Myös SDP:n ja Keskustan äänestäjät ovat luottaneet keskimääräistä enemmän taloudellisen kasvun merkitykseen.

Kysymys näyttää noudattelevan samoja jakolinjoja kuin vuoden 1991 vaalitutkimuksessa, sillä Vihreät ja kristilliset suhtautuvat kaikkein kriittisimmin hyvinvoinnin edistämiseen ensisijaisesti talouskasvulla. Toisaalta vihreät erottautuivat kriittisyydellään hieman enemmän muiden puolueiden äänestäjistä vuonna 1990 kuin vuonna 2002. Kristilliset olivat Vihreiden jälkeen valmiimpia tinkimään myös omasta elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi, joten

puolueen kannattajista piirtyy vihreämpi kuva kuin ohjelmien perusteella oletettiin. Tuloksissa heijastuneet kristillisten vähäinen painoarvo materialismille. Perussuomalaiset eivät usko taloudellisen kasvun kaikkivoipaisuuteen yhtä vankasti kuin SMP:n äänestäjät.

Taulukko 4.36. Äänestäjien asemoituminen ympäristöön ja taloudelliseen kasvuun liittyvissä kysymyksissä puoluekannan mukaan vuosina 1990–2002 (keskiarvot)¹⁰¹

Samaa vai eri mieltä?		KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL/ KD	SMP/ PS	Kaikki	Eta2
Saaste- ja ympäristö- ongelmien vähentämi- seksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani	1990	3,26	3,21	3,11	3,10	3,70	3,30	3,44	2,94	3,25	0,05
	(n)	(275)	(252)	(255)	(84)	(149)	(73)	(32)	(51)	(1171)	
	1994	3,09	2,99	3,09	2,87	3,66	3,26	3,35	2,40	3,11	0,07
	(n)	(198)	(383)	(244)	(86)	(126)	(66)	(31)	(15)	(1149)	
	1998	2,92	2,85	2,92	2,97	3,47	2,78	3,37	-	2,98	0,06
(n)	(220)	(235)	(264)	(76)	(116)	(51)	(38)	-	(1000)		
2002	2,83	2,98	2,76	2,88	3,34	2,88	3,08	2,31	2,95	0,07	
(n)	(240)	(277)	(208)	(90)	(190)	(49)	(52)	(16)	(1106)		
1990- 2002	3,03	3,01	2,97	2,95	3,54	3,06	3,31	2,55	3,08		
Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudel- liseen kasvuun	1990	2,44	2,47	2,57	2,17	1,61	2,43	2,00	2,57	2,34	0,10
	(n)	(248)	(227)	(248)	(84)	(142)	(68)	(27)	(46)	(1090)	
	1994	2,79	2,87	3,02	2,78	2,13	3,19	2,26	2,67	2,81	0,08
	(n)	(217)	(411)	(259)	(96)	(120)	(73)	(27)	(15)	(1218)	
	1998	2,60	2,71	2,85	2,26	1,84	2,56	1,71	-	2,56	0,13
(n)	(226)	(254)	(285)	(80)	(108)	(48)	(34)	-	(1035)		
2002	2,54	2,63	2,68	2,36	1,84	2,81	1,90	2,22	2,44	0,12	
(n)	(252)	(283)	(206)	(94)	(183)	(47)	(39)	(18)	(1104)		
1990- 2002	2,59	2,67	2,78	2,39	1,86	2,75	1,97	2,49	2,54		
Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellisia ja teollisia toimia liian paljon	1994	2,79	2,44	2,58	2,04	1,47	2,23	2,12	2,47	2,38	0,15
	(n)	(207)	(386)	(249)	(93)	(119)	(65)	(26)	(15)	(1160)	
	1998	2,94	2,65	2,70	2,04	1,39	2,31	2,53	-	2,51	0,20
	(n)	(223)	(252)	(281)	(78)	(119)	(48)	(32)	-	(1033)	
2002	2,87	2,61	2,69	2,22	1,54	2,29	2,22	2,60	2,44	0,21	
(n)	(263)	(270)	(206)	(95)	(196)	(48)	(37)	(20)	(1135)		
1994- 2002	2,87	2,57	2,66	2,10	1,47	2,28	2,29	2,53	2,44		
Suomalainen teolli- suus ja elinkeinoelämä toimii nykyisin ympäristöasioissa vastuullisesti	1994	2,88	2,62	2,90	2,13	2,05	2,64	2,40	2,69	2,63	0,14
	(n)	(198)	(368)	(240)	(90)	(114)	(69)	(25)	(13)	(1117)	
	1998	2,92	2,88	2,95	2,53	2,20	2,70	2,74	-	2,80	0,11
	(n)	(210)	(250)	(288)	(68)	(100)	(46)	(34)	-	(996)	
2002	3,06	2,90	3,12	2,82	2,53	2,85	2,85	3,16	2,92	0,09	
(n)	(243)	(277)	(220)	(84)	(157)	(48)	(41)	(19)	(1089)		
1994- 2002	2,95	2,80	2,99	2,59	2,26	2,73	2,66	2,93	2,78		

Lähdeaineistot: FSD 1082 (1990) FSD 1084 (1994) FSD 1086 (1998) FSD 1262 (2002)

¹⁰¹ Asteikon vaihteluväli on kaikissa taulukon kysymyksissä 1–4, missä 1=täysin eri mieltä ja 4=täysin samaa mieltä. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua.

Kysymys taloudellisia ja teollisia toimien rajoittamisesta luonnonsuojelun vuoksi sai aikaan erilaisen jakolinjan. Keskustan kannattajat ovat olleet kaikkina vuosina vahvimmin sitä mieltä, että rajoituksia on liikaa. Samalla Vihreät osoittautuu selkeänä vastapoolina eli kyse on mitä todennäköisimmin maanomistajien sekä maanviljelijöiden ja luonnonsuojelijoiden välisestä konfliktista. Edellä mainitut luottavat, että Keskusta pitää huolta heidän oikeuksistaan, ja jälkimmäisenä mainitut äänestävät Vihreitä osin siksi, että se on puolue, jolla ei ole intressejä ajaa elinkeinonharjoittajien etua. Toisaalta myös Kokoomuksen, SDP:n ja SMP:n/ Perussuomalaisen kannattajissa on ollut Keskustan tavoin jonkin verran niitä, jotka ovat väitteen kanssa täysin tai osittain samaa mieltä. Kyse lienee ennen kaikkea teollisista toimista, joissa Kokoomuksella on ollut erityisintressi työnantaja- ja SDP:llä työntekijäpuolella. Sen sijaan merkittävä osa RKP:n äänestäjistä ei koe luonnonsuojelua liian rajoittavaksi elinkeinoelämälle, vaikka ruotsinkielisten vahva vaikutus teollisuuspiireissä voisi puoltaa sitä (vrt. Pesonen ym. 1993, 470). Eta²-sarake osoittaa, että juuri tässä kysymyksessä vastausten vaihtelua voidaan selittää puolueiden välisenä vaihteluna. Muista kysymyksistä vallitsee suurempi konsensus.

Kaikkien puolueiden kannattajat ovat katsoneet, että suomalainen elinkeinoelämä on ottanut yhä enemmän ympäristövastuuta vuosien saatossa. Erityisesti kolmen suurimman puolueen ja Perussuomalaisen kannattajat ovat nähneet asian näin, joten kyse voi olla jälleen teollisuuden puolustuksesta. Vihreät ovat suhtautuneet ympäristövastuun toteutumiseen kaikkein skeptisimmin. Erityisen huomattavaa on ollut vasemmistoliittolaisten kohonnut luottamus teollisuutta ja elinkeinoelämää kohtaan. Ohjelmallisesti Vasemmistoliitto on muuttunut kriittisemmäksi, joten puolueen yhä postmodernimmaksi ja vähemmän ammattiyhdistyssidonnaiseksi muuttuva imago olisi voinut tuottaa myös toisenlaisia näkemyksiä.

Luonnon- ja ympäristönsuojelukysymysten suoraa vaikutusta puoluevalintaan voidaan arvioida vuoden 1991 eduskuntavaalitutkimuksen ja vuoden 1995 puolueiden ajankohtaistutkimuksen avulla. Koska kysymyksenasettelut ovat keskenään hyvin vertailukelpoiset, taulukon 4.37. tuloksista voidaan päätellä, minkälaisia muutoksia tekijän voimakkuudessa tapahtui suhteessa puoluevalintaan. Vuonna 1991 luonnonsuojelukysymykset koettiin puoluevalinnan kannalta kauttaaltaan selkeästi tärkeämmiksi kuin neljä vuotta myöhemmin. Se menetti merkitystään kaikkien muiden paitsi Vihreiden osalta. Vihreiden kannattajista kaikki näkivät luonnonsuojelukysymykset melko tai erittäin tärkeiksi vuoden 1991 vaaleissa ja vuonna 1995 noin 94 prosenttia vastaajista koki ympäristön suojelun ja luonnonsuojelun tavoitteen vaikuttaneen

erittäin tai melko paljon puoluevalintaan. Tämä osoittaa Vihreiden aatteellisen profiilin kiistattoman ytimen.

Taulukko 4.37. Ympäristön ja luonnonsuojeluun liittyvien kysymysten merkitys puoluevalinnassa puoluevalinnan mukaan vuosina 1991 ja 1995 (keskiarvot)¹⁰²

Asiakysymys	Puoluevalinta									
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL	SMP	Kaikki	Eta ²
Kuinka tärkeitä luonnonsuojelukysymykset olivat puoluevalinnassanne (1991)	2,91	3,12	2,90	3,19	3,73	3,10	2,96	2,75	3,06	0,12
Miksi äänestäisit tätä puoluetta: jotta ympäristöä ja luontoa varjeltaisiin (1995)	2,64	2,23	2,25	2,49	3,76	2,37	2,45	-	2,53	0,22
(n) (pienimmillään)	(168)	(167)	(170)	(52)	(74)	(19)	(20)	(24)	(758)	

Lähdeaineistot: FSD 1088 (1991) FSD 1031 (1995)

Huomattavin muutos tapahtui SDP:n äänestäjien näkemyksissä. Vielä vuonna 1991 he perustelivat kolmanneksi eniten puoluevalintaansa luonnonsuojelulla, mutta vuonna 1995 teeman merkitys oli heidän puoluevalinnassaan kaikkein vähäisin. Tulos kuvanee SDP:n äänestäjien tahtoa saada maahan ennen kaikkea erilaista talous- ja työttömyyspolitiikkaa toteuttava SDP-vetoinen hallitus, mikä havaittiin luvussa 4.1. Ympäristöargumenteille ei jäänyt muutoinkaan sijaa perustoimeentuloon pureutuneissa vuoden 1995 vaaleissa. Tämä toisaalta korostaa Vihreiden erityisasemaa taloudellisesti tiukoissa olosuhteissa. Sen äänestäjät ajattelevat, että myös lama-aikana pitää olla varaa ajatella ekologisesti. Merkille pantavaa on lisäksi se, että keskustalaiset painottivat ympäristökysymyksiä toiseksi eniten vuonna 1995. SMP:stä ei saada vertailukohtaa vuoteen 1995, mutta tulos vahvistaa entisestään EVAn tuloksia siitä, että ympäristöasioiden merkitys on ollut SMP:lle vähäisin. SMP:n perässä tulee Kokoomus.

Vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaalitutkimuksessa oli yhteensä kolme kysymystä, joiden avulla voidaan hahmottaa ympäristön suojelun sekä kasvun ja kulutuksen välistä ristiriitaa. Vuonna 2003 kysyttiin, kuinka tärkeää on toiminta luonnonsuojelun tehostamiseksi. Kysymyksen voidaan katsoa olevan kääntäen verrannollinen EVAn kysymykseen siitä, rajoitetaanko teollisia ja taloudellisia toimia liian paljon luonnonsuojelun nimissä. Neljä vuotta myöhemmin ilmastopolitiikan

¹⁰² Vuoden 1991 tutkimuksesta on käytetty neliportaista mitta-asteikkoa, jossa 1=ei lainkaan tärkeä ja 4=erittäin tärkeä. Vuoden 1995 tutkimuksesta on käytetty neliportaista mitta-asteikkoa, jossa 1=ei vaikuttanut lainkaan ja 4=vaikutti paljon. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua.

aktualisoituminen johti siihen, että kansalaisilta tiedusteltiin, kuinka tärkeää heille on ilmastonmuutoksen hillitseminen. Lisäksi kysyttiin muun ympäristönsuojelun tärkeyttä. Taulukkoon 4.38. on koottu EVA-kysymysten tapaan puoluekohtaiset keskiarvot väittämiin.

Taulukko 4.38. Ympäristönsuojeluun liittyvien kysymysten tärkeys puoluevalinnan mukaan vuosien 2003 ja 2007 eduskuntavaaleissa (keskiarvot)¹⁰³

Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat	Puoluevalinta									
	KESK	SDP	KOK	VAS	VIHR	RKP	KD	PS	Kaikki	Eta ²
Toiminta luonnonsuojelun tehostamiseksi (2003)	2,49	2,76	2,53	2,84	3,28	2,85	2,81	-	2,73	0,07
Ilmastonmuutoksen hillitseminen (2007)	3,27	3,26	3,26	3,32	3,68	3,31	3,34	3,29	3,35	0,03
Muu ympäristönsuojelu (2007)	3,11	3,24	3,16	3,35	3,67	3,16	3,44	3,09	3,26	0,06
(n) (pienimmillään)	(125)	(153)	(92)	(51)	(49)	(31)	(47)	(29)	(549)	

Lähdeaineistot: FSD 1260 (2003) FSD 2269 (2007)

Vuoden 2003 kysymys luonnonsuojelun tehostamisesta toi tilastollisesti merkitseviä eroja Vihreiden ja kolmen suurimman puolueen välille. Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjissä oli eniten niitä, jotka eivät kokeneet suojelun tehostamista tärkeäksi asiaksi. Tulos on linjassa sen kanssa, että kyseisten puolueiden kannattajat kokivat EVAn 1990- ja 2000-luvun tutkimuksissa vahvimmin, että luonnonsuojelu rajoittaa liikaa taloutta ja teollisuutta. Suoranaisen kulutusorientoituneisuuden sijaan ekologisten arvojen vastinparina voidaan nähdä myös maanomistajien intressi. Näin ollen luonnosta ja maasta elävien intressit voivat olla ristiriidassa ekologisuutta korostavien kansalaisten kanssa, mikä korostaa erityisesti ristiriitoja Keskustan ja Vihreiden välillä.

Keskustan äänestäjät eivät olleet EVA-aineistojen perusteella erityisen kasvu-uskovaisia tai elintasosta ympäristön kustannuksella kiinni pitäviä. Vastauksissa heijastui luontokäsitys, jonka mukaan ihmisellä on oikeus esimerkiksi maa- ja metsätalouden puitteissa hyödyntää luontoa, mutta sen kanssa on silti eletävä sopuoinnussa (vrt. Pesonen ym. 1993, 494). Monet luonnonsuojelua päätökset ovat olleet ristiriidassa maanomistajien talonpoikaisen maanomistuksen perinteen kanssa. Talonpojat ovat kokeneet esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävän Natura-ohjelman maanomistuksen itseisarvon loukkaukseksi, sillä maaomaisuus on joutunut

¹⁰³ Kysymyksiin annetuissa vastauksissa on käytetty neliportaista mitta-asteikkoa, jossa 1=ei lainkaan tärkeä ja 4=erittäin tärkeä. Eta²-kerroin ilmaisee, kuinka paljon rivillä esitetyn muuttujan kokonaisvaihtelusta on ryhmien eli puolueiden välistä vaihtelua.

suojeluohjelman myötä ulkopuolisen vallankäytön kohteeksi. Maaseudulla ja eritoten maatalousyrittäjien keskuudessa on vastustettu valtion taholta tulevia suojeluhankkeita, koska maaseudun luonnonsuojelun periaatteet eroavat suojeluohjelmien periaatteista. Maaseudun vahvan puolueen Keskustan ja leimallisesti kaupunkilaisen Vihreiden vastakkainasettelua lisää se, että maanviljelijät ja metsänomistajat ovat pitäneet kaupunkimaisen elämäntavan ja muualta kulkeutuvien saasteiden ympäristövaikutuksia hyvin suurina. (Oksanen 2003, 83, 164–165; ks. myös Paloheimo 2008, 52.)¹⁰⁴

Ilmastonmuutoksen hillitsemisen tärkeydestä vallitsi suuri yksimielisyys 2007 eduskuntavaalien yhteydessä, sillä Eta²-arvo oli vain 0,03. Tulos ei ole yllättävä, sillä puolueet ovat pureutuneet ohjelmissaan laajalti ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Siitä on muodostunut kansallisvaltioiden yhteinen hanke, kun sen radikaalit vaikutukset on huomattu (ks. esim. Speth 2008, 19–21). Muu ympäristönsuojelu tuo hieman enemmän eroja puolueiden välille, mutta myös sen tärkeydestä vallitsee konsensus. Vihreiden mielipiteet erosivat tilastollisesti merkitsevästi molemmissa kysymyksissä kolmen suurimman puolueen äänestäjistä. Muu ympäristönsuojelu erotti heidät myös RKP:n ja Perussuomalaisten äänestäjistä. Vaikka vertailukohtana voidaan käyttää vain kahta vuonna 1990 esitettyä kysymystä elintasosta tinkimisestä ja kasvun hyvinvointia tuottavasta vaikutuksesta, niin Perussuomalaisten voidaan sanoa jatkaneen SMP:n linjoilla puolueena, jonka kannattajille ei ole erityisen leimallista huoli ympäristöstä.

Huomattavaa oli, että Kristillisdemokraattien äänestäjät erottautuivat myös vuosien 2003 ja 2007 kysymyksissä toiseksi eniten luonnon- ja ympäristönsuojelua puoltavina. Tulos voi liittyä siihen, että kristillisille on ollut ominaista vähäinen painoarvo henkilökohtaisille arvoille ja oman edun tavoittelulle ja suuri painoarvo koko luomakuntaa koskeville asioille. (ks. Pesonen ym. 1993, 148–149.) Punavihreä Vasemmistoliitto ei ole kannattajien näkemysten valossa onnistunut profiloitumaan Vihreiden kylkeen selkeänä ympäristöpuolueena. Ympäristön- ja luonnonsuojelun näkökulmat toivat merkitseviä eroja ainoastaan Vihreiden ja muiden puolueiden välille, mikä korostaa edelleen ulottuvuuteen liittyvien kysymyksien erityistä merkitystä Vihreitä äänestävien puoluevalinnassa.

---

¹⁰⁴ Lisäksi taulukossa ilmenevien asiakysymysten tärkeänä pitäminen oli omiaan vähentämään Keskustan ja omiaan kasvattamaan Vihreiden kannatusta mitattaessa eri ristiriitaulottuvuuksiin kuuluvien tekijöiden suhteellista vaikutusta kaikki ristiriitaulottuvuudet kattavassa regressiomallissa (Paloheimo 2005, 205; Paloheimo 2008, 43).

Ydinvoimakysymystä tarkastellaan vuosien 1990, 1998 ja 2007 valossa. Vuoden 1990 tutkimuksessa vastaajilta tiedusteltiin, onko viidennen ydinvoimalan rakentaminen Suomeen kannatettavaa. Kahdeksan suurimman eduskuntapuolueen kannattajista vihreät olivat selkeästi ydinvoimavastaisimpia. Myös SKL:n kannattajista selkeä enemmistö vastusti lisärakentamista. Vasemmistoliiton erkaantuminen SKDL:n aateperinnöstä ei vielä tuolloin nostanut puolueen kannattajia ydinvoimakriittisimpien äänestäjien joukkoon, vaan näkemykset olivat samankaltaisia kuin SMP:n kannattajilla. Kokoomus oli ainoa puolue, jonka kannattajien enemmistö piti viidennen voimalan rakentamista kannatettavimpana, mikä oli puolueen virallisen linjan mukaista. Myös teollisuussidoksistaan tunnetun SDP:n kannattajissa oli huomattavan paljon ydinvoiman kannattajia.

Taulukko 4.39. Näkemykset viidennen ydinvoimalan rakentamisesta puoluevalinnan mukaan vuonna 1990 (%)

Viidennen ydinvoimalan rakentaminen Suomeen on kannatettavaa	Puoluekanta								
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	SMP	Kaikki
Täysin samaa mieltä	28	40	19	25	3	20	11	26	25
Jokseenkin samaa mieltä	20	26	14	12	7	14	11	13	17
Jokseenkin eri mieltä	16	13	19	18	22	16	21	13	17
Täysin eri mieltä	36	21	47	45	68	50	57	48	42
Yhteensä (n)	100 (229)	100 (258)	100 (264)	100 (84)	100 (139)	100 (74)	100 (28)	100 (46)	100 (1122)

Lähdeaineisto: FSD 1082 (1990)

Vuonna 1998 kysymyksenasettelu oli erilainen, koska eduskunta oli vuonna 1993 hylännyt viidennen reaktorin rakentamisesta ja viidennen voimalan rakentamista oli suunniteltu siitä asti lähinnä kulisissa. Ydinvoimakysymykset eivät lukeutuneet vuoden 1999 eduskuntavaalien kärkiteemoihin, mikä oli ydinvoiman kannattajille strategisesti edullista, sillä lisäydinvoiman kannalla oli kansalaisten vähemmistö. (Hylkilä 2003, 68–70.) Vastaajilta kysyttiin, olisiko uuden ydinvoimalan rakentaminen paras ratkaisu maamme sähköntuotannon lisäämiseksi.

Väittämään suhtauduttiin jopa myönteisemmin kuin lisärakentamiseen kahdeksan vuotta aikaisemmin, vaikka väittämään liittyy arvostus, joka nostaa ydinvoiman parhaimmaksi energiantuotantomuodoksi. Syy voi piillä siinä, että vuoden 1991 eduskuntavaalien alla Tshernobylin ydinvoimaonnettomuus oli vielä tuoreemmassa muistissa, joten energiamuotoon suhtauduttiin varauksellisesti. Kokoomuksen ja SDP:n kannattajat olivat edelleen

ydinvoimauskaisimpia. Kokoomuksen kannattajista noin kolme neljästä oli väitteestä täysin tai osittain samaa mieltä. Myös toinen ääripää pysyi samana: vihreiden ja kristillisten positio ei muutu, kun ydinvoiman hyvyttä vertaillaan muihin energiamuotoihin.

Taulukko 4.40. Näkemykset lisäydinvoiman tarpeesta puoluekannan mukaan vuonna 1998 (%)

Uuden ydinvoimalan rakentaminen olisi paras ratkaisu maamme sähkön-tuotannon lisäämiseksi	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	Kaikki
Täysin samaa mieltä	31	41	16	17	4	20	12	26
Jokseenkin samaa mieltä	28	36	24	13	4	20	12	25
Jokseenkin eri mieltä	18	15	24	29	24	24	35	21
Täysin eri mieltä	23	8	36	40	69	36	42	29
Yhteensä (n)	100 (240)	100 (281)	100 (201)	100 (75)	100 (106)	100 (55)	100 (34)	100 (992)

Lähdeaineisto: FSD 1086 (1998)

Jakolinjat olivat myös samat kuin edellä käsitellyssä EVAn kysymyksessä siitä, voiko hyvinvoinnin jatkuminen perustua vain taloudelliseen kasvuun. Tämä tuo lisävahvistusta siihen näkemykseen, että ydinvoimaratkaisuja tukevat näkevät ne todennäköisesti taloudellisesti elvyttävinä ratkaisuina, kun taas vastustajille mahdollinen taloudellinen hyöty ei peittoa tuotantomuodosta aiheutuvia haittoja. Vasemmistoliiton kriittisyys on lisääntynyt muihin verrattuna, mikä voidaan nähdä punavihreyden yhä vahvempana heijastuksena kannattajien näkemyksiin ja äänestysperusteisiin. Mielenkiintoista on se, että maakunnissa tuotettavan uusiutuvan energian puolestapuhujana toimineen Keskustan kannattajista 40 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että ydinvoima on sittenkin paras ratkaisu sähköntuotannon lisäämiseen.

Vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä vastaajille esitettiin väite ”Suomeen pitää rakentaa kuudes ydinvoimala nyt rakenteilla olevan viidennen ydinvoimalan lisäksi”. Kyseisenä vuonna kysymys oli siitä, aloitetaanko kuudennen ydinvoimalan eli Olkiluoto III:n rakentaminen, kun viidennen periaatepäätöslupahakemus oli hyväksytty eduskunnassa vajaa vuotta aikaisemmin. Taulukosta 4.41. näkyvät tulokset noudattelivat puolueittain aikaisempia vuosia. Kokoomuslaisten ydinvoimausko on lisääntynyt tasaisesti, mutta erityisen merkille pantavaa on RKP:läisten ydinvoimamyönteisyyden kasvu: 17 vuodessa ydinvoiman kannatus on noussut 34 prosentista 61 prosenttiin. Tulos tuo RKP:n äänestäjät yhä lähemmäs Kokoomuksen äänestäjien profiilia

ympäristön ja kasvun välisellä lohkeamalla. Perussuomalaiset suhtautuvat ydinvoimaan keskimäärin huomattavasti myönteisemmin kuin SMP:n äänestäjät 1990-luvun alussa. Ydinvoimamyönteisiä linjauksia Perussuomalaisilla ei ole kuitenkaan ohjelmissaan ollut.

Vihreiden kannattajakunta näyttää tinkineen ydinvoimavastaisuudestaan. Ydinvoimaloita ehdottomasti vastustavien osuus on vähentynyt neljän vaalikauden aikana kymmenen prosenttiyksikön verran. Ehdottomuuden vähentyminen on näkynyt myös pragmaattisessa hallituspolitiikassa, sillä puolue meni vuoden 2007 vaalien jälkeen hallitukseen, jonka tavoitteena oli edistää ydinvoiman lisärakentamista. Se tosin neuvotteli itselleen oikeuden vastustaa lisäydinvoimaa hallituksessa olleessaan.

Taulukko 4.41. Näkemykset kuudennen ydinvoimalan tarpeellisuudesta puoluevalinnan mukaan vuoden 2007 eduskuntavaaleissa (%) [Lähdeaineisto: FSD 2269 (2007)]

Suomeen pitää rakentaa kuudes ydinvoimala nyt rakenteilla olevan viidennen ydinvoimalan lisäksi	Puoluevalinta								
	SDP	KOK	KESK	VAS	VIHR	RKP	SKL	PS	Kaikki
Täysin samaa mieltä	20	41	18	19	5	33	14	36	24
Jokseenkin samaa mieltä	35	40	36	22	10	28	19	24	30
Jokseenkin eri mieltä	24	15	25	18	27	18	14	20	21
Täysin eri mieltä	21	5	21	40	59	23	54	20	26
Yhteensä (n)	100 (165)	100 (148)	100 (142)	100 (72)	100 (82)	100 (40)	100 (38)	100 (24)	100 (711)

Vastauksien vaihtelua puolueiden välillä ja niiden sisällä kuvastava Eta²-kerroin oli vuonna 1990 huomattavasti pienempi (0,13) vuoteen 1998 (0,21) verrattuna. Ydinvoiman asemasta parhaana sähköntuotantovaihtoehtona vallitsi siis suurempi erimielisyys puolueiden välillä, kun taas vuoden 1991 kysymys lisärakentamisesta sai enemmän aikaa hajontaa puolueiden sisällä. Myös vuoden 2007 kysymys kuudennesta voimalasta aiheutti enemmän vaihtelua (Eta²=0,18) puolueiden välillä kuin vuonna 1990. Ydinvoimakysymys on siis politisoitunut yhä vahvemmin ympäristön- ja luonnonsuojelu- ja ilmastokysymyksiin verrattuna, koska niihin liittyvistä tavoitteista vallitsee suurempi yksimielisyys.

Kansalaiset, joille ydinvoiman vastustaminen on tärkeää, ovat todennäköisimmin motivoituneet äänestämään juuri Vihreitä, sillä ydinvoimakysymys on ollut puolueelle suuri periaatteellinen

kysymys, jonka vuoksi se oli valmis lähtemään jopa hallituksesta kesken hallituskauden vuonna 2002. Kokoomuksen kannattajista enemmistöllä on ollut selkeät mielipiteet ydinvoimasta. Sen äänestäjissä on paljon sellaisia, jotka näkevät ydinvoimasta saatavasta taloudellisesta kasvusta koituvan hyödyn ympäristörasitteita suurempana ja joiden puoluevalintaan vaikuttavat myönteisesti Kokoomuksen ydinvoiman puolesta liputtavat linjaukset

Ympäristö- ja luonnonsuojelukysymysten voidaan arvioida nousseen aivan uudella tavalla puolueiden agendalle 1990- ja 2000-luvuilla, mutta samalla ne ovat arkipäiväistyneet. Kun lähes kaikki eduskuntapuolueet ovat vannoneet yhä enemmän kestäväen kehityksen nimiin, ei kyseinen ristiriitailottuvuus ole erotellut puolueiden kannattajia muiden ristiriitailottuvuuksien tapaan esimerkiksi ilmastonmuutosta ja ympäristöongelmia koskevissa kysymyksissä. Toisaalta äänestäjät ovat tulleet yhä halukkaammiksi pitää kiinni omasta elintasostaan saaste- ja ympäristöongelmien kustannuksella. Tämä kertonee individualismin ja materiakeskeisyyden vahvistumisesta 2000-luvulla. Spesifi kysymys siitä, rajoittaako luonnonsuojelu teollisia ja taloudellisia toimia, on saanut vaalikausien mittaan yhä enemmän aikaan hajontaa puolueiden välillä. Kasvanut huoli ympäristöstä on näkynyt kasvaneena ympäristölainsäädäntönä, mikä saattaa selittää ennako-oletuksien vastaista tendenssiä. Ympäristönsuojelun arvostelu puolueen ohjelmissa voidaan arvioida jonkinlaiseksi tabuksi. Äänestäjät tuovat herkemmin julki sellaisen kritiikin, jota puolueet eivät todennäköisesti uskalla esittää.

Vihreät erottautuu pontevimmin ympäristöä suojelevana ja kasvua ja elinkeinoelämää kritisoina puolueena, mutta sen äänestäjien etäisyys suhteessa muihin äänestäjiin on pienentynyt ristiriitailottuvuutta koskevissa kysymyksissä ydinvoimakysymys mukaan lukien. Vihreät eivät ole olleet enää 2000-luvulla yhtä ehdottomia postmaterialististen luonnonsuojeluarvojen kannattajia kuin aikaisemmin. Näin ollen teoriaosiossa esitetty hypoteesi, jonka mukaan puolueen kannattajat ovat lähentyneet toisiaan ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun ja kulutuksen välisellä ristiriitailottuvuudella saa vahvistusta, sillä yksikään puolue ei ole ottanut asiakseen profiloitua yhä ympäristönsuojelukriittisempänä puolueena. SMP:läisille oli tosin ominaista hyvinvoinnin linkittäminen taloudelliseen kasvuun, ja Perussuomalaisille oli ominaista pitää kiinni omasta elintasostaan.

Vain Kokoomus, Vihreät ja Vasemmistoliitto ovat ottaneet ohjelmallisella tasolla ydinvoima-asiaan kantaa. Tämän vuoksi oletettiin, että Kokoomuksen kannattajien näkemykset ydinvoiman tarpeesta eroavat radikaalisti Vihreiden ja myös Vasemmistoliiton kannattajien näkemyksistä.

Kokoomuslaisten ohella myös Keskustan ja RKP:n äänestäjät ovat tulleet merkittävästi ydinvoimamyönteisemmiksi tarkastellulla aikavälillä. Lisäksi Perussuomalaiset on edeltäjänsä SMP:tä ydinvoimamyönteisempi, joten keskusta-oikeisto on Kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta lipunut kohti ydinvoimamyönteistä laitaa. Tämä selittää sen, miksi vastakkainasettelu on kasvanut ydinvoimakysymyksessä, vaikka esimerkiksi Vasemmistoliiton äänestäjät ovat muuttuneet hieman ydinvoimamyönteisemmiksi hypoteesista poiketen.

On mahdollista, että kasvava kiistanalaisuus luonnonsuojelun kattavuudesta toistuisi esimerkiksi ilmastonmuutoksen osalta, sillä Suomi on sitoutunut EU:n jäsenmaana vähentämään kasvihuonepäästöjä. Vahva ilmastonmuutoksen vastainen kampanjointi ja usuttaminen yhä mittavampiin toimiin ilmaston lämpenemisen estämiseksi voi johtaa siihen, että äänestäjien raja tulee vastaan. Tämä on oletettavaa erityisesti taloudellisesti vaikeissa olosuhteissa, jolloin äänestäjillä on tulosten valossa vihreitä lukuun ottamatta taipumus ajatella enemmän lompakkoäänestämisen kuin ekologisuuden kautta.

5. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1. Tutkimustulokset

Olen tutkimuksessani analysoinut sitä, miten yhteiskunnalliset ristiriitaisuudet ovat vaikuttaneet äänestäjien puoluevalintaan ja miten äänestäjien positiot ovat vaihtuneet eri ulottuvuuksilla vuosien 1991–2007 eduskuntavaaleissa Suomessa. Tein analyysiä varten kustakin seitsemästä Suomen puoluejärjestelmälle relevantista lohkeamasta hypoteesin siitä, ovatko mielipide-erot kasvaneet, kaventuneet vai pysyneet samoina äänestäjäkunnassa. Hypoteesit pohjautuivat puolueiden ohjelmallisiin kannanottoihin 1990- ja 2000-luvuilla.

Analyysissä havaittiin, että vasemman ja oikean laidan erot eivät ole muuttuneet merkittävästi 20 vuoden aikana sosioekonomisissa kysymyksissä. Toisaalta äänestäjäkunnan polarisoitumista ei ollut havaittavissa vuoden 1995 lamavaaleja ja vuoden 1999 vaaleja lukuun ottamatta. Hypoteesi mielipide-erojen kärjistymisestä 1990-luvun puolivälissä ja lopussa osui oikeaan. Toinen hypoteesi siitä, että äänestäjien sijoittuminen lähemmäs poliittista keskustaa ja yhä vähentynyt eturyhmäajattelu näkyisivät kaventuneina mielipide-eroina, ei saanut selkeää vahvistusta.

Sosioekonomisista kysymyksistä muodostetuilla malleilla pystyttiin selittämään parhaiten Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen äänestämistä. Myös SDP:n kannatus selittyi erityisesti vuosien 1995 ja 1999 vaaleissa hyvin vasemmisto–oikeisto-teemojen avulla. Kokoomus on saanut kannatusta paljon sellaisilta henkilöiltä, jotka vaativat verotuksen keventämistä ja valtion velan kuriin saamista sekä painottavat yksilöä korostavia yrittäjyysarvoja. Vasemmistoliitto on saanut erityisesti ääniä niiltä, jotka ovat huolestuneita sosiaali- ja työttömyysturvasta ja jotka vaativat valtiolta vahvaa interventiota. SDP:n profiili on ollut hyvin yhteneväinen Vasemmistoliiton kanssa: lompakkoäänestäminen ja korporatistisen työmarkkinarakenteen puolustaminen ovat olleet molempien puolueiden kannattajille niin ikään tärkeitä. SDP:n profiilissa ei ole havaittavissa erityistä liikehdintää kohti poliittista keskustaa. Sen kannattajat ovat profiloituneet 2000-luvulla keskusta-oikeistolaisten teemojen, kuten paikallisen sopimisen ja yrittäjyyden vastustajina.

Keskustan kannatusta sosioekonomiset mallit selittivät huonommin kuin yhdenkään toisen puolueen. Keskusta on laskettavissa selkeästi läheisemmäksi Kokoomuksen kuin SDP:n kanssa kyseisellä ulottuvuudella, sillä sen äänestäjien kärkiteemat liittyivät yrittäjyyteen, verotuksen keventämiseen ja työmarkkinoita koskeviin remonteihin. Huomionarvoista on, että sosioekonomiset kysymykset korostuivat aina suurimman oppositiopuolueen kohdalla: Keskustan kannatus selittyi näin parhaiten vuonna 1999, SDP:n vuonna 1995 ja Kokoomuksen vuonna 2007. Epäonnistumiset sosioekonomisissa kysymyksissä vaikuttavat kielteisesti hallituspuolueiden kannatukseen ja tyytymättömyys kanavoidaankin usein suurimman oppositiopuolueen kautta (ks. Paloheimo 2005, 217–226). Tämä työ vahvisti, että sen kannattajilla on ollut erityinen syy vaatia muutoksia esimerkiksi talous- tai työllisyyspolitiikkaan.

Vihreiden kannatusta mallit selittivät jopa ennakoitua paremmin, sillä Vihreät ei ole halunnut profiloitua kumpaankaan suuntaan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Vihreiden äänestäjille on ollut ominaista vastustaa markkinoiden valtaa ja tuloerojen kasvamista, mikä linkittää heidät vasemmistoon. Toisaalta työmarkkinakysymysten ja valtion interventio-oikeuden korostaminen on ollut vierasta, mikä viittaa hengenheimolaisuuteen keskusta-oikeiston kanssa, joten sen sosioekonominen identiteetti on puolueista hajanaisin. SKL:n kannattajille oli aikaisemmin ominaista vaatia julkisen sektorin supistamista ja valtion velkaa kuriin saattamista, kun taas 2000-luvun vaaleissa KD:n kannatusta on selittänyt esimerkiksi köyhän aseman parantaminen. Samalla sen kannattajat ovat hilautuneet oikealta lähemmäksi poliittista keskustaa.

RKP kerää tulosten perusteella Kokoomuksen ohella oikeistolaisesti asennoituneiden äänet. Sen kannatusta lisäävät teemat ovat olleet selkeän oikeistolaisia: yksityistäminen, työttömyysturvan heikentäminen ja yritys-elämään uskomisen. SMP:n ja Perussuomalaisten osalta evidenssi jäi hataraksi kaikissa ristiriitautuvuuksissa, koska monissa tutkimuksissa ei ollut riittävästi niiden kannattajia. Silti Perussuomalaisten profiili oli selkeästi työväen etuja puolustavampi kuin SMP:n. Sen äänestäjäkunta oli työväenluokkaisempi ja äänestäjät korostivat vasemmistolle ominaisia teemoja, mikä oli ennakoitavissa puolueohjelmien perusteella. Tämä on voinut omalta osaltaan ruokkia eliitin vastaisuutta Perussuomalaisten äänestäjäkunnassa.

Analyysissä havaittiin myös, että puolueiden kannattajakunnat ovat muodostuneet 2000-luvulla heterogeenisemmiksi, koska ne muodostuvat yhä tasaisemmin eri yhteiskuntaluokkiin itsensä samastavista äänestäjistä. Lisäksi työväenluokan ja ylimpien luokkien äänet ovat jakautuneet tasaisemmin vuoteen 1991 verrattuna. Yhteiskuntaluokkiin samastuminen on siis menettänyt selitysvoimaansa, mutta sosioekonomisilla kysymyksillä pystyttiin selittämään hyvin puoluevalintaa myös 2000-luvulla. Tutkimus vahvisti tulkintaa, jonka mukaan rakenteista siirrytään kohti ajankohtaisia teemoja.

Ydinalueiden ja periferian välisten vastakkainasetteluiden arvioitiin hieman kasvaneen äänestäjien välillä, sillä Keskusta, RKP ja Perussuomalaiset olivat ohjelmissaan terästyntyneet syrjäisten seutujen puolustajina, ja lisäksi kunnallisen itsehallinnon korostaminen nousi 2000-luvulla merkittävään asemaan. Vihreät oli sen sijaan ohjelmien perusteella siirtynyt entistä vahvemmin ydinalueiden ja tiivistetyn yhdyskuntarakenteen puolelle. Hypoteesi osui oikeaan Keskustan ja Vihreiden kohdalla. Vuodesta 1999 lähtien Keskustan äänestäjät ovat olleet kysymyksenasettelusta ja vuodesta riippumatta vahvimmin taantuvien alueiden, koko Suomen asutettuna pitämisen ja alueellisten kehityserojen kaventamisen puolella. Aluepolitiikan merkitys on siis selkeytynyt Keskustan kannatusta selittävänä tekijänä. Keskusta on joutunut jatkuvasti tasapainottelemaan kaupunkikannatuksen kohottamisen ja maaseutukannatuksen samanaikaisen säilyttämisen kanssa. Tutkimuksen tulokset antavat merkin siitä, että Keskustan kannattajien selkeä enemmistö hyväksyisi vahvan aluepolitiikan. Vihreiden tendenssi on sen sijaan ollut päinvastainen. He ovat siirtyneet 2000-luvulla lohkeaman keskivaiheilta suuria kaupunkiseutuja ja suuria yksiköitä puolustaviksi äänestäjiksi aivan Kokoomuksen viereen.

Ristiriita Kokoomuksen puolueohjelmien ja kannattajien näkemysten välillä aluepoliittisista kysymyksistä oli jokseenkin selkeä. Vastaavaa inkohereenssia ei ollut havaittavissa muiden

puolueiden kohdalla. Aluepolitiikasta ja kuntien itsehallinnosta puhuttiin myönteiseen sävyyn Kokoomuksen ohjelmissa 1990- että 2000-luvulla. Sen äänestäjät osoittautuivat silti lähes poikkeuksetta vähiten aluepolitiikan ja kehityserojen kaventamisen merkitystä arvostaviksi, mikä kielii tuesta ohjelmien kasvukeskus- ja kaupunkikeskeisille linjauksille. Näin arvioituna Kokoomus erottautuu kustannustehokkuudesta huolta pitävänä kaupunkipuolueena. SDP:n äänestäjät ovat sen sijaan menneet vastakkaiseen suuntaan. 1990-luvulla he olivat Kokoomuksen äänestäjien jälkeen toiseksi aluepolitiikkakriittisimpiä, mutta 2000-luvun tulosten valossa SDP:läiset ovat siirtyneet lohkeaman keskivaiheille.

RKP:n ohjelmallisen huolen ruotsinkielisten ympäristöjen säilymisestä 2000-luvulla oletettiin heijastuvan niin alue- kuin kuntapoliittisissa näkemyksissä. Aluepolitiikan yleinen merkitys ja merkitys puoluevalinnan kannalta on kuitenkin heikentynyt RKP:tä äänestäneiden joukossa 1990-luvun alusta. RKP:n äänestäjät kantoivat kaikkein suurinta huolta kuntien asemasta. Näin ollen ydinalue-periferia-kysymykset näyttäytyvät RKP:lle hyvin vahvasti kielipolitiikan ja suomenruotsalaisten etujen kautta, sillä Paras-hanke on ollut uhka ruotsinkielisille ympäristöille.

Kristilliset ovat asettautuneet useimmin periferiaa puolustavien laidalle, mutta kun kysymys on linkitetty puoluevalintaan, aluepolitiikka on menettänyt merkitystään. Tulokset osoittivat, että kannatustaan alueellisesti tasaisesti keräävän KD:n ytimeen kuuluvat ideologiset kysymykset ovat toisaalla. Vasemmistoliiton kannattajien positiot ovat myötäilleet kristillisten positioita kyseisellä ulottuvuudella, mutta 2000-luvulla on ollut havaittavissa lievää aluepolitiikan merkityksen heikkenemistä. Perussuomalaiset puolestaan osoittautui edeltäjänsä SMP:tä periferiamyönteisemmäksi, mutta he eivät puolustaneet kuntien itsehallintoa yhtä paljon kuin Perussuomalaisten ohjelmalliset linjaukset antoivat odottaa.

Kansallisten ja kansainvälisten arvojen välisestä lohkeamasta muodostetussa hypoteesissa arvioitiin, että puolueiden kannattajat ovat lähentyneet toisiaan EU:hun liittyvissä kysymyksissä, mutta heidän arvioitiin loitontuneen toisistaan turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Äänestäjät ovatkin tulosten valossa lähestyneet toisiaan sikäli, että EU:sta eroamista ei nähdä enää vaihtoehtona, mutta he jakautuvat yhä sen suhteen, kuinka pitkälle he haluavat EU-integraation etenevän. Kristillisten, Keskustan ja Perussuomalaisten äänestäjät ovat lukeutuneet kautta 1990- ja 2000-luvun EU-kriittisimpiin äänestäjiin.

Kristilliset eivät pidä EU:ta edelleenkaan myönteisenä asiana ja vastustavat ankarasti puolustusliitto Natoon liittymistä. Keskustalaisilla oli sen sijaan havaittavissa pragmaattista mukautumista siihen, että EU-jäsenyys on tosiasia, jolloin on keskityttävä varjelemaan kansallisia etuja. SDP:n ja Kokoomuksen äänestäjät olivat puolestaan viemässä Suomea vahvasti Euroopan unioniin vuonna 1995, ja niiden keskinäinen yhteistyö jatkui EU-politiikassa kahden hallituskauden ajan. 2000-luvun vaalitutkimuksista saadut tulokset osoittavat silti, ettei niiden suhtautuminen kansainvälisyyteen ole yhteneväinen. Kokoomuksen äänestäjissä oli erityisen paljon niitä, jotka halusivat rajoittaa pakolaisten maahantuloa eikä antaa näille samaa oikeutta sosiaaliturvaan kuin suomalaisille. Sen sijaan ulkomaisen työvoiman tulon, EU:n integraation etenemisen ja Nato-jäsenyyden kokoomuslaiset kokivat positiivisena. SDP:n äänestäminen on sijaan selittynyt yleisellä unionimyönteisyydellä, halulla rajoittaa ulkomaista työvoimaa, mutta halukkuudella vastaanottaa pakolaisia.

Vasemmistoliiton ja SDP:n kansainvälistymiskannoissa on sen sijaan entistä enemmän yhtäläisyyksiä, kun Nato-vastaiset vasemmistoliittolaiset ovat muuttuneet EU-myönteisemmiksi. Vuosien 2003 ja 2007 kysymyksistä tehdyt regressiomallit onnistuivat selittämään parhaiten Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen kannatusta. Niiden äänestäjät olivat useimmista kysymyksistä keskenään päinvastaista mieltä, mikä osoittaa, että osa kyseisen ulottuvuuden kysymyksistä kytkeytyy jakoon oikeiston ja vasemmiston välillä. Nato-kysymys veti ääri-laitoja yhä kauemmas 2000-luvulla, joten sitä koskeva hypoteesi osui oikeaan. Vihreiden ja RKP:n kannatusta selitti pakolaismyönteisyys, mutta Vihreät erottautui muista siinä, että sen kannatusta selitti ainoana vähäisen painoarvon antaminen Suomen kansallisille eduille EU-politiikassa.

Populistisiin puolueisiin kietoutuvaa eliitin ja kansan välistä ristiriitaisuutta käsiteltäessä oletettiin, että SMP:n Perussuomalaisia herravihaisempi ja kansaa myyttisesti korostava asenne merkitsisi erojen tasoittumista poliittikkoihin kohdistuvassa epäluottamuksessa vuosien 1991–2007 välillä. Toisaalta Perussuomalaiset haastoi ohjelmissaan SMP:tä vahvemmin vanhat puolueet rappeutuneina apparaatteina, minkä oletettiin korostavan puolueisiin kohdistuvan luottamuksen välisiä eroja. Yleiskuva rappeutuneista puolueista ja epäluotettavista poliitikoista ei ole vahvistunut vuosien 1991–2007 välisenä aikana. Ihmiset uskoivat vuonna 2007 vuotta 1991 useammin, että puolueet ovat kiinnostuneet heidän mielipiteistään eivätkä pelkästään äänistä. Erimielisyydet eliittikeskeisyydestä ja kansan kuulematta jättämisestä olivat pikemminkin puolueiden sisällä.

Vastoin odotuksia Perussuomalaisten kannattajat osoittivat SMP:n vuoden 1991 kannattajakuntaa yleisemmin epäluottamusta poliitikoita kohtaan. Perussuomalaiset vaativat myös selkeästi eniten kansanläheisempää ja tekoihin nojautuvaa kansanedustajuutta vuonna 2007. Toisaalta Perussuomalaisten usko siihen, että hallituspolitiikka voi vaihtua hallituspohjan mukaan, oli vankempi kuin SMP:n kannattajilla. Hypoteesit eivät siis saaneet vahvistusta. Perussuomalaisten kannatusta on selittänyt vahvasti se, että äänestäjät eivät koe sen edustavan epäresponsiivista ja etääntynyttä eliittiä, vaan sen koetaan tuovan kansanläheisempää politiikkaa eduskuntaan. Vaikka Vihreät on puhunut osallistuvan demokratian puolesta, sen äänestäjille ei ollut erityisen ominaista vaatia lisää kansanäänestyksiä. Toisaalta sen äänestäjillä oli useimmissa kysymyksissä vahva usko siihen, ettei politiikan arki ole etääntynyt kansalaisten arjesta. Perussuomalaisten ohella Vasemmistoliiton ja SKL:n/KD:n äänestäjäkunnassa oli paljon henkilöitä, jotka ovat kokeneet, että poliitikot etääntyvät nopeasti kansalaisten ongelmista ja että puolueet ovat kiinnostuneita lähinnä ihmisten antamista äänistä.

Kokoomuksen ja RKP:n äänestäjille oli sen sijaan ominaista uskoa puolueiden ja poliitikkojen kykyyn huomioida kansan näkemyksiä. Eliitin puolelle ne asettuvat erityisesti siinä, että ne suhtautuivat nihkeimmin kansanäänestyksiin ja olivat vahvimmin sitä mieltä, että kansanedustajien tulee olla kansalaisia korkeammin koulutettuja. Tämän vuoksi voidaan päätellä, että Perussuomalaiset ei taistele protestihenkisistä äänestäjistä RKP:n ja Kokoomuksen kanssa. Keskustan äänestäjät olivat useimmissa kysymyksissä lähempänä pikemminkin RKP:tä ja Kokoomusta kuin Perussuomalaisia, vaikka puolueelle on ollut ominaista epäileväinen suhtautuminen herroihin. Sen sijaan SDP:n äänestäjäkunnalle eliittiin kohdistuva epäily ja kansanläheisyyden vaatimus oli tyypillisempää. Tulosten valossa voidaan sanoa, että eliitin vastaisuus on Suomessa pikemminkin vasemmistolainen kuin oikeistolainen ilmiö.

Suomenkieliset–ruotsinkieliset-jaon ohjelmalliselta pohjalta ennakoitiin, että epävarmuus koskien ruotsin kielen tulevaisuutta hallinnollisten uudistusten keskellä on saanut ruotsinkieliset keskittämään äänensä yhä tiiviimmin RKP:lle. RKP:n ärhäkkyuden arvioitiin johtavan siihen, että se näyttäytyy yhä vähemmän houkuttelevana puoluevaihtoehtona suomenkielisille. Ohjelmallisen kehityksen perusteella arvioitiin RKP:n terävöityneen kielipolitiikan näkyvän myös siten, että sen kannatus selittyy yhä selvemmin kielipoliittisten etujen turvaamisella. Hypoteesi äänien keskittymisestä ei saanut vahvaa tukea, sillä ajankohdasta riippumatta kaksi kolmesta suomenruotsalaisesta on äänestänyt RKP:tä, vaikkakin puolueen äänosuus on hieman kasvanut. Toinen hypoteesi sai jonkinasteista tukea, sillä suomenkieliset äänestäjät ovat suhtautuneet

RKP:hen 2000-luvulla nuivemmin kuin 1990-luvun alussa ja RKP:n houkuttelevuus puoluevaihtoehtona on säilynyt lähes olemattomana täysin suomenkielisille.

RKP:n kannatus selittyi sekä vuonna 2003 että vuonna 2007 vahvasti ruotsinkielisen vähemmistön etujen turvaamisella ja yhteenkuuluvuuden korostamisella, joten tässä suhteessa muutosta ei ole tapahtunut. Kielen ja kulttuurisen vähemmistön oikeuksien turvaamisen merkitys on kiistaton ruotsinkielisten äänestäjien ryhmittymisessä RKP:n taakse, joten sillä ei nähty olevan erityisiä kannustimia tehdä siirtoja kieliainan toiselle puolelle. Suomenkielisistä puolueista Kokoomuksella havaittiin olevan yhä paremmat mahdollisuudet houkutella erityisesti niitä ruotsinkielisiä äänestäjiä, joiden siteet ruotsin kieleen ja ruotsinkieliseen identiteettiin ovat heikot. Perussuomalaiset puolestaan erottautui puolueena, johon ruotsinkieliset suhtautuvat hyvin negatiivisesti, ja jonka äänestäjät eivät pidä ruotsin kieltä arvossa, mikä on kärjistänyt kielikysymystä.

Arvokonservatismiin ja yhteiskunnallisen järjestyksen vastakkaisuudesta sallivaan moniarvoisuuteen laadittiin hypoteesi, jonka mukaan erot puolueiden välillä ovat hieman kasvaneet. Ristiriitautuvuuden moniarvoisuutta puolustavan laidan ennakoitiin siirtyneen Vihreiden ja Vasemmistoliiton muodossa kauemmaksi, kun taas Perussuomalaisten katsottiin haastaneen Kristillisdemokraatit konservatiivisuuden ja yhtenäiskulttuurin puolustajana. Hypoteesin moniarvoisuutta koskeva osa sai vahvistusta Vihreiden, mutta ei Vasemmistoliiton osalta. Perussuomalaisten kannattajakunta ei ole vuoden 2007 tulosten perusteella noussut aivan Kristillisdemokraattien veroiseksi arvokonservatismiin puoltajaksi, mutta toisaalta KD:n asema ei ole lipunut muista puolueista kauemmas kohti kurin ja tiukan moraalilaitaa.

Uskonnollisten arvojen merkitys kristillisten puoluevalinnassa oli erittäin vahva, mutta he lukeutuivat konservatiiviselle laidalle myös yhteiskunnalliseen järjestykseen ja moraaliarvoihin liittyvissä asioissa. Konservatiivisuus on näkynyt myös siinä, että KD:n kannattajat ovat suhtautuneet seksuaalisiin vähemmistöihin ja heidän oikeuksiinsa, kuten adoptioon, kaikkein penseimmin. Ainoan poikkeuksen muodostaa ymmärtävä suhtautuminen etnisten ja rodullisten vähemmistöjen oikeuksiin. Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjillä on varsin paljon yhteneväisyyksiä moraaliarvojen ja yhteiskuntajärjestyksen ulottuvuudella. Molempien äänestäjille on ollut ominaista korostaa kurin ja järjestyksen merkitystä, uskonnollisia arvoja ja perinteisiä moraaliarvoja. Arvokonservatismia on korostanut erityisesti Kokoomuksen kohdalla kielteinen suhtautuminen seksuaalisten ja etnisten vähemmistöjen oikeuksiin. Myös Perussuomalaiset voidaan sijoittaa vuoden 2007 vaalitutkimuksesta saadun evidenssin nojalla samaan ryppäeseen, mutta sille

on erityisen ominaista negatiivinen suhtautuminen etnisiin vähemmistöihin, mikä heijastelee aikaisemmin esille tullutta perussuomalaisten maahanmuuttovastaisuutta. Perussuomalaisten äänestäjissä yhdistyy siis populistipuolueelle ominaisesti arvoliberalismin vastustus ja vaihtoehdoisen vision esittäminen monikulttuuriselle yhteiskunnalle (ks. Bornschier 2010, 422).

SDP:n äänestäjille moraaliarvojen ja yhtenäiskulttuurin ristiriitaulottuvuus ei osoittautunut merkittäväksi puoluevalinnan kannalta. Sen äänestäjät sijoituivat lähes kaikissa ristiriitaulottuvuuteen kytkeytyvissä kysymyksissä lohkeaman keskivaiheille, mutta havaittavissa oli lievää painotusta liberaaleihin moraaliarvoihin ja sallivaan moniarvoisuuteen. RKP erosi vapaamielisyydellään muista porvaripuolueista, mikä on kielipolitiikan ohella puolueelle toinen oleellinen ideologinen piirre. Sen äänestäjiksi on hakeutunut erityisen paljon henkilöitä, jotka puolustavat erilaisten vähemmistöjen oikeuksia. Tämä selittynee ensisijaisesti sillä, että suomenruotsalaisilla on kielivähemmistönä ymmärrystä myös muille marginaaliryhmille.

Vihreiden erot muihin puolueisiin ovat kasvaneet, sillä sen äänestäjät ovat erottautuneet vuoden 2007 vaaleihin tultaessa yhä vahvemmin kuria ja järjestystä vieroksuvina ja sallivaa morali- ja seksuaalikäsitystä tukevinä henkilöinä. Tulokset tukivat postmodernin asenteen selitysvoimaa Vihreiden kannatuksessa. Vasemmistoliiton kannattajakunnassa postmoderni asenne oli häilyvämpi, sillä erilaiset vähemmistöt eivät olleet erityisen tärkeitä puolueen äänestäjille. Vasemmistoliiton äänestäjille on ollut leimallista perinteisten moraaliarvojen vastustus ja piittaamattomuus uskonnollisista arvoista. Tätä selittänee puolueen sosialistinen tausta.

Viimeisenä käsitellystä ympäristönsuojelun ja taloudellisen kasvun sekä kulutuksen välisestä ristiriitaulottuvuudesta muodostettiin hypoteesi, jonka mukaan puolueiden kannattajat olisivat lähentyneet toisiaan kasvaneen ympäristötietoisuuden ja luonnonsuojelun saaman ohjelmallisen kattavuuden vuoksi. Hypoteesi sai tukea, sillä yhdenkään puolueen kannattajat eivät erottautuneet erityisen ympäristönsuojelu- tai luonnonsuojelukriittisinä äänestäjinä. Perussuomalaiset osoittautui silti edeltäjänsä SMP:n tavoin ympäristönsuojelua muita vähemmän korostavaksi puolueeksi.

Perussuomalaisten ohella Kokoomuksen ja Keskustan riveissä oli havaittavissa varauksellista suhtautumista kestävän kehityksen eri elementteihin. Keskustan äänestäjäkunnassa oli erityisen paljon niitä, jotka näkivät, että taloudellisia ja teollisia toimia rajoitetaan liikaa luonnonsuojelun nimissä. Lisäksi he näkivät luonnonsuojelun tehostamisen kaikkein negatiivisimmassa valossa, vaikkakaan he eivät olleet erityisen kasvu-uskovaisia. Kun tarkastelussa huomioidaan kysymys

ydinvoiman tarpeesta, Kokoomus erottautuu Perussuomalaisten ohella eniten kulutukseen ja kasvuun nojaavalta puolueena. Sen äänestäjät eivät perustelleet puoluevalintaansa ympäristönäkökohdilla ja olivat tarkasteluajankohdasta riippumatta selkeästi ydinvoimamyönteisimpiä. Perussuomalaiset on edeltäjänsä SMP:tä ydinvoimamyönteisempi, ja keskusta-oikeisto on Kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta lipunut kohti ydinvoimamyönteistä laitaa. Tämä selittää sen, miksi vastakkainasettelu on kasvanut ydinvoimakysymyksessä.

SDP:n äänestäjien mielipiteet olivat samansuuntaisia kuin kokoomuslaisten niin kulutuksesta, kasvusta, ympäristönsuojelusta kuin ydinvoimasta, mutta ne eivät olleet yhtä jyrkkiä. Kolmen suuren puolueen äänestäjien voidaan sanoa siis suhtautuvan keskimääräistä varauksellisemmin kestävään kehitykseen ja ympäristönsuojeluun, vaikka nekin ovat valtavirrassa muuttaneet suhtautumistaan yhä enemmän kestäväen kehityksen mukaiseksi. RKP:n riveissä on ollut ristiriitaisesti kasvu-uskoisuutta ja toisaalta vaatimuksia luonnonsuojelun tehostamisesta. Huomattavin muutos on liittynyt ydinvoimamyönteisyyden kasvuun.

Lohkeaman toisella laidalla erottautuvat vihreät, jotka sijoittuivat jokaisessa tarkastellussa kysymyksessä vankimmin ympäristönsuojelua puoltaviksi ja jatkuvaa kasvua vastustaviksi äänestäjiksi. Toisaalta sen äänestäjien etäisyys muiden puolueen äänestäjiin on pienentynyt ristiriitautottavuutta koskevissa kysymyksissä ydinvoimakysymys mukaan lukien, mutta etäisyys on silti yhä selkeä. Näkemyksistä heijastui se, että puolue on rakentunut kyseisen ristiriitautottavuuden ympärille. Vihreiden äänestäjät motivoivat puoluevalintaansa luontoon ja ympäristöön liittyvillä teemoilla. Vihreys korostui myös Vasemmistoliiton ja KD:n kannattajien mielipiteissä. Suuri osa kristillisistä on suhtautunut hyvin kriittisesti kulutukseen ja ympäristön pilaamiseen sekä ydinvoimaan. Toisaalta kun ympäristönsuojelun merkitys sidottiin puoluevalintaan, se menetti merkitystään. Vasemmistoliiton kohdalla ympäristöteemat eivät menettäneet merkitystään puoluevalintaan sidottuna. SKDL:n teolliseen kasvuun linkittyvistä juurista irtautuminen on näkynyt niin, että Vasemmistoliiton kannattajat ovat korostaneet yhä enemmän ympäristönsuojelua, yhteiskuntavastuuta ja ydinvoimavastaisuutta.

5.2. Johtopäätökset ja pohdinta

Ian Budge ja Dennis Farlie (1983) ovat tuoneet esille näkökohdan, jonka mukaan puolueet omistavat ne asiakysymykset, joiden hoidossa ne ovat osoittautuneet hyviksi. Asiakysymysten korostumisella on erilaisia vaikutuksia toisistaan ideologisesti poikkeavien puolueiden

kannatukseen. Tutkimustulosteni perusteella voidaan puhua myös jonkin puolueen omistamista kokonaisista ristiriitautuvuuksista, jotka muodostuvat asiakysymyksistä. Vasemmisto–oikeistoluottavuuden äärilaitojen, Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen sekä SDP:n voidaan katsoa omistavan erilaiset sosioekonomiset teemat, sillä niiden kannatus selittyi parhaiten ulottuvuuden kautta. Siinä missä SDP:n ideologinen profiili ei selkeästi erottautunut analyysiosiossa muilla ulottuvuuksilla, voidaan Kokoomuksen katsoa hallinnoivan kansallinen–kansainvälinen ulottuvuutta erityisellä EU- ja Nato-myönteisyydellään.

Keskustan erityispiirteenä on vahvistunut yhä selkeämmin periferia- ja aluepolitiikkamyönteisyys, joten juuret Maalaisliittoon ovat näiltä osin lujittuneet. Perussuomalaiset on puolestaan kerännyt taakseen edeltäjänsä SMP:tä populistisemmin asennoituneen äänestäjäjoukon, mikä korostaa herrojen ja kansan vastakkaisuutta. RKP:n kannatus selittyi hyvin vahvasti kieli-identiteetin kautta. Kielimuuri sen ja suomenkielisten puolueiden välillä näytti vain vahvistuneen. Perinteisiä moraaliarvoja ja yhteiskuntajärjestystä sekä hengellisyyttä korostavat äänestäjät olivat taipuvaisia ryhtymään SKL:n/KD:n taakse. Vihreät profiloitui kahdella lohkeamalla: sen äänestäjäkuntaa luonnehtivat salliva avarakatseisuus ja moraalikäsitys sekä ekologiselle puolueelle ominainen ympäristönsuojelun korostaminen.

Suomen eduskuntapuolueiden on väitetty usein samankaltaistuneen ja niiden välisten aatteellisten erojen pienenneen entisestään viime vuosikymmeninä (ks. esim. Karvonen & Paloheimo 2005, 298). Tämä on näkynyt muun muassa uudenlaisissa hallituskoalitioissa ja siinä, että puolueohjelmissa ei ole vahvaa ideologisuutta. Tendenssistä on syytä erottaa äänestäjäkunta. Tutkimukseni osoittaa, että vaikka näkemuserot eri puolueiden äänestäjien välillä ovat osin pienentyneet, ne ovat myös kasvaneet joissakin ristiriitautuvuuksissa ja asiakysymyksissä. Voidaankin kysyä, eivätkö puolueet onnistu heijastelemaan näitä näkemuseroja ja pitäisikö niiden profiloitua terävämmin omalla sektorillaan ja omistamallaan ristiriitautuvuudellaan. Puolueille tehtävä on sikäli vaikea, että niiden pitää toimia kahden ristiriitaisen logiikan mukaisesti. Niillä pitää olla omintakeinen aatteellinen profiili (vote seeking) erottautuakseen muista puolueista, mutta niiden pitää varmistaa hallituskelpoisuus vaalien jälkeen (office seeking), mikä suitsii puolueiden halua tehdä selkeitä irtiottoja muiden puolueiden linjauksista asiakysymyksissä. Toisaalta Suomen ehdokaskeskeisessä vaalijärjestelmässä ehdokkaat voivat profiloitua lohkeamiin linkittyvissä asiakysymyksissä omia puolueitaan vahvemmin, minkä kautta äänestäjät voivat saada vahvat näkemyksensä edustetuiksi. (mt, 297, 301.)

Missä mielessä suomalaiset puolueet ovat samankaltaisia? On ainakin kolme tapaa arvioida kehitystä. Tässä työssä on arvioitu kehitystä puolueiden tekemien ohjelmien ja puolueiden kannattajien näkökulmasta. Kolmas näkökulma on puolueiden harjoittama käytännön politiikka ja se, minkälainen kuva siitä välittyy kansalaisille. Puolueet ovat kokeneet ongelmaksi sen, etteivät kansalaiset enää hahmota, mikä puolue on minkä asian puolesta ja vastaan. Ohjelma-analyysin pohjalta voidaan sanoa, että puolueet saavat syyttää tästä osin itseään. Niitä tarkastellessa piirtyi kuva yleispuolueista, jotka menettävät terävyyttään yrittäessään maksimoida äänisaalistaan. Toisaalta olisi voinut ennakoida, että puolueaktiivien muotoilemissa linjauksissa olisi ollut selkeästi kärkevempi ja puolueen ideologisille ydinkohdille uskollisempi sävy verrattuna kirjavan äänestäjäkunnan mielipiteisiin. Tärkeämpää on kuitenkin todennäköisesti ollut tehdä ohjelmista kattavia paletteja, joissa tarjotaan jokaiselle äänestäjäsegmentille jotakin. Kaikki ohjelmien perusteella tehdyt hypoteesit eivät saaneet vahvistusta äänestäjäkunnassa osittain juuri tämän seikan vuoksi. Suuri osa kunkin puolueen äänestäjistä tuntui kuitenkin pitävän tärkeänä sitä, että puolue ajaa vahvasti juuri sen ideologialle ominaisimpia asioita.

Tutkimustuloksia on syytä arvioida tarkemmin Suomelle ominaisen konsensuspolitiikan valossa. Se on hillinnyt toisten puolueiden haastamista ja suosinut yleisesti hyväksyttävien tavoitteiden ja teemojen esillä pitoa, kun lähes mikä tahansa puolueyhdistelmä on mahdollinen hallituksessa. Puolueiden lupauksien toteuttaminen on hyvin epävarmalla pohjalla, koska se on ratkaisevasti kiinni myös siitä, minkälaisessa hallituksessa puolue istuu hallitukseen päästessään. Toisaalta puolueiden edustajat ovat arvioineet, että heidän vaalitavoitteensa tulevat erittäin hyvin kirjatuksi hallitusohjelmaan (Wiberg 2008, 184).

Olenneisinta puolueiden kannalta näyttäisi olevan se, etteivät ne tingi kannattajilleen perustavanlaatuisista kysymyksistä. Esimerkiksi Vasemmistoliiton äänestäjät painottivat myös sateenkaarihallituksen aikaan perusturvaan kuuluvia kysymyksiä, mutta ideologisesti laajapohjaisessa koalitiiossa oli tehtävä paljon kompromisseja, ja minimietuuksiinkin jouduttiin tuolloin kajoamaan. Vihreät on tehnyt kaksi erilaista ratkaisua sille perustavanlaatuisen ydinvoimakysymyksen suhteen. Vuonna 2002 se erosi hallituksesta, mutta vuonna 2010 se tyytyi vain äänestämään ydinvoimaa vastaan hallituksessa ollessaan. Kysymys on erottanut Vihreiden äänestäjiä muista äänestäjistä hyvin jyrkästi. Koska puolueet joutuvat konsensuspohjaisessa hallitusyhteistyössä luopumaan myös joskus joistakin aatteellisista ydinasioistaan, sillä voi olla kielteistä vaikutusta entisestään laskussa olevaan äänestysprosenttiin. Keskustan tapaus puolestaan

osoitti sen, että puolueen tippuminen oppositioon vuosiksi 1995–2003 aiheutti sen äänestäjissä erityistä huolta siitä, miten syrjäseutujen eduista huolehditaan valtakunnan politiikassa.

Hallituksen muodostaminen on riippunut Suomessa keskeisesti kolmen suurimman puolueen, Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n, välisistä suhteista, sillä yhden kohtalona on ollut jäädä pääoppositiipuolueeksi. Tutkimus toi lisävaloa myös siihen, miten suurten puolueiden kannattajat ovat löytäneet toisensa eri ristiriitailottuvuuksilla ja minkä asioiden varaan kahden suuren puolueen yhteistyö voisi rakentua. Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjien on hyvin vaikea päästä yhteisymmärrykseen ydinalueet–periferia- ja kansallinen–kansainvälinen-ulottuvuuksilla, vaikka Keskustan äänestäjien asenne EU:ta kohtaan on lientynyt. Sen sijaan puolueilla on yhteisiä sosioekonomisia ja moraaliarvoihin liittyviä teemoja SDP:hen verrattuna. Kokoomuksen ja SDP:n äänestäjät löytävät yhteisiä etuja EU:hun liittyen, mutta SDP ei ole enää Kokoomuksen tavoin yhtä vankka maamme ydinalueiden puolustaja kuin 1990-luvulla. Sosioekonomisissa kysymyksissä SDP:n ja Kokoomuksen äänestäjien näkemyserot ovat olleet kauttaaltaan suuria. Keskustan ja SDP:n äänestäjäprofiileita yhdistävät yksittäiset kysymykset esimerkiksi ekologisuuden ja kasvun ja kulutuksen ristiriitailottuvuudella, mutta muutoin yhtäläisyydet jäivät kovin valjuiksi, minkä voi olettaa heijastuvan myös hallitusyhteistyön vaikeutena. Kolmen suuren puolueen johtamissa hallituksenmuodostuskuvioissa ei siis ole ollut äänestäjienkään kannalta yhtä selkeästi erottuvaa ratkaisua.

Muista puolueista Vasemmistoliiton ja Vihreiden äänestäjien samankaltaisuus on kasvanut ympäristöarvojen osalta ja niillä on myös jokseenkin yhteneväisiä moraalikäsitteitä. Sosio-ekonomisen ulottuvuus tuo sen sijaan perustavanlaatuisen eron Vihreiden ja vasemmiston välille. Eduskunnan pienpuolueista RKP:n äänestäjäkunta asemoitui Kokoomuksen viereen sosioekonomisten, kansainvälisten ja herrat–kansa-lohkeamaan liittyvien kysymysten perusteella. Kokoomuslaisista RKP:läiset eroavat selkeimmin kielipolitiikalla ja siihen liittyvällä ruotsinkielisten alueiden puolustamisella sekä liberaalilla vapaamielisyydellään.

KD:n ja Perussuomalaisen äänestäjiä yhdistää kansallinen suuntautuminen, perinteiset moraaliarvot ja samankaltainen asemoituminen sosioekonomisella lohkeamalla. Toisaalta KD:n kannattajat osoittivat perussuomalaisia huomattavasti enemmän suvaitsevaisuutta ulkomaalaisia kohtaan. Lisäksi kummallakin on oma erityisasiansa: KD:llä uskonasiat ja Perussuomalaisilla protestihenkisyys. Huomattavaa oli, että vaikka Perussuomalaisen äänestäjät asemoituvat oikeistopopulismiin negatiivisella suhtautumisella seksuaalisiin ja etnisiin vähemmistöihin ja

ylipäättään monikulttuurisuuteen (Taggart 2000, 92), sen äänestäjät samastavat itsensä SMP:läisiä useammin työväenluokkaan ja korostavat enemmän vasemmistolaisia teemoja. Siksi Perussuomalaisia on vaikeaa kategorisoida.

Suomessa oli tutkimuksen tarkasteluajavälillä neljä erilaista hallituskoalitiota. 1990-luvun sateenkaarihallitusten kantavaksi voimaksi voidaan nähdä äänestäjien mielipiteiden valossa se, että yksimielisyys aluepolitiikan vähäisestä tärkeydestä ja EU-politiikan ytimiin ja tiiviimpään integroitumiseen pyrkivästä suunnasta ylitti suuretkin sosioekonomiset erimielisyydet. Sitä edeltänyttä porvarihallitusta luonnehti jo nimen mukaisesti äänestäjien yhdensuuntaiset näkemykset talous- ja sosiaalipolitiikasta sekä osa moraalista ja yhteiskuntajärjestystä käsittelevistä teemoista. Sen sijaan vuoden 2003 ja vuoden 2007 hallitusratkaisut osoittavat äänestäjien tahdon kunnioittamista siinä mielessä, että vaalitulos saneli hyvin pitkälle hallituspohjan. Toisaalta punamultahallitukseen (2003–2007) tai sinivihreään hallitukseen (2007-) kuuluneiden puolueiden äänestäjillä oli huomattavasti enemmän erottavia kuin yhteisiä teemoja.

Tutkimuksissa on toistettu jo kauan sitä, miten uudenlaista arvomaailmaa edustavaan *new politicsiin* linkittyvät kysymykset haastavat sosioekonomisen ulottuvuuden länsimaissa (ks. esim. Sänkiäho 1984). Silti suurimmat puolueiden väliset erimielisyydet Suomen äänestäjäkunnassa linkittyvät perinteisiin teemoihin. Vuosina 1991–2007 äänestäjäkunta oli polarisoitunein suuriin poliittisiin mullistuksiin, kuten EU- ja Nato-jäsenyyteen, liittyneissä kysymyksissä. Äänestäjäkunnassa oli suuri erimielisyys myös lama-ajan sosiaali- ja työmarkkinapolitiikoista. 2000-luvun vaaleissakaan ei ole tapahtunut sosioekonomisia eroja marginalisoivaa muutosta. Teemojen jako oikeistolaisiin ja vasemmistolaisiin teemoihin osoittautui tulosten perusteella edelleen validiksi. Mielenkiintoista on, että vuonna 2007 valittuja kansanedustajia eniten jakavat asiakysymykset olivat Nato-jäsenyys ja tuloerojen kaventaminen (Reunanen & Suhonen 2009, 350)¹⁰⁵. Näin ollen samat teemat tuntuvat jakavan niin äänestäjiä kuin kansanedustajia, mikä on hyvä merkki mielipide-edustavuuden kannalta.

Suomalaisen yhteiskunnan ja poliittisen ympäristön muuttuminen on kuitenkin näkynyt niin, että poliittiselle agendalle on tullut aivan uudenlaisia ristiriitaulottuvuuksiin kytkeytyviä asiakysymyksiä. 1990-luvun alusta 2000-luvulle tultaessa on keskusteltu niin ilmastonmuutoksesta kuin seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksista. Ne eivät kuitenkaan ole nousseet

---

¹⁰⁵ Vertailussa oli tosin vain vasemmisto–oikeisto-, ydinalueet–periferia- ja kansallinen–kansainvälinen-ulottuvuuksiin liittyviä kysymyksiä.

perustavanlaatuisiksi äänestäjiä erotteleviksi kysymyksiksi. Voimakasta erimielisyyttä on vallinnut ydinvoimasta ja siitä, rajoittaako luonnonsuojelu liikaa taloudellisia toimia. Nämä tekijät puoltavat sitä, ettei puolueiden välinen kilpailu ole jähmettynyt vanhojen lohkeamien ympärille.

Suurimmat puolueiden kannattajakuntien sisäiset ristiriitaisuudet liittyivät herrat–kansa-jakoon, mutta ylempien yhteiskuntaryhmien suosimat puolueet olivat enemmän eliitin puolella. Tulos osoittaa, että sosiodemografisilla taustamuuttujilla, kuten koulutuksella, ammattiryhmällä ja tulotasolla, voi olla puoluekanta suurempi vaikutus kannanottoihin. Toisaalta tutkimuksessa havaittiin, että taipumus nähdä puolueiden ja kansalaisten eriytyminen toisistaan oli vahvasti sidoksissa siihen, sattuuko oma puolue olemaan oppositiossa tutkimusajankohtana. Lohkeaman tulevaisuus voi olla sidoksissa jakoon poliittisesti aktiivisten ja politiikasta etääntyneiden ihmisten välillä. Jos politiikan sivuraiteilla olevat ihmiset saadaan aktivoitua äänestämään, lohkeaman merkitys voi kasvaa.

Kilpailu äänestäjistä jäsentyy Suomessa siis monen ristiriitaulottuvuuden tuloksena. Vaikka moraaliarvojen ja sallivan avarakatseisuuden sekä eliitin ja kansan ulottuvuuksilla oli havaittavissa jonkinasteista jakoa vasemmistoon ja oikeistoon, perinteisen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden merkitystä ei pidä yliarvioida. Monissa muissa länsimaissa lohkeaman merkitys on suurempi Suomeen verrattuna. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa tärkeimmät äänestäjiä jakavat teemat selittyvät lähes kokonaan sosioekonomisen ulottuvuuden kautta. Kahdella pääpuolueella on asiakysymyksiin selkeät kannat, mikä selkeyttää kilpailua ja tekee siitä samalla yksiulotteista. Toisaalta myös kansallisen ja kansainvälisen suuntauksen kysymykset erityisesti EU:hun liittyen jakavat brittiäänestäjiä. (Clarke ym. 2004, 110–112.) Myös Ruotsissa sosioekonominen lohkeama dominoi kilpailua ja monet alun perin vasemmisto–oikeisto-jakoon liittymättömät kysymykset ovat jäsentyneet juuri sen kautta (Oscarsson 1998, 298–299).

Ruotsin ristiriitaulottuvuus rakenne on alkanut kuitenkin muistuttaa yhä enemmän Suomea viimeisten vuosikymmenten aikana. Suhtautuminen EU:hun ja ydinvoimaan ovat tulleet yhä vahvemiksi äänestäjäkuntaa jakaviksi asioiksi. Muita lohkeamia ovat olleet perinteiset moraaliarvot vastaan sallivat arvot, tasa-arvoulottuvuus ja ksenofobia vastaan kosmopoliittisuus (mt, 301). Sen sijaan Ruotsissa ei ole vahvaa vastakkainasettelua ydinalueiden ja periferian välillä toisin kuin Suomessa. Tutkimustulokseni osoittivat, ettei lohkeaman merkitys ole heikkenemässä Suomessa. Syrjäseudun ja maakuntien puolustaminen on sen sijaan 2000-luvulla ollut yhä leimallisempaa Keskustan äänestäjille, joten lohkeaman merkitys ei ole heikentynyt. Itä-

Euroopassa, jossa agrarianismin perinne on ollut vahva, tendenssi on ollut päinvastainen. Lohkeama ei ole enää 2000-luvulla ollut kovin relevantti EU:hun vuonna 2004 liittyneissä jäsenmaissa (ks. esim. Lagerspetz & Vogt 2004, 69; Tóka 2004, 307–311; Grzybowski & Mikuli 2004, 199–200).

Tässä tutkimuksessa analysoitiin puolueiden kannattajia jaottelemaan heitä erilaisiin alaryhmiin. Työssä ei täten arvioitu erikseen, miten esimerkiksi puolueuskollisten ja puoluetta vaalien välillä vaihtaneiden näkemykset eroavat eri ristiriitautottuvuuksilla. Peruskannatuksen yllä pitämiseksi puolueiden tulee harjoittaa aatteensa mukaista politiikkaa ja pitää huolta peruskannattajiensa eduista. Toisaalta puolueiden pitää kilpailla liikkuvien äänestäjien suosioista ajankohtaisilla linjauksilla. (Paloheimo 2005, 202.) Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että puolueuskolliset äänestäjät ovat liikkuvia äänestäjiä taipuvaisempia sijoittamaan itsensä lähemmäs ääripositioita esimerkiksi vasemmisto–oikeisto-akselilla (esim. Paloheimo & Sundberg 2005, 193).

Jatkotutkimus voisi paljastaa, toistuisiko asetelma yksittäisissä asiakysymyksissä Suomen eduskuntavaaleissa ja muodostuisiko tarkasteluissa merkittäviä eroja ristiriitautottuvuussittain ja puolueittain tarkasteltuna. Tässä tutkimuksessa havaittiin, etteivät puolueiden äänestäjäkunnat ole menettäneet merkittävässä määrin erikoispiirteitään vuosien 1991–2007 välillä. Tänä vuonna käytävät eduskuntavaalit näyttävät mielenkiintoisina niin tutkimustulosten kuin vaalikauden tapahtumien valossa. Tämän tutkimuksen jatkeeksi olisi luontevaa vertailla, miten vuoden 2011 eduskuntavaalit jatkavat ristiriitautottuvuuksissa ja asiakysymyksissä tapahtunutta kehitystä.

Perussuomalaisia äänestäneiden korostunut populistinen profiili voi saada jatkoa tulevissa vaaleissa vaalikauden aikana velloneen vaalirahakohun ja poliitikoihin kohdistetun tyytymättömyyden vuoksi. Maahanmuuttokeskustelu on noussut hallitsevaksi teemaksi kansallisten korostusten ja kansainvälisyyden muodostamalla lohkeamalla. Siinä ainakin vapaamieliset Vihreät ja RKP ovat asettautuneet maahanmuuttokriittisen Perussuomalaisten vastapooliksi.

Ruotsinkieliset ovat tutkimukseni tarkastelujaksolla ryhmittäytyneet vahvasti RKP:n taakse ja suomenkieliset ovat suhtautuneet kielipuolueeseen yhä penseämmin. Vaalikauden aikana on keskusteltu pakkoruotsin korvaamisesta venäjän kielellä Itä-Suomessa, mikä on kärjistänyt RKP:n ja muiden puolueiden välejä. Sukupuolineutraalin avioliiton aktualisoituminen ja muut seksuaalivähemmistöihin liittyvät kysymykset ovat puolestaan korostaneet KD:n moraalikonservatiivista imagoa. Puolueen (2010) mukaan tulevissa eduskuntavaaleissa on kyse

kodista, uskonnosta ja isänmaasta – eli klassisista konservatiivista arvoista. Tämän vuoksi puolueen profiili voi erottautua yhä vahvemmin sen omistamalla ristiriitautuvuudella.

Suurimpien puolueiden välisessä asetelmassa voidaan huomioida kiihtynyt keskustelu kuntien oikeasta määrästä ja optimaalisesta kuntakoosta sekä vastakkaisuudesta kaupunkimaisen keskitetyn yhdyskuntarakenteen ja hajautetun maaseutuasumisen välillä. Vuoden 2011 tutkimuksesta voitaisiin nähdä, yhdistääkö keskustalaisia yhä yhtä vahvasti periferian puolustaminen. Vaalikautta on myös leimannut koko euroaluetta koetellut taloustaantuma. 1990-luvun laman keskellä SDP otti murskavoiton vuoden 1995 vaaleissa, ja sen kannatus selittyi tämän tutkimuksen mukaan silloin juuri vasemmistolle ominaisten sosioekonomisten teemojen korostumisella. Vertailua voitaisiin siis SDP:n osalta tehdä erityisesti vuosien 1995 ja 2011 välillä. Vasemmistoliitolla on niin ikään mahdollisuus profiloitua sille ominaisilla vasemmisto–oikeisto-teemoilla. Kokoomus on puolestaan julistautunut 2000-luvulla työväenpuolueeksi, ja se on ilmoittanut, että kaikki puolueet voivat olla vihreitä. Silti puolueen kannatusta ovat selittäneet myös 2000-luvulla klassisen oikeistolaiset talousteemat eikä sen äänestäjiksi ole hakeutunut erityisen ympäristönsuojelumuonteisia henkilöitä, vaan ydinvoiman kannattajia. Vuoden 2011 vaalien yhteydessä voitaisiin tutkia, jatkuuko tämä tendenssi.

Tutkielmani osoitti aikaisempien vaalitutkimuksien tapaan suomalaisen vaalitutkimuksen ongelmakohdan. Siihen on ollut vaikeaa saada systemaattisuutta, koska eduskuntavaalitutkimuksia ei ole pystytty toteuttamaan aina neljä vuoden välein. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomessa ei ole käytettävissä pitkiä aikasarjoja. Tässä työssä merkittävän osan eduskuntavaalitutkimusten ohella saivat täydentävät aineistot, pääasiassa EVAn asennetutkimukset. Ne toivat arvokkaan lisän tutkimusaiheen tarkasteluun. Tulevan vaalitutkimuksen kannalta sekä haastattelututkimusten jatkuvuus että kysymyspatteristojen jonkinasteinen yhteneväisyys olisivat tarpeellisia. Puolueiden kannatusmuutoksia voidaan analysoida paremmin, kun tiedetään, minkälaisia arvomuutoksia äänestäjäkunnassa on ollut.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Allardt, Erik (1981), *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Lund: Lunds Offset.

Allardt, Erik (2001), "Party Systems and Voter Alignments in the tradition of political sociology". Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (toim.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 13–26.

Alzheimer, Kai – Jocelyn Evans, "Editors' Introduction: The Evolving Study of Electoral Behavior". Teoksessa *Electoral Behavior. Volume 1, Social-political Models*. London: SAGE, xix–xlvi.

Andersson, Håkan (2006), "Undervisning på modersmålet för all framtid". Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 243–278.

Arter, David (1999), *Scandinavian politics today*. Manchester: Manchester University Press.

Barber, Benjamin (1984), *Strong democracy: participatory politics for a new age*. Berkeley: University of California Press.

Batory, Agnes – Nick Sitter (2004), "Cleavages, competition and coalition building: agrarian parties and the European question in western and east central Europe". *European journal of political research* 43:4, 523–546.

Bell, Jeffrey (1992), *Populism and elitism: politics in the age of equality*. Washington D.C.: Regnery Gateway.

Bengtsson, Åsa (2005), "Utmaningar för svensk politik". Teoksessa Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund (red.) *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, 127–144.

Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund – Lauri Karvonen (2005a), ”Språk och parti”. Teoksessa Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund (red.) *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, 89–126.

Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund – Heikki Paloheimo – Hanna Wass (2005b), ”Muu poliittinen osallistuminen”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 147–168.

Bengtsson, Åsa – Mikko Mattila (2009), ”Suoran demokratian ja häivedemokratian kannatus Suomessa”. Teoksessa Borg, Sami – Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisödemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 303–324.

Bengtsson, Åsa – Hanna Wass (2009), ”Kansalaisten edustusodotukset”. Teoksessa Borg, Sami – Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisödemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 279–302.

Berglund, Sten – Ulf Lindström (1979), *Scandinavian party system(s): a comparative study*. Lund: Studentlitteratur.

Blomberg, Helena (2006), ”Den sociala nyckelpigan”. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 278–302.

Borg, Olavi (2006), ”Liberaalinen aatetraditio Suomessa”. Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 10–33.

Bornschiefer, Simon (2010), ”The New Cultural Divide and the Two-Dimensional Political Space in Western Europe”. *West European Politics* 33:3, 419–444.

Budge, Ian – Dennis J. Farlie (1983), *Explaining and predicting elections: issue effects and party strategies in twenty-three democracies*. London: Allen & Unwin.

Clark, Terry Nichols – Seymour Martin Lipset (2001), ”Are Social Classes Dying?” Teoksessa Clark, Terry Nichols – Seymour Martin Lipset. *Breakdown of class politics: a debate on post-industrial stratification*. Baltimore: The John Hopkins University Press. 39–54.

Clarke, Harold D. – David Sanders – Marianne C. Stewart – Paul F. Whiteley (2004), *Political Choice in Britain*. Oxford: Oxford University Press.

Dalton, Russell J. (2002), *Citizen Politics: public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. New York: Chatham House.

Djupsund, Göran – Tom Carlson (2005), “Högt i tak och brett mellan väggarna?” Teoksessa Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund (red.) *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, 57–88.

Dobson, Andrew (2000), “Ecologism”. Teoksessa Eatwell, Roger – Anthony Wright (ed.) *Contemporary Political Ideologies*. London: Continuum, 231–254.

Dobson, Andrew (2007), *Green political thought*. London: Routledge.

Dogan, Mattei (2001), “Class, religion, party; triple decline of electoral cleavages in Western Europe” Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (ed.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 93–114.

Doyle, Timothy – Doug McEachern (1998), *Environment and politics*. London; New York: Routledge.

Eskelinen, Heikki (2001), *Aluepolitiikka rautahäkissä*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.

EVA (2003), *Vaatelias vaalikansa – raportti suomalaisten asenteista*. Helsinki: Taloustieto Oy.

Evans, Jocelyn A. J. (2004), *Voters and Voting – an Introduction*. London: SAGE Publications.

Forsberg, Tuomas (2002), *Nato-kirja*. Helsinki: Ajatus.

Forsberg, Tuomas – Henri Vogt (2003), ”Suomen ulkopolitiikan eurooppalaistuminen”. Teoksessa Pasi Saukkonen (toim.), *Paikkana politiikka: tietoa ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yliopistopaino, 236–254.

Franklin, Mark N. (2010), "Cleavage Research: A Critical Appraisal", *West European Politics* 33: 3, 648-658.

Freston Paul (2007), *Protestant Political Parties*. Aldershot: Ashgate.

Fryklund, Björn – Tomas Peterson (1981), *Populism och missnöjespartier i Norden: studier av småborgerlig klassaktivitet*. Lund: Arkiv.

Gallagher Michael – Michael Laver – Peter Mair (2001), *Representative government in modern Europe*. Boston: McGraw-Hill.

Grzybowski, Marian – Piotr Mikuli (2004), "Poland". Teoksessa Berglund, Sten – Joakim Ekman – Frank H. Aerobrot (ed.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 181–222.

Grönlund, Kimmo (1999), *Kontext, valsystem och aktivitet*. Väitöskirja. Ekonomisk- statsvetenskapliga fakulteten. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Grönlund, Kimmo (2009), "Poliittinen tietämys". Teoksessa Borg, Sami – Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 175–205.

Grönlund, Kimmo – Heikki Paloheimo – Hanna Wass (2005), "Äänestysosallistuminen". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 119–146.

Haila Yrjö (2001), "Ympäristöherätys". Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.) *Ympäristöpolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino, 21–46.

Harrop, Martin – Miller, William L. (1987), *Elections and Voters – a Comparative Introduction*. Hampshire: MacMillan Education.

Heikkilä, Tarja (2004), *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.

Henjak, Andrija (2010), ”Political Cleavages and Sosio-economic Context: How Welfare Regimes and Historical Divisions Shape Political Cleverages”. *West European Politics* 33:3, 474–504.

Herberts, Kjell (1995), *Finlandssvenskarna i det europeiska folkhavet*. Helsinki: Svenska Finlands folkting.

Herberts, Kjell (red.) (2008), *Opinioner och trender i Svenskfinland: barometern/01-07*. Vasa: Åbo Akademi. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.

Heywood, Andrew (2003), *Political ideologies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hylkilä, Ilari (2003), *Suomen viidennen ydinvoimalan lobbaus kansanedustajan näkökulmasta*. Pro gradu -työ. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Inglehart, Ronald (1977), *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1997), *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.

Jokinen Pekka (2001), ”Ympäristöongelmien määrittely ja politiikan keinot: esimerkkinä maatalous.” Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.), *Ympäristöpolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino, 89–99.

Jutila, Karina (2003), *Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla?: empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Karvonen, Lauri – Paloheimo, Heikki (2005), ”Demokratian näkymiä Suomessa”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 290–304.

Kiander, Jaakko (2001), *Laman opetukset: Suomen 1990-kuvun kriisin syyt ja seuraukset*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Kircheimer, Otto (1966), "The Transformation of the Western European Party Systems". Teoksessa LaPalombara, Joseph – Myron Weiner (ed.), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press, 177–200.

Koski, Heikki – Aulis Pöyhönen (2006), "Vahvat kunnat ovat hallinnon perusta". Teoksessa Hirvikorpi, Helinä (toim.), *Paras tuoreeltaan tulkittuna*. Kunnallisalan kehittämissäätiö KAKS, 11–30.

Koskinen, Marjatta – Pauliina Porkka – Eero Uusitalo (2001), *Maaseutu politiikassa ja hallinnossa*. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Krouwel, André (2003), "Otto Kirchheimer and the Catch-All Party". *West European Politics* 26:2, 23–40.

Kääriäinen, Seppo (2002), *Sitä niittää, mitä kylvää: Keskustan strategiset valinnat 1964–2001*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Jyväskylä: Gummerus.

Lagerspetz, Mikko – Henri Vogt (2004), "Estonia". Teoksessa Berglund, Sten – Joakim Ekman – Frank H. Aerobrot (ed.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 57–94.

Lahtinen Mikko (2006), "Konservatiivinen aatetraditio Suomessa". Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 59–75.

Laine Markus - Pekka Jokinen (2001), "Poliitiikan ulottuvuudet". Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.), *Ympäristöpolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino 47–65.

Laurila, Ilkka P. (2006), "Maatalous: rajun rakennemuutoksen kautta mahdollisuuksien toimialaksi". Teoksessa Raunio, Tapio – Juho Saari (toim.), *Eurooppalaistuminen – Suomen sopeutuminen Euroopan integraatioon*. Helsinki: Gaudeamus.

Lavonen Mika (1997), *Kuka rakensi kampanjan: puolueiden ja median asialistat eduskuntavaalikampanjassa 1995*. Pro gradu -työ. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lijphart, Arend (1984), *Democracies: patterns of majoritarian and consensus government in twenty-one countries*. New Haven: Yale University Press.

Lipset, Seymour M. (2001), "Cleavages, parties and democracy". Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (ed.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 3-9.

Lipset, Seymour M. – Stein Rokkan (1967), *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.

Mair, Peter (2001), "The freezing hypothesis: an evaluation". Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (toim.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 27–44.

Manheim Jarol B. – Richard Rich – Lars Willnat (2002), *Empirical political analysis: research methods in political science*. New York. Longman.

Mattila, Mikko – Risto Sänkiäho (2005), "Luottamus poliittiseen järjestelmään". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 73–87.

May, Stephen (2001), *Language and minority rights: ethnicity, nationalism and the politics of language*. New York: Longman.

Meinander, Henrik (2006), "Svenska Folkpartiet och Finland". Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schlidt, 9-35.

Mclaren, Lauren M. (2004), "Opposition to European integration and fear of loss of national identity: debunking a basic assumption regarding hostility to the integration project." *European journal of political research* 43:6, 895–911.

Mickelsson, Rauli (2006), "Ovatko puolueet samanlaisia periaateohjelmien näkökulmasta katsottuna?". Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 237–258.

Mickelsson, Rauli (2007), *Suomen puolueet: historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.

Miles Jeremy – Mark Shevlin (2001), *Applying regression & correlation: a guide for students and researchers*. London: Sage.

Moring, Tom – Juri Mykkänen (2009), ”Vaalikampanja.” Teoksessa Borg, Sami – Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisödemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.

Nygård, Mikael (2003), *Välfärdsstaten, partierna och marknaden: den välfärdsideologiska förändringen inom fyra finländska partier under 1990-talet*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Oksanen, Annukka (2003), *Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa: tapaustutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa*. Väitöskirja. Maantieteen laitos. Turku: Turun yliopisto.

Oscarsson, Henrik (1998), *Svenska partirynden: väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Paastela, Jukka (2006), ”Sosialistinen aatetraditio Suomessa” Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 76–102.

Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (2006), Johdanto. Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 1–8.

Paavonen, Tapani (2006), ”Asutustoiminnasta moderniin maatalouspolitiikkaan”. Teoksessa Paavonen, Tapani – Olli Kangas, *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita, 160–177.

Paloheimo, Heikki (1988), ”Eduskuntavaalien 1987 kannatussiirtymät”. *Politiikka* 1/1988, 65–77.

Paloheimo, Heikki (2000), ”Vaaliohjelmat ja ehdokkaiden mielipiteet”. Teoksessa Pesonen, Pertti (toim.), *Suomen europarlamenttivaalit*. Tampere: Tampere University Press.

Paloheimo, Heikki (2005), "Puoluevalinnan tilannetekijät". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 202–228.

Paloheimo, Heikki (2006), "Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet". Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 217–258.

Paloheimo, Heikki (2007), "Eduskuntavaalit 1907–2003". Teoksessa Paloheimo, Heikki – Anne Ollila (toim.), *Kansanedustajan arki ja työ*. Helsinki: Edita, 174–369.

Paloheimo, Heikki (2008), "Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet". Teoksessa Paloheimo, Heikki – Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.

Paloheimo, Heikki – Tapio Raunio (2008), "Puolueiden rooli ja tehtävät demokratiassa". Teoksessa Paloheimo, Heikki – Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 11–26.

Paloheimo, Heikki – Esa Reunanen – Pertti Suhonen (2005), "Edustuksellisuuden toteutuminen". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 252–289.

Paloheimo, Heikki – Jan Sundberg (2005), "Puoluevalinnan perusteet". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 169–201.

Paloheimo, Heikki – Matti Wiberg (1997), *Politiikan perusteet*. Porvoo: WSOY.

Panebianco, Angelo (1988), *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pesonen, Pertti (1965), *Valtuutus kansalta: tutkimus Tampereen vaalioikeutetuista, vaalikampanjasta ja äänestyskäyttäytymisestä*. Porvoo: WSOY.

Pesonen, Pertti (1995), "The evaluation of Finland's Party Divisions and Social Structure". Teoksessa Borg, Sami – Risto Sänkiäho (toim.): *The Finnish Voter*. Tampere: Painomainos, 9–22.

Pesonen Pertti (2001), "Change and stability in the Finnish party system" Teoksessa Karvonen, Lauri – Stein Kuhnle (toim.), *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. New York: Routledge, 115–137.

Pesonen, Pertti – Sten Berglund (1991), "Puoluevalinnan pysyvyys ja vaihdokset". Teoksessa Tilastokeskus (toim.) *Kansanedustajain vaalit*. Helsinki: Tilastokeskus, 29–36.

Pesonen, Pertti – Sami Borg (2005), "Eduskuntavaalit 2003". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 28–46.

Pesonen, Pertti – Risto Sänkiaho (1979), *Kansalaiset ja kansanvalta: suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. Porvoo: Söderström.

Pesonen, Pertti – Risto Sänkiaho – Sami Borg (1993), "Ristiriidat ja puoluejärjestelmän ulottuvuudet". Teoksessa Pesonen, Pertti – Risto Sänkiaho – Sami Borg (toim.): *Vaalikansan äänivalta*. Juva: WSOY, 122–145.

Pesonen, Pertti – Risto Sänkiaho – Sami Borg (1993), "Vaalikansa ja kansanvalta". Teoksessa Pesonen, Pertti – Risto Sänkiaho – Sami Borg (toim.): *Vaalikansan äänivalta*. Juva: WSOY, 493–521.

Petrocik, John R. (2008), "Issue Ownership in Presidential Elections". Teoksessa *Electoral Behavior. Volume 1, Social-political Models*. London: SAGE, 192–214.

Pihlajaniemi, Toivo (2006), *Kuntarakenne murroksessa*. Vammala: Kunnallisan alan kehittämissäätiö.

Rantala, Onni (1965), *Suomen poliittiset alueet. Poliittisten aatteitten levinneisyys 1907–58*. Turku: Turun yliopisto.

Raunio, Tapio (2002), *Liittovaltio – federalismin teoria ja arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Tapio (2006), "Poliittinen järjestelmä: konsensusta kansallisen edun hengessä". Teoksessa Raunio, Tapio – Juho Saari (toim.), *Eurooppalaistuminen – Suomen sopeutuminen Euroopan integraatioon*. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Tapio (2008a), ”Euroopan integraation vaikutus Suomen puoluejärjestelmään”. Teoksessa Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 185–208.

Raunio, Tapio (2008b), ” The Difficult Task of Opposing Europe: The Finnish Party Politics of Euroscepticism”, Teoksessa Taggart, Paul – Aleks Szczerbiak (ed.) *Opposing Europe? Volume 1*. Oxford: Oxford University Press, 168–180.

Raunio, Tapio – Juho Saari (2006), ”Johdanto: kymmenen vuotta Euroopan unionissa” teoksessa Raunio, Tapio – Juho Saari (toim.), *Eurooppalaistuminen – Suomen sopeutuminen Euroopan integraatioon*. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Tapio – Teija Tiilikainen (2003), *Finland in the European Union*. Lontoo: Cass.

Reunanen, Esa – Pertti Suhonen (2009), ”Kansanedustajat ideologisella kartalla”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 325–356.

Riukulehto, Sulevi (2007), ”Vihreät puoluekartalla ja puoluejärjestelmän osana”. Teoksessa Remes, Tanja – Jemina Sohlstén (toim.) *Edellä! Vihreä Liitto 20 vuotta*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto, 9–26.

Rose, Richard – McAllister Ian (1990), *The loyalties of voters – a lifetime learning model*. London: SAGE Publications.

Ruostetsaari, Ilkka (2006), ”Agraarinen/keskustalainen aatetraditio Suomessa”. Teoksessa Paastela, Jukka – Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Helsinki: WSOY, 34–58.

Rydgren, Jens (2005), *Från skattemissnöje till etnisk nationalism: högerpopulism och parlamentarisk högerextremism i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, Siv (2006), ”Kommunernas Svenskfinland”. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 225–242.

Sandberg, Siv – Karoline Berg (2006a), “Ett parti med många ansikten“. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 71–78.

Sandberg, Siv – Karoline Berg (2006b), “Regeringspartiet“. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 36–40.

Saukkonen Pasi (2007), *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: WSOY.

Sihvola, Juha (2007), “Kohti tulevaisuutta – edellä kaiken aikaa“. Teoksessa Remes, Tanja – Jemina Sohlstén (toim.) *Edellä! Vihreä Liitto 20 vuotta*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto, 247–255.

Speth, James Gustave (2008), *The Bridge at the Edge of the World*. New Haven; London: Yale Univeristy Press.

Sundberg, Jan (2005), “Finlandssvenskt väljarbeteende – en tillbakablick“. Teoksessa Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund (red.) *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, 5-22.

Sundberg, Jan (2006a), “Skarpa linjeval och pragmatism i Svenska Folkpartiet“. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 45–70.

Sundberg, Jan (2006b), “Svenska Folkpartiets väljarstöd under hundra år“. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 79–98.

Sundberg, Jan – Niklas Wilhelmsson – Åsa Bengtsson (2005), “Svenskt och finskt väljarbeteende“. Teoksessa Bengtsson, Åsa – Kimmo Grönlund (red.) *Den finlandssvenska väljaren*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, 23–56.

Sundell, Susan (2001), *Protestia vai perinteistä puoluekannatusta?: puolueet ja valituksi tulleet ehdokkaat vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa*. Pro gradu -työ. Yleisen valtio-opin laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suvanto, Pekka (1994), *Konservatismi: Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Svenska Finlands folkting (1997), *Vårt land, vårt språk = Kahden kielen kansa*. Helsinki: Svenska Finlands folkting.

Sänkiaho, Risto (1984), "Political Remobilization in Welfare States". Teoksessa Dalton Russell J. – Scott J. Flanagan – Paul Allen Beck (ed.) *Electoral change in advanced industrial democracies: realignment or dealignment?* Princeton (N.J.): Princeton University Press, 70–103

Taggart, Paul (2000), *Populism*. Buckingham: Open University Press.

Taggart, Paul – Aleks Szczerbiak (2008), "Introduction: Opposing Europe? The Politics of Eurosepticism in Europe". Teoksessa Taggart, Paul – Aleks Szczerbiak (ed.) *Opposing Europe? Volume 1*. Oxford: Oxford University Press, 1–15.

Tandefelt, Marika (2000), *Ett land, två språk: den finländska modellen*. Espoo: Schildt.

Tapachnick, Barbara – Linda S. Fidell (2001), *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.

Tervo, Hannu (2003), *Regional policy lessons from Finland*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Tiilikainen, Teija (2006), "Svenska Folkpartiet och EU-politiken". Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schildt, 173–193.

Tiilikainen, Teija – Teemu Palosaari (2007), "Politiikan tutkimuksen näkökulma eurooppalaiseen integraation". Teoksessa Tiilikainen, Teija – Teemu Palosaari (toim.) *Integraation teoria*. Helsinki: Gaudeamus University Press, 9–34.

Tilastokeskus (1991), Kansanedustajain vaalit. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus (2009), Eduskuntavaalit 2007. Helsinki: Tilastokeskus.

Tirkkonen, Juhani – Pekka Jokinen, "Ympäristöhallinnan vakiintuminen ja toimiala". Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.) *Ympäristöpolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino. 65–78.

Tóka, Gábor (2004), ”Hungary”. Teoksessa Berglund, Sten – Joakim Ekman – Frank H. Aerobrot (ed.) *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 289–336.

Tontti, Jarkko (2007), ”Ode-ilmiöstä oppositioon (2001–2005)”. Teoksessa Remes, Tanja – Jemina Sohlstén (toim.) *Edellä! Vihreä Liitto 20 vuotta*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto, 215–246.

Törnudd, Claus (2006), ”Svenska Folkpartiet och utrikespolitiken”. Teoksessa Sandberg, Siv (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år: 1906–2006*. Helsinki: Schlidt, 197–224.

Uusitalo, Eero (2003), *Maaseutu kansan vai hallinnon käsissä?* Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.

Valtonen Kathleen (1999), *Pakolaisten kotouttaminen Suomeen 1990-luvulla*. Helsinki. Työministeriö.

Vogt, Henri (2007), ”Euroopan integraatio ja demokratia”. Teoksessa Tiilikainen, Teija – Teemu Palosaari (toim.) *Integraation teoria*. Helsinki: Gaudeamus University Press, 81–114.

Wiberg, Matti (2008), ”Puolueet eduskunnassa ja hallituksessa”. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Tapio Raunio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 163–184.

Zilliacus, Kim O.K. (1995), ”Development of the Finnish Left Wing: Trends of Old Versus New Politics”. Teoksessa Borg, Sami – Risto Sänkiaho (toim.), *The Finnish Voter*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 208–237.

Verkkolähteet:

Eduskunta (2002), Täysistunnon pöytäkirja 22/2002 vp.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/skt_22_2002_47_p.shtml>, luettu 5.1.2010.

Eduskunta (2004), Kirjallinen kysymys 253/2004 vp.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_253_2004_p.shtml>, luettu 7.1.2010.

Eduskunta (2006), Täysistunnon pöytäkirja 94/2006 vp.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_94_2006_ke_p_1.shtml>, luettu 23.3.2009.

Eduskunta (2007), Täysistunnon pöytäkirja 5/2007 vp.

<http://www.parlament.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_5_2007_p.shtml>, luettu 3.2.2009.

Euroopan unionin portaali (2009), sanasto.

<http://europa.eu/scadplus/glossary/western_european_union_fi.htm>, luettu 4.4.2009 .

Institutet för finlandssvensk samhällsforskning (2009), Val- och väljarforskning.

<http://www.samforsk.abo.fi/forskning_topic2.html>, luettu 22.11.2009.

Kansallinen Kokoomus (2009), <https://www.kokoomus.fi>, luettu 14.4.2009.

Kansallinen Kokoomuksen alueellisen kehittämisen ohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa Turussa 9.6.2002(b). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 8.2.2009.

Kansallinen Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 1995–1999. Hyväksytty ylimääräisessä puoluekokouksessa Espoossa 27.–28.8.1994. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.4.2010.

Kansallinen Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 1999–2003. Hyväksytty puoluevaltuuston kokouksessa Tampereella 28.9.1998. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Kansallinen Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003–2007. Hyväksytty puoluevaltuuston kokouksessa. 26.10.2002(a). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 18.12.2009.

Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa 11.–13.6.1993. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Kansallisen Kokoomuksen vaaliohjelma 2007. Vastuullinen markkinatalous ja sen vaikutukset Suomen tulevaisuuteen. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Keskustan periaateohjelma 2006. Kohti tasa-arvoista, luonnonmukaista sivistisyhteiskuntaa. Hyväksytty puoluekokouksessa Oulussa 10.6.2006(b). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 2.2.2009.

Keskustan periaatteet. Periaateohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa Kouvolassa 1996. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 2.2.2009.

Koko Suomen voimavarat käyttöön. Keskustan vaaliohjelma. Hyväksytty puoluekokouksessa Hämeenlinnassa 16.6.2002. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 18.1.2010.

Kristillisdemokraatit (2010), <<http://www.kd.fi>>, luettu 3.12.2010.

Kristillisdemokraattien periaateohjelma 2005. Kristillisdemokratia – vastuuta ja välittämistä. Hyväksytty puoluekokouksessa 2005. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 17.12.2009.

Kristillisdemokraattien tavoiteohjelma 2003–2007. Hyväksytty puoluehallituksessa 7.9.2002. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 18.1.2010.

Kristillisdemokraattien tavoiteohjelma vaalikaudelle 2007–2011. Hyväksytty 10.11.2006(b). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 17.12.2009.

Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma. Oikeutta kansalle. Hyväksytty puoluekokouksessa Kokkolassa 26.11.1995. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 10.2.2009.

Perussuomalaisten eduskuntavaaliohjelma 2007. Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta! Hyväksytty puolueuustossa Ikaalisissa 13.08.2006. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 10.2.2009.

Perussuomalaisten lähiajan tavoiteohjelma 2003. Hyväksytty Lappeenrannassa 2003. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 17.12.2009.

Perussuomalaisten lähiajan tavoiteohjelma 2005. Hyväksytty 2005. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>> , , luettu 10.2.2009.

Reilu Suomi – työtä ja välittämistä. SDP:n vaaliohjelma. Hyväksytty puoluevaltuustossa Oulussa 10.–11.11.2006. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 6.2.2009.

Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntavaaliohjelma 2007. 100+3. Hyväksytty 2006(a). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Ruotsalainen kansanpuolueen puolueohjelma 1988. Hyväksytty puoluekokouksessa Pietarsaassa 4.–5.6.1988. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 19.1.2010.

Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelma 2006. Hyväksytty Vaasan puoluekokouksessa 11.6.2006(b). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 8.11.2009.

Ruotsalaisen kansanpuolueen vaalijulistus 1999. Ihmisiä, jotka ajattelevat itse. Hyväksytty puoluehallituksessa 16.1.1999. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Ruotsalaisen kansanpuolueen vaalimanifesti 2003. Hyväksytty puoluehallituksessa 17.1.2003. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.11.2009.

Simola, Anita (2008). Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa. <<http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7555-9.pdf>>, luettu 2.11.2009.

Soikkanen, Timo (2009). Development of Finnish Political Parties. <<http://finland.fi/finfo/images/puoleng3.jpg>>, luettu 3.2.2009.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2003). Lapset ja rekisteröity parisuhde. Rekisteröityihin parisuhteisiin liittyviä erityiskysymyksiä selvittäneen toimikunnan mietintö. <<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/rekparisuhde/rekparisuhde.pdf>>, luettu 2.12.2009

Suomen Keskusta (2009), <<http://www.keskusta.fi>>, luettu 14.4.2009.

Suomen Kristillisen liiton vaaliohjelma eduskuntavaalit 1999. Hyväksytty 1999. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 8.2.2009.

Suomen Kristillisen liiton yleisohjelma. Ihmisarvon ja yhteisvastuun Suomi. Hyväksytty puoluekokouksessa Kuopiossa 26.5.1995. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 17.12.2009.

Suomen Maaseudun Puolueen puolueohjelma 1992. Hyväksytty Suomen Maaseudun Puolueen puoluekokouksessa Helsingissä 31.7.–1.8.1992. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 18.9.2009.

Suomen puolustusministeriö (2004), turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004. <<http://www.defmin.fi/index.phtml?s=181>>, luettu 18.4.2009.

Suomen Sosialidemokraattinen puolue (2009), <<http://www.sdp.fi>>, luettu 14.4.2009.

Tavoitteena täystyöllisyys. Suomen Sosialidemokraattisen puolueen vaalijulistus 1999. Hyväksytty puoluevaltuustossa 25.–26.11.1998. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 11.10.2009.

Tiukkapiipoisesti oikeudenmukaisemman politiikan puolesta! Kristillisdemokraattien tärkeimmät tavoitteet vaalikaudelle 2007–2011. Hyväksytty 2006(a). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 8.2.2009.

Valtioneuvosto (1995a), Pääministeri Paavo Lipposen hallitus. Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma 13.4.1995. <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa_valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponen/Hallitusohjelma_-_Lipponen112834.jsp>, luettu 24.9.2010.

Valtioneuvosto (1995b), Pääministeri Paavo Lipposen hallitus. Hallitusohjelman lisäpöytäkirja 13.4.1995. <<http://www.valtioneuvosto.fi/tietoavaltioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/lipponen/lisapoytakirja.jsp>>, luettu 21.9.2009.

Valtioneuvosto (2007), Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. 19.4.2007. <<http://www.valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/fi.jsp>>, luettu 19.10.2009.

Varma vaihtoehto. SDP:n vaaliohjelma 2003. Hyväksytty 2003. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 6.2.2009.

Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelma 2007. Hyväksytty 22.11.2006. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 6.2.2009.

Vasemmistoliiton periaateohjelma 2007. Hyväksytty puoluekokouksessa 16.6.2007. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Vasemmistoliiton poliittinen tavoiteohjelma puoluekokouskaudelle 1998–2001. Hyväksytty puoluekokouksessa Kuopiossa 1998. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 25.1.2010.

Vasemmistoliiton puolueohjelma 1990. Kestävä kehitys ja oikeudenmukainen yhteiskunta. Hyväksytty perustavassa kokouksessa 28.–29.4.1990. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 5.2.2009.

Vasemmistoliiton puolueohjelmateesit. Hyväksytty puoluekokouksessa Helsingissä 16.–18.6.1995. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 7.2.2009.

Vasemmistoliiton vaaliohjelma eduskuntavaaleissa 2003. Hyväksytty puoluevaltuuston kokouksessa Vaasassa 1.12.2002. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 6.2.2009.

Vihreän liiton eduskuntavaaliohjelma 2007. Hyväksytty valtuuskunnan kokouksessa 17.9.2006(b). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 3.2.2009.

Vihreän liiton kaupunkipoliittinen ohjelma. Hyväksytty Vihreän liiton valtuuskunnassa 26.9.2004. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 3.2.2009.

Vihreän Liiton periaateohjelma. Hyväksytty vuosikokouksessa 23.–24.5.1998. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 29.12.2009.

Vihreän Liiton periaateohjelma: Tehtävänä reilu muutos. Hyväksytty puoluekokouksessa 28.5.2006(a). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 29.12.2009.

Vihreän Liiton puolueohjelma. Hyväksytty Porissa 12.6.1994. <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 29.12.2009.

Vähän kuin itseäsi äänestäisit. Keskustan vaalitavoitteet vaalikaudelle 2007–2011. Hyväksytty 2006(a). <<http://fsd.uta.fi/pohtiva/>>, luettu 7.2.2009.

Virallislähteet:

Keskustan vaalijulistus. Hyväksytty 5.1.1991. Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA). Helsinki

Keskustan keskeisimmät vaaliteemat: Yrittäjäyys, työllisyys ja oikeudenmukainen hyvinvointi. Hyväksytty puoluekokouksessa 1994. Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA). Helsinki.

Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006

Suomen Keskustan kannanotto: Kahtiajakautuneesta Suomesta eheytyvään ja uusiutuvaan Suomeen. Hyväksytty Vaasan-Mustasaaren puoluekokouksessa 5.-7.6.1998. Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA). Helsinki.

Suomen perustuslaki 731/1999

Haastattelu- ja kyselyaineistot:

Eduskuntavaalit 1999 [elektroninen aineisto]. FSD1042, versio 2.2 (2006-08-07). Moring, Tom (Helsingin yliopisto) & Suomen Gallup: Changes in Finnish TV Election Campaigns -projekti [tekijät]. Espoo: Suomen Gallup/GallupKanava [aineistonkeruu], 1999. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2006.

Eduskuntavaalitutkimus 1991 [elektroninen aineisto]. FSD 1088, versio 1.0 (2006-08-08). Borg, Sami & Pesonen, Pertti & Sänkiäho, Risto (Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos): Eduskuntavaalitutkimus 1991. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2006.

Eduskuntavaalitutkimus 2003 [elektroninen aineisto]. FSD1260, versio 1.0 (2003-10-09). Karvonen, Lauri (Åbo Akademi) & Paloheimo, Heikki (Tampereen yliopisto) & Vaalit ja edustuksellinen demokratia Suomessa -tutkimusryhmä [tekijät], 2003. Espoo: Suomen Gallup [aineistonkeruu] 2003. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2003.

Eduskuntavaalitutkimus 2007 [elektroninen aineisto]. FSD2269, versio 1.0 (2007-08-02). Paloheimo, Heikki (Tampereen yliopisto. Poliittisen tutkimuksen laitos) & Poliittisen osallistumisen tyylit ja demokratian muodot: Suomi vertailevassa tarkastelussa -tutkimusryhmä [tekijät]. Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2007. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2007.

EVAn EU-asennetutkimus 1995 [elektroninen aineisto]. FSD1055, versio 1.0 (2001-03-13). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 1995. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2001.

EVAn EU-asennetutkimus 1999 [elektroninen aineisto]. FSD1051, versio 1.0 (2000-12-15). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 1999. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2000.

EVAn kansallinen asennetutkimus 1990 [elektroninen aineisto]. FSD1082, versio 1 (2003-03-28). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 1990. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2003.

EVAn kansallinen asennetutkimus 1994 [elektroninen aineisto]. FSD1084, versio 1 (2001-01-18). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 1994. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2001.

EVAn kansallinen asennetutkimus 1998 [elektroninen aineisto]. FSD1086, versio 1.0 (2001-01-24). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 1998. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2001.

EVAn kansallinen asennetutkimus 2002 [elektroninen aineisto]. FSD1262, versio 1.1 (2003-08-26). Elinkeinoelämän valtuuskunta. Yhdyskuntatutkimus [tekijä]. Lempäälä: Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu], 2002. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2003.

Puolueiden ajankohtaistutkimus helmikuu 1995 [elektroninen aineisto]. FSD1031, versio 3.0 (2003-01-16). Suomen Gallup [tekijä]. Suomen Gallup [aineistonkeruu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2003.

Suomenruotsalaisten eduskuntavaalitutkimus 2003 [elektroninen aineisto]. FSD2069, versio 1.0 (2005-08-22). Kimmo Grönlund (Åbo Akademi. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning) [tekijä]. TNS Gallup [aineistonkeruu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2005.

Suomenruotsalaisten eduskuntavaalitutkimus 2007 [elektroninen aineisto]. Kimmo Grönlund (Åbo Akademi. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning) & Svensk politik i Finland - beteende, opinion, framtid -tutkimusryhmän [tekijät]. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet i Finland [tuottaja]. Turku: Åbo Akademi [jakaja], 2009.